УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛИТВИН НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

УДК 342.9:351.72.004(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н.А. Литвин

Науковий консультант: Мацелик Тетяна Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент

Ірпінь – 2018

АНОТАЦІЯ

Литвин Н.А. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2018.

Зміст анотації. У роботі комплексно досліджено адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України, проведено аналіз загальнотеоретичних понять «інформаційна політика органів ДФС України», «інформаційна діяльність органів ДФС України», «інформаційні послуги, що надаються органами ДФС України» тощо. Здійснено концептуальний підхід щодо дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, що передбачає ключові положення, які спрямовані на спрощення процедур документообігу, гармонізацію механізму використання електронного цифрового підпису у процесі діяльності фіскальних органів з системою електронної взаємодії органів виконавчої влади, побудову комплексної системи захисту інформації, забезпечення повноцінного функціонування Електронного кабінету платника, оптимізацію системи податкового консультування та перехід від індивідуальних податкових консультацій до стандартизованих відповідей, налагодження ефективної взаємодії щодо обміну інформацією з податковими та митними органами іноземних держав за запитами про взаємну адміністративну допомогу, виявлення та усунення дестабілізуючих факторів, попередження правопорушень та інформаційних загроз публічним та приватним інтересам держави

Дослідження ґенези формування ключових положень доктрини інформаційного права та адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України дало змогу виділити чотири основні етапи його становлення. Перший етап (1991–1995 рр.) – характеризується відсутністю підзаконних нормативних актів, які безпосередньо стосуються інформаційної політики в діяльності податкових та митних органів. Проводиться активна робота зпошуку оптимальної структури податкових і митних органів, модернізації діяльності їх підрозділів, одним із провідних напрямів та невід'ємною складовою яких є вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності. Другий етап (1996–2006 рр.) упровадження інформатизації податкових та митних органів завдяки введенню автоматизованої обробки даних платників податків. Створюється низка нормативно-правових актів, що втілюють державну інформаційну політику в діяльність фіскальних органів. Третій етап (2007–2013 рр.) – характеризується введенням в дію Податкового кодексу України (2010 р.) та Митного кодексу України (2012 р.), щозакріпило подальшу інформатизацію фіскальних органів. Зокрема, упроваджується механізм подання декларацій в електронному вигляді та комплексна система електронного документообігу між фіскальними органами та іншими органами державної влади. Четвертий етап (2014 р. – дотепер) – характеризується новою стратегією розвитку інформаційної політики в органах ДФС України. Здійснюється пошук балансу між відкритістю інформації для платників податків і зборів з дотриманням приватних інтересів та захистом публічних інтересів. Цей етап набуває значущості у зв'язку з ухваленням урядом Концепції розвитку електронного урядування в Україні, яка дозволяє трансформувати ДФС України з фіскального органу в сервісну службу. Результатом таких перетворень є широке впровадження системи електронного оподаткування, що приведе до зміцнення позитивного іміджу податкових та митних органів, які асоціюються з послідовною фіскальною політикою держави, а також до встановлення

партнерських і дружніх взаємин між ДФС України та платниками податків і зборів при дотриманні інтересів обох сторін.

Запропоновано принципи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України та здійснено їх поділ на загальні та спеціальні. До загальних принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України віднесено такі: верховенство права; законність; об'єктивність; ефективність; своєчасність; безперервність; реалізм (доцільність); всебічність; єдність.До спеціальних принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України віднесено: доступність та прозорість інформації; консолідація даних; захист персональних даних; актуальність інформаційних ресурсів; концептуальний підхід до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; функціональна побудова системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; використання органами ДФС законних засобів отримання інформації; адміністративна відповідальність за порушення права на доступ до інформації.

Визначено функції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, зокрема: системоутворюючі функції – це єдність правових актів, яка досягається завдяки структурній впорядкованості їх елементів; інформаційна – це своєчасне доведення до зацікавлених суб'єктів змісту правових актів; ідеологічно-виховна – це вплив на суб'єктів суспільних відносин з метою роз'яснення, розуміння та використання правових норм; правонаділяюча – полягає в тому, що завдяки прийнятому акту, встановлюється склад конкретних інформаційних правовідносин, досягається точність у визначенні прав та обов'язків суб'єктів цих правовідносин; забезпечувальна – це система юридично значущих дій, спрямованих на запобігання правопорушенням у діяльності зазначених органів зі створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, контролю та захисту інформації, яку використовують для реалізації фіскальної політики, та застосування до осіб засобів державно-правового примусу в разі порушення ними норм та вимог інформаційної безпеки; регулятивна – це

встановлення позитивних правил поведінки, спрямованих на організацію суспільних відносин в інформаційній діяльності органів ДФС України; охоронна – сприяє охороні, захисту публічних та приватних інтересів та зміцненню законності й правопорядку в інформаційній діяльності органів ДФС України.

Доведено потребу у вдосконаленні та подальшому розвитку електронної взаємодії між органами ДФС України та суб'єктами інформаційних податкових і митних правовідносин, яка полягає у повному переході органів ДФС України на безконтактне спілкування, насамперед з фізичними та юридичними особами – платниками податків. На підставі цього запропоновано такі основні стадії переходу фіскальних органів до надання інформаційних послуг на безконтактній основі:

– перша стадія передбачає розміщення в Інтернеті інформації про можливі місця і режими надання послуги, а також публікацію бланків та форм заяв, що надаються суб'єктами податкових і митних правовідносин до органів ДФС України з метою реалізації права на отримання інформаційних послуг, з прикладами їх заповнення;

– друга стадія – надання можливості заповнення необхідних електронних форм документів на робочому місці заявника для їх подальшого подання до фіскальних органів;

– третя стадія передбачає можливість реалізації відправлення суб'єктами податкових та митних правовідносин заповнених електронних форм документів, необхідних для отримання інформаційної послуги, до податкових та митних органів за допомогою телекомунікаційних каналів зв'язку, попередньої перевірки цих документів органами ДФС України, а також можливості відвідування і запису на прийом;

– четверта стадія полягає у можливості надання інформаційної послуги суб'єктам податкових та митних правовідносин в електронному форматі, без відвідування фіскального органу.

На підставі дослідження досвіду зарубіжних країн (США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, країн ЄС, пострадянських країн) щодо інформаційного забезпечення адміністративної діяльності фіскальних органів зроблено висновок, що в Україні вже давно існує потреба у правовому регулюванні інформаційного забезпечення щодо створення єдиних уніфікованих стандартів і механізмів електронної інформаційної взаємодії центральних органів виконавчої влади та суб'єктів подання фіскальної звітності, й переході від традиційної паперової технології зберігання та передачі даних до електронної з удосконаленням програмно-технічних засобів автоматизованої обробки інформації, що, у свою чергу, значно полегшить складання й обробку податкової звітності, зменшить надмірні операційні витрати і витрати часу на підготовку, подання, приймання й оброблення звітності, невиправдані матеріальні витрати на придбання бланків та мінімізує вплив людського фактора – наявність помилок у звітності, суб'єктивізм, корупційні прояви.

Основними проблемами адміністративно-правового забезпечення інформаційної політики в діяльності органів ДФС України єтакі проблеми, що лежать у площині кадрового забезпечення органів ДФС України висококваліфікованими фахівцями, які повинні володіти методологічним і технологічним інструментарієм інформаційно-аналітичної роботи для практичного впровадження інформаційної політики в податкових та митних органах; проблеми, пов'язані із загальною організаційною структурою органів, які формують та реалізують державну інформаційну політику в діяльності органів ДФС України, невизначеністю у використовуваних підходах і принципах їх організації; проблеми, пов'язані із забезпеченням здійснення державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, що стосуються адміністративно-правових засобів інформаційно-аналітичної роботи, які застосовуються фіскальними органами у сфері інформаційної діяльності; проблеми, пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, зокрема

закони та підзаконні акти, які розробляються в державі, регулюють здебільшого техніко-технологічну складову, практично не враховуючи інформаційно-змістовногоаспекту державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, що є центральним фактором формування і реалізації ефективної державної інформаційної політики в даній сфері; проблеми, пов'язані з недосконалістю правової регламентації взаємодії влади і ЗМІ, відсутність контролю за діяльністю ЗМІ при формуванні й реалізації державної інформаційної політики у діяльності органів ДФС України.

Обґрунтовано і запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, а саме: правовий (може бути представлений у вигляді двох складових: організаційно-правової та виконавчо-правової); організаційний; інженерно-технічний. Правовий напрям полягає у розробленні та реалізації законів, підзаконних правових актів, норми яких спрямовані на забезпечення та захист інформаційної діяльності органів ДФС України. Організаційний напрям передбачає регламентацію службової діяльності та взаємовідносин співробітників податкових і митних органів, спрямовану на забезпечення та захист інформаційної діяльності в цих органах. Інженерно-технічний напрям полягає у використанні технічних та програмно-апаратних засобів, а також технічних систем для забезпечення та захисту інформаційної діяльності органів ДФС України.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, органи ДФС України, інформація, інформаційна діяльність, інформаційна політика, суб'єкти податкових та митних правовідносин.

ANNOTATION

Lytvyn N.A. The administrative-legal providing of information activities of the authorities of the State Fiscal Service of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Legal Sciences, speciality 12.00.07. – Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law. – University of the State Fiscal Service of Ukraine. – Irpin, 2019.

Annotation content. Administrative-legal providing of information activities of the authorities of the State Fiscal Service of Ukraine is in a complex investigated in the work, the analysis of the general-theoretical concepts «the information policy of the authorities of the SFS of Ukraine», «the information activities of the authorities of the SFS of Ukraine», «the information services provided by the authorities of the SFS of Ukraine» and others is carried out. The conceptual approach to a research of problems of administrative-legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine, providing the key provisions directed to simplification of procedures of document flow, harmonization of the mechanism of use of the digital signature in the course of the activities of the fiscal authorities with the system of electronic interaction of executive authorities, creation of a complex system of information security, providing full functioning of an electronic office of the payer, optimization of tax consultation system and transition from individual tax consultations to standardized answers, establishing effective interaction on exchange of information with tax and customs authorities of the foreign states by requests for the mutual administrative aid, identification and elimination of the destabilizing factors, prevention of offenses and information threats to the public and private interests of the state is carried out.

The research of genesis of formation of key provisions of the doctrine of the informational law and administrative-legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine allowed to allocate four main stages of its formation. The first stage (1991-1995) – is characterized by the lack of subordinate acts, which directly concern the information policy in the activities of tax and customs authorities. Active work on search of optimum structure of tax and customs authorities, modernization of the activities of their divisions, one of the leading directions and the integral component of which is improvement of information-analytical activities is carried out. The second stage (1996-2006) – introduction of

informatization of the tax and customs authorities due to introduction of the automated data processing of taxpayers. A number of the normative legal acts embodying the state information policy in the activities of fiscal authorities is created. The third stage (2007-2013) – is characterized by enforcement of the Tax Code of Ukraine at the end of 2010 and the Customs code of Ukraine in 2012 that fixed further informatization of fiscal authorities.In particular, the mechanism of submission of declarations in electronic form and the complex electronic document management system between the fiscal authorities and other bodies of state power is introduced. The fourth stage (2014 – the present) – is characterized by the new strategy of development of information policy in the authorities of the SFS of Ukraine. The search of balance between openness of information for taxpayers with observance of private interests and protection of public interests is carried out. This stage acquires the importance due to adoption of the Concept of development of electronic control by the government in Ukraine which allows to transform the SFS of Ukraine from fiscal authority to customer service. The result of such transformations is seemed the widespread introduction of a system of electronic taxation, which will lead to strengthening of positive image of tax and customs authorities, which are associated with consistent fiscal policy of the state and also to establishment of the partner and friendly relations between the SFS of Ukraine and taxpayers at observance of interests of both parties.

The principles of legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine are offered, having carried out division into the general and special. Such principlesas: rule-of- law; legality; objectivity; efficiency; timeliness; continuity; realism (expediency) comprehensiveness; unityare referred to the general principles of legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine. Such principles as: availability and transparency of information; consolidation of data; protection of personal data; relevance of information resources; conceptual approach to legal providing of information activities of the authorities of the SFS; functional creation of a system of legal providing of information activities of the authorities of the SFS; uses of lawful means of obtaining

information by the authorities of the SFS; administrative responsibility for violation of the right to access to information are referred to the special principles of legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine.

Functions of legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine are defined, in particular: system-forming functions are a unity of legal acts which is reached due to structural orderliness of their elements; information function is a timely bringing the content of legal acts to the interested subjects; ideological-educational function is impact on subjects of the public relations with the explanation purpose, understanding and use of legal norms; according to the authorized function, the structure of concrete information legal relationship is established, accuracy in determining of the rights and duties of subjects of these legal relationship is reacheddue to the adopted act; security function is the system of legally significant actions which are directed to prevention of violations in the activities of the specified authorities for creation, collecting, receiving, storage, use, distribution, protection, control and the information security, which is used for implementation of fiscal policy and enforcement of means of state legal coercion in the case of violation of the norms and requirements of information security by the persons; regulatory function is an establishment of the positive rules of conduct which are directed to the organization of the public relations in information activities of the authorities of the SFS of Ukraine; security function promotesprotection of public and private interests and strengthening of legality and legal order in information activities of the authorities of the SFS of Ukraine.

It is proved the necessity for improvement and further development of electronic interaction between the authorities of the SFS of Ukraine and subjects of information tax and customs legal relationship, which consists in full transition of the authorities of the SFS of Ukraine to contactless communication, first of all with natural and incorporated persons - taxpayers. On the basis of it the following main stages of transition of fiscal authorities to providing information services on a contactless basis are offered:

– the first stage provides the placement of information on possible places and regimes of service provision on the Internet, as well as the publication of forms and application forms, which are provided by the subjects of tax and customs legal relationship to the authorities of the SFS of Ukraine in order to realize the right to information services, with examples of their filling;

– the second stage – the opportunity to fill the necessary electronic forms of documents in the applicant's workplace for their further submission to the fiscal authorities;

– the third stage provides a possibility of realization of departure of the filled electronic forms of the documents, necessary for receiving information service, to tax and customs authorities by means of telecommunication channels by subjects of tax and customs legal relationship, preliminary examination of these documents by the authorities of the SFS of Ukraine and also a possibility of visit and making an appointment;

– the fourth stage is the possibility of providing information service to subjects of tax and customs legal relationship in an electronic format, without visiting of fiscal authority.

On the basis of a research of foreign countries' experience (the USA, Canada, Australia, New Zealand, EU countries, the Post-Soviet countries) on information providing of administrative activities of the fiscal authorities, the conclusion is drawn that there have been the necessity for legal regulation of information providing on creation of the uniform unified standards and mechanisms of electronic information exchange of the central bodies of executive power and subjects of submission of the fiscal reporting for a long time in Ukraine, and transition from traditional paper technology of storage and data transmission to electronic with improvement of program technical means of the automated information processing that, in turn, will considerably facilitate drawing up and processing of tax reports, will reduce excessive operating expenses and expenses of time for preparation, representation, reception and processing of the reporting, unjustified material inputs on purchase of

forms and minimize the influence of a human factor - existence of errors in the reporting, subjectivity, corruption manifestations.

The main problems of administrative-legal providing of information policy in the activities of the authorities of the SFS of Ukraine are: problems of staffing of the authorities of the SFS of Ukraine by highly qualified specialists which have to possess methodological and technological tools of information and analytical work for practical introduction of information policy in tax and customs authorities; the problems which are connected with the general organizational structure of theauthorities, which are forming and realizing the state information policy in activities of the authorities of the SFS of Ukraine, uncertainty in the used approaches and the principles of their organization; the problems which are connected with providing the implementation of the state information policy in the activities of the authorities of the SFS of Ukraine, concerning administrative-legal means of information-analytical work which are applied by fiscal authorities in the sphere of information activities; the problemswhich are connected with normative-legal providing of the state information policy in the activities of the authorities of the SFS of Ukraine, in particular laws and subordinate actswhich are drafted in the state, regulate generally technical-technological component, practically disregarding information-substantial aspect of the state information policy in the activities of the authorities of the SFS of Ukraine, that is the central factor of formation and realization of effective state information policy in this sphere; the problems which are connected with imperfection of a legal regulation of interaction of the state power and mass media, the lack of control over the activities of the mass media during the forming and realization of the state information policy in the activities of the authorities of the SFS of Ukraine.

The directions of improvement of administrative-legal providing of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine are offered, namely: legal (it can be presented in the form of two components: organizational-legal and executive-legal); organizational; technical. The legal direction consists in development and implementation of laws, subordinate legal acts, which norms are

aimed at providing and protection of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine. The organizational direction provides the regulation of official activities and relationship of the staff of tax and customs authorities which is aimed at providing and protection of information activities in these authorities.The technical direction consists in the use of technical and software-hardware tools and also technical systems for providing and protection of information activities of the authorities of the SFS of Ukraine.

Keywords: administrative-legal providing, the authorities of the SFS of Ukraine, information, information activities, information policy, the subjects of tax and customs legal relations.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Литвин Н. А. Реалізація інформаційної політики органами Державної фіскальної служби України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Одеса: Гельветика, 2018. 516 с.

2. Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування: колективна монографія;Рябченко О. П., Денисюк С. Ф., Джафарова О. В., Артеменко І. А., Біла В. Р., Войтенко І. С., Литвин Н.А., Параниця С. П., Рябченко Ю. Ю., Тильчик О. В., Туник Ю. І., Шатрава С. О.; за заг. ред. О. П. Рябченко. Х.: В деле, 2016. 472 с. *(особистий внесок здобувача: аналіз та розроблення інформаційного та правового забезпечення управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування).*

3. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / авторський колектив; за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ: Новий друк, 2015. 570 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 29) (авторство п.5.3) *(особистий внесок здобувача: аналіз поняття та принципів інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в*

органах ДФС України).

4. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації (реферативний огляд науково-дослідних робіт НДЦ з проблем оподаткування: 2008–2012 роки): монографія. Ірпінь: ВЦ НУДПСУ України, 2013. 406 с. (розділ 24, с. 359–368) *(особистий внесок здобувача: аналіз юридичних аспектів імплементації міжнародно-правових норм у сфері оподаткування в законодавство України).*

5. Литвин Н. А. Правове забезпечення функції інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.* 2018. № 1(39). С. 131–138.

6. Литвин Н. А. Принципи правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Правові новели. Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)*. 2018. № 4. С. 196–202.

7. Литвин Н. А. Сучасний стан правового забезпечення інформаційної безпеки органів Державної фіскальної служби України. *Актуальні проблеми сучасності (теорія і практика). Серія: Право.* 2018. Випуск 1–2 (10–11). С. 81–86.

8. Литвин Н. А. Правовий режим податкової інформації у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.* 2018. № 2 (40). С. 96–104.

9. Литвин Н. А. Наукові підходи щодо визначення поняття інформаційних ресурсів у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Соціологія права.* 2018. № 1–2 (24-25). С. 35–42.

10. Литвин Н. А. Органи Державної фіскальної служби України як суб’єкт інформаційних правовідносин. *Актуальны проблеми правознавства.* 2018. Випуск 3(15). С. 53–58.

11. Литвин Н. А. Методи забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наше право* 2018. № 2. С. 12–17.

12. Литвин Н. А. Форми забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Європейські перспективи.* 2018. № 2. С. 38–44.

13. Литвин Н. А. Актуальні питання адміністративної відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Науковий вісник публічного і приватного права.* Випуск 3. Том 2. 2018. С. 24–29.

14. Литвин Н. А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення діяльності митних органів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ*. 2017. № 865. С. 273-278.

15. Литвин Н. А. Інформаційне забезпечення протидії корупції в діяльності органів Державної фіскальної служби України. *«Юридичний науковий електронний журнал». Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)*. 2017. № 1. С. 93–95. URL : http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=66

16. Литвин Н. А. Інформаційне суспільство як головний пріоритет перспективного розвитку держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ.* 2017. № 876. С. 157–162.

17. Литвин Н. А. Організаційно-правові аспекти збору, аналізу та використання інформації органами Державної фіскальної служби України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ*. 2017. № 884. С. 147–154.

18. Литвин Н. А. Проблеми правового регулювання інформаційної безпеки України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3 (37). С. 85–90.

19. Литвин Н. А. Теоретичні підходи щодо правового регулювання Державної інформаційної політики у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.* 2017. № 4 (38). С. 64–69.

20. Литвин Н. А. Проблеми та перспективи розвитку правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Європейські перспективи.* 2017. № 2. С. 203–210.

21. Литвин Н. А. Структура інформаційних правовідносин у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 6. С. 234–236. URL : http://www.pap.in.ua/

22. Литвин Н. А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *Правова просвіта.* № 1. 2016. С. 62–69. URL : http://osvita-pravova.org.ua

23. Литвин Н. А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами Державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 2. С. 144–146. URL : http://www.pap.in.ua/

24. Литвин Н. А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *АУСПІЦІЯ: міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання.* Прага, 2016. С. 30–35.

25. Литвин Н. А., Литвин О. В. Правове забезпечення інформаційної політики України в сучасних умовах. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2015. № 1 (68). С. 74–80. *(особистий внесок здобувача: дослідження сучасного стану правового забезпечення інформаційної політики України).*

26. Литвин Н.А., Литвин О.В. Окремі теоретико-правові аспекти оцінювання якості надання адміністративних послуг у підрозділах Державної фіскальної служби України. *Соціологія права.* 2014. № 3-4 (10-11). С. 72-77. *(особистий внесок здобувача: дослідження теоретичних аспектів оцінювання якості надання адміністративних послуг у підрозділах ДФС України*).

27. Литвин Н. А., Литвин О. В. Органи Державної фіскальної служби

України як суб'єкти надання адміністративних послуг. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка).* 2014. № 3-4 (58-59). С. 82–88. *(особистий внесок здобувача: визначення суб'єктів надання адміністративних послуг).*

28. Литвин Н. А., Долгий А. А., Сидоренко А. Н. Оценка нормативно-правового обеспечения определения эффективности взаимодействия следователей и оперативных подразделений правоохранительных органов (на материалах налоговой милиции Украины). *«Legea Si Viata («Закон и жизнь»).* 2014. № 4/3 (268). С. 107–109. *(особистий внесок здобувача: критерії оцінки ефективності взаємодії слідчих та оперативних підрозділів податкової міліції).*

29. Литвин Н. А., Шапка А. В. Інформаційні відносини в податковій сфері. *Науковий вісник Національного університету ДПС України.* 2013. № 4 (63). С. 54–59. *(особистий внесок здобувача: визначення поняття інформаційних відносин у податковій сфері)*.

30. Литвин Н. А., Гой В. П. Взаємовідносини податкових органів з платниками податків: сучасний стан та напрями модернізації. *Науковий вісник Національного університету ДПС України.* 2011. № 4 (55). С. 147–153. *(особистий внесок здобувача: розроблення пропозицій щодо взаємовідносин податкових органів з платниками податків).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Литвин Н. А. Роль держави у регулюванні процесів розвитку сфери інформатизації суспільства. *Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 15–16 березня 2018 р.). Ірпінь – Білосток. Видавництво Університету ДФС України, 2018. С. 219–221.

32. Литвин Н. А. Аналіз нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг органами ДФС України. *Адміністративно-правове забезпечення безпеки людини та громадянина на сучасному етапі розвитку*

суспільства: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ, 24 травня 2018 р.). Київ: Київський міжнародний університет, 2018. С. 11–12.

33. Литвин Н. А. Щодо проблем реалізації Державної інформаційної політики в сучасних умовах. *Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку*: матеріали ІІ всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 р.). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. С. 105–107.

34. Литвин Н. А. Місце електронного документообігу в загальній системі електронного урядування. *Правова доктрина та юридична практика: основні шляхи взаємовпливу та підвищення ефективності*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26 травня 2017 р.). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. С. 90–92.

35. Литвин Н. А. Напрями реалізації Державної інформаційної політики України щодо правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів. *Актуальні проблеми запобігання корупції та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в контексті створення служби фінансових розслідувань*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 20 жовтня 2017 р.). Київ: Алерта, 2017. С. 28–30.

36. Литвин Н. А. Окремі аспекти правового регулювання інформаційних відносин у сфері оподаткування. *Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства*: матеріали круглого науково-практичного столу (м. Київ, 25 березня 2016 р.). Київ: Видавництво КНУКМ, 2016. С. 435–438.

37. Литвин Н. А. Інформаційна безпека органів Державної фіскальної служби України як складова національної безпеки України. *Фінансова безпека України на сучасному етапі*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. С. 181–184.

38. Литвин Н. А. Інформаційні ресурси як забезпечувальний фактор ефективної діяльності органів Державної фіскальної служби України.

Актуальні питання реалізації нового Закону України «Про державну службу»: матеріали всеукраїнського форуму вчених-адміністративістів (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.). Запоріжжя: Видавництво Запорізького національного університету, 2016. С. 198–199.

39. Литвин Н. А. Міжнародно-правова регламентація права громадян на інформацію. *Соціально-правові проблеми доступу до інформації: міжнародний досвід та українські реалії*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 26 квітня 2016 р.). Київ: Видавництво «Інституту законодавчих передбачень та правової експертизи», 2016. С. 48–50.

40. Литвин Н. А. Нормативно-правове регулювання права громадян на інформацію в Україні. *Матеріали круглого науково-практичного столу присвяченого 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2015 р.). Київ: Видавництво ДНДІ МВС України, 2015. С. 66–70.

41. Литвин Н. А. Коррупционные риски, которые возникают среди работников центральных органов государственного управления в сфере налогообложения при исполнении своих функциональных обязанностей. *Инновационная экономика в условиях глобализации: современные тенденции и перспективы*: материалы международной научно-практической конференции. (Республика Беларусь, 10–11 апреля 2014 г,). Международный университет МИТСО. Минск, 2014. С. 203-204.

42. Литвин Н. А. Деякі аспекти протидії корупції в Міністерстві доходів і зборів України. *Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки України:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 30 травня 2014 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2014. С. 16–21.

43. Литвин Н. А. Проблеми застосування антикорупційного законодавства України в сучасних умовах. *Протидія корупційним проявам в органах Міністерства доходів і зборів*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 21 листопада 2013 р.). Ірпінь: Видавництво Національного

університету ДПС України, 2013. С. 86–89.

44. Литвин Н. А., Шапка А. В. Надання електронних послуг платників податків в умовах формування інформаційного суспільства. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти*: матеріали X Ірпінських міжнародних педагогічних читань (м. Ірпінь, 29-30 березня 2012 р.). Ірпінь: НУДПСУ, 2012 (частина 4). С. 23–31. *(особистий внесок здобувача: аналіз сучасного стану надання електронних послуг).*

45. Литвин Н. А. Моніторинг громадської думки як ефективний засіб удосконалення діяльності податкових органів у сфері налагодження партнерських взаємовідносин з платниками податків. *Адміністративно-процесуальна діяльність органів ДПС України у сфері взаємовідносин з платниками податків: сучасний стан та напрямки модернізації*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 30 вересня 2011 р.). Ірпінь: НДЦ ПО НУДПСУ, 2011. С. 63–67.

46. Литвин Н. А. Окремі питання адаптації податкового законодавства України до законодавства ЄС. *Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів*: матеріали Науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 28 жовтня 2011 р.). Ірпінь: НДЦ ПО НУДПСУ, 2011. С. 263-267.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертаційного роботи

47. Заохочення у службовому праві: навч. посіб. / Н. О. Армаш, Ю. А. Берлач, І. В. Болокан, Н. А. Литвин та ін. ; за заг. ред Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2017. 360 с. *(особистий внесок здобувача: аналіз нормативно-правових актів щодо заохочення працівників ДФС України).*

48. Дисциплінарно-деліктне право України: навч. посіб. / Т .С. Аніщенко, Ю. А. Берлач, Д. С. Бондаренко, Н. А. Литвин та ін. ; за заг.ред Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2016. 464 с. *(особистий внесок*

здобувача: аналіз нормативно-правових актів, що стосуються дисциплінарної відповідальності працівників ДФС України).

49. Литвин Н. А., Мороз С. С. Шляхи протидії корупції в підрозділах правової роботи Державної фіскальної служби України. *Підприємство, господарство і право*. 2014. № 8. С. 60–63. (*особистий внесок здобувача: аналіз корупційних правопорушень в підрозділах правової роботи ДФС України).*

50. Литвин Н. А. Роль інформаційних ресурсів органів ДФС України при виявлені кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Міжнародний юридичний вісник: Збір. наук. праць Національного університету ДПС України*. 2014. Випуск 1 (1). С. 108–114.

51. Литвин Н. А., Семир'янов Д. Я., Долгий О. А. Оцінка стану інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності в податкових органах України. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління.* 2012. № 2. С. 62–66. (*особистий внесок здобувача: розробка критеріїв ефективності інформаційно-правового забезпечення адміністративної діяльності органів доходів і зборів).*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ…… 4

ВСТУП…….. 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ…… 22

1.1. Категорії державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України…….. 22

1.2. Генезис правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України……. 48

1.3. Принципи та функції правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України…….. 82

Висновки до розділу 1…… 123

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ…… 127

2.1. Інформаційні правовідносини в діяльності органів Державної фіскальної служби України…… 127

2.2. Органи Державної фіскальної служби України як суб’єкт інформаційних правовідносин……. 149

2.3. Правовий режим накопичення та використання інформації в діяльності органів Державної фіскальної служби України…….. 164

2.4. Інформаційні ресурси в діяльності органів Державної фіскальної служби України……. 187

Висновки до розділу 2…… 215

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ …… 219

3.1. Інформаційні послуги як засіб забезпечення інформаційної діяльності органівДержавної фіскальної служби України …….…… 219
3.2. Форми та методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України…… 238
3.3. Адміністративно-правовий захист інформації, що використовується в діяльності органів Державної фіскальної служби України……... 266
3.4. Адміністративна відповідальність за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів Державної фіскальної служби України... 283
Висновки до розділу 3……. 307
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ…… 313
4.1. Зарубіжний досвід правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів……..... 313
4.2. Науково-методологічні підходи щодо вирішення проблем, пов’язаних із адміністративно-правовим забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України……..… 333
4.3. Концептуальні засади підвищення рівня адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України……..…. 359
4.4. Перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України… 376
Висновки до розділу 4……..… 392
ВИСНОВКИ……...… 397
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. 410
ДОДАТКИ……..… 466

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АІС – автоматизована інформаційна система

АРМ – автоматизоване робоче місце

АСМО– автоматизована система митного оформлення

АТО – антитерористична операція

АСУ – автоматизована система управління

ГУ – головне управління

ГУ ДФС у м. Києві – головне управління Державної фіскальної служби у місті Києві

ДМС України, Держмитслужба – Державна митна служба України

Держприкордонслужба – Державна прикордонна служба України

ДПА України – Державна податкова адміністрація України

ДПІ – державна податкова інспекція

ДПС України – Державна податкова служба України

ДФС, ДФС України – Державна фіскальна служба України

ЄС – Європейський Союз

ЕОМ – електронна обчислювальна машина

ЕЦП – електронний цифровий підпис

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗЕД – зовнішньо-економічна діяльність

ІДД – інформаційно-довідниковий департамент

ІС – інформаційна система

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

КАС – Кодекс адміністративного судочинства України

КК України – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

Міндоходів – Міністерство доходів і зборів України

МК України – Митний кодекс України

НТП – науково-технічний прогрес

ОДПС – органи Державної податкової служби України

ОВС України – органи внутрішніх справ України

ООН – Організація об’єднаних націй

ООС – Операція об’єднаних сил

ПДВ – податок на додану вартість

ПКУ, ПК України – Податковий кодекс України

СБУ – Служба безпеки України

Ст. – стаття нормативного акту

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

Українська РСР, УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦОП – центр обслуговування платників

Ч. – частина статті нормативного акту

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Важливою умовою існування та розвитку незалежної держави є успішна інформаційна діяльність органів державної влади. З метою задоволення цих потреб органи державної влади створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази й банки даних. На сьогодні у цьому напрямі відбуваєтьсяі процес перебудови органів Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України). У межах зазначених перетвореньрозробляються стратегічні вектори розвитку ДФС, які базуються на основних принципах її діяльності – адмініструванні податків, зборів, митних платежів та ЄСВ, наданні якісних послуг платникамта сприянні міжнародній торгівлі й підприємницькій діяльності. Нині, ураховуючи вимоги сьогодення та потреби платників податків в онлайн сервісах, інформаційні технології та інфраструктуру визнанопріоритетним напрямом розвитку ДФС, реалізовуватисяякий буде за рахунок автоматизації внутрішніх процедур діяльності ДФС, розбудови сучасної, стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, розвитку митної інфраструктури.

Згідно зі Звітом ДФС України за 2017 рік для підвищення показників України у рейтингу Світового банку «DoingBusiness»ДФС України проведено низку заходів, спрямованих на створення комфортних умов для платників податків, зокрема модернізацію електронних сервісів, удосконалення митних процедур, оптимізацію звітності. Так, у 2017 році було започатковано інформаційно-телекомунікаційну систему «Електронний кабінет», у якій майже на 100% забезпечено функціонування сервісів для юридичних осіб – платників ПДВ і платників спрощеної системи оподаткування та реалізацію повного спектра сервісів для платників податків. Крім того, запроваджено Єдину базу індивідуальних податкових консультацій, що надаються в письмовому вигляді та забезпечено доступ до неї на офіційному веб-порталі ДФС України через електронний сервіс «Електронний кабінет платника», яким можна користуватися вільно та безоплатно. На виконання постанови Кабінету

Міністрів України від 22 листопада 2017 р. № 878 доопрацьовані програмно-інформаційні комплекси, які задіяні в системі «Єдине вікно», для підготовки та проведення надалі тестування всіх механізмів Інформаційної системи ДФС з метою їх наступного впровадження. Проте необхідно відзначити, що ці нововведення повною мірою не зменшили впливу людського фактору на діяльність суб'єктів податкових та митних правовідносин і потребують подальшого вдосконалення.

Крім того, на сьогодні залишається невирішеним питання вільного доступу контролюючих органів до інформаційних баз даних інших установ, які мають відомості про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансове становище платників податків.

Зазначимо, що постійне ускладненняфінансово-господарської діяльності узв'язку з участю України у глобалізаційних процесах призвелодо інфляції нормативно-правового регулювання діяльності контролюючих органів відносно економічних відносин у суспільстві. Досить складним залишається питання створеннябезпечної з позиції захисту персональних данихінформаційної бази органів ДФС України в сучасних умовах їх функціонування. А це потребуєрозроблення та впровадження низки пропозицій щодо адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів.Важливістьвирішення цієї проблеми зумовлена сукупністю зовнішніх і внутрішніх факторів, виникнення яких є закономірним підсумком розвитку системи фіскальних органів в Україні, сучасним політичним та економічним курсом Україниі, звичайно, спадщиною РадянськогоСоюзу. Відсутність системного підходу в ухваленні нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти інформаційної діяльності органів ДФС України, необхідність у додатковій правовій регламентації окремих аспектів цієї діяльності, їх деталізація у внутрішньовідомчих актах додатково підвищують актуальність теми дисертаційної роботи.

Доцільно вказати на те, що впродовж останніх років головними проблемами у правовому забезпеченні інформаційної діяльності фіскальних

органів залишаються такі: упровадження новітніх технологій; збільшення обсягу опрацьованої інформації, що вимагає залучення значних ресурсів; кадрове забезпечення органів ДФС України висококваліфікованими фахівцями, які повинні володіти методологічним і технологічним інструментарієм інформаційно-аналітичної роботи для практичного впровадження інформаційної політики в податкових та митних органах;правове забезпечення захисту інформації, що використовується у їх діяльності; недосконаліть правової регламентації взаємодії влади і ЗМІ, відсутність контролю за діяльністю ЗМІ під час формування й реалізації державної інформаційної політики у діяльності органів ДФС України. Усе це спричиняє потребу в удосконаленні адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Актуальність проблеми в теоретико-методологічному плані зумовлена її недостатньою розробленістю у вітчизняному адміністративному та інформаційному праві. При цьому окремі аспекти окресленої проблематики досліджувалися різними вченими досить тривалий час. Виходячи з цього, на формування висновків щодо окремих питань інформаційної політики держави вплинули положення, викладені у працях учених, що спеціалізуються у сфері інформаційного права, а саме: І. В. Арістової, О. А. Баранова, К. І. Бєлякова, І. Р. Березовської, В. М. Брижка, В. М. Глушкова, Б. А. Кормича, Г. М. Линника, А. І. Марущака, А. М. Новицького, Н. Б.Новицької, О. В. Олійника, В. Ф.Опришка, В. Г. Пилипчука, І. М. Сопілко, М. Я. Швеця, В. С. Цимбалюка та ін.

Значний вплив на позицію автора щодо питань адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності державних органів, зокрема фіскальних, мали наукові висновки, що були сформульовані у роботах таких вітчизняних вчених:В. Б. Авер’янова, Ю. І. Аністратенко, О. О.Бандурки, В. Т. Білоуса, А. І. Берлача, Ю. П. Битяка, О. О. Бригінця, О. Г. Боднарчука, О. М. Буханевича, Л. К. Воронової, Ю. В. Гаруста, С. К. Гречанюка, А. В. Головача, А. В.Дегтяря, О. А.Долгий, Р. А. Калюжного,

Л. М. Касьяненко, І. П. Катеринчука, Л. П. Коваленко, В. К. Колпакова, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, І. Є. Криницького, О. В. Кузьменко, М. П. Кучерявенка, О. А. Лукашева, Д. М. Лук'янця, Т. О. Мацелик, О. І. Миколенка, В. Я. Настюка, Н. В. Никитченко, Ю. В. Оніщика, В. І. Полюховича, Д. В. Приймаченка, Т. О. Проценка, А. О. Реви, А. В. Роздайбіди, О. П. Рябченко, Л. А. Савченко, А. О. Селіванова, І. В. Чеховської, В. О. Шамрая та ін.

Підґрунтям дослідження правових основ інформаційної діяльності, інформаційної безпеки та формування нових відносин інформаційного суспільства стали роботи таких учених як: В. І. Вернадського, В. М. Гейця, М. В. Гордійчук, А. В. Колодюка, В. А. Коляденка, Б. А. Кормича, В. А. Ліпкана, В.М. Лопатіна, Н. С. Мороз, В. І. Мунтіяна, Н. Р. Нижник, В. М. Поповича, О. В. Олійника, В. П. Семиноженка, О. В. Сирового, І. О. Трубіна, В. М. Щербини та ін.

Спеціальними дослідженнями адміністративно-правових засад, які безпосередньо стосуються предмету дисертації та є її теоретичним підґрунтям стали дисертаційні роботи: Є. П. Бабалика «Адміністративно-правові основи інформаційного забезпечення митних органів в Україні» (2010 р.), Є. Є. Бамбізова«Інформаційна функція Державної фіскальної служби України» (2017р.), Є. А. Бовкуна «Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в діяльності органів Державної податкової служби України» (2012 р.), Т. С. Касянюк «Правове забезпечення інформатизації Державної податкової служби України» (2013 р.), І. П. Катеринчука «Правові засади інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів України» (2015 р.), О. О. Косиці «Правове регулювання інформаційного забезпечення адміністративної діяльності у сфері справляння податків» (2014 р.), В. Я. Мацюка «Використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття управлінського рішення» (2004 р.), Д. О. Мороза «Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції як суб'єкта інформаційних відносин в Україні» (2016 р.),

А. М. Новицького «Правові основи формування інститутів інформаційного суспільства в Україні: теорія та практика» (2012 р.), Т. О. Проценка «Правове регулювання адміністрування податків і митних платежів» (2008 р.), Д. В. Приймаченка «Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави» (2007 р.), Т. О. Рекуненко «Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів Державної податкової служби України» (2012 р.), Д. Я. Семир'янова «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України» (2004 р.), І. С. Стаценко-Сургучевої «Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України» (2008 р.), Т. В. Субіної «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Державної податкової служби України» (2010 р.) та ін.

Незважаючи на це, накопичені знання щодо адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України потребують систематизації і подальшого розвитку, а чинне законодавство, норми якого регулюють відносини у зазначеній сфері, не можна назвати ефективним. Крім того, більшість із зазначених науковців здійснювали свої дослідження з урахуванням норм законодавства, яке на сьогодні повністю або частково втратило чинність, а норми новоприйнятих актів з теми дослідження потребують належного аналізу та осмислення. Зазначене ще раз підтверджує актуальність теми дисертаційної роботи та необхідність у подальшому опрацюванні специфіки адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено на виконання окремих положень Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР, Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 р. № 537-V, Стратегічного плану розвитку ДФС України на 2015–2018 роки, затвердженого наказом ДФС

України від 12 лютого 2015 р. № 80, Доктрини інформаційної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, та Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, схвалених на Загальних зборах НАПрН України 3 березня 2016 року.

Дисертацію виконано згідно з планом наукових досліджень Науково-дослідного центру з проблем оподаткування та кафедри управління, адміністративного права та процесу й адміністративної діяльності Національного університету державної податкової служби України. Здійснене дослідження є складовою науково-дослідних тем НДЦ ПО «Розробка методики визначення рівня корупції в органах доходів і зборів та практичних заходів з попередження, виявлення і припинення корупційних правопорушень з урахуванням світового досвіду» (державний реєстраційний номер: 0115U005630), «Удосконалення механізму використання відомчих інформаційних ресурсів ДПС України для проведення аналітичних розробок з метою виявлення схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухилень від сплати податків» (державний реєстраційний номер: 0112U001487) та кафедри «Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування» (державний реєстраційний номер: 0112U001826).

Мета і завдання дисертаційного дослідження. *Мета* наукового дослідження полягає у визначенні на підставі аналізу теоретико-методологічних напрацювань, чинного законодавства України та правозастосовної практики сутності, змісту й ґенези адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України та формулюванні концептуальних підходів до напрямів розвитку

адміністративно-правового регулювання інформаційної діяльності у вказаній сфері.

Для досягнення означеної мети вирішено такі *завдання*:

– розкрито зміст державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України;

– висвітлено генезис адміністративно-правового регулювання напрямів реалізації державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України;

– обґрунтовано принципи та функції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– з’ясовано зміст та характерні особливості інформаційних правовідносин за участю суб’єктів ДФС України;

– розглянуто органи ДФС України як суб’єктів інформаційних правовідносин;

– визначено правовий режим інформації в діяльності органів ДФС України;

– виокремлено інформаційні ресурси в діяльності органів ДФС України;

– охарактеризовано інформаційні послуги як засіб забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– встановлено форми та методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– проаналізовано адміністративно-правовий захист інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України;

– надано видову характеристику правопорушень, пов’язаних із не дотриманням норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України,за які настає адміністративна відповідальність;

– обґрунтовано науково-методологічні підходи щодо вирішення проблем, пов’язаних із забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України;

– запропоновано концептуальні положення про підвищення рівня адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– розглянуто позитивний досвід правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів в зарубіжних країнах та окреслити можливості його застосування в нашій державі, зокрема, у контексті реформування органів ДФС України;

– розкрито перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі правового забезпечення інформаційної діяльності державних органів.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України.

Методологічною основою дисертаційної роботи є загальний, діалектичний метод пізнання і основані на ньому загальнонаукові та приватно-наукові методи дослідження, що дозволяють вивчати явища навколишньої дійсності у їх взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості. Зокрема, метод системного аналізу став основою дослідження адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Методи класифікації та групування були використані для проведення класифікації досліджуваних правових категорій (розділи 1, 2 та 3). За допомогою статистичного методу досліджено питання формування окремих суспільних відносин, їх динаміку та зв'язок із правовим регулюванням цих процесів (підпункти 2.1 та 2.4). За допомогою порівняльно-правового та структурно-логічного методу були виявлені особливості правового регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України та визначені нові правові норми (розділи 1, 3 та 4). Для дослідження наукових текстів та норм правових актів з метою їх пізнання був застосований герменевтичний метод (розділи 1, 2, 3 та 4). Формально-логічний дозволив визначити основні поняття юридичних конструкцій та правові засади вирішення колізій законодавства

України, які встановлюють правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України (підпункти 1.2 та 2.1); структурно-функціональний метод був використаний під час розкриття системи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, а також висвітлення функціональної ролі складових цієї системи (розділ 2). Застосування наведених вище методів не виключає в окремих випадках можливості простого викладу фактів як необхідної аргументації, що має доказове значення та виявляє особливості досліджуваної проблеми.

Нормативну основу дослідження склали Конституція України, кодекси України, чинне адміністративне та інформаційне законодавство, нормативно-правові акти інших галузей права, окремі норми, що регулюють відносини у досліджуваній сфері.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності органів ДФС України, довідникові видання, статистичні матеріали,звіти, матеріали судових справ, аналіз публікацій та дані офіційних інформаційних джерел.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній правовій науці монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. У дисертації обґрунтовано низку важливих для теорії адміністративного та інформаційного права й практики реалізації інформаційної політики в органах ДФС України понять і положень, які виносяться на захист. Основні з них такі:

уперше:

- на доктринальному рівні, з урахуванням передових технологій та досвіду розвинених країн світу, запропоновано Концепцію правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, що стане основою подальшого формування інших законодавчих та відомчих актів фіскальних органів, реалізація яких спростить систему адміністрування податків, зборів, митних платежів та єдиного соціального внеску, знизить

витрати на їх адміністрування, дасть можливість отримувати якісні послуги платникам податків та захистить їх конфіденційну інформацію;

- запропоновано авторські визначення понять «інформаційна політика органів ДФС України», «інформаційна діяльність органів ДФС України», «інформаційні послуги, що надаються органами ДФС України»;

- доведено, що адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є частиною системи правового забезпечення інформаційної діяльності держави та включає в себе систему адміністративно-правових засобів, що створюють необхідні умови для функціонування та розвитку інформаційної діяльності органів ДФС України;

- розкрито ґенезу теорії інформаційно-правового та адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України,з виокремленням чотирьох основних періодів;

– сформульовано систему принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Встановлено її інтеграційні ознаки та визначено поліструктурний характер;

- доведено, що діяльність органів ДФС України має ґрунтуватися на використанні отриманої інформації згідно з нормами законодавства; забезпеченні доступу до інформації споживачів залежно від правового режиму інформації; збереженні та наданні інформації у передбаченому законом порядку; повазі інформаційних прав інших суб'єктів інформаційних правовідносин; контролі за належним використанням, збереженням та наданням інформації; адміністративній відповідальності за порушення законодавства про інформацію;

- виокремлено особливість інформаційних послуг відносно адміністративних послуг, які надаються органами ДФС України, що полягає в ідентичності процедури надання інформаційної послуги незалежно від суб'єкта звернення (суб'єкт владних повноважень чи суб'єкт приватного права);

– визначено основні ознаки інформаційних послуг, які надаються органами ДФС України, зокрема: надання послуги за ініціативою суб'єкта

звернення у формі інформаційного запиту; закріплення процедури надання інформаційної послуги на законодавчому рівні; суб'єкт надання наділений владними повноваженнями; дотримання строків розгляду запиту на інформацію; формою надання послуги є відповідь на запит на інформацію;

– сформульовано низку змін і доповнень до Податкового кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення;

удосконалено:

- теоретичні положення щодо розуміння понять «інформаційна політика», «державна інформаційна політика», «інформаційна діяльність»;
- наукові підходи до виділення функцій правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, зокрема, поділивши їх на системоутворюючі, інформаційні, ідеологічно-виховні, правонаділяючі, забезпечувальні, регулятивні й охоронні;
- класифікацію інформаційних правовідносин у діяльності органів ДФС України за такими критеріями: галузевою сферою; сферою поширення; інформаційними процесами; способом доступу; тривалістю у часі; функціональним призначенням;
- наукові підходи до характеристики правового режиму інформації органів ДФС України як урегульованого нормами адміністративного, інформаційного, податкового та митного права порядку створення, зберігання, використання, поширення, контролю та захисту податкової та митної інформації, що створює очікуваний правопорядок у фіскальній сфері з метою забезпечення балансу публічного та приватного інтересів суб'єктів податкових і митних правовідносин;
- класифікацію інформаційних ресурсів органів ДФС України за такими критеріями: рівнем готовності до використання інформаційного ресурсу; значущістю; приналежністю; предметною сферою; доступністю; приналежністю до інформаційної системи; джерелом інформації;
- наукові положення щодо розуміння системи правового захисту інформації, яка використовується в діяльності органів ДФС України, і

запропоновано напрями вдосконалення правового захисту податкової та митної інформації;

- систему адміністративно-правових засобів, спрямованих на вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної діяльності органів ДФС України;

дістали подальшого розвитку:

- положення про адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, які спрямовані на спрощення процедур документообігу, гармонізацію механізму використання електронного цифрового підпису у процесі діяльності фіскальних органів з системою електронної взаємодії органів виконавчої влади, побудову комплексної системи захисту інформації, забезпечення повноцінного функціонування Електронного кабінету платника, оптимізацію системи податкового консультування та перехід від індивідуальних податкових консультацій до стандартизованих відповідей, налагодження ефективної взаємодії щодо обміну інформацією з податковими та митними органами іноземних держав за запитами про взаємну адміністративну допомогу, виявлення та усунення дестабілізуючих факторів, попередження правопорушень та інформаційних загроз публічним та приватним інтересам держави;

- теоретичні положення щодо системи правових, організаційних та організаційно-технічних форм як складових адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

- наукові положення щодо методів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, зокрема методів переконання та примусу, і розкрито їх специфіку;

- видова класифікація правопорушень, пов'язаних із недотриманням норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України, за які настає адміністративна відповідальність, на правопорушення проти інформації, інформаційних ресурсів, що посягають на податкові та митні правовідносини щодо забезпечення належних технологічних характеристик інформації;

правопорушення проти інформаційного простору, які зазіхають на податкові та митні правовідносини, пов'язані з якістю та цінністю інформації; правопорушення проти інформаційної інфраструктури, що посягають на податкові та митні правовідносини, які виникають у сфері використання об'єктів інформаційної інфраструктури; інші правопорушення, яким властиве використання інформації, інформаційного простору, інформаційної інфраструктури при здійсненні протиправних діянь, що посягають на інші правовідносини;

- встановлення пріоритетних напрямів удосконалення нормативних положень про використання в Україні засобів правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів, які визнані ефективними в окремих зарубіжних країнах, зокрема створення Єдиного державного інформаційного ресурсу стосовно даних про платників податків (резидентів і нерезидентів) та зборів, об'єкти оподаткування, із доступом до нього органів публічного адміністрування та правоохоронних органів, що має низку переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від платників податків різноманітних довідок).

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація має теоретичний характер, висновки та пропозиції в ній становлять науковий і практичний інтерес та можуть бути використані:

– *у науково-дослідній діяльності* – як фундамент для розв'язання та подальшого дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України (акт про впровадження в НДР НДЦ з проблем оподаткування Національного університету ДПС України № 3806/01-12 від 30.12.2015 р. та № 3811/01-12 від 30.12.2015 р.; акт впровадження в науково-дослідну діяльність кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності Національного університету ДПС України № 3812/01-12 від 30.12.2015 р.);

– *у правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного та розроблення нового законодавства, спрямованого на врегулювання суспільних відносин, які виникають з приводу інформаційної діяльності органів ДФС України (довідка про впровадження у правотворчу діяльність Верховної Ради України № 22/471-1-15 від 25.10.2018 р. та № 04-21/16-20(10265) від 17.01.2019 р.);

– *у правозастосовній діяльності* – у практичній діяльності суб'єктів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України (довідка про впровадження у практичну діяльність Головного управління ДФС у Київській області № 10-36-10 від 11.10.2017 р.; довідка про впровадження у практичну діяльність Департаменту з питань запобігання політичній корупції Національного агентства з питань запобігання корупції № 50-04/14337/18 від 11.10.2018 р.);

– *у навчальному процесі* – при розробці та викладанні навчальних дисциплін «Адміністративний процес», «Інформаційне право» (акт впровадження Університету ДФС України від 25.05 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною роботою. Основні положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризують наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи, які виносяться на захист, розроблені автором самостійно. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробаціярезультатівдисертації. Основні положення, висновки, рекомендації та пропозиції дисертаційного дослідження, були оприлюднені на міжнародних та національних науково-практичних конференціях, круглих столах і семінарах: «Становлення інформаційного суспільства в Україні: економіко-правовий аспект» (м. Ірпінь, 12 травня 2011 р.); «Адміністративно-процесуальна діяльність органів ДПС України у сфері взаємовідносин з платниками податків: сучасний стан та напрямки модернізації» (м. Ірпінь, 30 вересня 2011 р.); «Реформування податкової системи України відповідно до

європейських стандартів» (м. Ірпінь, 28 жовтня 2011 р.); «Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці» (м. Ірпінь, 23 січня 2012 р.); «Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти» (м. Ірпінь, 29 – 30 березня 2012 р.); «Інформаційні ресурси ДПС України в механізмі протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухилення від сплати податків» (м. Ірпінь, 1 червня 2012 р.); «Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів» (м. Ірпінь, 18 грудня 2012 р.); «Протидія корупційним проявам в органах Міністерства доходів і зборів» (м. Ірпінь, 21 листопада 2013 р.); «Инновационная экономика в условиях глобализации: современные тенденции и перспективы» (10– 11 апреля 2014 г., Республика Беларусь); «Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки України» (м. Ірпінь, 30 травня 2014 р.); «Дослідження теоретичних аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур» (м. Хмельницький, 22 травня 2015 р.); «Корупція в органах ДФС України: сучасний стан та напрями подолання» (м. Ірпінь, 2 грудня 2015 р.); «Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів» (м. Ірпінь, 22 грудня 2015 р.); «Круглий стіл присвячений 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини» (м. Київ, 10 грудня 2015 р.); «Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» (м. Київ, 25 березня 2016 р.); «Фінансова безпека України на сучасному етапі» (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.); «Актуальні питання реалізації нового Закону України «Про державну службу» (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.); «Соціально-правові проблеми доступу до інформації: міжнародний досвід та українські реалії»(м. Ірпінь, 26 квітня 2016 р.); «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 р.); «Фінансові розслідування: імплементація європейського досвіду в Україні»(м. Ірпінь, 19 травня 2017 р.); «Правова доктрина та юридична практика: основні шляхи взаємовпливу та підвищення ефективності»(м. Київ,

26 травня 2017 р.); «Актуальні проблеми запобігання корупції та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в контексті створення служби фінансових розслідувань» (м. Ірпінь, 20 жовтня 2017 р.); «Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізацій них процесах» (м. Ірпінь-Білосток, 15-16 березня 2018 р.); «Адміністративно-правове забезпечення безпеки людини та громадянина на сучасному етапі розвитку суспільства» (м. Київ, 24 травня 2018 р.).

Публікації. Основні практичні й теоретичні положення дисертації відображено у одноособовій монографії, трьох колективних монографіях, двох навчальних посібниках у співавторстві, 27 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, з них 8 - у міжнародних фахових журналах та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 2 наукові статті - в інших наукових виданнях, а також у 16 тезах доповідей і повідомлень, оприлюднених на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі анотації, вступу, чотирьох розділів, п’ятнадцяти підрозділів, висновків після розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 517 сторінок, обсяг основного тексту – 409 сторінок. Список використаних джерел містить 520 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

1.1. Категорії державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Одним із основних аспектів будь-якого наукового дослідженні є аналіз його фундаментальних основ, якими виступають спеціалізовані поняття й категорії. Саме в понятійно-категоріальному апараті відображається специфіка досліджуваної сфери. Розуміння сутнісних характеристик наукових понять, пізнання їх властивостей дозволяє повністю розкрити досліджувану проблему, вибудувати логічний і цілісний пізнавальний процес. Основними поняттями в даному дослідженні є терміни: «інформація», «державна інформаційна політика», «інформаційна політика ДФС», «інформаційна діяльність», «інформаційна діяльність органів ДФС» тощо.

Перш ніж почати аналіз понятійно-категоріального апарату, необхідно наголосити на тому, що ключовою рушійною силою глобалізаційних трансформацій є повсюдне розгортання новітніх інформаційно-комунікативних технологій. Технічний прогрес значно скоротив вартість накопичення, обробки та передачі інформації в планетарних масштабах, що позначилося на показниках економічного зростання. Нині місце і роль держав у світі визначатимуть масштаби та глибина поширення цифрових технологій, супутникового зв’язку, оптичних волокон, комп’ютеризації та Інтернету. Їхній потужний вплив визначатиме взаємини в людській спільноті, змінюватиме економічне та соціокультурне середовище, закладаючи засади нової форми суспільного устрою. Ера інформаційного суспільства характеризується

домінуючою роллю інформації та знань, створенням глобального інформаційного простору, в якому завдяки високорозвинутим інформаційно-комунікативним мережам і технологіям забезпечуватиметься стале економічне та соціальне зростання, вільний доступ до світових інформаційних ресурсів, що дасть змогу людям у повній мірі використовувати свій потенціал та реалізовувати власні прагнення [472, с. 4].

На сьогодні державні інституції поставили перед собою мету вивести правосвідомість українців на новий рівень з європейським вектором розвитку. При цьому дана мета не може бути досягнута без створення ефективної структури правового інформування й супроводу, яка повинна відповідати новим українським реаліям та державній інформаційній політиці.

Суспільство як певна система соціальних відносин не може перебувати в хаотичному стані, взаємні стосунки людей так чи інакше мають бути впорядкованими, але роль державних і недержавних засад в їх організації та регулюванні може бути різною. Низький рівень соціальної активності індивідів, відсутність громадських об’єднань або недосконаліть їх діяльності компенсуються надмірним втручанням у суспільні взаємовідносини з боку інститутів державної влади [173, с. 38]. Тому О. А. Баранов зазначає, що розвиток інформаційного суспільства, висока динаміка збільшення кількості суспільних відносин, заснованих на широкому використанні інформації та інформаційних процесів, різке підвищення значущості інформаційних відносин для всіх сфер життєдіяльності людини, суспільства і держави і, як наслідок, лавиноподібне зростання кількості відповідних правовідносин обумовлюють актуальність і необхідність вивчення проблем правового забезпечення інформаційної сфери [23, с. 22].

В ідеалі правова база будь-яких регульованих відносин повинна бути збалансованою і взаємодоповнюючою системою законів та підзаконних нормативно-правових актів. При цьому, фундаментальним актом, у прямому і переносному значенні, повинна бути Конституція, що містить в собі складову основних законів та інших правових актів, які спираючись на конституційні

норми, послідовно формують основу правової держави. Лише за цих умов держава має можливість вибудувати адекватну структуру своїх органів виконавчої влади, яка у своїй сукупності буде досить повно відображати створене правове поле. В цьому випадку необхідно говорити про ізоморфізм, тобто структурну подібність двох діючих начал правової держави [37, с. 45-46].

Разом з тим, В. С. Цимбалюк зазначає, що саме з середини XX – початку XXI століття відбувається бурхливий розвитком науково-технічного прогресу (далі – НТП) у галузі інформатики [484, с. 10-110]. Інформатика у міру масового застосування її досягнень у суспільстві породила таке соціально-техніко-технологічне явище як інформатизацію. У свою чергу, інформатизація визначила нову парадигму подальшого інноваційного розвитку людства під умовною назвою – інформаційне суспільство [483, с. 7-75].

Важливість існування інформаційного суспільства у доповіді на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства (Туніс, 2005 рік) підкреслив Генеральний Секретар ООН К. Аннан, який відзначив, що під інформаційним суспільством необхідно розуміти суспільство, в якому поширюється, формується, вирощується та знаходить вихід людський потенціал, що відкриває людям доступ до необхідних інструментів та технологій через освіту і навчання методам їх ефективного використання [9]. Загалом, результати застосування міжнародного досвіду свідчать, що цифрові технології стали рушійною силою соціально-економічного розвитку, відновлення економіки багатьох держав світу та визначають основу сталого розвитку в майбутньому. Саме тому важко переоцінити важливість створення інформаційного суспільства на теренах нашої держави.

Додатково варто зазначити, що такі науковці як Т. О. Проценко та О. М. Селезньова визначають як позитивні сторони розвитку інформаційного суспільства, так і негативні. Зокрема негативними сторонами інформаційного суспільства вони виділяють зниження фізичної активності сучасної людини; добровільне відлучення від суспільства; недосконаліть інтернет-анонімності; перенасичення інформацією; неправдивість інформації тощо. Але, не зважаючи

на зазначене, потрібно погодитись із вказаними науковцями, що відмова від побудови інформаційного суспільства є неможливою і неправильною. Держави, що застигнуть на одному етапі розвитку, поступово втрачатимуть передові світові можливості й будуть відкинуті як в економічному, так і соціальному плані далеко назад. Тому побудова інформаційного суспільства у світі загалом і в окремій державі зокрема є необхідною, проте має бути підкріплена належним нормативно-правовим забезпеченням [413, с. 9-10].

Зважаючи на вказане, варто розпочати з визначення й аналізу терміну «інформаційне суспільство». Так, О. О. Маруховський під інформаційним розуміє суспільство, в якому інформація, знання й інформаційно-комунікаційні технології перетворюються на основну продуктивну силу та джерело епохальних зрушень в усіх сферах суспільного життя [223]. Дещо ширше визначає поняття інформаційного суспільства О. О. Григор, який вбачає у ньому процес, що іманентно притаманний сучасному етапові суспільного розвитку, сутність якого полягає в створенні, накопиченні, передачі, обробці та використанні інформації у всіх її проявах, інтенсифікації суспільного життя як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом; перетворенні інформації та знання у продуктивні сили суспільства, формування на цій підставі суспільства, заснованого на знаннях [68]. На важливості існування інформаційного суспільства наголошує В. О. Даніл’ян, який доводить, що інформаційне суспільство є сучасним станом цивілізаційного розвитку, сутність якого полягає у збільшенні масштабів створення, накопичення, передачі, обробки і використання інформації, перетворенні інформації і знання на продуктивні сили суспільства, а також у збільшенні впливу новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на політику, економіку, соціальну структуру, право, культуру тощо [73]. Вважаємо, що дані визначення терміна «інформаційне суспільство» є дещо односторонніми. Наприклад, О. О. Маруховський за основу для свого визначення узяв оціночну категорію – «епохальні зрушення», яка може трактуватися по-різному і в рамки юридичної науки вписується не повною мірою. Крім того, визначення, запропоноване

даним автором, перестає нести своє змістовне навантаження у періоди стабільності, за відсутності тих стрибкоподібних періодів розвитку, які могли б призвести до «епохальних зрушень в усіх сферах суспільного життя». Більш продуманими в цьому плані є визначення О.О. Григора та В.О. Даніл'яна. При цьому основний наголос дані автори роблять на прирівнювання інформації до виробничих сил, забуваючи, що інформація в інформаційному суспільстві характеризується, у першу чергу, як продукт і товар.

Отже, можна виокремити декілька концепцій визначення інформаційного суспільства, які в тій чи іншій мірі пов'язані з різними сферами суспільного життя, а саме концепцію сфери зайнятості (коли більшість громадян працює в інформаційній сфері), географічну концепцію (коли для визначення інформаційного суспільства головний акцент робиться на інформаційні мережі, які поєднують різні місця, і тому можуть впливати на організацію часу та простору), культурна концепція (коли ми говоримо про розвиток телекомунікаційних систем, теле-, радіо, медіа, друкованих засобів масової інформації, Інтернет, як одного із основних джерел інформації для значної кількості населення, які є елементами зміни культурологічних відносин у суспільстві) [208, с. 159].

Доцільно зазначити, що значущість інформації почала зростати в кінці XX ст., коли у зв'язку з ускладненням суспільного життя почали зростати інформаційні потреби. Інформація перетворилася на масовий продукт. Потреба в інформації перетворилася з управлінської на побутову. Сприяла даному фактору і поступова децентралізація сучасного суспільства. Появу в Україні інформаційного суспільства можна порівняти (в часовому аспекті) з набуттям країною незалежності, коли громадяни та організації важливі рішення почали приймати самостійно, незалежно від центральної влади та партії. Як бачимо, децентралізація є одним із атрибутів інформаційного суспільства, так само, як і інформаційний ринок. Виникнення такого ринку безпосередньо пов'язане із трансформацією інформації в економічну категорію – товар. Лише в такому випадку інформація отримує еквівалентну грошову оцінку.

Взагалі необхідно констатувати підвищений інтерес наукової спільноти до сучасної проблематики інформаційного суспільства, його інститутів, ознак, форм та способів реалізації нових суспільних відносин, адже на сучасному етапі розвитку України перехід до інформаційного суспільства – це найбільш раціональний шлях підвищення якості життя населення. Інформаційне суспільство – це новий етап розвитку держави, що дасть змогу забезпечити рівень суспільного добробуту, здійснити перехід від економіки з паливно-сировинною спрямованістю до економіки, заснованої на знаннях, досягти скорочення числа загроз національній безпеці, залучити громадян до всіх благ інформаційного суспільства [454]. На жаль, дана теза є помилковою. Інформаційне суспільство не змінює економічного укладу країни, воно не сприяє зменшенню кількості загроз та підвищенню рівня суспільного добробуту. Ці зміни не є наслідком розбудови в країні інформаційного суспільства, а є їх причиною. Інформаційне суспільство формується на інформаційних передумовах. Серед них: зростання технічних можливостей, які визначають процес кодування-декодування, формалізації, накопичення, зберігання, передачі інформації, а також доступності та відносної дешевизни технічних засобів, які постійно вдосконалюються. Крім цього, постійне (у міру розвитку суспільства) поширення системи доступної для широких мас освіти дозволяє багаторазово розширити коло споживачів інформації та сформувати особливу інформаційну культуру. Саме вплив даних інформаційних передумов і змінює економічний уклад, зменшує загрози, підвищує рівень суспільного добробуту тощо, тобто створює в країні інформаційне суспільство.

Реалії сьогодення безапеляційно вказують на те, що національна інформаційна сфера нашої країни перебуває у стані активного становлення, гармонійного включення у глобальний світовий інформаційний простір та є основою розвитку інформаційного суспільства. І в цьому аспекті першочерговим на сьогодні є завдання щодо розробки значного масиву нормативно-правових актів, які б забезпечили належне регулювання державної інформаційної політики.

В. М. Брижко зазначає, що поштовхом до розбудови інформаційної політики стало усвідомлення необхідності розвитку в Україні так званого інформаційного суспільства як однієї з умов її соціально-економічного та політичного руху. Необхідність вирішення зазначеної масштабної задачі вимагає ефективності в управлінні діяльністю щодо усіх видів інформаційних ресурсів, елементів інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, підтримки ринку інформаційних технологій, засобів, продуктів і послуг, регулювання діяльності державних електронних і друкованих засобів масової інформації тощо. Ефективність державного управління передбачає наявність не тільки доктринальних гасел щодо інформаційної політики, а й необхідність у застосуванні науково-методологічних підходів до систематизації та, в подальшому, удосконаленні нормативно-правової бази інформаційної сфери. Мова йде про актуальну потребу у створенні інформаційної конституції України, яка відповідає положенням європейських правових стандартів та Основного Закону України – Конституції України. Для вирішення такої задачі має бути розроблена цілісна система інформаційного права та законодавства, спрямована на кодифікацію понад 4000 нормативних актів та становлення інформаційного права як нової юридичної галузі України на базі принципів, вироблених історією світової цивілізації [39, с. 70-71].

Особлива роль в регулюванні державної інформаційної політики належить Конституції України. Правовою основою для отримання інформації є ч. 2 ст. 34, згідно якої право громадян може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Ч. 1 даної статті гарантує, що в Україні кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. У ст. 31 конкретизуються рамки даної свободи, кожному гарантується таємниця

листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Крім того, Конституція України забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [149]. Всі громадяни України, юридичні особи та державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного отримання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань та функцій. В. А. Вітів інформаційні права людини відносить до прав четвертого покоління, через об'єднання в їх природі нової парадигми свободи інформації: розвитку та поширення інформаційно-комунікаційних технологій, виникнення глобального інформаційного простору, переходу до нових форм соціально-економічного ладу, бурхливого розвитку інформаційного суспільства, необхідності забезпечення автономії дій та вибору правомірної поведінки особи на засадах рівності доступу до інформації, охорони від неповної, негативної інформації та охорони від поширення особистої інформації … [52, с. 13]. Таким чином, Конституція України і Закон України «Про інформацію» стали основними елементами системної побудови державної інформаційної політики.

На основі положень Конституції України та Закону України «Про інформацію» була розроблена Концепція Національної програми інформатизації, схвалена Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 № 75/98-ВР [376], Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР [379]. Серед основних цілей Національної програми інформатизації були заявлені створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави. Національна програма інформатизації також визначила стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної

підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. За своєю суттю вона становить комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації [376]. Концепція Національної програми інформатизації визначила основні напрями інформатизації, серед яких провідне місце посідає організаційно-правове забезпечення інформатизації. Автори Концепції підкреслювали, що державна політика України в сфері формування й використання інформації, забезпечення цією інформацією всіх прошарків суспільства повинна здійснюватися з урахуванням тенденцій міжнародного співробітництва у сфері інформатизації. Окремо наголошувалося на пріоритеті міжнародних договорів, що регулюють відносини у сфері інформатизації, над національним законодавством.

Упродовж багатьох років державна інформаційна політика спрямовувалася переважно на розв'язання проблем, пов'язаних із діяльністю електронних та друкованих засобів масової інформації (далі – ЗМІ). З часу проголошення незалежності України відбулося переосмислення ролі і місця ЗМІ у демократичному суспільстві. Розширився зміст державної інформаційної політики завдяки включенню нових завдань щодо захисту прав людини і громадянина на свободу слова та вільний доступ до публічної інформації; визначилися основні засади забезпечення інформаційної безпеки, загрози інформаційній безпеці та шляхи протидії їм. Водночас, важливим завданням державної інформаційної політики є формування чіткої і зрозумілої ціннісної

платформи, на якій може сформуватись підтримка дій органів влади та громадянська лояльність [472, с. 32].

Що ж необхідно розуміти під терміном «державна інформаційна політика»? На це питання існує багато відповідей, але відповіді, яка повністю б задовольняла усіх представників різних галузей знань, немає. Потрібно зазначити, що даний термін є базовим як у науковому, так і в суспільно-політичному лексиконі. Він не лише широко використовується в науці, а й часто зустрічається у різних правових документах – деклараціях, концепціях і т.п. Незважаючи на поширене вживання, не припиняються дискусії стосовно його змісту, що породило цілий спектр трактувань терміну «державна інформаційна політика».

Одні автори визначають державну інформаційну політику як дію. Так, Є. П. Тавокін [460] визначає її як діяльність органів державної влади за такими напрямами, як розробка цільових орієнтирів, критеріїв оцінки ефективності інформаційної політики, що визначаються на основі прийнятої ідеологічної доктрини; виробництво, накопичення та зберігання актуальних відомостей про соціально-значущі події, які відбуваються в державі і за її межами; адаптація, інтерпретація, упорядкування та визначення пріоритетності зазначених відомостей відповідно до прийнятих ідеологічних установок; упорядковане тиражування та розповсюдження таких відомостей каналами масової комунікації, перш за все державними каналами; забезпечення координації діяльності недержавних каналів масової комунікації та прес-служб державних структур; цілеспрямована підготовка і перепідготовка кадрів, зайнятих в інформаційній сфері. О. І. Соловйов вважає, що державна політика в інформаційній сфері є сукупністю взаємопов’язаних дій, спрямованих на створення умов отримання громадянами інформації, що задовольняє їх базові потреби й інтереси; розвиток відповідних технічних засобів, що забезпечують створення (обробку, зберігання і доставку) інформаційних ресурсів ділового, розважального, науково-освітнього та іншого характеру [436, с. 208]. Даний підхід має як переваги, так і недоліки. Серед переваг можна виділити те, що він

(підхід) дозволяє диференційовано представити все різноманіття та сукупність завдань, які вирішуються на цьому рівні. Однак саме перевага породжує і недолік даного підходу, оскільки не буде зафіксовано конкретного напряму, так як на кожному новому етапі виникають нові напрями та проблеми, які будуть вимагати пильної уваги держави. Наприклад, у визначенні О. І. Соловйова не знайшов відображення такий напрям сучасної державної інформаційної політики, як формування єдиного інформаційного простору України.

Наступна група вчених вважає державну інформаційну політику системою. Наприклад, в одному з трактувань під державною інформаційною політикою розуміють комплексну систему заходів органів влади та управління, спрямовану на надання державних послуг й задоволення інформаційних потреб різних верств населення країни з метою підвищення їх довіри до органів державного управління, досягнення взаєморозуміння й гармонізації комунікативних відносин між державою, бізнесом та громадянським суспільством [45]. У схожому ключі державну інформаційну політику трактують В. Д. Попов, О. М. Козлова, О. М. Соломахін та Г. І. Шахворостов. Автори вважають, що вона є комплексом політичних, правових, економічних, соціально-культурних і організаційних заходів держави, спрямованих на забезпечення конституційного права громадян на доступ до інформації. Таким чином, державна інформаційна політика – це особлива сфера життєдіяльності людей, пов’язана з відтворенням та поширенням інформації, що задовольняє інтереси держави й громадянського суспільства, і спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їх представниками [141, с. 15; 297, с. 38]. Досить цікаве й лаконічне визначення дає Є. В. Петрова. Автор приходить до розуміння того, що державна інформаційна політика як система цілеспрямованих заходів адміністративно-управлінського характеру щодо збору, отримання, аналізу, зберігання, розповсюдження та використання інформації, спрямована на реалізацію інтересів суспільства й держави [284, с. 42]. Серед позитивних моментів можна виділити те, що в даних визначеннях

наголошується на важливості врахування інтересів громадян при державному управлінні інформаційною сферою. З іншого боку, інформаційна політика, по суті, зводиться до регулювання і вдосконалення процесів інформаційної взаємодії між державою і населенням.

Інші науковці вважають державну інформаційну політику інструментом. Такої думки дотримується І. Д. Волченков, який зазначає, що державна інформаційна політика є інструментом державного управління інформаційною сферою суспільства, що дозволяє регулювати інформаційні процеси, які в ній відбуваються, а також діяльність суб'єктів інформаційного простору [55, с. 14]. Вбачається, що дане визначення не дає повного уявлення про зміст державної інформаційної політики, а лише демонструє те, яким чином вона може бути використана. Крім того, державна інформаційна політика як інструмент може забезпечувати національну безпеку, впливати на суспільний розвиток тощо.

Існує також безліч інших трактувань. Наприклад, представники ЮНЕСКО під державною (національною) інформаційною політикою мають на увазі державну політику, яка встановлює механізми й ініціює дії, що сприяють скороченню наявних розривів у наданні загального доступу до інформації та її використання, відносно як приватної інформації, так і інформації, що є суспільним надбанням, на базі принципів рівності, сталого розвитку, безпеки й соціальної справедливості, а також заохочує розвиток знань [259].

Таким чином, майже всі наведені вище визначення є різнорівневими, різнобічними, багатоаспектними, внаслідок чого всі вони є змістовно перевантаженими. Але у них є одна спільна риса: вони характеризують державну інформаційну політику в площині держава – громадянин, де держава, акумулюючи інформацію, ділиться нею з громадянином. Підтверджується це наступними словосполученнями, які використовуються різними авторами у своїх трактуваннях державної інформаційної політики: «отримання громадянами інформації», «задоволення інформаційних потреб», «доступ до інформації» та ін.

На законодавчому рівні термін «державна інформаційна політика» вперше був розтлумачений в Законі України «Про інформацію», де він був визначений як сукупність основних напрямів та способів діяльності держави з отримання, використання, поширення і зберігання інформації [374]. Але після внесення змін до Закону та прийняття його в новій редакції законодавець видалив дане визначення із тексту правового акту. Ще одне визначення містилось у Проекті Закону про Концепцію національної інформаційної політики України від 13.12.2002 № 2526. Під національною інформаційною політикою розумілася стратегія, напрями й завдання держави у сфері збирання, зберігання, використання та поширення інформації та інформаційних ресурсів у суспільстві [410]. Але даний Проект був відхилений. Зважаючи на це, на сьогодні необхідно констатувати відсутність офіційного визначення поняття «державна (національна) інформаційна політика». У зв'язку з цим багато вітчизняних дослідників почали ставити знак рівності між поняттями «державна інформаційна політика» та «інформаційна політика». Вбачається даний підхід помилковим.

У понятті «інформаційна політика» базовим елементом, поряд з «інформацією», є «політика». Поняття політики є різноманітним, при цьому найбільш обґрунтований прояв воно знаходить у діяльності соціальних суб'єктів, при реалізації ними своїх інтересів, завдань за допомогою існуючого інституту влади.

Крім того, інформаційна політика займається організацією процесів створення, розповсюдження та зберігання інформації всоціальних системах, що єдосить чутливими до внутрішніх ізовнішніх інформаційних потоків. Тому такі процеси організовуються йконтролюються всіма суспільствами [304]. Також інформаційну політику пропонують розуміти як спосіб поводження з наявними інформаційними потоками і ресурсами з боку різних інституційних суб'єктів (держави або державних органів, окремих організацій і установ, які можуть мати свої уявлення і інтереси при роботі з інфрмацією) [450, с. 1].

У якості суб'єктів інформаційної політики можуть виступати не лише органи державної влади та управління, а й недержавні суб'єкти. При цьому державні органи як суб'єкти, що володіють державною владою, повинні визначати пріоритетні напрями інформаційної політики з урахуванням інтересів держави і народу. Ті ж, хто має владу, але є недержавним суб'єктом, може ігнорувати інтереси держави і народу. Недержавні суб'єкти, функціонуючи в інформаційному просторі України, здійснюють інформаційну політику, адекватну їх поточним інтересам, цілям, завданням, пріоритетам, які можуть збігатися з інтересами держави, а можуть і не збігатися з ними. В цьому й полягає різниця між інформаційною політикою та державною інформаційною політикою. Таким чином, виходячи із сутності терміна «політика», інформаційну політику можна визначити як певну стратегію управління інформаційними потоками і ресурсами суб'єктами інформаційних правовідносин, спрямованих на реалізацію ними публічних та приватних інтересів. Державна інформаційна політика, реалізуючи, висловлюючи й захищаючи інтереси громадянського суспільства, повинна захищати й інтереси самої держави.

У цілому, вивчення накопиченого досвіду понятійного осмислення державної інформаційної політики дозволяє зробити висновок про необхідність удосконалення методологічної бази досліджень у даній сфері в напрямі її уніфікації. При виробленні визначення поняття «державна інформаційна політика» доцільно дотримуватися комплексного підходу, в зв'язку з чим прийшли до висновку, що державною інформаційною політикою є стратегія управління інформаційними потоками та ресурсами суб'єктами владних повноважень, спрямована на реалізацію поставлених цілей.

У свою чергу, те, яким чином держава, в особі державних органів, розпорядиться інформацією буде залежати від цілей державної інформаційної політики. Якщо однією з цілей буде надання інформації громадянам, то подальші дії державних органів щодо інформації будуть спрямовані на її виконання. Дане визначення є універсальним і може бути застосовано до будь-

якої держави в будь-який час. У даному випадку поняття «державної інформаційної політики» залишиться незмінним, перегляду зазнають лише її цілі й завдання [201]. Державна інформаційна політика реалізується через органи державної влади, одним із яких є ДФС України. Основне завдання державних органів при реалізації державної інформаційної політики полягає у задоволенні інтересів не лише держави, а й суспільства.

На підставі аналізу праць науковців і чинного законодавства головними напрямами інформаційної політики в діяльності органів ДФС України можна визнати: забезпечення доступу платників податків до інформації та її ефективного використання; створення національних систем і мереж інформації, необхідних для чіткого виконання функцій та завдань, поставлених перед органами ДФС України; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності органів ДФС України; сприяння постійному створенню, оновленню, збагаченню та зберіганню інформаційних ресурсів органів ДФС України; створення загальної системи охорони інформації органів ДФС України; впровадження системи інформаційної взаємодії із Міністерством фінансів України, Міністерством економіки, Міністерством праці і соціальної політики України, Національним банком України та Державним комітетом статистики України, іншими міністерствами та відомствами; сприяння міжнародному співробітництву між фіскальними органами щодо обміну знань у галузі інформації [204, с. 68-69].

Інформаційна політика органів ДФС України базується на трьох складових:

– правильному обранні довгострокових та короткострокових цілей;

– розумінні тенденцій суспільного розвитку;

– оцінки можливостей та ресурсів органів ДФС України.

Цілі інформаційної політики повинні бути чітко визначені за змістом, позиціоновані у часі та просторі, орієнтовані на майбутнє, з чітким визначенням орієнтирів розвитку. Під цілями інформаційної політики органів ДФС України необхідно розуміти цілий комплекс заходів, пов’язаний із

формуванням інформаційного простору в сфері оподаткування та регулюванням інформаційних потоків.

Необхідно вказати на те, що інформаційна політика органів ДФС України направлена, в першу чергу, на задоволення інформаційних потреб як самих органів так і платників податків та зборів, зокрема. Крім того, це всебічне використання інформаційних ресурсів для досягнення поставлених перед вказаними органами цілей і завдань, направлених на забезпечення високоефективної роботи як самих органів, так і кожного їх працівника, забезпечення зворотного зв'язку між ними та суспільством для спільного вирішення існуючих у даній сфері проблем, а також інформування широких кіл громадськості про особливості діяльності органів ДФС України, підвищення поваги до них у суспільстві та переходу від фіскальної до сервісної служби.

Однак не можна зводити інформаційну політику лише до забезпечення інформаційного обслуговування населення та регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України. Інформаційна політика ДФС України як складова частина державного політичного процесу є системою, структура якої обумовлена також необхідністю забезпечення сталого розвитку податкових і митних органів.

Під інформаційною політикою органів ДФС України необхідно розуміти стратегію управління інформаційними потоками суб'єктів реалізації державної інформаційної політики у податковій та митній сферах. Вбачається, що інформаційну політику органів ДФС України можна охарактеризувати як систему, яка орієнтована на формування інформаційного простору в сфері оподаткування, що враховує як її специфіку й сукупну ресурсну базу, так і інституційні характеристики, і спрямована на формування її сталого розвитку.

У даному випадку не доцільно вести мову про повноту розкриття змісту досліджуваного поняття, оскільки останній визначається лише в контексті предметно-змістовного рівня здійснення інформаційної діяльності.

У нормативній сфері базове поняття інформаційної діяльності було сформульоване в Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII,

який закріпив право громадян України на інформацію, заклав правові основи інформаційної діяльності та ствердив інформаційний суверенітет України і визначив правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації [374]. Згідно ст. 12 Закону інформаційна діяльність визначалась сукупністю дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Доцільно відзначити, що на сьогоднішній день це визначення не потрапило до чинної редакції Закону України «Про інформацію». Законодавець обмежився лише закріпленням переліку її видів. Зокрема, ст. 9 встановлено, що основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [374].

Зазначимо, що в наукових джерелах не існує одностайної думки щодо змісту інформаційної діяльності. Окремі науковці, наприклад А. І. Марущак [224], під інформаційною діяльністю розуміють сукупність дій, запропонованих законодавцем у першій редакції Закону України «Про інформацію»; інші навпаки, відстоюють власну думку стосовно сутності даного визначення. Так, Л. П. Коваленко трактує інформаційну діяльність через призму реалізації соціального призначення інформаційного права, зазначаючи, що інформаційна діяльність характеризує напрям необхідного впливу інформаційного права на інформаційні відносини, тобто такого, без якого суспільство на цьому етапі розвитку не може існувати (регулювання, охорона, закріплення певного виду суспільних відносин) [128, с. 12]. Вбачається, що даний підхід є хибним, оскільки: по-перше, таке трактування інформаційної діяльності безпосередньо залежить від того сенсу, який на даному етапі розвитку науки вкладається у поняття інформаційне право; по-друге, саме трактування призводить до необхідності ототожнення інформаційної діяльності з функціонуванням інформаційного права.

Більш логічними і науково виваженими (хоча й не зовсім досконалими) є визначення, запропоновані О. В. Синєоким та М. М. Танчинцем, Зокрема, О. В. Синєокий визначає інформаційну діяльність як сукупність інформаційних

дій, технічних засобів, організаційних умов і модернізаційних заходів, що ґрунтуються на ефективному використанні високих технологій, метою чого є оптимальне задоволення інформаційних потреб громадян і юридичних осіб, а також реалізація інформаційних функцій і завдань держави [429, с. 49-50]. М. М. Танчинець інформаційну діяльність розуміє як сукупність дій щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації, що реалізуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами, що здійснюють владні управлінські функції в межах визначеної законодавством компетенції, у тому числі на виконання делегованих повноважень, спрямованих на задоволення як власних інформаційних потреб, так і інформаційних потреб сторонніх суб'єктів [462, с. 35].

У даних визначеннях вочевидь присутній масив зайвої інформації, який розмиває рамки терміну «інформаційна діяльність» і, поряд із розкриттям сутності інформаційної діяльності, також розкриває і її види (М. М. Танчинець), технологічну складову, обтяжує визначення оціночними судженнями (О. В. Синєокий) і т.п. Наприклад, як можна визначити рамки «ефективного використання високих технологій»? З юридичної точки зору дана процедура вимагає окремого регулювання, методичних розрахунків ефективності використання техніки в інформаційній діяльності. Або: що є «оптимальним задоволенням інформаційних потреб»? Хто повинен визначати межі цієї оптимальності? Чи буде вважатися оптимальним задоволення інформаційної потреби громадянина в інформації, який подав інформаційний запит до ДФС України з трьома питаннями, а отримав розгорнуту відповідь лише на два? Виходячи з усього вищевикладеного, доцільно під інформаційною діяльністю розуміти урегульовану нормами інформаційного права сукупність дій суб'єктів інформаційних правовідносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання використання, поширення, охорони та захисту інформації з метою задоволення інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб.

За останні роки місце і роль держави в регулюванні процесів розвитку сфери інформатизації суспільства докорінно змінились. Якщо до останнього часу вона фактично визначалась завданнями забезпечення органів управління лініями зв'язку, комп'ютерами, інформацією, то нині основна увага зосереджується на завданнях формування національної інформаційної інфраструктури та інформаційних ресурсів, які можуть використовуватись не лише на рівні державних управлінських структур, а й усіма суб'єктами суспільства. Це пояснюється тим, що інформація є суттєвим елементом суспільних відносин і саме засоби інформації активно формують громадську думку, створюють політико-правовий, науково-технічний, економічний фон й наше уявлення про моральне, доступне і заборонене. Інформація є інтелектуальним надбанням народу і держави, складовою побудови сучасної економіки, адміністративної системи, демократичних перетворень. З іншого боку, наявність потужних інформаційно-телекомунікаційних систем та комп'ютерних технологій, які проникають в усі сфери суспільного життя, створюють не тільки нові можливості, але й загрози, що у свою чергу, вимагає створення єдиної взаємоузгодженої нормативно-правової бази [214, с. 158]. На теперішній час Україна проводить реформи у різних галузях суспільних і державних відносин, які реалізуються, зокрема, і шляхом використання інформації, інформаційно-телекомунікаційних технологій і сучасних знань у політичній, економічній, податковій та соціальній сферах. Такі реформи вимагають одночасного реформування у зазначених сферах [480, с. 45].

З урахуванням наведеного варто вказати, що інформаційна сфера на сьогодні є тим фактором, який впливає на всі прошарки суспільства і сприяє його розвитку. Розуміючи це, держава в особі своїх органів намагається контролювати цей рух, впливати на нього. У зв'язку з поширенням інформатизації виникла ситуація, коли на практиці функціонує безліч суб'єктів, які мають безпосереднє відношення до потоків інформаційних ресурсів. При цьому багато хто з них є як суб'єктами управління, так і одночасно об'єктами. Все це спонукає державу до впорядкування діяльності

суб'єктів, які активно беруть участь в інформаційних процесах та створенні умов для розвитку сфери інформатизації суспільства, зокрема, це реалізація конституційних прав людини на свободу вільного вираження своїх поглядів і переконань як основоположного елементу демократичного суспільства; забезпечення захисту прав кожного на одержання, використання, зберігання інформації з будь-якого джерела, не забороненого законодавством, і на поширення її в Україні та за кордоном; розвиток національних інформаційних ресурсів; побудова у країні розвинутого інформаційного суспільства як органічного сегмента глобального інформаційного співтовариства та інфраструктури, впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, захисту національних культурних цінностей; створення інформаційного суверенітету України.

До державних суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні на сьогодні можна віднести:

1) загальні суб'єкти – вищі органи державної влади, а також координаційні та консультативні органи, що створені при них (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України). Особливістю цих суб'єктів є те, що вони безпосередньо беруть участь у формуванні державної інформаційної політики шляхом визначення стратегічних національних інтересів України в інформаційній сфері, вироблення системи заходів щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері [151].

2) спеціальні суб'єкти, які складаються з центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів (Міністерство інформаційної політики України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна прикордонна служба України, Державна фіскальна служба України, Міністерство освіти і науки України тощо), центральних органів

державного управління (наприклад, Національний банк України), державних органів, що виконують правоохоронні функції, але не входять до числа органів виконавчої влади (Національне антикорупційне бюро України, прокуратура України, Служба зовнішньої розвідки України), військових формувань, утворених відповідно до законів України (Збройні Сили України); судів загальної юрисдикції. У рамках даної групи знаходяться основні суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики, діяльність яких безпосередньо спрямована на вироблення та прийняття конкретизованих концептуальних документів у сфері сталого розвитку інформаційного простору, формування шляхів реалізації їх положень та здійснення контрольних заходів за їх виконанням суб'єктами, які входять до системи органів виконавчої влади [261]. Роль ДФС України, як суб'єкта формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні полягає у створенні відповідних умов для охорони та захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки; проведенні інформаційно-аналітичної діяльності; проведенні постійного моніторингу інформаційного середовища; виявленні потенційних та реальних інформаційних загроз в податковій та митній сфері; здійсненні попереджувальних інформаційних заходів; забезпеченні впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у фіскальній сфері тощо. Зазначені заходи здійснюються з урахуванням адміністративно-правового статусу органів ДФС Україні. Таким чином, ДФС України є спеціальним суб'єктом формування та реалізації державної інформаційної політики, що визначається її особливим адміністративно-правовим статусом у цій сфері.

Також доцільно вказати на те, що ДФС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час

застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [296]. ДФС України є носієм прав і обов'язків в інформаційній сфері і вступає в інформаційно-правові відносини. Тобто держава наділила фіскальні органи в особі ДФС України необхідною правосуб'єктністю (інформаційними правами та обов'язками). У сфері діяльності органів ДФС України це виявляється у правових підставах отримання податкової та митної інформації, серед яких основне місце належить інформації про платників податків і зборів, її зберігання, перевірка, аналіз, використання, надання доступу до публічної інформації тощо [248, с. 45]. Необхідно звернути увагу на те, що ДФС України є унікальним суб'єктом інформаційних правовідносин, що, у першу чергу, пов'язано з тими функціями, які виконує даний орган державної влади, а по-друге – з видом інформації, яка надходить до фіскальних органів та використовується ними. Унікальність ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин зумовлює свій, притаманний лише податковим та митним органам, вектор інформаційної діяльності. Зважаючи на запропоноване нами визначення інформаційної діяльності та спираючись на особливості ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин вважаємо, що під інформаційною діяльністю ДФС України доцільно розуміти урегульовану нормами адміністративного, податкового, митного та інформаційного права сукупність дій посадових осіб, спрямованих на реалізацію функцій інформаційного забезпечення всіх суб'єктів податкових та митних правовідносин з метою вирішення завдань у фіскальній сфері.

Діяльність ДФС України щодо задоволення особистих інформаційних потреб та потреб інших суб'єктів податкових та митних правовідносин неможлива без використання інформаційних технологій, які забезпечують можливість збору й обробки значних обсягів податкової та митної інформації. Ефективне функціонування податкової та митної систем можливе лише при використанні передових інформаційних технологій, які базуються на сучасній комп'ютерній техніці. Тому для ефективної діяльності органів ДФС України

під час реалізації державної інформаційної політики виникає необхідність у відповідному її інформаційному забезпеченні.

На сьогодні можна виокремити наступні складові інформаційного забезпечення податкових та митних органів:

– інформаційна підтримка – надання конфіденційної інформації керівництву та іншим правоохоронним органам, необхідної для виконання поставлених завдань;

– інформаційний супровід – проведення комплексу інформаційно-пропагандистських або ідеологічних заходів;

– інформаційне обслуговування – діяльність спеціальних служб з виявлення і задоволення актуальних інформаційних потреб податкових та митних органів;

– інформаційна допомога – надання своєчасної та кваліфікованої допомоги суб'єктам податкової та митної сфери стосовно доступу до необхідних інформаційних ресурсів і засобів у зв'язку з вирішенням складних завдань або виникненням нових проблем у здійсненні податкової та митної політики;

– інформаційна логістика – управління інформаційними потоками у процесах забезпечення податкової та митної діяльності матеріально-технічними засобами, товарами, фінансовими, інформаційними та іншими послугами з метою їх оптимізації;

– інформаційне консультування – надання спеціальними органами та службами силовим відомствам консалтингових послуг, експертних оцінок, розробки рекомендацій та пропозицій для вирішення виникаючих проблем у процесах інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів та об'єктів політики держави [461, с. 10].

Усі вищенаведені заходи в податковій та митній сфері підкріплені конкретними нормативно-правовими актами, які регулюють інформаційне забезпечення органів ДФС України. Ці акти встановлюють вимоги щодо відповідності національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та

інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення, визначають джерела інформаційних ресурсів, а також коло суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які є користувачами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення, регулюють питання захисту електронної інформації в інформаційних системах фіскальних органів та суб'єктів, що беруть участь в інформаційних відносинах.

Зокрема Т. С. Касянюк зазначає, що інформатизація органів ДФС України – це об'єктивний процес, який має охоплювати всю галузь оподаткування в державі. Фундаментальною основою процесу інформатизації та використання інформаційних технологій є створення високоорганізованого середовища, яке, з одного боку, має охоплювати та об'єднувати в межах державної податкової служби України: інформаційне, телекомунікаційне, комп'ютерне, програмне забезпечення, комп'ютерні мережі, бази та банки даних. А з іншого боку – забезпечувати можливість створення і використання ефективного інформаційно-аналітичного продукту, що дасть змогу не тільки на якісно новому рівні підвищити інформаційне обслуговування платників податків, а й здійснювати системний аналіз стану та перспектив діяльності всієї податкової служби з використанням інформаційних технологій на основі науково обґрунтованих рішень щодо реалізації податкової політики в Україні [120, с. 63].

У свою чергу, Д. В. Приймаченко, досліджуючи митну політику держави, зазначає, що однією із проблем у сфері митної політики є низка недоліків, пов'язаних безпосередньо з діяльністю митної служби України, основними з яких можна вважати: недостатній розвиток матеріально-технічної бази, недосконаліть системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності, неефективність процесів управління, неналежна уніфікація митних процедур, недостатній рівень співпраці з суб'єктами господарювання тощо [307, с. 19].

Значним недоліками організації інформаційного забезпечення органів ДФС України на сьогодні також є:

1. Низька штатна чисельність підрозділів податкових і митних органів, основною функцією яких є інформаційно-аналітична робота. Наявна штатна чисельність співробітників даних підрозділів фізично не в змозі забезпечити отримання первинної інформації, її перевірку, документальне оформлення та оперативне перенесення інформації до інформаційної мережі органів ДФС України.

2. Низький рівень технічної оснащеності підрозділів податкових і митних органів.

3. Низький рівень професійної підготовки співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів, їх велика завантаженість та використання такими співробітниками функцій, не передбачених їх посадовими інструкціями.

4. Недостатня систематизованість, фактична роздробленість, суперечливість нормативної основи правового регулювання інформаційного забезпечення органів ДФС України.

5. Побоювання керівників різних структурних підрозділів ДФС України зберігати інформацію в інтегрованих базах даних через острах її знищення, пошкодження чи отримання до неї несанкціонованого доступу з боку зацікавлених осіб та ін.

Не дивлячись на досить широку дискусію з даної проблематики, з кожним роком зростає кількість задекларованих заяв, що стосуються вдосконалення інформаційного забезпечення фіскальних органів. Д. О. Мороз зазначає, що певна кількість цих заяв реалізуються на практиці, але більшість так і залишаються на папері, що не може не викликати побоювання, оскільки якісна інформаційна підтримка діяльності фіскальних органів безпосередньо впливає на кількість сплачених податків та інших обов’язкових платежів бюджету країни. Крім того, науковець також акцентує свою увагу на інформаційному забезпеченні діяльності податкової міліції, яка є складовою

ДФС України, пропонуючи напрями удосконалення інформаційного забезпечення податкової міліції, а саме:

– створення стабільних каналів зв'язку та передачі даних і модернізація систем накопичення та аналізу інформації в податкових органах, оскільки податкова міліція не є розпорядником інформації, яка міститься в базах даних, а являється лише її користувачем;

– підвищення якісних характеристик вхідної інформації шляхом збагачення її додатковими даними, збільшення видової кількості інформації, що надходить до податкових органів;

– оптимізація використання інформаційно-пошукових систем, баз даних і програмних комплексів [248, с. 151].

Аналізуючи сучасні глобалізаційні тенденції необхідно сказати, що із розвитком національної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів, комп'ютерних систем, баз даних та використання великих інформаційних потоків вимагає від органів ДФС України вжиття заходів спрямованих на підвищення рівня та якості інформаційного забезпечення. Основними напрямами інформаційного забезпечення діяльності органів ДФС України необхідно визначити:

– налагодження антивірусного захисту інформаційних ресурсів податкових та митних органів;

– продовження введення в експлуатацію системи електронного підпису та криптографічного захисту інформації в органах ДФС України;

– забезпечення відкритості та розміщення інформації про діяльність органів ДФС на веб-порталі в мережі Інтернет;

– забезпечення впровадження та застосування єдиного стандарту геоінформаційної системи у процесі прийняття управлінських рішень в органах ДФС [192, с. 85];

– покращення адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України.

Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України повинно містити в собі економічно обґрунтовані, реальні, і такі, що не суперечать одне одному нормативні положення та передбачати (в сукупності з іншими правовими актами, що регулюють діяльність органів ДФС України) організаційні, фінансові (вказівка на джерело фінансування, це особливо важливо стосовно питань, пов'язаних з інформатизацією органів ДФС України, забезпеченням підрозділів комп'ютерною технікою і програмним забезпеченням), правові та інші засоби забезпечення нормативних положень, які містяться в акті. Разом з тим, вони повинні бути більш консолідованими, повинні становити пакет нормативно-правових актів, які акумулюють в собі спеціальні інститути, в тому числі міжгалузеві. Крім того, похідні акти повинні прийматися одночасно з основними актами. В якості основних доцільно розробити і прийняти Концепцію загального інформаційного захисту та інформаційного забезпечення державних органів України, а також Концепцію правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

1.2. Генезис правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Процес дослідження за допомогою історико-правового методу завжди був актуальним при аналізі тематики, яка має тривалу історію. Високий рівень динамічності, нестабільності, такої що часто змінюється під впливом чинників постійного удосконалення тих чи інших положень державної фіскальної політики призводить до необхідності дослідження історичних етапів розвитку інформаційної політики в діяльності органів ДФС України

Перш ніж почати визначати етапи необхідно вказати на наявність у Конституції УРСР 1978 року правової норми, яка зіграла роль «відправної точки» у розвитку законодавства в інформаційній сфері та подальшому

становленні державної інформаційної політики. Конституція, відповідно до інтересів народу і з метою зміцнення та розвитку конституційного ладу громадянам Української РСР гарантувала свободи: слова, друку, зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Здійснення цих політичних свобод забезпечувалось наданням трудящим та їх організаціям громадських будинків, вулиць і площ, широким розповсюдженням інформації, можливістю використання преси, телебачення і радіо (ст. 48 Конституції УРСР 1978 року [150]). Дані положення знайшли своє відображення у статтях Конституції України 1996 року.

Першим етапом розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України доцільно визначити 1991 – 1995 рр., назвавши його – проголошення незалежності. Отримавши незалежність, Україна констатувала той факт, що в незалежній Україні повністю був відсутній правовий акт, який би регулював суспільні відносини в інформаційній сфері, інформаційну взаємодію органів влади з іншими учасниками суспільних відносин тощо. Відповідно про регулювання державної інформаційної політики також не могло бути й мови. Тому проводиться активна робота по створенню нормативно-правових актів, що стосуються інформаційної сфери. Першим таким базовим документом став Закон України «Про інформацію» прийнятий 2 жовтня 1992 року, який визначив пріоритетні напрями державної інформаційної політики. Ст. 6 цього Закону серед головних напрямів і способів державної інформаційної політики встановлювала: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України [374].

Закон України «Про інформацію» почав діяти до прийняття Конституції України і багатьох спеціальних правових актів, що позитивно вплинуло на розроблювану законодавчу базу. В цілому даний закон визначив хід розвитку національного інформаційного законодавства. Його норми отримали своє продовження, доповнення та розкриття в інших актах прийнятих у наступні роки, зокрема це такі закони, як:

– «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 № 2782-XII [324]. Закон створив правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановив державні гарантії їх свободи відповідно до Конституції України, Закону України «Про інформацію» та інших актів чинного законодавства і визнаних Україною міжнародно-правових документів;

– «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 № 3322-XII [377]. Закон визначив основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Завдяки нормам цього Закону в Україні було започатковано створення правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації;

– «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII [399]. Закон почав регулювати відносини, що виникають у сфері телевізійного та радіомовлення на території України, визначив правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення суспільних питань;

– «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII [308]. Завдяки нормам Закону в Україні почали охоронятись особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов’язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення;

– «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-12 [318]. Закон забезпечив регулювання суспільних відносин, пов'язаних з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України;

– «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР («Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» в редакції 2005 р.) [364]. Закон забезпечив регулювання відносин у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах;

– «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 № 74/95-ВР [373]. Законом були закріплені правові основи діяльності в Україні інформаційних агентств та їх міжнародне співробітництво.

Ст. 6 Закону України «Про інформацію» також встановила, що державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції [374]. До складу цих органів були віднесені і Державна податкова адміністрація України, і Державна митна служба України, які були створенні та почали своє функціонування з 1990 року [241, с. 14].

Так, у Законі Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про державну податкову службу в Українській РСР» від 04.12.1990 № 509-XII, у п. 9 ст. 8 було зазначено, що Головна державна податкова інспекція здійснює заходи щодо створення інформаційної системи, автоматизованих робочих місць та інших засобів автоматизації і комп’ютеризації робіт державних податкових інспекцій [317]. Схожа норма закріплювалась і в Митному кодексі України від 12.12.1991 № 1970-XII [242], яка стосувалась митних органів. Ст. 13 МК України декларувала, що з метою забезпечення ефективної діяльності митної системи при Державному митному комітеті України можуть створюватися інформаційно-обчислювальні центри. Інформаційно-

обчислювальні центри займались розробкою та впровадженням в діяльність митних органів автоматизованої системи митного оформлення.

Саме у цей період розпочався процес пошуку оптимальної структури податкових та митних органів, модернізації та удосконалення діяльності їх підрозділів. Одним із провідних напрямів та невід'ємною складовою модернізації податкової служби України протягом її існування стало вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в органах податкової служби України. Науковці та практики погоджуються, що якісне вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності будь-якої соціальної системи залежить від створення та узгодження інформаційної системи управління [448, с. 135].

Доцільно зазначити, що у цей період важливу роль у створенні організаційно-правових механізмів для подальшої інформатизації фіскальних органів відіграв Закон України «Про Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів» [315]. Даний Закон був прийнятий наприкінці першого етапу розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності фіскальних органів, і послужив основою для розвитку їх інформатизації.

У цілому ж даний етап можна охарактеризувати відсутністю підзаконних нормативних актів, які безпосередньо стосуються інформаційної політики в діяльності податкових та митних органів. Його можна охарактеризувати як організаційний. Молода держава намагалася вибудувати дієву структуру своїх органів, а їх інформаційне забезпечення та інформаційний захист були вторинними.

Другий етап розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України необхідно визначити з 1996 – 2006 рр., назвавши його – становлення незалежності. Цей етап характерний прийняттям Конституції України у 1996 р., яка гарантує право кожному вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Крім того, кожному громадянину

гарантується право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо [149]. З прийняттям Конституції України органи державної влади знову проводять роботу по прийняттю нових та удосконаленні застарілих нормативно-правових актів, зокрема це такі як:

– «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР [391]. Законом були визначені засади рекламної діяльності в Україні, врегульовані відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами;

– «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 № 539/97-ВР [385]. Норми Закону визначали порядок всебічного і об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації і захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування;

– «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР [316]. Законом було встановлено правові, економічні, організаційні засади державної підтримки засобів масової інформації та соціального захисту журналістів. Його норми посилили систему правового регулювання в інформаційній сфері;

– «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 № 75/98-ВР [376]. В Концепції була надана характеристика сучасного стану інформатизації, визначені стратегічні цілі та основні принципи інформатизації, наведено очікувані наслідки її реалізації;

– «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР [379]. Закон визначив загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації;

– «Про захист суспільно моралі» від 20.11.2003 № 1296-IV [366]. Закон встановив правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль;

– «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV [326]. Закон встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів;

– «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852 IV [325]. Закон визначив правовий статус електронного цифрового підпису, його норми врегулювали відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису.

Наприклад, Закон України «Про звернення громадян» регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення [372].

Окрім Законів України, правові основи функціонування державної інформаційної політики та створення інформаційного суспільства містяться також у підзаконних нормативно-правових актах, особливе місце серед яких належить Указам Президента України, Постановам Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Серед постанов варто виокремити наступні:

– «Про затвердження Концепції технічного захисту інформації в Україні» від 08.10.1997 № 1126 [331]. Концепція визначила основи державної політики у сфері захисту інформації інженерно-технічними заходами. Крім того нормами Концепції була забезпечена єдність принципів формування і проведення такої політики в усіх сферах життєдіяльності особи, суспільства та держави (соціальній, політичній, економічній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній тощо);

– «Про затвердження переліку обов’язкових етапів робіт під час проектування, впровадження та експлуатації систем і засобів автоматизованої обробки та передачі даних» від 04.02.1998 №121 [336]. В Постанові були затверджені роботи під час проектування, впровадження та експлуатації систем і засобів автоматизованої обробки та передачі даних, крім того в якості окремого етапу було виділено післягарантійне обслуговування засобів інформатизації;

– «Про заходи щодо посилення контролю за обґрунтованістю проектів інформатизації діяльності центральних органів виконавчої влади» від 16.02.1998 № 160 [370]. Постановою було встановлено, що питання бюджетного фінансування проектів інформатизації діяльності центральних органів виконавчої влади розглядаються лише після погодження цих проектів (за результатами їх експертизи) з Національним агентством з питань інформатизації при Президентові України за наявності обґрунтувань кінцевої ефективності створюваних засобів та мереж, вимог до функцій і складу програмно-технічного забезпечення, його нормативно-правових, організаційно-функціональних та інформаційно-лінгвістичних елементів, а закупівля зазначеними органами комп'ютерного та мережевого обладнання, інших засобів інформатизації за рахунок бюджетних коштів провадиться лише за наявності відповідних проектів;

– «Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації»від 31.08.1998 № 1352 [341]. У Положенні був визначений порядок формування та виконання Національної програми інформатизації, її окремих завдань (проектів). Було встановлено, що виконання Національної програми інформатизації передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на розроблення нормативно-правових, методичних, нормативно-технічних документів з інформатизації та на виконання робіт з розроблення концепцій, технічних завдань, технічних та пілотних проектів із створення систем і засобів інформатизації та робіт, пов'язаних із впровадженням систем, експлуатацією таких засобів тощо;

– «Про затвердження Порядку локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання Національної програми інформатизації» від 16.11.1998 № 1815 [347]. Порядком були визначені об’єкти локалізації, суб’єкти локалізації, особливості фінансування робіт з локалізації програмних продуктів (програмних засобів);

– «Про затвердження Порядку формування та виконання регіональної програми і проекту інформатизації» від 12.04.2000 № 644 [356]. Порядком були визначені основи регіональних програм – частин Національної програми інформатизації: концепції програм, суб’єкти програм, права та зобов’язання державних замовників, права та зобов’язання керівників програм, джерела фінансування програм;

– «Про Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади» від 07.05.2000 № 777 [400]. У Положенні були визначені завдання, повноваження та правова основа діяльності Урядової комісії з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади;

– «Про затвердження Порядку формування та виконання галузевої програми і проекту інформатизації» від 18.12.2001 № 1702 [355]. Порядком були визначені основи галузевих програм – частин Національної програми інформатизації: концепції програм, суб’єкти програм, права та зобов’язання державних замовників, права та зобов’язання керівників програм, джерела фінансування програм;

– «Про Концепцію національної інформаційної політики» від 03.04.2003 № 687-IV [375]. Завдяки Постанові за основу був прийнятий проект Закону України про Концепцію національної інформаційної політики.

До нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, які мають пряме відношення до інформатизації фіскальних органів, в даний період належали наступні:

– «Про утворення Департаменту розвитку та модернізації державної податкової служби» від 19.09.2000 № 1454 [401]. Постанова схвалила пропозицію Державної податкової адміністрації щодо утворення і її структурі в якості самостійного функціонального підрозділу з правами юридичної особи Департаменту розвитку та модернізації державної податкової служби;

– «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань координації та контролю за реалізацією проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1», який підтримується Міжнародним банком реконструкції та розвитку» від 13.05.2004 № 631 [404]. В Положенні були визначені завдання, повноваження, права, склад та правова основа діяльності Міжвідомчої робочої групи з питань координації та контролю за реалізацією проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1»;

– «Про утворення наглядової ради з питань реалізації проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1», який підтримується Міжнародним банком реконструкції та розвитку» від 26.05.2004 № 697 [406]. В Положенні були визначені завдання, повноваження, права, склад та правова основа діяльності Наглядової ради з питань реалізації проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1».

Серед указів варто виокремити кілька нормативно-правових актів, які істотно вплинули на формування інформаційного суспільства, розробку й реалізацію державної інформаційної політики. Це наступні Укази та Розпорядження Президента України:

– «Про вдосконалення державного управління інформаційною сферою» від 16.09.1998 № 1033/98 [310]. Указом були визначені подальші напрями формування інформаційної інфраструктури держави: утворення Державного агентства інформатизації України, створення Державної акціонерної компанії «Українське телебачення і радіомовлення», визначення державного замовника у сфері інформації та інформатизації;

– «Про додаткові заходи щодо поліпшення інформаційної діяльності» від 05.10.1998 № 514/98-рп [322]. Задля забезпечення конституційного права

громадян у галузі інформації Розпорядженням на окремі органи державної влади були покладені заходи щодо поліпшення інформаційної діяльності;

– «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» від 10.04.2000 № 582/2000 [369]. Задля забезпечення захисту інформаційних ресурсів держави в мережах передачі даних, проведення єдиної державної політики у сфері захисту інформації Указом в складі Служби безпеки України було постановлено утворити Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації;

– «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31.07.2000 № 928/2000 [371]. З метою розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу громадян до цієї мережі, ефективного використання її можливостей для розвитку вітчизняної науки, освіти, культури, підприємницької діяльності, зміцнення міжнародних зв'язків, належного інформаційного забезпечення здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень, повнішого задоволення потреб міжнародного співтовариства в об'єктивній, комплексній інформації щодо різних сфер суспільного життя в Україні, а також вирішення інших завдань Указом на окремі органи державної влади були покладені завдання щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні;

– «Про додаткові заходи щодо безперешкодної діяльності засобів масової інформації, подальшого утвердження свободи слова в Україні» від 09.12.2000 № 1323/2000 [320]. Виходячи з необхідності безумовного забезпечення конституційних гарантій на свободу слова в Україні, вільне вираження своїх поглядів і переконань, створення належних умов для незалежної творчої діяльності засобів масової інформації Указом на окремі органи державної влади були покладені завдання щодо безперешкодної діяльності засобів масової інформації;

– «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» від 01.08.2002 № 683/2002 [321]. З метою створення додаткових умов для реалізації конституційних прав громадян на інформацію, участь в управлінні державними справами, положень Послання Президента України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки» Указом на окремі органи державної влади були покладені завдання щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади.

У даних нормативно-правових актах була зроблена спроба осмислення сучасного суспільства, прогнозування його розвитку з урахуванням інформаційно-комунікаційних технологій, а також зроблено деякі узагальнення та прогностичні висновки, окреслено стратегічні завдання. Крім того, виявлено основні проблеми, які заважають побудові інформаційного суспільства в нашій країні та якнайшвидшій її інтеграції у сучасний світовий інформаційний простір. З метою вирішення зазначених моментів Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Концепцію національної інформаційної політики» від 03.04.2003 № 687-IV [375], згідно якої за основу був узятий Проект Закону України «Про Концепцію національної інформаційної політики», а Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова й інформації було доручено доопрацювати зазначений законопроект, врахувавши зауваження та пропозиції суб’єктів права законодавчої ініціативи і внести його на розгляд ВРУ в другому читанні. У якості основних напрямів національної інформаційної політики визначались наступні: забезпечення реалізації конституційних прав громадян на свободу слова та інформаційної діяльності; забезпечення прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення екологічних, культурно-освітніх та суспільно-політичних питань; створення розвиненої інформаційної інфраструктури та новітніх засобів зв’язку для збирання, зберігання, використання та поширення інформації; забезпечення державної підтримки відновлення проводового мовлення в Україні; збереження вітчизняної інформаційної продукції,

культурних і духовних цінностей України, їх популяризація у світовому інформаційному просторі; забезпечення державної підтримки розвитку і безперешкодної діяльності засобів масової інформації та соціального і правового захисту журналістів, інших творчих працівників, які провадять інформаційну діяльність; створення умов для формування в Україні розвинутого інформаційного суспільства, посилення ролі масової інформації у розвитку українського суспільства; збереження, розвиток та ефективне використання об'єктів національного інформаційного простору, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки України; створення умов для розвитку та захисту об'єктів національного інформаційного простору всіх форм власності; сприяння конкуренції, недопущення монополізації ринку інформаційних послуг, у тому числі рекламних; сприяння розвитку національних інформаційних ресурсів, поліпшення умов для підприємницької діяльності в інформаційній сфері; створення умов для своєчасного, якісного і ефективного інформаційного забезпечення фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення всебічної підтримки і захисту вітчизняного виробника інформаційного продукту, сприяння розробленню і впровадженню новітніх інформаційних технологій; дотримання принципів Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод, міжнародних договорів про співробітництво в інформаційній сфері, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; інтеграція України в міжнародний інформаційний простір, сприяння створенню конкурентоспроможної інформаційної продукції; послідовне здійснення заходів, спрямованих на підготовку кадрів в інформаційній сфері [375]. Проте, незважаючи на необхідність прийняття даного правового акту, він був заслуханий і знятий з розгляду 18 травня 2004 року. Всі наступні закони, які повинні були «легалізувати» державну інформаційну політику в Україні, теж виявлялися у схожій ситуації.

Стосовно фіскальних органів, то у цей період на початку 2003 року ДПА України був затверджений Наказ «Про стратегічний план розвитку податкової

служби на період до 2013 року» від 07.04.2003 № 160. Даний Стратегічний план виділяє основні цілі та шляхи реформування податкової служби України. Головна мета його – це удосконалення системи отримання державних доходів на засадах добровільного виконання платниками податків законодавства; компетентного, чесного, неупередженого адміністрування податків; підтримка розвитку підприємництва та економічного зростання [358].

У лютому 2003 р. Урядовий комітет економічного розвитку та з питань європейської інтеграції ухвалив Проект «Програма модернізації державної податкової служби України» та подав його на розгляд до Кабінету Міністрів України. Враховуючи те, що реалізація відповідних заходів у межах даного Проекту потребувала значних фінансових інвестицій, Уряд приймає рішення щодо залучення з цією метою позики Світового банку в межах міжнародної технічної допомоги Україні. Реалізація Проекту була розрахована на 10 років, які були розподілені на два періоди – фази.

Перша фаза (2003 – 2007 р.р.) – початок реорганізації податкових органів шляхом їх об'єднання, проведення серії «пілотних» проектів по основних напрямах діяльності податкових органів. Також планувалося провести удосконалення обліку платежів, обробку податкової звітності та документообігу [448, с. 136-138]. Серед значимих моментів першої фази можна виокремити створення «Телефонних центрів» та «Центрів обробки документів», які були направлені на покращення системи збору, приймання, обробки податкової звітності (декларацій) та автоматизованої обробки декларацій.

Планувалось, що центри обробки документів будуть вирішувати задачі вводу, зберігання великого обсягу інформації, отриманої від платників податків, накопичення даних інших джерел, в т.ч. державних та недержавних структур, ведення електронного та паперового архівів. Основними функціями центрів обробки документів відповідно до Концепції, затвердженої Наказом ДПА України від 23.09.2003 р. № 444 [156] був прийом декларацій, звітності (вид документованої інформації) стосовно надходжень до бюджету, введення

даних документів, в т.ч. через канали електронного зв'язку, через мережу Інтернет, та обробка даних, перевірка та зіставлення інформації платника податків з різними обліковими даними, виявлення та оцінка податкових ризиків та платників податків, які порушили терміни подання звітності.

Зауважимо, що введення автоматизованої обробки даних забезпечило об'єктивне та рівне ставлення до платників податків з боку податкових органів. Це сприяло орієнтації платника на партнерські відносини, що і було основною метою модернізації державної податкової служби відповідно до стратегічного плану ДПА України та Концепції захисту інформації в державній податковій службі України, затвердженій наказом ДПА від 28.10.2002 № 512 [152].

Друга фаза реалізації проекту припала на третій етап розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України.

Третій етап розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України необхідно визначити з 2007 – 2013 рр., назвавши його періодом внутрішньополітичних та соціально-економічних реформ. Незважаючи на своєчасність прийняття Закону України «Про інформацію», з плином часу та у зв'язку із новим політичним курсом всієї країни його норми поступово почали втрачати свою актуальність та доцільність. З огляду на цю динаміку, в 2011 році Закон України «Про інформацію» був прийнятий у новій редакції. В якості нових пріоритетів Закон визначив забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; розвиток електронного урядування; забезпечення інформаційної безпеки України [374]. Крім того, Закон України «Про інформацію» в редакції 2011 року дав правову кваліфікацію багатьом суспільним відносинам, які стали домінувати в інформаційному суспільстві. Необхідно зазначити, що редакція Закону запізнилася, оскільки протягом

11 років (2000 – 2011 рр.) Україна, на відміну від прогресивних країн, використовувала стару законодавчу основу, в якості правової основи становлення своєї інформаційної політики, і це в той час, коли початок XXI ст. на світовому рівні було визнано початковим етапом розвитку глобального інформаційного суспільства. Незважаючи на умовне «запізнення», норми Закону затвердили побудову в Україні демократичного суспільства, показали прагнення країни уникнути спадщини тоталітарного режиму СРСР, в якому на першому місці була засекреченість інформації для суспільства, доступ до неї мали лише державні інституції, які, по-перше, маніпулювали нею і тримали громадян у повному невіданні; по-друге, до народу надходила неповна та неправдива інформація. У даному випадку значна позитивна роль Закону України «Про інформацію», яку він відіграв і продовжує відігравати в сучасному українському інформаційному суспільстві є очевидною.

На даному етапі приймаються такі нормативно-правові акти як:

– «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V [382]. Закон встановив основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні: прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція зі світовою інфраструктурою; державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, фінансових і банківських послуг тощо); створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації; використання ІКТ для

вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»; удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин; покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ;

– «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI [365]. Норми Закони врегулювали правові відносини, пов’язані із захистом і обробкою персональних даних, спрямовані на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв’язку з обробкою персональних даних;

– «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI [323]. Закон визначив порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес;

– «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 №5203-VI [309]. Закон визначив правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг.

Відповідно до Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи

суспільному і особистому розвиткові та підвищуючи якість життя. У даному Законі визначені основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, серед яких варто виділити:

– розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою;

– використання інформаційно-комунікативних технологій для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами;

– досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив;

– захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;

– вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;

– покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій.

Необхідно зазначити, що даний Закон визначає і напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні, серед яких можна виокремити можливість забезпечення участі громадськості в побудові інформаційного суспільства, забезпечення конституційних прав людини, суспільства та держави в інформаційній сфері [382].

Але поряд із позитивними моментами розвитку інформаційного суспільства залишились, наразі, проблемні питання, зокрема був зареєстрований і поданий до розгляду у Верховній Раді України Проект Закону про Концепцію державної інформаційної політики від 13 жовтня 2010 р. № 7251 [409]. Постановою Верховної Ради Українивід 11 січня 2011 № 2897-VI він був прийнятий лише за основу, а вже 5 липня 2011 рокувідхилений.

Як зазначається в науковій та аналітичній літературі, це пояснюється двома факторами: відсутністю політичної волі для ухвалення такого нормативно-правового акту та сумнівами як із боку державних чиновників, так і громадськості щодо його необхідності (не в останню чергу у зв'язку з уже взятими на себе Україною міжнародними зобов'язаннями в інформаційній сфері) [455]. Дозволимо собі не погодитись з даними міркуваннями. Вбачається, що на сьогоднішній день Концепція потрібна Україні, це розуміє і громадськість, і чиновники. Але проблема не в політичній чи громадській волі, а в якості поданих на затвердження Верховної Ради України Концепцій. Подані Концепції мають декларативний характер, у зв'язку з чим мета їх ухвалення є сумнівною, також незрозуміло, яку користь вони повинні принести. У п. 2 Пояснювальної записки до Проекту Закону України «Про Концепцію державної інформаційної політики» від 13.10.2010 № 7251 встановлено, щоприйняття Закону обумовлене необхідністю визначення основних напрямів, засад та принципів державної інформаційної політики України, механізмів її реалізації, а також пріоритетів розвитку інформаційної сфери. Але на момент внесення даного Закону на розгляд Верховної Ради України основні напрями, засади та принципи державної інформаційної політики України вже були частково окреслені попередніми нормативно-правовими актами. Відсутність конкретики та суцільна розпливчастість встановлених напрямів реалізації державної інформаційної політики послужили дієвим аргументом нежиттєздатності цієї Концепції. У Концепції доцільно передбачити чіткий перелік напрямів реалізації державної інформаційної політики відповідно сучасним вимогам.

Під час третього етапу розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності податкових та митних органів було опрацьовано й закріплено механізм подання декларацій в електронному вигляді. Були прийняті наступні нормативно-правові акти:

– «Про утворення Інформаційно-довідкового департаменту державної податкової служби» від 15.08.2007 № 1049 [403]. В Постанові були визначені

організаційні аспекти утворення Інформаційно-довідкового департаменту як самостійного підрозділу з правами юридичної особи в складі державної податкової служби;

– «Інструкція з підготовки і подання податкових документів в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку» від 10.04.2008 № 233 [109]. Інструкцією були визначені загальні принципи організації інформаційного обміну під час подання платниками податків податкової звітності до органів державної податкової служби України в електронній формі із використанням електронного цифрового підпису;

– Концепція створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» від 17.09.2008 № 1236-р [154]. Концепція визначила принципи побудови комплексної системи «Електронна митниця» та етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, а також створення передумов для інтеграції України у світову інформаційну спільноту;

– «Методичні рекомендації щодо централізованого приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків в ОДПС України» від 31.12.2008 № 827 [239]. Методичні рекомендації були розроблені з метою впровадження у державних податкових органах єдиної методології ведення та обробки документів податкової звітності платників податків з урахуванням різних способів надходження документів до ОДПС, у тому числі засобами телекомунікаційного зв'язку. Вони охопили повний цикл ведення та обробки документів податкової звітності, які подаються до органів державної податкової служби підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та фізичними особами – підприємцями;

– «Про впровадження централізованої системи електронної податкової звітності платників податків в органах ДПС України» від 06.04.2009 № 168 [314]. Наказом були не тільки затверджені План-графік поетапного впровадження у промислову експлуатацію в органах ДПС України централізованої системи електронної податкової звітності платників податків

та План організаційних заходів щодо експлуатації централізованої системи електронної податкової звітності платників податків в органах ДПС України, а також окреслені напрями його забезпечення;

– «Про проведення дослідної експлуатації програмного забезпечення інформаційного порталу Державної податкової служби України» від 21.01.2009 № 18-р [389]. В Постанові були визначені заходи проведення дослідної експлуатації програмного забезпечення інформаційного порталу в податкових органах, що сприяло подальшій їх інформатизації;

– «Щодо запровадження митними органами та іншими органами державної влади комплексної системи електронного документообігу» від 25.12.2010 № 65649/4/1-10 [500]. В дорученні визначалась необхідність запровадження митними органами та іншими органами державної влади комплексної системи електронного документообігу;

– «Про затвердження Інструкції щодо порядку збору, обробки та надання оперативної інформації підрозділами оперативного реагування» від 14.01.2010 № 17 [329]. Інструкція визначила порядок збору, обробки та надання оперативної інформації підрозділами оперативного реагування;

– «Про затвердження Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом» від 27.12.2010 № 1245 [351]. Порядок визначив процедуру періодичного подання органам державної податкової служби суб'єктами інформаційних відносин або подання за письмовим запитом таких органів податкової інформації. Також були визначені особливості періодичного подання податкової інформації та отримання податкової інформації за запитами;

– «Про затвердження Умов електронного декларування» від 17.03.2011 № 216 [360]. Умови визначили процедурні аспекти унесення підприємств до Реєстру підприємств, допущених до електронного декларування та унесення змін до Реєстру або виключення підприємства з Реєстру;

– «Про заходи із запровадження електронного декларування товарів у всіх митних органах» від 29.04.2011 № 358 [367]. Задля запровадження митними органами та іншими органами державної влади комплексної системи електронного документообігу Наказом на структурні підрозділи митних органів були покладені заходи щодо запровадження електронного декларування товарів;

– «Тимчасовий порядок організації, розповсюдження та використання електронного цифрового підпису в митній службі України» від 08.04.2011 № 298 [465]. Порядком були визначені вимоги до організації, розповсюдження та використання електронного цифрового підпису на базі послуг Центру сертифікації ключів;

– «Про затвердження форми запиту на інформацію, Інструкції щодо процедури подання запиту на інформацію, її отримання в ДПА України та Порядку складення та подання запитів на інформацію ДПА України» від 08.06.2011 № 345 [361]. Наказ встановив спеціальні форми запиту на інформацію, які дозволили при їх застосуванні проводити систематизацію інформації, що поступала в податкові органи.

У результаті використання у податкових та митних органах централізованої системи подачі електронної звітності значно скоротилися витрати часу на обробку даних електронних звітів. Крім того, запровадження даної централізованої системи оптимізувало роботу податкових та митних органів, що дозволило підвищити якість і рівень задоволення інформаційних потреб суб’єктів інформаційних правовідносин.

Введення в дію Податкового кодексу України наприкінці 2010 року тільки закріпило подальшу інформатизацію фіскальних органів. Кодекс містить окрему главу 7, присвячену інформаційно-аналітичному забезпеченню контролюючих органів, яка визначає організаційні аспекти акумулювання інформації в органах ДФС України. Після прийняття Податкового кодексу України були доопрацьовані та введені в дію нові Методичні рекомендації

щодо приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків у органах ДПС України від 14.06.2012 № 516 [238].

Зауважимо, що на даному етапі розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності податкових та митних органів окреслилася проблема необхідності організації міжвідомчої координації щодо стягнення встановлених податків та зборів, якими оподатковуються зовнішньоторговельні постачання. Відбувалося неминуче дублювання деяких функцій податковими та митними органами, передусім це було пов'язано з митним оподаткуванням. Зважаючи на це, в 2012 році Державна митна служба була об'єднана з Державною податковою службою. На базі цих двох органів було створене Міністерство доходів та зборів України. Мета новоствореного міністерства полягала в адмініструванні податків, зборів, митних платежів та єдиного соціального внеску, наданні послуг громадянам та бізнесу і, як наслідок, забезпеченні наповнення дохідної частини бюджету, створенні умов для розвитку підприємництва та міжнародної торгівлі. В період організаційних змін до правового поля було введено новий Митний кодекс України.

Митний кодекс України 2012 року, на відміну від попередників, комплексно і вичерпно розкрив питання електронного декларування. У зв'язку з прийняттям Митного кодексу частина правових актів у сфері електронного декларування втратила свою силу, тому новий Кодекс було створено за принципом «максимально прямої дії». По суті, він увібрав у себе положення, які раніше містилися в різних законах та підзаконних актах [65, с. 94]. Після набуття Митним кодексом України чинності, були прийняті наступні нормативно-правові акти:

– «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» від 21.05.2012 № 450 [289]. Даний акт визначив вимоги до оформлення і використання митних декларацій, на підставі яких декларуються товари, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України підприємствами, та інші товари, що відповідно до законодавства України декларуються шляхом поданням митної декларації, передбаченої для

підприємств, а також порядок внесення змін до митних декларацій, їх відкликання та визнання недійсними;

– «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа» від 30.05.2012 № 631 [345]. Порядок врегулював питання стосовно: документів, які застосовуються при виконанні митних формальностей за митною декларацією, подання митної декларації, виконання митних формальностей за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку, виконання митних формальностей за попередньою митною декларацією, унесення змін або відкликання митної декларації, оформлення картки відмови;

– «Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України» від 30.05.2012 № 650 [352]. Порядком був визначений порядок роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення та митного поста під час здійснення контролю правильності класифікації товарів, прийняття попередніх рішень про класифікацію товарів та рішень про визначення коду товару, здійснення митних процедур, пов’язаних з контролем правильності класифікації товарів при митному контролі та оформленні товарів, що переміщуються через митний кордон України, порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами митного органу при вирішенні питань класифікації товарів, а також здійснення оформлення та реєстрації рішень, надання звітності та інші питання роботи ВМП, ПМО, митного поста у напрямі класифікації товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності;

– «Порядок організації та розповсюдження електронного цифрового підпису в митній службі України» від 20.02.2012 № 116 [300]. Порядком були визначені вимоги до організації та розповсюдження електронного цифрового підпису на базі послуг Центру сертифікації ключів Державної митної служби

України Департаменту митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України;

– «Щодо порядку електронного декларування товарів» від 07.06.2012 № 11.1/2-12.2/6419-ЕП [501]. Лист встановив, що декларування товарів з поданням митному органу електронної митної декларації може здійснюватись будь-якими особами або уповноваженими ними митними брокерами, що перебувають на обліку в митних органах.

Крім вищенаведених актів протягом цього етапу, як було відзначено вище, відбувалось продовження реалізації Проекту «Програма модернізації державної податкової служби України», а саме другої її фази, де було проведено не тільки завершення реорганізації податкових органів, а й введення нових операційних, управлінських процесів та інформаційно-аналітичних систем ДПС у загальнодержавному масштабі [448, с. 138]. Необхідно вказати на те, що цей строк було подовжено до 2015 року відповідно до Концепції реформування податкової системи [396].

На протязі даного етапу питаннями правового регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України займалась наукова спільнота. Зокрема, Є. П. Бабалик відстоював позицію, що для інформаційного забезпечення, наприклад, митних органів необхідно урегулювати нормами права процедури збирання, зберігання, поширення та захисту інформації відповідно до компетенції митних органів та їх посадових осіб з метою виконання покладених на них завдань. Крім того він вказує, що належне інформаційне забезпечення митних органів є необхідною умовою проведення ефективної митної політики. Перспективними напрямами покращення інформаційного забезпечення митних органів є поширення електронного декларування і створення «електронної митниці», розвиток співробітництва між митними адміністраціями країн, підвищення кваліфікаційного рівня співробітників митниць [15, с. 13]. Доцільно зазначити, що більшість цих напрямів була реалізована і впроваджена у практичну діяльність.

У 2010 році Т. В. Субіна здійснила комплексне дослідження [457] особливостей адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України. Через рік побачила світ праця Ю. О. Мосенко [252], в якій були розкриті основи здійснення державної інформаційної політики України, з'ясовані проблемні питання інформаційної сфери України, надані пропозиції щодо усунення адміністративно-правових проблем, які виникають під час здійснення державної інформаційної політики України. У 2012 році Т. О. Рекуненко було вирішене наукове завдання щодо формування адміністративно-правових засад, визначення основних проблем та розроблення на основі комплексного аналізу теоретичних положень чинного законодавства України та практики його застосування, пропозицій щодо вдосконалення управління інформаційними ресурсами органів ДПС України [418].

Прийняття Податкового кодексу та останнього варіанту Митного кодексу сприяло бурхливому науковому пошуку, який присвячений аналізу перспектив та проблем запровадження електронної звітності й електронного декларування. Аналізу стану застосування електронної податкової звітності присвячена праця І. М. Тофан, де доведено перевагу подання декларацій в електронному вигляді як для платника податків, так і для податкової служби. Автором окреслено проблемні питання, а саме: підвищення фахового рівня спеціалістів з електронної податкової звітності та необхідність додаткових фінансових вливань у процес автоматизації електронної звітності [469]. Правову площину електронної податкової звітності та її перспективи досліджував П. В. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгий [235]. Дослідженням проблематики електронного оподаткування ПДВ займалися М. Ф. Огійчук, І. В. Горковенко, І. В. Сколотій [267]. Проблематику електронного адміністрування ПДВ в умовах нестабільної економічної та політичної ситуації в Україні вивчали Н. М. Мезенцева, Т. Г. Нікульникова [234].

Четвертий етап розвитку правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України необхідно визначити з 2014 р. по теперішній час, назвавши його – сучасність. У останні

декілька років Україна набула особливого досвіду (військового, трансформаційного в умовах глобалізаційних викликів у сферах політичній, економічній та культурно-гуманітарній). У зв'язку з чим, на сьогоднішній день, по-новому визначаються стратегія розвитку держави, галузеві та регіональні комунікаційні стратегії та цілі, визначається комунікаційна стратегія розвитку держави, її цілі та перспективи, визначається стратегія зовнішніх комунікацій, її цілі, стратегія інфопростору держави та її цілі; наявна інформаційна політика держави у сфері інформаційної безпеки, зокрема законодавча ініціатива, наявне сприяння дотриманню свободи слова; ключовими досягненнями державної інформаційної політики 2015 р. стали відновлення мовлення на Сході, запуск мультимедійної платформи іномовлення, embedded journalism, розповсюдження друкованих ЗМІ на сході та в зоні АТО (зараз Операція об'єднаних сил – ООС), відновлення мовлення АТР, ІРТА, «Громадське радіо. Донбас», «Радіо Крим», міжнародна інформаційна кампанія «Крим – це Україна», урядові комунікаційні кампанії у співробітництві з державними агенціями, створення та координація краудсорсингового ресурсу «Інфовійсько України», ініціація реформи урядових комунікацій, участь у більш ніж 60 міжнародних та локальних конференціях з питань інформаційної безпеки. Як вірно зазначає Н. В. Голованова, місією державної інформаційної політики у 2016 р. стало формування незалежного інформаційного простору України; стратегічними напрямами діяльності стали інформаційна реінтеграція (анексованого Криму, тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей, внутрішньо переміщених осіб), популяризація України та її цінностей у світі, розвиток інформаційного простору України на базі аналізу медіазаконодавства Європейського Союзу, рестарт мультимедійної платформи іномовлення, запуск міжнародної кореспондентської мережі, запуск агенції «Укрінформ» кількома мовами світу, встановлення телевеж у Херсонській та Одеській областях тощо. Всі ці ініціативи знаходять своє продовження у 2017 році (відкриття вежі в Чонгарі у березні 2017 р., розширення мовлення в зоні АТО (ООС) – «Промінь», «Армія FM», «Галичина FM», «Країна FM», проект

МІПу та Мінкульту щодо розповсюдження інформації про культуру України «Ніч у музеї» тощо) [63]. В аспекті всього вищевказаного необхідно звернути особливу увагу на той факт, що доступність та відкритість інформації знижує рівень інформаційної безпеки України. Завдання держави – знайти баланс між відкритістю інформації для громадян (тобто дотриманням приватних інтересів) і захистом публічних інтересів (тобто інтересів держави). З цією метою доводиться формувати режим правового регулювання, який не лише може забезпечити надійний захист певної інформації, життєво важливої для стабільного функціонування держави, а й буде поєднувати в собі недоторканність законних прав та інтересів громадян. Для досягнення окресленої нами мети останнім часом здійснюється плідна законотворча діяльність, із залученням української громадськості та міжнародних організацій.

Безперечно, в Україні практична реалізація інформаційної політики в сучасних умовах вимагає належного нормативно-правового забезпечення, широкої психологічної кампанії з підтримки її основних положень громадськістю, роз'яснень її соціальної спрямованості та доведення її обґрунтованості. Але при цьому аналіз правового регулювання державної інформаційної політики в цілому, та в діяльності органів ДФС України, зокрема, показує, що чинні на сьогодні основні законодавчі акти, що регулюють інформаційну сферу, значною мірою не відповідають реальному стану суспільних відносин. Лише аспект інформаційної безпеки держави, як частина державної інформаційної політики, має надійну й актуальну законодавчу базу з перспективою подальшого розвитку. Пов'язано це, в першу чергу, з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні, наявністю реальної зовнішньої загрози нашій державі, проведенням на її території операції об'єднаних сил тощо.

Зауважимо, що факт проведення на території країни ООС певною мірою стосується діяльності органів ДФС України, що повинно бути відображено в нормативно-правових актах. На сьогоднішній день співробітники спеціального

підрозділу «Фантом» ДФС України займаються боротьбою з економічною злочинністю та контрабандою вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. До завдань «Фантома» входить здійснення контролю переміщення товарів, вантажів, транспортних засобів, які прямують між контрольованою та неконтрольованою територіями в зоні ООС. Силами підрозділу, поряд із представниками СБУ, Держприкордонслужби України та добровольчих батальйонів, забезпечується патрулювання «буферної зони». Співробітники «Фантома» мають право зупиняти транспортні засоби та оглядати їх, перевіряти документи (що посвідчують особу, документи на автомобілі та вантаж), затримувати осіб, авто й вантажі відповідно до норм закону, складати адміністративні протоколи. Зважаючи на вищевикладене у зв'язку з відсутністю спеціалізованих внутрішніх правових актів, які повинні регулювати інформаційну складову діяльності підрозділив ДФС України вздовж лінії розмежування (в зоні ООС) на практиці застосовуються загальні положення, які містяться в:

– «Доктрині інформаційної безпеки України» від 25.02.2017 № 47/2017 [80];

– «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII [378];

– «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20.09.2017 № 649-р[397] тощо.

Реалізація прогресивних напрямів інформаційної політики в сучасних умовах набуває особливої важливості в рамках загального курсу України на вступ до Європейського Союзу в якості повноправного члена. В такому випадку Державну інформаційну політику України вже сьогодні доцільно будуватися з урахуванням цієї основної мети. Тому доцільно ще раз звернутися до вже прийнятих міжнародних актів з точки зору доцільності ступеня участі в них або ратифікації їх Україною. До таких актів належать Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 [270], Конвенція про інформаційне та правове співробітництво, стосовно «Інформаційних суспільних послуг» від 04.10.2001 ETS № 180 [147] та ін.

Значимості набуває зазначений період ще і у зв'язку із ухваленням урядом Концепції розвитку електронного урядування в Україні. Документом визначено напрями, механізми і строки формування ефективної системи електронного урядування в Україні для задоволення інтересів та потреб фізичних і юридичних осіб, вдосконалення системи державного управління, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання соціально-економічного розвитку держави. Реалізація Концепції дасть змогу: підвищити ефективність роботи органів державної влади й органів місцевого самоврядування та досягти якісно нового рівня управління державою, що базується на принципах результативності, ефективності, прозорості, відкритості, доступності, довіри та підзвітності; покращити якість надання публічних послуг фізичним та юридичним особам відповідно до європейських вимог, а також забезпечити необхідну мобільність й конкурентоспроможність громадян та суб'єктів господарювання у сучасних економічних умовах; мінімізувати корупційні ризики при виконанні владних повноважень; покращити інвестиційну привабливість, діловий клімат та конкурентоспроможність країни; стимулювати соціально-економічний розвиток в Україні. Реалізація Концепції передбачена на період до 2020 року.

На сьогоднішній день розроблені та знаходяться в Верховній Раді України на розгляді:

– Стратегія розвитку інформаційного простору України на період до 2020 року (проект) [453];

– Проект Закону «Про засади діяльності мовлення територіальних громад в Україні від 22.12.2016 № 5582 [408];

Такі впровадження вбачаються доцільними, так як піднімуть на вищий рівень інформатизацію органів державної влади. Ідея електронного урядування та розвиненої інфосфери є досить популярною для дослідження і знайшла вже відображення у ряді публікацій як вітчизняних, так і закордонних дослідників [474; 520; 512; 511; 509; 21; 62].

Під електронним урядом у вузькому значенні розуміється спосіб надання інформації державними органами громадянам та бізнесу, при якому особиста взаємодія між ними мінімізована за рахунок використання інформаційних технологій. Це призводить до підвищення якості послуг, швидкості та прозорості процесу взаємодії, а також до зменшення рівня корупції при наданні послуг. У вузькому розумінні електронний уряд, у рамках функціонування органів ДФС України, прирівнюється до електронного оподаткування.

Розвиток системи електронного уряду дозволяє трансформувати ДФС України з фіскального органу в сервісну службу. Результатом таких перетворень вбачається широке впровадження системи електронного оподаткування, що призведе до зміцнення позитивного іміджу податкових та митних органів, які асоціюються з послідовною фіскальною політикою держави, а також до встановлення партнерських і дружніх взаємин між ДФС України та платниками податків і зборів при дотриманні інтересів обох сторін.

Під електронним урядом в широкому сенсі розуміють можливість громадянина безпосередньо брати участь у процесі вироблення державних рішень, відстеження напрямів витрачання податкових коштів. Для цього створюються сервіси, які дозволяють здійснювати електронне голосування, онлайн-форуми, на яких бажаючі можуть висловити свої думки, внести пропозиції. Таке двостороннє спілкування дозволяє громадянину впливати на прийняття рішень урядом.

Використання технології е-урядування у галузі податків і зборів є одним із найважливіших елементів ефективного державного управління оподаткуванням. Електронне оподаткування це по суті модернізація всієї системи державного управління оподаткуванням, до якої належить налагодження сучасних комунікативних каналів між податковими органами і платниками податків [229, с. 75]. Розвиток електронного оподаткування відбувається за рахунок автоматизації процесів, а саме:

1) внутрішніх:

– автоматизація процесів адміністрування податків і зборів;

– автоматизація управлінських процесів органів ДФС України;

– автоматизація адміністрування та контролю електронної комерції;

– автоматизація інформаційно-аналітичної роботи ДФС України;

– он-лайн освіта працівників фіскальних органів;

2) зовнішніх:

– інформаційна співпраця органів ДФС України з платниками податків в електронному форматі (електронна реєстрація, електронна звітність, електроні платежі, електронний документообіг та ін.);

– інформаційна взаємодія національних електронних інформаційних систем та баз даних державних органів країни;

– участь ДФС України в єдиній інформаційно-комунікаційній платформі органів державної влади;

– надання електронних податкових послуг бізнесу і громадянам;

– електронна ідентифікація платників податків;

– он-лайн навчання для платників податків;

– міжнародний обмін електронною інформацією для податкових цілей;

– співпраця з міжнародними організаціями у податковій сфері в режимі он-лайн.

Таким чином, електронне оподаткування можна розглядати як синтез автоматизованих процесів у сфері оподаткування, а саме:

– автоматизація внутрішніх адміністративно - управлінських процесів ДФС;

– електронна інформаційна взаємодія фіскальних органів і платників податків з використанням електронного документообігу та цифрового підпису;

– онлайн комунікації та обмін інформацією між державними відомствами та організаціями з питань оподаткування;

– міжнародне співробітництво для податкових цілей в електронному форматі [230, с. 64-65].

Розвиток електронного оподаткування буде позитивним лише в тому випадку, коли рішення та процес адміністрування податків органами ДФС України будуть перебувати під контролем громадськості. Відзначимо, що подальше впровадження електронного уряду в сферу державного управління оподаткуванням повинно бути здійснено за наступними напрямами:

– спрощення процедур документообігу;

– удосконалення механізму використання електронного цифрового підпису у процесі діяльності фіскальних органів з Системою електронної взаємодії органів виконавчої влади;

– забезпечення повноцінного функціонування Електронного кабінету платника;

– оптимізацію системи податкового консультування та перехід від індивідуальних податкових консультацій до стандартизованих відповідей;

– налагодження ефективної взаємодії по обміну інформацією з податковими та митними органами іноземних держав за запитами про взаємну адміністративну допомогу;

– створення єдиного сайту, на якому буде представлений список усіх електронних податкових та митних послуг з можливістю їх замовлення;

– розширення спектра електронних податкових та митних послуг;

– повний перехід на електронний формат послуг зі скасуванням можливості отримати послугу в податковому чи митному органі безпосередньо;

– впровадження ідентифікації платників податків в інформаційній системі ДФС України за допомогою ID-карти;

– організація онлайн-прийому у податкових та митних органах за допомогою відеоконференцій та ін.

Доцільно вказати на те, що удосконалення правового регулювання державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України не припиняється. Особлива увага приділяється взаємодії органів ДФС України із

громадянами у напрямі надання публічної інформації. З цією метою були видані наступні Накази ДФС України:

– «Стратегічний план розвитку ДФС України на 2015 – 2018 роки» від 12.02.2015 № 80 [451]. В плані були визначені стратегічні цілі розвитку ДФС України. Під кожну ціль були окреслені заходи (стратегічні ініціативи) з зазначенням терміну їх виконання;

– «Про затвердження Порядку складання та подання запитів на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби України» від 10.03.2015 № 30 [354]. Порядок забезпечив право громадян на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів ДФС України. Були визначені організаційні аспекти: складання та подання запитів на отримання публічної інформації, строків розгляду запитів, відмови та відстрочки в задоволенні запиту;

– «Про затвердження Типового порядку організації роботи та взаємодії між структурними підрозділами органів Державної фіскальної служби при розгляді запитів на отримання публічної інформації»від 20.11.2014 № 1154 [359]. Порядок регламентував процедуру приймання, опрацювання, реєстрації, розгляду та контролю за виконанням запитів на отримання публічної інформації фізичних, юридичних осіб, об’єднань громадян без статусу юридичної особи, а також надання інформації, яка отримується або створюється ДФС України, територіальними органами ДФС України у процесі здійснення ними своїх повноважень або перебуває у їх володінні;

– Про затвердження Порядку організації роботи та взаємодії між структурними підрозділами органів Державної фіскальної служби при складанні, поданні та опрацюванні запитів на отримання публічної інформації та Форми для подання запиту на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби від 04.05.2018 № 468 [350]. Порядком був визначений механізм взаємодії між структурними підрозділами Державної фіскальної служби України, а також її територіальних органів під час процедури приймання, опрацювання, реєстрації, розгляду та

контролю за виконанням запитів на отримання публічної інформації фізичних, юридичних осіб, об'єднань громадян без статусу юридичної особи, а також надання інформації, яку отримують чи створюють ДФС та територіальні органи ДФС у процесі здійснення своїх повноважень або якою володіють.

У зв'язку зі зміною структури податкових та митних органів змінюється і їх організаційна частина, яка наділена відповідними функціями та повноваженнями у сфері реалізації інформаційної політики.

У 2014 році шляхом реорганізації Міністерства доходів та зборів України було утворено Державну фіскальну службу України. Державна фіскальна служба на базі Міністерства доходів і зборів України утворена Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 160 [402]. Сьогодні відповідно до покладених на неї завдань ДФС України формує інформаційну політику центрального апарату та територіальних органів (пп. 77 п. 4 Положення про ДФС України [296]). Інформаційна політика ДФС України є складовою частиною сучасної державної інформаційної політики.

Діяльність ДФС України щодо формування й реалізації державної інформаційної політики на території України, як і будь-яка інша діяльність органів державної влади, доцільно передбачати, перш за все, у національному законодавстві, зокрема у загальних нормативно-правових актах, що містять: по-перше, базові положення по роботі з інформацією й регламентують інформаційну сферу суспільства; по-друге – у спеціальному законодавстві, яке регулює державну інформаційну політику в діяльності лише органів ДФС України.

1.3. Принципи та функції правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України

На сучасному етапі реформування органів державної влади значимість державної служби пов'язується з її роллю в реалізації функцій держави та

усього державного апарату. Запровадження якісно нової державної служби, повинно починатися з наукового обґрунтування та законодавчого визначення її правових засад, принципів організації та функціонування, які характеризують державну службу як цілісний правовий інститут, самостійний інститут адміністративного права. Упровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади та місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання управлінських послуг громадянам є одним з основних завдань державних службовців в Україні [72, с. 4]. У першу чергу, необхідно окреслити позицію, відповідно до якої всі правові акти, які регулюють інформаційну діяльність органів ДФС України, перебувають у цілісній ієрархічній системі правових актів органів державної влади України. Це дозволяє розкрити наукову значущість принципів, на яких вони базуються, оскільки відносно всіх актів, взагалі, та правових актів інформаційної діяльностіорганів ДФС України, зокрема завжди існують певні запити, які суттєво впливають на їх розробку, ухвалення і подальшу дію. Причому ці вимоги є певними стандартними умовами, при дотриманні яких правовий акт буде законним і відповідатиме громадським інтересам. При цьому правовий акт почне виконувати своє призначення і знайде широке застосування у практичній діяльності органів ДФС України, а положення даного акту, що стосуються інформаційної діяльності, завжди будуть виконуватися (здійснюватися) на практиці.

Якщо звернутись до тлумачних словників з приводу поняття принципу, то наголос в них робиться як на об’єктивному характері (відповідність визначеним умовам діяльності тих чи інших об’єктів) так і на суб’єктивному характері (особистісна переконаність особи застосовувати дані керівні начала на практиці) принципу. Вбачається, що принципи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України необхідно пов’язувати більшою мірою з об’єктивними характеристиками.

Загалом на весь процес підготовки нормативно-правових актів, їх видання, встановлення гарантій дотримання правових вимог впливають саме

принципи права. Вони є основним критерієм для правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності державних органів. Від рівня їх дотримання залежить стабільність та ефективність правової системи.

Принципи права об'єктивно зумовлені економічним, соціальним, політичним ладом суспільства, що існує в певній країні, соціальною природою держави і права, характером пануючого політичного і державного режиму, основними принципами побудови і функціонування політичної системи певного суспільства. А. М. Колодій зазначає, що принципи права надають внутрішньої цілісності діючій правовій системі, слугують зміцненню законності і правопорядку, громадської дисципліни, гарантують реалізацію інтересів і прав українських громадян. Вони, за умови їх закріплення у Конституції, забезпечують єдність процесів створення права, його реалізації і охорони. Принципи права є критерієм оцінки права і методологічною основою його подальшого вдосконалення у тому розумінні, що одночасно на підставі принципів оцінюють рівень і ефективність реалізації права і на ґрунті саме цих категорій пізнають і поліпшують його [142, с. 4].

Саме тому, дослідження принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України вбачається доцільним провести через аналіз конституційних норм та основоположних принципів різних галузей права, які тим чи іншим чином впливають на інформаційну діяльність органів ДФС України.

Фактично структура правового забезпечення інформаційної сфери базується на одному загальному дозволі, який трактується як принцип свободи інформації, або право на інформацію, та передбачає свободу щодо отримання та поширення інформації. Дана свобода інформації збалансована системою заборон, які обмежують в певних випадках право на доступ до інформації або обмежують її вільне розповсюдження [164, с. 48]. Така система дозволів і заборон базується на конституційних нормах. Так, ключовими для визначення принципів забезпечення інформаційних відносин є норми ст. 34 та ст. 32 Конституції України [149]. Положення ст. 34 Конституції України визначають

змістовні характеристики права на інформацію, згідно з яким: кожному гарантується право на вільне вираження своїх поглядів і переконань; кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Ця ж стаття містить вичерпний перелік випадків обмеження права на інформацію. До даних обмежень належать: інтереси національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я населення, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Також складовою подібних обмежень є гарантії щодо невтручання в особисте життя, що базуються на нормі ст. 32 Конституції, яка, зокрема, забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [149]. Ще одна група конституційних норм, що регулюють інформаційні відносини, спрямована на визначення функцій держави та окремих її органів в інформаційній сфері. Насамперед, це норма ст. 17 Конституції, згідно з якою захист інформаційної безпеки називається однією з найголовніших функцій держави [164, с. 50].

Крім конституційних норм, вплив на інформаційне забезпечення діяльності органів ДФС України мають принципи адміністративного права, які, на нашу думку, виступають активним центром у формуванні й розвитку адміністративного права України, є вираженням об'єктивних суспільних потреб, які народ України пред'являє до регулювання виконавчої діяльності держави. Дані принципи відображають особливості й тенденції формування та функціонування адміністративного законодавства України і його норм. Як загалом і принципи права, адміністративно-правові принципи – це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права. Головним, що випливає з цього поняття, є нерозривна єдність суб'єктивного й об'єктивного, усвідомлення, що

принципи адміністративного права формувалися протягом значного періоду, їм притаманна прийнятність прогресивних загальнодемократичних ідей. Звертаючись до системи принципів адміністративного права України та їх характеристики, зазначимо, що в сучасних умовах йдеться, по-перше, про внутрішні закономірності самого права як певного формально-змістовного юридичного явища, а по-друге, – про зовнішні вимоги, що висувають до організації і функціонування адміністративного права, без чого неможливе формування останнього [32, с. 151].

Як справедливо було зазначено, основне значення принципів адміністративного права полягає в тому, що вони визначають «юридичну долю», життєздатність, практичну організацію і реальне функціонування виконавчої влади і управління. Принципи адміністративного права зумовлені існуванням принципів функціонування виконавчої влади, держави, державних органів і державного управління, яке здійснюється чисельними суб'єктами права [59, с. 193].

В юридичній літературі існують різні точки зору щодо систематизації принципів як правової категорії. О. М. Бандурка виділяє загальні принципи, тобто ті правила поведінки, якими мають керуватися всі суб'єкти публічного управління незалежно від свого статусу, й принципи на рівні галузі, галузеві принципи, або на статусному рівні: інституційному, організаційному, груповому [20, с. 95]. В. М. Плішкін принципи поділяє на загальні та спеціальні (організаційно-технологічні), а останні - на принципи побудови системи і принципи здійснення процесу управління [291, с.114].

Цієї точки зору дотримується і Т. В. Кушнірова, яка стверджує, що незважаючи на значну кількість принципів, їх можна поділити на основні, або загальні, і спеціальні (або часткові) [183, с. 452]. В свою чергу, В. В. Конопльов об'єднує принципи у дві групи: 1) основні, до яких належать законність, гласність, системність, об'єктивність, актуальність, наукова обґрунтованість, компетентність та відповідальність; 2) додаткові, до яких віднесено наступність, вмотивованість, зрозумілість, оптимальність, ієрархічність,

комплексність, своєчасність, гнучкість, самодостатність, конкретність, забезпеченість, техніко-юридична досконалість [148, с. 295].

Варто підтримати загально прийняту позицію більшості вчених щодо поділу принципів права загалом, та сучасного адміністративного права, зокрема, на загальні і спеціальні. Загальні принципи мають фундаментальне значення для всієї галузі адміністративного права. Як правило, вони виявляються і деталізуються в принципах спеціальних, характерних для окремих інститутів адміністративного права: принципах державної служби, принципах адміністративної відповідальності, принципах адміністративного процесу тощо. Загальні принципи найповніше характеризують юридичну природу в цілому галузі адміністративного права. Загальні принципи національного адміністративного права закріплені в Конституції України, конкретизуються і розвиваються в законодавчих та інших нормативно-правових актах. До цих принципів можна віднести: принцип законності; принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина; принцип рівності громадян перед законом; принцип демократизму нормотворчості й реалізації права; принцип взаємної відповідальності держави і людини; принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною. У свою чергу, спеціальні принципи є характерними тільки для галузі адміністративного права, серед яких можна виокремити принципи адміністративно-правового регулювання, а також принципи організації та функціонування окремих адміністративно-правових інститутів.

Таку ж ситуацію спостерігаємо і у податковому та митному праві, де принципи-норми, закріплені в Конституції, законах, у нормативних актах податкового та митного характеру займають головне місце. Зазначені принципи відіграють роль орієнтирів у формуванні податкової та митної політики. Так, принципи оподаткування визначені у пункті 4.1 статті 4 ПК України, а саме: загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі

порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів [294]. У свою чергу, основні галузеві принципи митного права закріплені у ст. 4 МК України, зокрема: виключна юрисдикція України на її митній території; виключні повноваження органів доходів і зборів України щодо здійснення державної митної справи; законність та презумпція невинуватості; єдиний порядок переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; спрощення законної торгівлі; визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності; додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб; заохочення доброчесності; гласність та прозорість; відповідальність всіх учасників відносин, що регулюються цим Кодексом [243].

Доцільно зазначити, що як у адміністративному, так і у податковому та митному праві принципи прийнято поділяти на загальні (загальногалузеві) та спеціальні (галузеві). Деякі загальні принципи є притаманними для усіх галузей права, наприклад: верховенства права; законності; відсутності зворотної сили; відповідності прав і обов'язків тощо. У свою чергу, спеціальні, або галузеві принципи характеризують і притаманні окремим галузям права.

Разом з вищеперерахованими загальними принципами різних галузей права, які тим чи іншим способом мають вплив на адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, вбачається доцільним розглянути принципи інформаційного права, які, по аналогії, є основними положеннями, що визначають суть і зміст галузі інформаційного права, що додає системний характер її нормам і інститутам і дозволяє говорити про цілісність механізму правового забезпечення інформаційних відносин в суспільстві. Слушною є думка О. А. Баранова, який зазначає, що принципи інформаційного права виступають методологічною основою законотворчої і правозастосовної роботи й від їх правильного формування та формулювання

істотно залежить ефективність правового регулювання інформаційних відносин [24, с. 9]. Як і вже зазначені принципи адміністративного, податкового та митного права, принципи інформаційного права також можна поділити на загальні і спеціальні. Доцільно наголосити на тому, що деякі основоположні загальні принципи адміністративного права та інших галузей права притаманні і принципам інформаційного права, а саме: верховенства права; законності; рівності громадян перед законом; вільного виразу думок і переконань тощо. Разом з тим, до загальних принципів також необхідно віднести принципи: свободи доступу до інформації; забезпечення інформаційної безпеки; захисту авторських прав; комплексності відносин в інформаційній сфері. У свою чергу, до спеціальних принципів належать основні положення і ідеї, що визначають суть і зміст окремих предметних областей інформаційного права, його правових інститутів. Д. Л. Каденюк пропонує розуміти під спеціальними принципами інформаційного права обумовлену загальносоціальними та загальноправовими принципами систему керівних засад, яка відображає предметну детермінованість і спрямованість правового регулювання інформаційних правовідносин [113, с. 55]. У свою чергу, О. М. Селезньова під спеціальними принципами інформаційного права розуміє низку галузевих та міжгалузевих принципів, що носять специфікований характер та розраховані на регулювання певних видів інформаційних відносин [427, с. 127]. Такими принципами можуть бути: принципи правового регулювання формування та використання інформаційних ресурсів – принцип запобігання незаконним методам впливу на створення інформаційного ресурсу, принцип гарантування прибутку власника інформаційного ресурсу тощо [440]; принципи забезпечення доступу до інформації – принцип повноти, своєчасності, регулярності та комплексності доступу до інформації, принцип безоплатності доступу до відкритої інформації, що перебуває у розпорядженні держави, принцип недопустимості доступу до інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди тощо [225, с. 73-74]; принципи захисту комп’ютерної інформації від неправомірного

втручання – принцип дворівневого опису стану засобів захисту комп'ютерних систем, принцип наявності механізму перевірки стану контрольованих настроювань тощо [280, с. 191]; принципи державної політики у сфері інформкомунікацій – принцип доступу населення і бізнесу до інформкомунікаційних послуг, принцип інформаційного обміну у суспільстві тощо [67, с. 7]; принципи забезпечення інформаційної безпеки – принцип особистої відповідальності громадян за власну безпеку, неухильного дотримання ними правил безпечної поведінки у сфері інформаційної безпеки, визначеної законодавством України, принцип своєчасності й адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам у сфері інформаційної безпеки тощо [475, с. 62]; принципи мас-медіа-права – принцип свободи масової інформації тощо. Як бачимо, спеціальні принципи інформаційного права у певній мірі взаємопов'язані із принципами інших сфер (правової інформатики, кримінального права і криміналістики, адміністративного права та ін.).

Крім того, для більш грунтовного аналізу та визначення принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України до системи принципів окремих галузей права, які формують і впливають на інформаційну діяльність органів ДФС України, крім вищезазначених, вбачається доцільним проаналізувати і принципи діяльності органів ДФС України.

Так, органи ДФС України, як і інші органи виконавчої влади, у ході своєї діяльності керуються загальними принципами управління: верховенства права, законності, безперервності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності. А оскільки служба в фіскальних органах нашої держави прирівнюється до державної служби, то до зазначених принципів варто додати принципи служіння народу України, демократизму, гуманізму і соціальної справедливості, професіоналізму компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі, персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни, дотримання прав та законних

інтересів органів місцевого самоврядування, дотримання прав підприємств, установ і організацій, громадських об'єднань, політичної неупередженості, ефективності тощо [71, с. 83]. Взагалі, дані принципи характерні не лише для фіскальних органів, а є загальними до усіх органів державної влади. Якщо розглядати спеціальні або галузеві принципи, які будуть характеризувати виключно діяльність органів ДФС України, то до таких принципів можна віднести: принцип концептуального підходу до розвитку державних та регіональних органів ДФС України; принцип безсторонності; принцип доступності та прозорості діяльності фіскальних органів; принцип функціональної побудови системи; принцип єдиного інформаційного простору; принцип конфіденційності; принцип публічної діяльності органів ДФС України; принцип оскарження рішень та дій співробітників органів ДФС України [71, с. 84].

Перелік даних принципів не є вичерпним, але закріплення їх у нормативно-правових актах, що регулюють діяльність ДФС України, є вкрай важливою та необхідною умовою для подальшого розвитку та оптимізації здійснення фіскальної політики держави відповідно до міжнародних стандартів, а також для подальшої її інтеграції у європейський простір. Враховуючи викладене, можна зробити висновок про доцільність доповнення Положення про Державну фіскальну службу України окремим пунктом, в якому було б закріплено основні принципи діяльності даної служби.

Таким чином, огляд принципів різних галузей права та діяльності органів ДФС України дає можливість детального та всебічного аналізу принципів правового забезпечення інформаційної діяльності зазначених органів, які повинні відображати розвиток законодавства України щодо цієї діяльності, враховувати ускладнення процесів інформаційного забезпечення податкових та митних органів сучасними соціально-економічними та політико-правовими реаліями, пов'язаними з формуванням та подальшою реалізацією державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове

державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Необхідно зазначити, що принципи правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України становлять не просто перелік, а систему, до складу якої входять взаємодоповнюючі один одного елементи. Дані елементи, незважаючи на свою відокремленість, перебувають у тісній взаємодії. Здійснивши аналіз принципів права, законодавства, спеціальної юридичної літератури [60; 83; 38; 10; 28; 72; 95; 251; 374; 323; 437; 482] та діяльності органів ДФС, [120; 122; 264] вбачається доцільним виокремити принципи правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, розмежувавши їх на загальні та спеціальні.

До загальних принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України віднесено: верховенство права; законність; об'єктивність; ефективність; своєчасність; безперервність; реалізм (доцільність); всебічність; єдність.

Принцип верховенства права. Зазначений принцип виступає загальним принципом для всієї адміністративно-процесуальної діяльності. У юридичній науці принцип верховенства права розглядається зазвичай у двох аспектах: по-перше, у широкому розумінні – як модель правової організації державної влади в суспільстві, тобто як «верховенство права над державою», згідно з чим він практично охоплює всі засади правової державності; по-друге, у вузькому розумінні – як модель співвідношення права і закону в регулюванні суспільних відносин. Саме на такий підхід орієнтує ст. 8 Конституції України, яка декларує визнання і дію принципу верховенства права, роз'ясняють його зміст зокрема як: 1) найвищу юридичну силу Конституції, яка уособлює найвищі правові цінності та передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй; 2) пряму дію норм Конституції, яка передбачає гарантування звернення до суду для захисту конституційних прав безпосередньо на її підставі.

У документах ООН верховенство права належить до принципу управління, за якого всі особи, установи та органи (публічні і приватні), в тому числі держава, є підзвітними на підставі законів, які приймаються публічно, виконуються на рівних засадах, розглядаються в межах незалежного судочинства і відповідають міжнародним стандартам прав людини [417].

Отже, верховенство права у правовому забезпеченні інформаційної діяльності ДФС України – це принцип інформаційної діяльності органів ДФС України на засадах законності, правової визначеності, рівності перед законом і недискримінації, забезпечення доступу до незалежного і неупередженого правосуддя, додержання прав людини.

Принцип верховенства права не підміняє і не скасовує принципу законності, а тільки поглиблює його вимоги, звертає увагу на зміст позитивного права, який має відповідати загальновизнаним стандартам прав людини та основоположним принципам права.

Принцип законності передбачає певний режим суспільного життя, метод державного керівництва, що полягає в організації суспільних відносин за допомогою видання й неухильного здійснення законів та інших правових актів. Законність можна розглядати як центральний принцип права, що визначає багато інших його принципів та положень. У більш широкому плані можна сказати, що законність – це загальний принцип організації сучасної демократичної держави, основа забезпечення й захисту прав особистості та підтримки правопорядку в країні [479, с. 59]. Законність є загальним принципом, зміст якого часто зводиться до вимоги точного дотримання й виконання різними суб’єктами норм права, закріплених у правових актах різної юридичної сили.

ДФС України у своїй діяльності використовую значний обсяг різноманітної інформації. Зазначена інформація пов’язана із змістом та результатами діяльності суб’єктів господарювання, звітними даними, характером взаємовідносин з іншими суб’єктами фінансово-господарської діяльності, даними які характеризують наявність ліцензій та дозволів на

здійснення тих чи інших видів підприємницької діяльності тощо. Сукупність визначеної вище інформації застосовується у механізмі контролю за своєчасністю та повнотою сплати податків, проведення документальних, камеральних та інших перевірок суб'єктів господарювання, встановленням змісту податкових взаємовідносин між суб'єктами оподаткування при виявленні правопорушень та злочинів у сфері оподаткування [195, с. 30]. Керувати на практиці вищезазначеним масивом інформації, дотримуючись при цьому прав та свобод людини можна лише на основі найсуворішого дотримання законності. Розглядаючи принцип законності з точки зору юридичного змісту, відзначимо, що правове забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України повинно:

– не суперечити Конституції України, чинному базовому законодавству і прийнятим на його основі нормативно-правовим актам;

– враховувати правові акти вищих органів влади;

– видаватися тільки повноважним органом влади, у встановлених рамках;

– бути юридично обґрунтованими, тобто чітко висловлювати підстави й цілі видання, а також юридичні наслідки, викликані таким виданням;

– не повинні обмежувати чи порушувати встановлені чинним законодавством права й законні інтереси фізичних та юридичних осіб;

– не повинні обмежувати або порушувати компетенцію інших органів влади;

– видаватися з дотриманням встановленої для них процедурної форми.

З урахуванням цього варто відзначити, що принцип законності в цілому відноситься до змістовної частини правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, порядку прийняття та форми правових актів. Загальне значення змісту цих вимог зводиться до забезпечення законності актів, тобто їх відповідності закону.

Необхідність дотримання вимог, що висуваються до правових актів, які регламентують інформаційну діяльністьорганів ДФС України підтверджується

тим, що «правовий акт управління повинен прийматися в суворій відповідності до вимог законності, на основі та на виконання законів. Акти управління, що не відповідають закону, підлягають скасуванню, разом з тим, вони не можуть суперечити указам та іншим актам вищих органів законодавчої й виконавчої влади» [160, с. 175]. Принцип законності вимагає від органів ДФС України дотримання приписів права щодо всієї інформаційної діяльності, пов'язаних із здійсненням покладених на них функцій і обов'язків виключно правовими формами. За допомогою правових приписів створюються необхідні передумови для забезпечення законності правових актів. Відзначимо, що чітке дотримання законності безпосередньо пов'язано з ефективністю забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України. Вони обумовлюють один одного, оскільки законність втрачає свій сенс, перетворюється на формальний принцип, якщо вилучено питання про ефективність правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, закріплену в актах, і не враховується придатність правових норм для виконання органами ДФС покладених на них функцій та обов'язків.

Принцип об'єктивності. Застосування принципу об'єктивності сприяє неупередженості в оцінці необхідності та важливості виокремлення з-поміж спектра різноманітних функцій ДФС України інформаційної функції як самостійної та об'єктивної в умовах становлення інформаційного суспільства, інформатизації органів публічної влади. Принцип об'єктивності вимагає неупередженого осмислення фактів, подій, явищ та процесів. Його реалізація досягається через вивчення достовірної інформації про предмет дослідження, а також шляхом безпристрасного ставлення до неї, опрацювання різноманітної літератури. Завдяки принципу об'єктивності інформаційна функція ДФС України розглядається як об'єктивно зумовлене та актуальне державно-правове явище [19, с. 51-52].

Без об'єктивності втрачається сутність правового забезпечення інформаційної діяльності. Також потрібно вказати на те, що даний принцип направлений на розуміння тієї інформації з якою працюють органи ДФС

України, на вміння оцінити ступінь її суб'єктивності та прагнення встановити реальний стан справ для прийняття правильного рішення.

Принцип ефективності. Слово «ефективний» (у перекладі з лат. – «продуктивний», «дієвий») використовується в якості характеристики процесу або окремої дії. Ефективність будь-якої дії визначається співвідношенням цілей дії, результатів та використаних ресурсів. Дія вважається ефективною, якщо її результатом стає досягнення мети, а міра ефективності визначається співвідношенням результату та ресурсів, витрачених для його досягнення [105, с. 95]. В. В. Лапаєва включала до поняття ефективності дії правових норм – оцінку цілей останніх з точки зору їх соціальної обумовленості, тобто адекватності відображення в них об'єктивних соціальних потреб. Виходячи з цього, ефективність правової норми розглядалася автором як ступінь досягнення соціально обумовленої, соціально корисної мети [185, с. 51]. Ф. Н. Фаткуллін у якості обов'язкової умови соціальної ефективності правових приписів розглядав їх соціальну цінність, що виражається, головним чином, у їх здатності відображати об'єктивні суспільні інтереси та сприяти досягненню останніх. Ефективність правового припису вчений визначав як здатність здійснювати об'єктивно-позитивний вплив на суспільні відносини за даних конкретних соціальних умов, яка характеризується переважно кількісними показниками [471, с. 5-6].

Юридична наука виділяє наступні види ефективності правового забезпечення: соціальний та юридичний. Соціальна ефективність – це поняття, що характеризує соціальну корисність результатів правового регулювання в рамках конкретної системи суспільних відносин, об'єктивним критерієм якої є відповідність потреби прогресивного розвитку суспільства.

Юридична ефективність – це здатність норми права здійснювати такий мотиваційний вплив на психіку людей, який забезпечує певний варіант їхньої поведінки, передбачений правовим приписом [139, с. 112-113]. Юридичну ефективність можна охарактеризувати через результативність механізму

правового регулювання, його здатність у певний момент часу здійснювати цілі, поставлені перед правовим регулюванням.

Вбачається, ефективність правового забезпечення в ролі принципу означає надання органу ДФС України такої правової бази, пов'язаної з інформаційною діяльністю, яка, по-перше, буде сприяти досягненню найвищої результативності при виконанні органом своїх функцій та обов'язків; по-друге, буде свідчити про рівень досягнення цілей правового регулювання.

Питання ефективності правового забезпечення інформаційної діяльності тісно пов'язане з проблемою оцінки якості нормативно-правових актів, які регулюють дану сферу, та їх подальшим удосконаленням. Пов'язано це з тим, що будь-який правовий акт, навіть якщо на момент свого ухвалення він повністю відповідав усім висунутим до нього вимогам і максимально ефективно регулював ті чи інші суспільні відносини, з плином часу втрачає свою ефективність. Чим краще було опрацьовано акт, тим менше ефективності він втрачає. Актуальність правового акта показує рівень майстерності законодавця. У нашій країні якість прийнятих актів все ще перебуває на незадовільному рівні. Наголосимо, що одним із наслідків зменшення якості нормативно-правових актів є їх кількісне збільшення. Неякісний акт потребує постійних поправок, які приймаються у вигляді законів про внесення змін до деяких законодавчих актів, та на жаль, теж містять якісні вади.

У процесі вивчення ефективності адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності доцільно дотримуватися таких етапів:

1. Визначення цілей правових норм: з мети норми (тобто планованого стану регульованих нею суспільних відносин) виводиться критерій, за яким пропонується оптимізувати правове регулювання.

2. Застосування методів і техніки збору та обробки інформації. Серед методів збору інформації виділяються ті, які відносяться: 1) до встановлення одиничних фактів (спостереження, вивчення документів, опитування) і 2) до збору первинної інформації (монографічне, суцільне, вибіркове обстеження, експериментальне спостереження). Техніка збору інформації включає в себе:

прийоми якісного контролю первинної інформації на її адекватність, обґрунтованість та стійкість, вимір кількісних характеристик первинних фактів («шкалювання»), а також статистичний апарат вибірки одиниць спостереження і прийоми якісного та кількісного вирівнювання характеристик.

3. Встановлення співвідношення результату і мети правової норми (тобто фактичного і запланованого стану суспільних відносин). При цьому потрібно встановити кількісні взаємозв'язки і дати кількісну характеристику різних факторів, що впливають на формування показників, які характеризують дію правової норми. На даному етапі дослідження можуть застосовуватися різні методи встановлення зазначеного співвідношення, наприклад, кібернетичний підхід у поєднанні зі статистичним моделюванням.

4. Змістовне тлумачення результатів дослідження, спрямоване на вироблення рекомендацій щодо вдосконалення дії правових норм (їх зміну, доповнення, скасування) [105, с. 90-91].

Шляхом використання даної методики, пов'язаної з оцінкою ефективності нормативно-правового акта можна визначити ступінь урегульованості відповідних суспільних відносин, виявити прогалини в законодавчій базі (колізії, протиріччя, невідповідності тощо.). Це забезпечує науково-обґрунтований підхід до вибору напрямків удосконалення правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України і, врешті-решт, – внутрішню погодженість системи права в цілому.

Принцип своєчасності полягає в тому, що правовий акт, який регулює інформаційну діяльність органу ДФС України повинен максимально відповідати поточному моменту часу. Несвоєчасність прийняття акта веде до несвоєчасного надання необхідної органу ДФС України інформації (звітів, аналітичних довідок і тощо), що може не лише привести до порушення позначених законом термінів здійснення окремих дій органами ДФС України, а й до порушення інших принципів правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України. Наприклад, об'єктивні реалії вимагали посилення контролю за переміщенням осіб та транспортних засобів через

державний (митний) кордон України, особливо у пунктах пропуску через державний (митний) кордон України та адміністративний кордон вільної економічної зони «Крим» у контрольних пунктах в'їзду-виїзду. Але відповідна правова база виявилася відсутньою, оскільки була прийнята й розроблена без урахування втрати Україною контролю над АРК, без урахування нинішніх відносин України з Російською Федерацією. Спираючись на досвід останніх кількох років та з урахуванням пропозицій, що надійшли від ДФС України і Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби), Міністерство фінансів України спільно з Міністерством внутрішніх справ України 7 вересня 2017 року розробило й затвердило Порядок взаємодії інформаційних систем ДФС України та Держприкордонслужби щодо обміну інформацією, необхідною для забезпечення контролю при переміщенні осіб та транспортних засобів через державний (митний) кордон України та адміністративний кордон вільної економічної зони «Крим» [299].

Порядок визначив два рівні взаємодії інформаційних систем ДФС та Держприкордонслужби: територіальний і центральний. Нині завдяки цьому Порядку взаємодія інформаційних систем суб'єктів інформаційного обміну на цих рівнях здійснюється в електронному вигляді шляхом: обміну інформацією в режимі реального часу; подання суб'єктами інформаційного обміну запитів на отримання інформації (у разі відсутності можливості обміну інформацією в режимі реального часу).

Підкреслимо, що рівень довіри громадян до органів ДФС України багато в чому залежить від якості виконання останніми своїх функцій та обов'язків, які безпосередньо залежать від правових норм, що їх регламентують. Будь-який нормативно-правовий акт повинен відповідати реаліям сьогоднішнього дня. При цьому на практиці присутній ще й дисбаланс: практика й нормативне регулювання багато в чому ще не відповідають одне одному. Наприклад, вищенаведений порядок був прийнятий 7 вересня 2017 року, а вільна економічна зона «Крим» при цьому була створена 27 вересня 2014 року. Тобто, законодавцю на реагування необхідності посилення контролю за

переміщенням осіб і транспортних засобів через адміністративний кордон вільної економічної зони «Крим» знадобилось три роки. І це при всій резонансності подій, які трапилися з АРК та за постійної уваги до даного питання з боку влади і громадськості.

Принцип безперервності. З метою своєчасного й ефективного надання інформації органам ДФС України необхідне дотримання безперервності правового забезпечення інформаційної діяльності. Зміст даного принципу полягає в тому, що правові акти, які регулюють інформаційну діяльність, постійно оновлюються й доповнюються. На зміну актам із застарілими нормами, які вже не можуть виконувати покладені на них функції щодо регулювання окремих аспектів інформаційної діяльності органів ДФС, приходять нові й актуальні нормативно-правові акти.

Безперервність чітко простежується в самому механізмі заміни актів: старий правовий акт діє до тих пір, поки не буде прийнятий новий, який візьме на себе його функцію щодо регулювання даних відносин. Наприклад, після набуття чинності Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI [323] та Указу Президента України «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» від 05.05.2011 № 547/2011 [288], податкові органи почали надавати доступ до своєї інформації громадянам України за їх запитами. У зв’язку з чим нагальною виявилась потреба у розмежуванні відомостей, які є службовою інформацією, та відомостей, які можуть надаватися співробітниками податкових органів за запитом зацікавлених осіб. Першим правовим актом у даній сфері став Наказ ДПА України «Про Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в органах державної податкової служби України» від 08.06.2011 № 346 [384]. У зв’язку з реорганізацією ДПА України та створенням ДПС України, даний Наказ втратив чинність через прийняття Наказу ДПС України «Про затвердження Переліку відомостей, що містять службову інформацію та яким присвоюється гриф обмеження доступу «Для службового користування» в органах ДПС України» від 13.01.2012 № 35 [332]. Проіснувавши два роки, він

був замінений Наказом Міністерства доходів і зборів України «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів» від 14.01.2014 № 14 [334], який, у свою чергу, втратив чинність у зв'язку зі вступом у дію Наказу ДФС України «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС» від 28.08.2014 № 88 [335]. На прикладі даного ланцюжка ми можемо прослідкувати неперервність правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, пов'язаного з відомостями, які містять службову інформацію.

Принцип реалізму (доцільності). В науковій літературі неодноразово зазначалося, що доцільністю є корисність з точки зору не особистих, не апаратних, а публічних інтересів, у зв'язку з чим акти правового забезпечення тієї чи іншої сфери діяльності повинні бути своєчасно прийняті, науково обґрунтовані та відповідати реальній ситуації. В акті, на думку вчених, доцільно враховувати і права людини, і рівень свідомості культури мас, і плюралізм інтересів, думок, можливостей вирішення проблем, а також існування механізмів саморегуляції. Дуже важливим також є забезпечення комплексності вирішення питань, врахування раніше прийнятих актів, оскільки недоцільність акту може зробити його нульовим [25; 266]. Доцільність також повинна враховувати реальність практичного використання акту на практиці, його можливість регулювати відносини, заради яких він був прийнятий. Разом з тим, при реалізації чи застосуванні конкретної норми закону правовий акт, спрямований на забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, повинен сприяти досягненню реального результату, а не абстрактного.

Доцільність характеризує здатність правового акта виступати в ролі нормативного регулятора управлінських відносин, а також вирішувати конкретні (або загальні) завдання державного управління та сприяти виконанню його функцій [1; 59; 447]. На даній підставі в літературі відображаються вимоги, пов'язані з порядком підготовки, прийняття, набрання чинності й опублікування правових актів:

– наявність нормативно встановленої процедури видання або прийняття актів;

– види правових актів, які мають право видавати будь-які органи влади й посадові особи;

– підготовка проекту правового акту, під час якої визначається термін підготовки та здійснюється розробка проекту правового акту одним із органів влади (або декількома органами за погодженням);

– визначення структури проекту акта, яка повинна забезпечувати логічний розвиток теми правового регулювання та його обговорення;

– узгодження акту із зацікавленими відомствами й посадовими особами;

– підготовка пропозицій щодо змін та доповнень або щодо визнання такими, що втратили силу, раніше виданих актів або їх частин у зв'язку з виданням нового правового акта;

– видання (підписання, затвердження) правового акта;

– доведення прийнятого акту до відома осіб, які будуть його виконувати або дотримуватися його вимог та положень;

– реєстрація правового акта;

– офіційне опублікування правового акта та набрання ним чинності.

Принцип всебічності полягає у тому, щоб аналізувати державно-правові явища не самі по собі, а у їх взаємозв'язках і взаємодії з іншими, близькими до них суспільними явищами. Причому мають бути забезпечені повнота і всебічність дослідження, а це вимагає розгляду держави і права з точки зору не якогось окремо взятого аспекту, а з урахуванням усіх аспектів, що формують загальне бачення досліджуваних явищ [95, с. 32].

Завдяки даному принципу інформаційна діяльність органів ДФС України забезпечується шляхом всебічної взаємодії з іншими суб'єктами інформаційно-правових відносин для більш ґрунтовного розгляду внутрішньої і зовнішньої інформації, яка використовується даними органами. Лише так можна забезпечити необхідні умови для виконання інформаційних функцій, покладених на органи ДФС України.

Принцип єдності полягає у розробці та дотриманні єдиних для всіх суб'єктів інформаційної діяльності підходів і вимог до розробки програмних заходів державної інформаційної політики та їх реалізації в практиці інформатизації. Тут потрібно вказати на те, що будь-яка діяльність передбачає мету, умови, способи та засоби її досягнення, певний результат. Усі податкові та митні підрозділи, які діють в Україні, складають єдину систему. Кожний працівник наділений у межах своєї компетенції єдиними повноваженнями та правовими засобами їх реалізації.

До спеціальних принципів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України з врахуванням спеціальних принципів інформаційного, податкового та митного права, а також принципів діяльності ДФС України, необхідно віднести:

– принцип доступності та прозорості інформації;

– принцип консолідації даних;

– принцип захисту персональних даних;

– принцип актуальності інформаційних ресурсів;

– принцип концептуального підходу до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС;

– принцип функціональної побудови системиправового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС;

– принцип використання органами ДФС законних засобів отримання інформації;

– принцип юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації.

Принцип доступності та прозорості інформації передбачає, в першу чергу, доступність до інформації, якою володіють органи ДФС України, крім інформації, яка є обмеженою у доступі. Також цей принцип передбачає наявність умов, які забезпечують доступ громадян до інформації та максимально зручні способи отримання та використання цієї інформації. Як зазначає І. М. Сопілко, даний принцип полягає в тому, що будь-яка інформація

є відкритою і до неї має забезпечуватися доступ до того моменту в часі, коли можливість отримати (ознайомитися з) таку інформацію не буде обмежена на законних підставах і у спосіб, передбачений законом. У такий спосіб реалізується конституційне положення про виключний характер обмеження права на інформацію [439, с. 73].Принцип доступності та прозорості обґрунтовується і вітчизняними дослідниками, які зазначають, що «відкритий і безперешкодний доступ до суспільно значимої інформації гарантує ефективне управління і вільний розвиток суспільства, сприяє освіті громадян, стимулює прогрес і допомагає розв'язанню складних економічних, наукових і соціальних проблем...» [30, с. 5]. Однак, принцип доступності й відкритості інформації актуальний для доступу фізичних осіб до інформації і не поширюється на отримання органами ДФС відомостей, що належать фізичним і юридичним особам приватного права. Адже ключовим для регулювання таких відносин є передбаченість законом можливості ДФС отримати інформацію. Крім того, доступність включає цілеспрямоване поширення серед державних і приватних підприємств користувачів великої системи статистичних даних. Крім того, це надання інформації в ясній для розуміння формі, яку користувач може використовувати для прийняття рішень.

Принцип консолідації даних передбачає процедуру збору даних з різних джерел, забезпечення необхідного рівня їх інформативності та якості, перетворення в єдиний формат, в якому вони можуть бути завантажені в сховище даних або аналітичну систему органів ДФС України. Даний принцип заснований на приведенні всіх даних до єдиної термінології, забезпеченні їх однакової інтерпретації і точного зіставлення при використанні у практичній діяльності органу. Консолідація даних є початковим етапом реалізації будь-якої аналітичної задачі або проекту, який створюється, реалізації функцій органу. В основі консолідації лежить процес збору та організації зберігання даних у вигляді, оптимальному з точки зору їх обробки на конкретній аналітичної платформі або вирішення конкретної аналітичної задачі. Супутніми завданнями консолідації є оцінка якості даних і їх збагачення.

Принцип консолідації даних направлений на забезпечення високої швидкості доступу до даних; компактність зберігання; автоматичну підтримку цілісності структури даних; контроль несуперечності даних.

*Принцип захисту персональних даних*полягає у безпеці, що передбачає вживання заходів захисту за видами персональних даних, адресну відповідальність, контроль доступу до засобів обробки даних, контроль використання носіїв (накопичувачів) даних, контроль вводу, користування і виводу (транспортування) даних, контроль обробки даних й організаційний контроль з боку органів ДФС України.

Загальні питання нормативно-правового забезпечення під час обробки та циркуляції персональних даних передбачені Законом України «Про захист персональних даних» [365]. Вимогами щодо захисту персональних даних необхідно визнати такі, які мають бути отримані законним способом; оброблятися за згодою на це суб'єкта даних і в кількості мінімально необхідної для визначеної діяльності; бути точними й поновлюватися; використовуватися тільки в чітко визначених цілях; бути доступними для суб'єкта даних; бути захищеними від несанкціонованого доступу [265, с. 102].

Зазначений принцип перешкоджає зайвим надмірності та реплікації даних. Він обмежує переміщення та тривалість зберігання даних і вимагає розуміння того, як суб'єкт буде ідентифікований, якщо записи даних будуть порушені. Крім цього, зазначений принцип включає в себе впровадження спеціальної політики збереження даних, яка, в тому числі, містить обмеження щодо зберігання даних одночасно в декількох місцях. Наприклад, компанії повинні заборонити своїм співробітникам зберігати копії списку клієнтів на локальному ноутбуці або переносити дані на зовнішні пристрої, такі як, USB. Тобто, наявність декількох нелегальних копій тих самих даних у кількох місцях вважатиметься серйозним порушенням GDPR [515].

Крім того, порядок обробки персональних даних у базі персональних даних – Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків (далі – ДРФО) затверджений наказом Міністерства фінансів України від 24.02.2015 № 210

(далі – Порядок). ДФС України відповідно п. 1 розд. І Порядкуформує та веде ДРФО.Пунктом 2 розд. VII Порядку визначено, що без згоди фізичної особи - платника податків її персональні дані можуть передаватися у таких випадках, зокрема:

1) за рішенням суду;

2) коли передача персональних даних прямо передбачена законом України і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини:

органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету України – на їх письмову вимогу щодо персональних даних фізичної особи з ДРФО за конкретний проміжок часу;

центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, на його запит щодо персональних даних з ДРФО;

органам державної виконавчої служби на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів та рішень, що підлягають примусовому виконанню відповідно до Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» зі змінами та доповненнями, щодо персональних даних фізичної особи з ДРФО;

3) отримання запиту від інших органів державної влади і місцевого самоврядування, що діють у межах повноважень, наданих законодавством України відповідно до нормативно-правових актів щодо взаємодії обміну або отримання інформації з ДРФО.

Також доцільно вказати на те, що третім особам доступ до персональних даних надається лише за письмової згоди фізичної особи - платника податків за кожним запитом окремо у порядку, визначеному ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних».

Крім того Порядок надання ДФС України інформації з ДРФО на запити Національного антикорупційного бюро України, затверджений наказом Міністерства фінансів України, Національного антикорупційного бюро України від 08.09.2016 № 815/250, регламентує обмін інформацією між ДФС та Національним антикорупційним бюро України (далі – Національне бюро), правила складання та подання Національним бюро до ДФС запитів на отримання з ДРФО інформації, необхідної для попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, та формування і надання ДФС відповідей на такі запити.

Порядок надання ДФС України інформації з ДРФО на запити Національного агентства з питань запобігання корупції затверджений наказом Міністерства фінансів України 28.10.2016 № 911, рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.10.2016 № 101, регламентує обмін інформацією між ДФС та Національним агентством з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) правила складання та подання Національним агентством до ДФС запитів на отримання з ДРФО інформації, необхідної для контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Отже, основними напрямами у реалізації принципу захисту персональних даних правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є захист персональних даних від несанкціонованого доступу до них з боку інших осіб, в тому числі, представників державних органів та служб, як не мають на те необхідних повноважень; забезпечення збереження, цілісності та достовірності даних у процесі роботи з ними, в тому числі передача їх по каналам зв’язку; забезпечення правового режиму цих даних при роботі з ними різних категорій персональних даних; забезпечення контролю на використання персональних даних з боку самого платника податків і зборів; створення спеціальної належної інфраструктури, що забезпечує належний контроль за забезпечення прав платника податків і зборів на захист його персональних даних.

Принцип актуальності інформаційних ресурсів полягає у створенні та використанні тих інформаційних ресурсів, що забезпечують ефективну діяльність органів ДФС України. Даний принцип також передбачає створення та постійне оновлення інформаційних ресурсів даного органу, так як саме інформаційні ресурси об'єднують у собі інформацію, інформаційні продукти та інформаційні технології, які призначені для інформаційного забезпечення життєдіяльності людини, суспільства, держави та органів ДФС України зокрема. Принцип актуальності інформаційних ресурсів також забезпечує інформаційно-аналітичну діяльність органів ДФС України при вирішенні повного комплексу функціональних задач в межах планування, виконання, моніторингу, контролю, прогнозування всіх управлінських рішень та протидії правопорушенням у зазначеній сфері.

Принцип концептуального підходу до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС полягає у розробці пропозицій, що стосуються покращення інформаційної діяльності взаємозалежних інститутів податкової та митної систем відповідно до реалізації положень державної інформаційної політики та впровадження результатів наукових досліджень у практичну діяльність.

Також необхідно погодитись із думкою інших науковців, що даний принцип передбачає: врахування об'єктивних вимог соціальних, політичних та економічних законів та закономірностей розвитку суспільства; накопичення знань та визначення тенденцій розвитку об'єкта управління; присутність повних, достовірних та науково оброблених масивів інформаційних даних; наявність спеціальних знань, освіти та кваліфікації у особи, яка займається інформаційною діяльністю [60, с. 46].

Отже, принцип концептуального підходу до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС передбачає реальність прогнозних розрахунків правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС, їхню обґрунтованість, використання вимог та норм щодо організації інформаційної діяльності, а також вибір кращих методів правового

забезпечення з урахуванням кінцевих результатів. Реальність прогнозів досягається на основі пізнання й використання закономірностей розвитку суспільства, об'єктивної оцінки потреб і наявності людських і фінансових ресурсів.

Принцип функціональної побудови системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС означає, що організаційна структура правового забезпечення інформаційної діяльності має будуватися насамперед на тих основних функціях, виконання яких покладається на неї. Даний принцип охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів з одного боку, а з іншого – є самостійним елементом більшої системи.

Екстраполюючи даний принцип Є. Є. Бамбізов зазначає, що інформаційна функція ДФС України є складовою інформаційної політики держави, відображенням загальнодержавної інформаційної діяльності. Так само окремі підрозділи ДФС України як системи меншого порядку на своєму рівні представляють загальну інформаційну політику ДФС України [19, с. 54].

Відповідно принцип функціональної побудови системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС буде реалізовуватися через здійснення інформаційної діяльності взаємозалежних інститутів податкової та митної систем в умовах співвідношення, взаємопроникнення елементів цих систем, що забезпечує розвиток, здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контроль за повнотою та правильністю виконання податкових та митних формальностей, організовує впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; здійснює в межах повноважень, передбачених законом, формування та ведення реєстрів, банків та баз даних, а також забезпечує ведення реєстру страхувальників єдиного внеску; взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, міжнародними організаціями; формує інформаційну політику ДФС України та її територіальних органів; оприлюднює на єдиному веб-порталі та в

офіційному друкованому виданні ДФС України акти та інші офіційні документи з питань, що належать до її компетенції тощо.

Принцип використання органами ДФС законних засобів отримання інформації. В діяльності органів ДФС України принцип використання органами ДФС законних засобів отримання інформації відіграє досить важливу роль. Розвиток інформаційних відносин спричиняє множинність способів і засобів отримання інформації. Для органів ДФС України усі такі засоби будуть актуальними і законними, коли можливість їх використання передбачена законом. Так, специфіка роботи правоохоронних органів ДФС передбачає застосування спеціальних засобів негласного отримання інформації в інтересах оперативно-розшукової діяльності чи кримінального судочинства. Однак, зазначена інформація повинна бути отримана виключно на підставах і у спосіб передбачений законом.

Доцільною видається пропозиція А. В. Копейченка, який зазначає, що для забезпечення законності при отриманні дозволу, а також при зборі конфіденційної інформації про особу в ході оперативно-розшукових заходів необхідно передбачити та законодавчо закріпити: види правопорушень, які можуть бути підставою для обмеження права на повагу до приватного життя; категорії осіб, щодо яких можуть бути запроваджені відповідні обмежувальні заходи; строк обмеження відповідного права; процедура щодо перевірки, використання і зберігання конфіденційної інформації; пересторогу при передачі конфіденційної інформації іншим особам; обставини, за яких отримана конфіденційна інформація може або повинна бути знищена; судовий контроль за здійсненням негласних заходів у вигляді надання дозволу на їх проведення на певний строк, продовження строків проведення; зовнішній незалежний контроль за дотриманням прав людини при зберіганні, використанні і знищенні відповідної інформації з боку органу, не залежного від органу, що здійснював відповідний негласний захід; повідомлення особи, права якої були обмежені у результаті негласного збирання конфіденційної інформації про це, після закінчення цього періоду, який відповідатиме меті

заходу; забезпечення права особи на звернення до суду зі скаргою на незаконність відповідного негласного заходу і отримання відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність [157, с.353].

Принцип юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації. Важливим принципом регулювання відносин щодо отримання органами ДФС інформації має бути закріплення юридичної відповідальності за порушення права отримувати інформацію. Причому відповідні санкції мають враховувати шкоду, яка завдаватиметься інтересам держави, юридичним або фізичним особам у зв'язку з невиконанням державної функції через ненадання інформації. Вбачається доцільною позиція І. М.Сопілко, яка стверджує, що ненадання інформації правоохоронним органам при розслідуванні кримінальних справ може спричинити значні негативні наслідки для охоронюваних державою інтересів фізичних і юридичних осіб. Досить важко при цьому визначати розмір шкоди, що завдається таким охоронюваним інтересам, і цей напрям може бути перспективним для подальшої наукової розробки [439, с. 73]. Така ж ситуація прослідковується і у органах ДФС України. Зокрема, статтею 62 Податкового кодексу визначено, що податковий контроль здійснюється шляхом інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів. Згідно з пп. 72.1.1 п. 72.1 ст. 72 ПК України для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючого органу використовується інформація, що надійшла, зокрема: від платників податків та податкових агентів, що міститься у податкових деклараціях, розрахунках, інших звітних документах; що міститься у наданих великими платниками податків в електронній формі копіях документів з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинних документах, які ведуться в електронній формі, регістрах бухгалтерського обліку, фінансовій звітності, інших документах, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків і зборів, про фінансово-господарські операції платників податків. Разом з тим, ненадання

інформації органам ДФС при розслідуванні правопорушень у податковій та митній сферах може спричинити значні негативні наслідки державі, за що винні суб'єкти господарювання повинні нести юридичну відповідальність.

Отже, на основі проведеного аналізу вбачається доцільним сформулювати спеціальні принципи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС наступним чином: принцип доступності та прозорості інформації органів ДФС України; принцип консолідації даних; принцип захисту персональних даних в органах ДФС України; принцип актуальності інформаційних ресурсів органів ДФС України; принцип концептуального підходу до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; принцип функціональної побудови системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; принцип використання органами ДФС законних засобів отримання інформації; принцип юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації. Запропоновані принципи не є вичерпними, так як розвиток суспільства, науково-технічного прогресу та загострення проблем у інформаційній діяльності органів ДФС України неминуче вимагатиме пошуку нових підходів до їх вирішення.

Таким чином, правове забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України повинно містити в собі економічно обґрунтовані, реальні, і такі, що не суперечать одне одному нормативні положення та передбачати (в сукупності з іншими правовими актами, що регулюють діяльність органів ДФС України) організаційні, фінансові (вказівка на джерело фінансування, це особливо важливо стосовно питань, пов'язаних з інформатизацією органів ДФС України, забезпеченням підрозділів комп'ютерною технікою і програмним забезпеченням), правові та інші засоби забезпечення нормативних положень, які містяться в акті.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що важливість ролі принципів правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України також обумовлюється необхідністю видання таких правових актів, дія яких була б законною, об'єктивною, ефективною, своєчасною, всебічною, безперервною,

реальною (доцільною), системною, тобто забезпечувала б єдність дій всіх учасників виконавчої та розпорядчої діяльності, оскільки у протилежному випадку досягнення стабільності правовідносин, які формуються в діяльності органів ДФС України, стане неможливим [200]. Крім того, розглянуті нами принципи правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України дозволяють говорити про самостійну роль даного комплексу правових актів у системі правового забезпечення органів ДФС, що в свою чергу, визначає характер їх функцій.

Розкриваючи складну взаємодію принципів і функцій права, потрібно зазначити, що напрями впливу – це найбільш суттєвий компонент функції права, вони є свого роду відповіддю на потреби суспільного розвитку, наслідком законодавчої політики, що концентрує ці потреби і трансформує їх у позитивне право, публічні обов'язки [133, с. 59].

Функція притаманна кожному правовому акту, який входить до складу правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, оскільки правовий акт є волевиявленням, обов'язковим для виконання особами, яким він адресований.

У юридичній науці термін «функція» має багато трактувань, у зв'язку з чим на сьогодні залишається невирішеною проблема стосовно єдиного його розуміння. Фундаментальними працями з функцій права можна назвати роботи С. С. Алексєєва [5], К. І. Бєлякова [29], Є. Є. Бамбізова [19], М. І. Байтіна [16], В. С. Ковальського [133], Л. П. Коваленка [132], О. М. Миколенка [240], Ю. В. Пирожкової [287], В. П. Реутова [419] та ін. Наявні також роботи, присвячені розробці функцій правових актів [496], їх конкретних видів [463].

Необхідно зазначити, що в науковій літературі не існує єдності думок щодо класифікації функцій. Однак багатьма дослідниками визнається поділ функцій на дві групи:

– 1 група – соціальні (Т. М. Радько), соціально-політичні (С. С. Алексєєв), загальносоціальні (В. П. Реутов, В. М. Сінюков);

– 2 група – спеціально-юридичні (С. С. Алексєєв), власне юридичні (В. М. Сінюков), основні (Т. М. Радько).

Так, Т. М. Радько до соціальних функцій права відносить: економічну, політичну та виховну функції. В. П. Реутов вважає, що конкретизацією загальносоціальної функції права та правової системи є поділ її на функції за сферами суспільного життя – економічну, політичну, соціальну, ідеологічну, а також окремо виділяє виховну [419, с. 23]. В. М. Сінюков серед загальносоціальних функцій виділяє: культурно-історичну, виховну, соціального контролю, інформаційно-орієнтуючу [430, с. 133-134]. Якщо стосовно другої групи – юридичних функцій – можна сказати, що більшість дослідників відносять до них регулятивну (динамічну і статичну) та охоронну функції, то щодо другої групи в науці єдності думок немає [415].

Стосовно класифікації функцій адміністраттивного права, то виділяють регулятивну та охоронну функції [423, с 391], організаційну, регулятивну, захисну функції та функцію самореалізації [467, с. 77-78], організаційно-структурну і конфліктно-охоронну функції [140, с. 68], теоретико-пізнавальні, евристичні, прогностичні, навчально-виховні та практично-прикладні функції [240, с. 40]. У свою чергу, Ю. В. Пирожкова функції адміністративного права поділяє на блоки:

І блок – юридичні функції адміністративного права: 1. Загальноюридичні функції адміністративного права: регулятивна; охоронна; процедурна. 2. Власне галузеві функції адміністративного права, що є підфункціями загальноюридичних функцій: правовстановлювальна, правообмежувальна, правозобов’язальна – підфункції регулятивної; правовідновлювальна, превентивна, каральна (у невеликому обсязі) – підфункції охоронної; правозабезпечувальна, публічно-сервісна – підфункції процедурної.

ІІ блок – соціальні функції адміністративного права: 1. Загальносоціальні функції адміністративного права: економічна; політична; ідеологічна. 2) Власне галузеві функції адміністративного права, що є підфункціями загальносоціальних функцій: стимулювальна, розподільча, забезпечувальна –

підфункції економічної; виховна, інформаційна (комунікативна), соціально-культурна – підфункції ідеологічної.

ІІІ блок – міжгалузеві функції адміністративного права: а) аналітико-прогностична; б) організаційно-координаційна; в) синергетична[286, с. 207].

Щодо функцій інформаційного права, то виділяють регулятивну та охоронну функції [132, с. 252], регулятивну і правоохоронну [29, с. 99], нормативну, комунікативну, регулятивну, охоронну, захисну та інтегративну [180, с. 4] тощо.

За допомогою категорії «функція правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України» формується уявлення про те, яким чином акти, що регулюють інформаційну діяльністьорганів ДФС України, взаємодіють з іншими актами, а також впливають на суспільні відносини. Відзначимо, що розуміння функцій правового забезпечення в аспекті інформаційної діяльностіорганів ДФС не може бути тотожним розумінню даного феномену в аспекті впливу права на суспільні відносини. Зазначене обумовлює необхідність розгляду функцій правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС в контексті сутності останнього. Таким чином, даючи визначення категорії «функція правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України» необхідно ґрунтуватися на наступних методологічних положеннях:

– функція завжди пов’язана із задоволенням певної суспільної потреби. Власне, головним для функції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є задоволення потреби, пов’язаної з інформаційною діяльністю цього державного органу;

– будь-яку функцію правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України доцільно розглядати як складне, структурне явище, що включає в себе мету такого забезпечення та її реалізацію на практиці.

З урахуванням вищезазначених положень можна запропонувати визначення категорії «функція правового забезпечення інформаційної

діяльностіорганів ДФС України». Отже, під функцією правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України необхідно розуміти обумовлені його цілями та специфічними властивостями основні напрями правового впливу на інформаційні відносини в органах ДФС України.

Таким чином, сама природа функцій права, наявність у ній двох єдиних складових, зумовлює розподіл функцій адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України. Розуміння правового забезпечення інформаційної діяльності як сукупності інформаційних підсистем, структурними елементами яких є: інформаційні ресурси, тобто відомості, зосереджені у відповідних інформаційних масивах (банках даних), і необхідні для здійснення основних функцій органів влади та управління ними; джерела отримання цих відомостей і схеми потоків інформації; засоби обліку, зберігання та переробки інформації; канали зв'язку й передачі інформації, персонал суб'єкта та об'єкта управління, який забезпечує діяльність органів влади у поєднанні з цілями правового забезпечення органів ДФС України – дає змогу виділити наступні функції їх інформаційної діяльності:

– системоутворююча;
– інформаційна;
– ідеологічно-виховна;
– правонаділяюча;
– забезпечувальна;
– регулятивна;
– охоронна.

Розглянемо дані функції більш детально.

Системоутворююча функція.

Правове забезпечення будь-якої сфери суспільних відносин, у тому числі й інформаційної діяльностіорганів ДФС України здійснюється за допомогою єдності правових актів, яка утворюється в результаті структурної впорядкованості їх елементів. Дана структурна впорядкованість визначає функціональні залежності та взаємодію правових актів. До переваг такої

організації належить взаємодоповнюваність правових актів, недоліком є каскадна дефектність. Каскадна дефектність – це коли дефект одного правового акта впливає на інший, спотворюючи й деформуючи його здатність регулювати суспільні відносини, що в свою чергу викликає такі ж зміни в наступному правовому акті, який може і не бути безпосередньо пов'язаним з першим. Виходячи з цього, доцільно виділити системоутворюючу функцію правового забезпечення.

Усі правові акти повинні виступати як єдина складна система, де кожен акт займає своє місце в механізмі правового забезпечення. І впливати на суспільні відносини правові акти повинні комплексно, системно. Наприклад, виданням нормативного акту визначається існування правозастосовчого, інтерпретаційного, а часом – і договірного акта. Правові акти, здійснюючи системоутворюючу функцію, служать основною організуючою ланкою, стрижнем правової системи і правового життя суспільства, забезпечують їх збалансованість [58].

На сучасному етапі суспільство використовує право як регулятор суспільних відносин. При цьому право у співвідношенні з усіма іншими соціальними нормами – регулює понад 50 % усіх відносин, що не може не позначатися на збільшенні всієї маси правових актів. До того ж, в українському суспільстві гостро постає питання відповідності всіх прийнятих актів Конституції України, що безпосередньо впливає на єдність правового поля України. Єдність правового поля буде повним лише в тому випадку, якщо правові акти не будуть суперечити Конституції і один одному, а будуть становити єдину систему. У зв'язку з цим при прийнятті правового акта, у першу чергу, повинна враховуватися його здатність бути включеним до системи всіх правових актів України. Це стосується не лише нормативних, а й правозастосовних, інтерпретаційних, договірних та всіх інших актів.

Інформаційна функція.

За допомогою даної функції правове забезпечення доводить державну волю до відома зацікавлених суб'єктів. У зв'язку з цим важливого значення

набуває питання своєчасного доведення до зацікавлених осіб змісту правових актів. З огляду на сучасний рівень інформатизації, можна говорити про те, що держава повною мірою сприяє реалізації даної функції. Про це свідчить хоча б той факт, що більшість правових актів перебувають у відкритому доступі на офіційних сайтах державних органів (сайт Верховної Ради України – www.rada.gov.ua) та у приватних інформаційних системах (інформаційно-правові системи «ЛІГА: ЗАКОН», Правові системи «Інфодиск: Законодавство України», довідково-правові системи «Дінай» тощо).

О. Ф. Скакун поряд із законодавчою, виконавчою, судовою, правоохоронною виокремлює й інформаційну функцію на основі такого критерію як «засоби її діяльності» та за сферами (об'єктами) разом з політичною, економічною, екологічною, культурною тощо [704, с. 144]. В. Ф. Погорілко та І. Ф. Корж говорять про пріоритетність інформаційної функції щодо інших функцій держави, однак не надають визначення цього поняття та не окреслюють специфіки цієї функції [292; 161, с. 108]. В. В. Молдован виокремлює інформаційну функцію як у внутрішній, так і зовнішній сферах. Внутрішні функції: політична, економічна, оподаткування, соціальна, екологічна, культурна, інформаційна, правоохоронна; зовнішні функції: політична, економічна, екологічна, гуманітарна, інформаційна, оборонна, правопорядку [246, с. 88].

Є. Є. Бамбізов зазначає, що найбільш усталеним серед фахівців інформаційної проблематики є категорія «інформаційна функція», яка є більш широкою щодо категорій «функція інформаційної безпеки» та «комунікативна функція», адже охоплює не лише захист інформаційної інфраструктури чи забезпечення комунікації між різними суб'єктами податкового права, а є системною категорією, що складається з таких елементів, як забезпечення отримання інформації про платників податків ДФС України, забезпечення доступу суб'єктів інформаційних відносин до податкової інформації, в межах якої можна виокремити доступ до публічної податкової інформації ДФС України, а також податкової інформації з обмеженим доступом, а також

захисту податкової інформації, інформаційної інфраструктури ДФС України [19, с. 71].

Якщо ж говорити безпосередньо про інформаційну функцію правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, то правові акти, які входять до складу масиву даного правового забезпечення доводяться до відома зацікавлених суб'єктів у обов'язковому порядку.

Ідеологічно-виховна функція.

Дана функція проявляється в тому, що правові акти здійснюють виховний вплив на суб'єктів суспільних відносин. З їх допомогою відбувається становлення правової свідомості особистості, її залучення до такого глобального соціального явища, як право. Здійснюючи функцію правового виховання суб'єктів, вони залучають їх до знань про державу і право, законність і правопорядок, права та свободи особистості, сприяють виробленню в громадян стійкої орієнтації на законослухняну поведінку та на формування у суб'єктів правової ідеології. В юридичній літературі під правовою ідеологією розуміють сукупність юридичних ідей, теорій, поглядів, які в концептуальному, систематизованому вигляді відображають і оцінюють правову реальність [430, с. 614]. У виховно-ідеологічному відношенні правові акти відіграють особливу роль, оскільки вони, по суті, є зовнішньою формою вираження змістовних елементів правової системи. Даний факт дозволяє їм не лише регулювати суспільні відносини, а й роз'яснювати правові норми, здійснювати їх трактування, з метою такого розуміння й використання норм суб'єктами суспільних відносин.

Правонаділяюча функція.

Ця функція полягає в тому, що завдяки прийнятому акту, який входить до масиву правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, встановлюється склад конкретних інформаційних правовідносин, досягається точність у визначенні прав та обов'язків суб'єктів даних правовідносин.

Відносно актів, які містять в собі різного роду пояснення та роз’яснення, що стосуються інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України, то вони в цілому конкретизують правоздатність майбутніх суб’єктів відносин, врегульованих правом.

Правонаділяюча функція реалізується, здебільшого, у правозастосовних актах, які входять до масиву правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Лише в даному випадку ця функція отримує свою практичну реалізацію.

Забезпечувальна функція. Ця функція відповідає за реалізацію основних конституційних права, свобод людини і громадянина при здійснені органами ДФС України інформаційної діяльності [198, с. 135].

Так, М. П. Міняйло вказує, що «Державна податкова служба України приймає безпосередню участь у забезпеченні реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема у сфері розгляду звернень громадян. При цьому є необхідність удосконалення законодавства та практики діяльності податкової служби щодо реалізації забезпечувальної функції по гарантуванню прав та свобод людини і громадянина» [245, с. 13].

Отже, забезпечувальна функція правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України – це система юридично значущих дій, спрямованих на запобігання правопорушенням у діяльності зазначених органів зі створення, збирання, одержання, зберігання використання, поширення, охорони та захисту інформації, яку використовують для реалізації фіскальної політики, та застосуванням до осіб засобів державно-правового примусу в разі порушення ними норм та вимог інформаційної безпеки.

Регулятивна функція.

Ця функція має вирішальне значення в системі функцій правового забезпечення інформаційної діяльності, з її допомогою відбувається встановленняправ, обов'язків, повноважень, компетенції, а так само заборон і обмежень щодо суб'єктів податкових та митних правовідносин.

Доцільно зазначити, що специфіка даної функції характеризується забезпеченням управлінського процесу за допомогою різних установок юридичних документів та актів правореалізаційної практики. Дану функцію необхідно пов'язувати з управлінською функцією державного апарату; необхідність упорядкування соціальних зв'язків разом із здійсненням владно-вольового впливу в різних сферах суспільного та політичного життя виражається у використанні правових актів як форм регламентації правил поведінки [117]. Така властивість робить правовий акт унікальним засобом організації суспільного життя. С. С. Алексєєв пропонує розглядати також регулятивні функції як регулятивно-статичну й регулятивно-динамічну [6, с. 94, 97].

Відповідно якщо врахувати функції адміністративного, податкового, митного та інформаційного права, то регулятивну функцію також буде доцільно розглядати за двома аспектами – як статичну і динамічну. Регулятивна статистична підфункція виражається у впливі адміністративного, податкового, митного та інформаційного права на податкові та митні правовідносини за допомогою їх закріплення в різних інститутах цієї галузі. Наприклад, нормами інформаційного права встановлюються види інформації, а також їх зміст (публічна інформація та інформація обмеженого доступу). Регулятивна динамічна підфункція виражається у впливі адміністративного, податкового, митного та інформаційного права на податкові та митні правовідносини за допомогою реалізації встановлених правових норм.

Охоронна функція.

По-перше, дана функція, є функцією негативного регулювання; по-друге, її суть полягає в тому, що правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України сприяє охороні й захисту публічних та приватних інтересів, а також сприяє зміцненню законності та правопорядку в діяльності органів ДФС України. Виконуючи дану функцію, на практиці реалізуються владно-примусові властивості права, які в підсумку забезпечують охорону суб'єктивних прав учасників правовідносин.

Т. М. Радько виділяє наступні форми реалізації охоронної функції:

а) встановлення санкцій (державно-правових наслідків) за посягання на суспільні відносини, що охороняються;

б) встановлення заборон вчиняти дії, що суперечать інтересам суспільства, держави й особистості;

в) визначення (формулювання складів) юридичних фактів, з настанням яких у результаті протиправних дій суб'єктів права виникає підстава притягнення їх до юридичної відповідальності;

г) встановлення конкретного правового зв'язку між суб'єктами права з метою реалізації юридичної відповідальності (охоронне правовідношення) [414, с. 113].

В. Л. Кулапов в рамках охоронної функції, виділяє допоміжні функції, до яких відносить: відновну, компенсаційну, обмежувальну і каральну [179, с. 77].

Таким чином, охоронна функція правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України так чи інакше взаємозв'язана з правовим примусом та юридичною відповідальністю. При цьому законодавчими актами регулюються підстави й порядок накладення адміністративної та кримінальної відповідальності, а підзаконними нормативними актами, по-перше, конкретизується порядок реалізації правового примусу; по-друге, можуть регулюватися підстави та порядок накладення різних видів юридичної відповідальності.

Доцільно вказати на те, що функції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України різнопланові й обумовлені, в цілому, їх змістом. Виділення окремих функцій дозволяє аналізувати динаміку правових процесів, пов'язаних з інформаційною діяльністю органів ДФС України. У момент прийняття правового акта, який регулює окремі аспекти інформаційної діяльності органів ДФС України, та набуття ним чинності, він розпочинає процес виконання покладених до нього функцій. При цьому необхідно зазначити, що незалежно від виду правого акту, який регулює інформаційну діяльність органів ДФС України (закон, положення, інструкція

та ін.) відбувається комплексне виконання необхідних функцій, тобто загальні функції всіх актів, які забезпечують регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України переплітаються, взаємодіють не тільки між собою, а й із власне юридичними функціями.

Всі проаналізовані нами функції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України не можуть діяти у відриві одна від одної. Кожен правовий акт, регулюючи інформаційну діяльність органів ДФС України, виконує комплексно всі загальні функції з переважанням однієї з них і обов'язково у взаємозв'язку з декількома власне правовими функціями. Отже, можна говорити лише про формальний поділ функцій правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, оскільки, вирішуючи покладені на нього цілі й завдання, правовий акт вирішує також і юридичні завдання, і загальносоціальні.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що ДФС України є спеціальним суб'єктом формування та реалізації державної інформаційної політики, що визначається її особливим адміністративно-правовим статусом у цій сфері.Роль ДФС України, як суб'єкта формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні полягає у створенні відповідних умов для охорони та захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки; проведенні інформаційно-аналітичної діяльності; проведенні постійного моніторингу інформаційного середовища; виявленні потенційних та реальних інформаційних загроз в податковій та митній сфері; здійсненні попереджувальних інформаційних заходів; забезпеченні впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у фіскальній сфері тощо.

2. Значним недоліками організації інформаційного забезпечення органів ДФС України на сьогодні є: низька штатна чисельність підрозділів податкових

і митних органів, основною функцією яких є інформаційно-аналітична робота. Наявна штатна чисельність співробітників даних підрозділів фізично не в змозі забезпечити отримання первинної інформації, її перевірку, документальне оформлення та оперативне перенесення інформації до інформаційної мережі органів ДФС України; низький рівень технічної оснащеності підрозділів податкових і митних органів; низький рівень професійної підготовки співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів, їх велика завантаженість та використання такими співробітниками функцій, не передбачених їх посадовими інструкціями; недостатня систематизованість, фактична роздробленість, суперечливість нормативної основи правового регулювання інформаційного забезпечення органів ДФС України; побоювання керівників різних структурних підрозділів ДФС України зберігати інформацію в інтегрованих базах даних через острах її знищення, пошкодження чи отримання до неї несанкціонованого доступу з боку зацікавлених осіб та ін.

3. Обґрунтовано застосування історичного аналізу у межах адміністративно-правового дослідженняінформаційної політики у незалежній Україні. Відзначено, що формування інформаційної політики почалося з прийняття 2 жовтня 1992 р.Закону України «Про інформацію», яким було визначено пріоритетні напрями державної інформаційної політики. На підставі вказаного Закону та Конституції України було створено та прийнято низку нормативно-правових актів, що стосувалися інформатизації податкових та митних органів. Аналіз цих актів дав змогу стверджувати про відсутність конкретики базових категорій теорії права щодо державної інформаційної політики та встановлених напрямів її реалізації, що слугувало дієвим аргументом нежиттєздатності деяких актів.

4. Розглянуті погляди вчених щодо побудови інформаційного суспільства в Україні, забезпечення конституційних прав громадян в інформаційній сфері, зокрема звернуто увагу на праці Арістової І. В., Баранова О. А, Бєлякова К. І., Брижка В. М., Калюжного Р. А., Марущака А. І., Олійника О. В., Цимбалюка В. С., Новицького А. М., Швеця М. Я. тощо. Поряд із позитивними

здобутками формування інформаційного суспільства в Україні розкрито проблеми у предметній спрямованості наукових досліджень з тематичного напряму (праці Бабалика Є. П., Касянюк Т. С., Косиці О. О., Рекуненко Т. О., Мороза Д. О., Субіної Т. В., Семир'янова Д. Я., Стаценко-Сургучової І. С., Шапки А. В. тощо), що залишаються невирішеними дотепер.

5. Використання технології е-урядування у фіскальній сфері є одним із найважливіших елементів ефективного державного управління. Е-урядування це по суті модернізація всієї системи державного управління, до якої належить налагодження сучасних комунікативних каналів між фіскальними органами та платниками податків і зборів. Відзначено, що подальше впровадження електронного уряду в фіскальну сферу повинно бути здійснено за наступними напрямами:

– спрощення процедур документообігу;

– удосконалення механізму використання електронного цифрового підпису у процесі діяльності фіскальних органів з Системою електронної взаємодії органів виконавчої влади;

– забезпечення повноцінного функціонування Електронного кабінету платника;

– оптимізація системи податкового консультування та перехід від індивідуальних податкових консультацій до стандартизованих відповідей;

– налагодження ефективної взаємодії по обміну інформацією з податковими та митними органами іноземних держав за запитами про взаємну адміністративну допомогу;

– створення єдиного сайту, на якому буде представлений список усіх електронних податкових та митних послуг з можливістю їх замовлення;

– розширення спектра електронних податкових та митних послуг;

– повний перехід на електронний формат послуг зі скасуванням можливості отримати послугу в податковому чи митному органі безпосередньо;

– впровадження ідентифікації платників податків в інформаційній системі ДФС України за допомогою ID-карти;

– організація онлайн-прийому у податкових та митних органах за допомогою відеоконференцій та ін.

6. Запропоновано підхід до формування загальних та спеціальних принципів правового забезпечення інформаційної діяльності зазначених органів, що полягає у використанні розширеного кола принципів адміністративного, інформаційного, податкового та митного права, які відбивають його природу. З'ясовано, що зазначені принципи повинні відображати розвиток законодавства України щодо цієї діяльності, ураховувати ускладнення процесів інформаційного забезпечення фіскальних органів сучасними соціально-економічними та політико-правовими реаліями, пов'язаними з формуванням та подальшою реалізацією державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

7. Визначено методологічні положення, на яких ґрунтуються функції правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, а саме: функція завжди пов'язана із задоволенням потреб платників податків та зборів; будь-яку функцію правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України доцільно розглядати як складне, структурне явище, що охоплює мету такого забезпечення та її реалізацію на практиці. Під функціями правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України запропоновано розуміти зумовлені його цілями та специфічними властивостями основні напрями правового впливу на інформаційні правовідносини у фіскальних органах.

РОЗДІЛ 2
СИСТЕМАПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

2.1. Інформаційні правовідносини в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Сьогодні в нашій країні прослідковується тенденція активного переходу до електронної комерції, надання електронних послуг фізичним та юридичним особам, все більш поширеною стає криптовалюта та інші електронні платіжні засоби. За таких умов особливої важливості набуває питання врегулювання інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України, що забезпечить дотримання прав і законних інтересів їх учасників, сприятиме підвищенню рівня результативності виявлення нових незаконних схем у сфері господарської діяльності, визначення шляхів їх руйнування та притягнення до відповідальності винних осіб, які своїми діями порушують податкове та митне законодавство.

В умовах реформування податкових і митних органів стрімко зростають вимоги до інформаційного забезпечення їх діяльності. Органи ДФС України створюють усі можливості для розвитку інформаційних взаємовідносин із платниками податків та зборів, забезпечення прозорості й доступності надання їм якісних послуг. Так, вони активно залучаються до заповнення декларацій про майновий стан і доходи в режимі онлайн, подання електронної податкової та митної звітностей. Також можливе отримання будь-якої інформації щодо порядку організації діяльності податкових та митних органів, сплати податків та зборів, про власних бізнес-партнерів, про анульовані свідоцтва платників ПДВ та інше в мережі Інтернет. Все це зумовлює необхідність дослідження специфіки інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України,

проте спочатку необхідно встановити, який зміст науковці вкладають у категорії «правовідносини» та «інформаційні правовідносини».

Перед тим як перейти до визначення змісту цих категорій доцільно відзначити, що нинішнє розуміння інформаційної діяльності полягає у поданні цього процесу як процесу створення, поширення, пошуку та використання інформації. Їй притаманні риси, характерні для всіх видів соціальної діяльності: цілеспрямованість, предметність, впорядкованість. Однак необхідно враховувати, що інформаційна діяльність, утворюючи єдність, як сфера виникнення, розвитку та припинення інформаційних правовідносин, має свою специфіку. Суспільні відносини, що регулюються правом, к не завжди є відносинами-процесами, тобто відносинами, динамічними за своєю природою; існують також і статичні відносини. Однак правовідносини-стани не є процесами. Наприклад, статично суспільне відношення, яке виникає з приводу інформації, що становить особисту таємницю людини. До відносин в інформаційній сфері доцільно відносити як відносини в їх статиці, так і відносини в динаміці. У зв’язку з цим варто погодитися з Д. В. Огородовим [268], який приходить до песимістичного висновку, що в більшості робіт, як, втім, і в законодавстві, відображений технічний, механістичний підхід до визначення суспільних відносин в інформаційній сфері. Вони визначаються як зберігання, отримання, надання та інші дії з інформацією. Інакше кажучи, правовідносини в інформаційній сфері розглядаються лише як певні процеси, тобто динамічні явища. Однак дане визначення загалом відображає технічний підхід до характеристики даних суспільних відносин. Цей підхід далеко не повною мірою виражає саме правову специфіку, тому для цілей правового регулювання конструкція відносин в інформаційній сфері не може бути заснована на копіюванні даної формули. Переносити технічний підхід у правову сферу просто неправильно: право має власні механізми впливу на суспільні відносини. Тому, незважаючи на зовнішню простоту і удавану зручність зазначеного визначення, його механічне перенесення на правову

сферу має істотний недолік, оскільки не береться до уваги різновид важливих відносин – статичні відносини в інформаційній сфері.

Правосвідомість в інформаційній діяльності та формування відповідних правовідносин нині має надзвичайно важливе значення. Інформація як системоутворююча категорія, як сполучна ланка у всіх соціальних проявах виконує не лише позитивну роль і несе позитивний заряд знань, але одночасно є й небезпечним засобом впливу на свідомість та поведінку людей [104, с. 20-21]. В сучасному суспільстві «технологічний бум» призвів до стрімкого зростання інформаційних технологій, що зробило інформацію об'єктом відносин, її стали сприймати як продукт, власність, у зв'язку з чим вона була включена до економічного обороту. Дані якісні зміни стосовно інформації вплинули на зміну багатьох правових норм, що стало причиною виникнення нового виду правових відносин – інформаційних.

Отже, оскільки правовідносини є суспільними відносинами, то вони можуть поділятися залежно від галузі права, врегульованої нормами права. Правовідносини, які регулюють інформаційну сферу, є інформаційними.

У вузькому сенсі під правовідносинами в інформаційній сфері розуміються відносини, врегульовані нормами однієї з існуючих галузей права. У такому вигляді вони можуть бути публічно-правовими і приватноправовими. У широкому сенсі про правовідносини в інформаційній сфері необхідно говорити як про всю різноманітність сукупності регульованих правом суспільних відносин в інформаційній сфері. В такому розумінні дані суспільні відносини, на думку І. Л. Бачило і В. О. Копилова, є предметом комплексного регулювання в рамках підрозділу системи права третього рівня – комплексної галузі права [27, с. 49-50]. В цілому аналіз наукової літератури свідчить, що інформаційні правовідносини характеризуються як дії з приводу збору, обробки і використання правової та іншої інформації в суспільстві, що науковцями визнається методологічно правильним підходом.

Поняття інформаційних правовідносин М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, В. С. Цимбалюк, Д. В. Огородов визначають як суспільні відносини щодо інформації [491, с. 88; 268, с. 79].

Наступна група вчених інформаційні правовідносини визначають як суспільні відносини, що регулюються нормами інформаційного права і виникають, розвиваються та припиняють свою дію в інформаційному просторі між суб'єктами права, які наділені інформаційними правами та обов'язками [504, с. 158; 158, с. 131; 497, с. 7-9]. На відміну від них, П. В. Шумов вважає, що це різновид врегульованих правом суспільних відносин, об'єктами яких виступає інформація, під якою розуміють сукупність відносно відокремлених способів життєдіяльності індивідів та організацій, які сприймаються й фіксуються людською свідомістю, існують як в ідеальній, так і матеріальній формі, та існують за допомогою певних носіїв на основі норм різних галузей права [499, с. 13].

У свою чергу В. М. Брижко, О. М. Кальченко кваліфікують їх як відносини, які мають місце у всіх сферах життя і діяльності людини, суспільства та держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації [41, с. 86].

Таким чином, зазначені автори у своїх дефініціях намагаються розкрити зміст інформаційних правовідносин через інформаційну діяльність. Не зупиняючись на докладному аналізі існуючих понять, можна зазначити, що переважна їх більшість справедливо зводиться до їх визначення як відносин, що виникають в усіх сферах життя і діяльності людини, суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації [169, с. 95]. Але в науці існують і досить нетривіальні визначення інформаційних правовідносин. Наприклад І. В. Арістова вважає, що ними є інформаційні зв'язки між суб'єктами політичної системи суспільства, держави, що виникають під час одержання, використання, зберігання та споживання інформації [11, с. 172]. Вбачається, що дане визначення є не зовсім вдалим, оскільки інформаційні зв'язки є лише однією з багатьох ознак інформаційних

правовідносин. Акцентування уваги на одній із ознак є не коректним, оскільки всі ознаки є рівноправними.

Окремі науковці, наприклад О. А. Баранов намагаються через пояснення поняття «інформаційні правовідносини» вести в науковий обіг нові відносини. Автор зазначає, що інформаційними правовідносинами є інформаційні та інформаційно-інфраструктурні суспільні відносини, що регулюються нормами інформаційного права і виникають у процесі обороту інформації, тобто в процесі її створення, поширення (передачі), зберігання, використання та знищення (утилізації), а також у процесі забезпечення обороту інформації між суб'єктами, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що реалізуються методами правого регулювання приватного і публічного права [22, с. 65-66]. Вважаємо, що ця позиція заслуговує на існування, але зайва інформація обтяжує визначення, тим паче інформаційні та інформаційно-інфраструктурні суспільні відносини можна досліджувати окремо як види інформаційних правовідносин, а не розтлумачувати за їх допомогою останні.

На сьогодні існує багато визначень поняття інформаційних правовідносин, аналіз яких дає підстави зробити висновок про те, що стисло викладені в них ознаки тією чи іншою мірою розкривають їх сутність. Такі визначення, залежно від мети дослідження, формулюються науковцями по-різному. Коли, наприклад, потрібно показати чисельність правовідносин і відділити один їх вид від іншого, то інформаційні правовідносини традиційно визначаються як врегульовані інформаційно-правовими нормами суспільні відносини [162, с. 115]. Цей підхід є повністю логічним та виправданим, оскільки інформаційні правовідносини є цілісною сукупністю, яка має найбільш загальні ознаки правовідносин і водночас включає специфічні ознаки притаманні саме інформаційним правовідносинам. Зважаючи на це переважаюча більшість сучасних визначень інформаційних правовідносин починається саме з наведеної тези, але в подальшому автори по-різному визначають їх істотні ознаки.

У межах права інформаційні правовідносини, крім притаманних усім правовідносинам ознак, мають і власні специфічні ознаки. Наприклад, О. В. Кохановська виділяє наступні ознаки: наявність спеціальних суб'єктів інформаційної діяльності; наявність спеціальних об'єктів інформаційної діяльності – зокрема, інформації, інформаційних технологій тощо; опосередкованість зазначених суб'єктів та об'єктів через інформаційні правовідносини [168]. Вбачається, що виділені ознаки є не ознаками інформаційних правовідносин, а їх елементами.

На думку Л. П. Коваленко інформаційні правовідносини, виступаючи різновидом правовідносин узагалі, характеризуються і всіма їх ознаками: виникають на підставі інформаційно-правової норми; виступають як форма реалізації інформаційно-правової норми; мають вольовий характер; обумовлені інтересами держави; гарантуються державним примусом і т. ін. Щоправда, варто враховувати, що ці ознаки формалізуються в умовах впливу на інформаційну діяльність у специфічному вигляді завдяки низці засобів та форм, що притаманні виключно інформаційно-правовому регулюванню. Ідеться і про зміст інтересу, який реалізується, співвідношення видів інтересів, природи примусу в окремих інститутах інформаційно-правової галузі тощо [129]. В. О. Копилов вважає, що інформаційні правовідносини наділені наступними ознаками: виникають, розвиваються та припиняються в інформаційній сфері при обігу інформації; опосередковують державну політику визнання, дотримання та захисту інформаційних прав і свобод людини в інформаційній сфері; відображають особливості застосування публічно-правових та цивільно-правових методів правового регулювання при реалізації інформаційних прав та свобод з урахуванням специфічних особливостей та юридичних властивостей інформації та інформаційних об'єктів [159, с. 51]. Відзначимо, що ключовою характерною особливістю інформаційних правовідносин є те, що до них відносяться суспільні відносини, які тією чи іншою мірою стосуються інформаційної сфери. Інформаційні відносини надзвичайно різноманітні, вони мають безліч об'єктів, кожному з

яких відповідають свої методи регулювання. Вбачається, що для інформаційних правовідносин, які реалізуються в рамках права (не лише інформаційного, а й адміністративного та ін.), характерні такі специфічні ознаки:

1) інформаційні правовідносини існують в інформаційній сфері;

2) інформаційні правовідносини відображають особливості застосування різних методів правового регулювання залежно від об'єкта правовідносин;

3) інформаційні правовідносини опосередковують державну політику дотримання, захисту, визнання інформаційних прав та свобод суб'єкта правовідносин в інформаційній сфері.

До загальних рис (притаманні усім правовідносинам) можна віднести наступні ознаки: виникають на підставі правових норм; мають вольовий характер; є умовою руху та способом конкретизації суспільних відносин; охороняються примусовою силою держави.

Проаналізувавши основні підходи до розуміння категорії «правовідносини» та «інформаційні правовідносини», доцільно, на основі визначених ознак, під останніми розуміти відокремлену, однорідну групу суспільних відносин, що виникають в процесі обігу інформації в інформаційній сфері в результаті здійснення інформаційних процесів в порядку реалізації кожним суб'єктом інформаційних прав і свобод, а також в порядку виконання обов'язків державними органами щодо забезпечення гарантій інформаційних прав і свобод.

Відзначимо, що науково обґрунтована класифікація правовідносин дозволяє глибше зрозуміти їх сутність, значення у механізмі правового регулювання, точніше визначити межі та можливості регулюючого впливу правових норм і напрями підвищення ефективності їх дії. У практичній площині вона забезпечує науковий підхід до вибору форм і методів правового регулювання суспільних відносин; виявлення тих їх окремих сегментів, які потребують вдосконалення правового регулювання та, відповідно, вироблення

пропозицій щодо подальшого вдосконалення законодавства. Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить про наявність численних підходів щодо класифікації правовідносин за різними критеріями: змістом, функціями, правовими інститутами, структурою юридичного змісту, юридичним характером взаємодії учасників правовідносин, структурою банківської системи, державним устроєм, складом учасників правовідносин, об'єктом правового регулювання тощо [486, с. 104-105]. Наприклад, І. В. Арістова інформаційні правовідносини розподіляє за такими критеріями:

– за галузевою сферою: конституційні, цивільні, адміністративні, трудові, екологічні тощо. На її думку, фактично всі галузі права включають сукупність норм, що регулюють інформаційні відносини в межах предмета певної галузі;

– за сферою поширення такі відносини можуть бути внутрішньо організаційні і зовнішні. Внутрішньоорганізаційні інформаційні відносини виникають і розвиваються під час здійснення внутрішньої діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, господарських товариств, установ, організацій. У свою чергу, зовнішні правовідносини виникають між громадянами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями та державними органами, органами місцевого самоврядування; між органами державної влади тощо;

– за тривалістю у часі такі відносини поділяють на постійні й тимчасові. Постійні інформаційні правовідносини виникають й розвиваються в будь-який час, їх тривалість та періодичність не обмежуються встановленими хронологічними рамками [12, с. 88].

Професор М. М. Рассолов розглядає наступні види інформаційних правовідносин: активні інформаційні дії; пасивні інформаційні дії;посередницька інформаційно-правова робота;допоміжні інформаційні дії; організаційні майнові та немайнові правовідносини. У даному аспекті підставами виникнення інформаційних правовідносин можуть виступати

положення законів, конституційні акти, договори або угоди, заподіяння шкоди чи завдання збитків [416, с. 5-6].

За методами правового регулювання класифікує інформаційні правовідносини Д. О. Перов. Автор поділяє їх на: диспозитивні та імперативні; за ознаками часу дії: довготривалі та короткотривалі; за функціональним призначенням: регулятивні, охоронні, спеціальні та ін.; за змістом поведінки зобов'язаної сторони: пасивні та активні. На підставі викладеного, в найбільш узагальненому плані Д. О. Перов виділяє наступні види інформаційних правовідносин: інформаційна безпека; державна інформаційна політика; захист інформаційних прав і свобод людини і громадянина; електронне урядування; доступ до публічної інформації; функціонування відповідно до необхідності реалізації українських національних інтересів засобів масової інформації; державна статистика і документообіг; інформаційна діяльність у сферах життєдіяльності, передбачених в Законі України «Про основи національної безпеки України» [283, с. 9].

Але існують й інші види класифікацій (наприклад, за інформаційними процесами):

– інформаційні правовідносини, що виникають при здійсненні пошуку, отриманні та споживанні інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів та інформаційних послуг. У даній групі відносин суб'єкти права реалізують своє конституційне право на пошук і отримання інформації будь-якого виду, за винятком інформації обмеженого доступу;

– інформаційні правовідносини, що виникають при виробництві, передачі та поширенні інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, інформаційних послуг. Основна група таких відносин складається з цивільно-правових відносин, пов'язаних із захистом особистих немайнових, особистих майнових прав та прав власності на перераховані інформаційні об'єкти;

– інформаційні правовідносини, що виникають при створенні й застосуванні інформаційних систем, їх мереж, засобів забезпечення. Група

відносин, заснованих на диспозитивних методах регулювання, пов’язаних із захистом особистих немайнових, особистих майнових прав та прав власності;

– інформаційні правовідносини, що виникають при створенні й застосуванні засобів та механізмів інформаційної безпеки. У даній галузі вони регулюються методами імперативного й диспозитивного характеру [158, с. 133-138].

Отже, існуючі класифікації є, як правило, перенесенням загальнотеоретичних конструкцій і не повною мірою відображають специфіку й особливості інформаційних правовідносин. У відмінностях окремих видів цих правовідносин є певна суть, оскільки в них виявляються особливості, притаманні лише цим видам правовідносин. Крім того, з урахуванням єдності інформаційних правовідносин і виявленням видових відмінностей розширюються пізнавальні можливості, що дозволяє виявити нові аспекти, які сприятимуть найбільш повному розкриттю їх сутності. А виявлення особливостей окремих видів інформаційних правовідносин сприятиме кращому усвідомленню їх правової природи.

Не применшуючи важливості вищенаведених класифікацій, вбачається, що одним із основних критеріїв класифікації інформаційних правовідносин повинен бути спосіб доступу до інформації, а саме: правовідносини, що виникають у сфері відкритої інформації та правовідносини, що виникають у сфері інформації обмеженого доступу.

Визначившись безпосередньо із поняттям інформаційних правовідносин, можна перейти до аналізу інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України. Але перед цим є доцільним вказати на те, що адміністративно-правові відносинивиникають, розвиваються та припиняються між органами публічного адміністрування, правоохоронними органами та платниками податків і зборів. Доцільно зазначити, що інформаційні відносини, які виникають між органами ДФС та органами публічного адміністрування, правоохоронними органами та платниками податків і зборів щодо одержання,

використання, поширення та зберігання інформації, яка знаходиться у її обігу є адміністративно-правовими [206, с. 54].

На підставі вказаного вище, доцільно зазначити, що будь які правовідносини мають типову структуру, тобто суб'єкт, об'єкт та зміст. Не виключенням є і інформаційні правовідносини в діяльності органів ДФС України.Вбачається, що суб'єкт інформаційних правовідносин у вказаній сфері має активну роль, що обумовлено його особливими характеристиками.

Суб'єктами даних правовідносин є платники податків та зборів, органи публічного адміністрування, правоохоронні органи, підрозділи Державної фіскальної служби України тощо. Всі ці суб'єкти можуть бути поділені на дві групи: споживачів та виробників інформації.

Вчені зауважують, що суб'єкти – споживачі інформації реалізують своє законне право на пошук та одержання інформації будь-якого виду й форми подання, за винятком інформації обмеженого доступу, порядок одержання якої регламентується чинним законодавством. Вони вступають у правовідносини з тими виробниками інформації, які діють відповідно до покладених на них обов'язків щодо створення й поширення інформації (це, в основному, державні підприємства, установи, організації й органи місцевого самоврядування), а також виробники інформації. Правовідносини, у які вступають користувачі й виробники інформації, регулюються інформаційними нормами, які містяться в законах та інших нормативних актах, залежно від виду оброблюваної інформації [131, с. 376]. Зауважимо, що зазначені нами суб'єкти інформаційних правовідносин в одних випадках можуть виступати як споживачі інформації, а в інших – як виробники. Наприклад, при поданні податкової звітності до податкової інспекції платник податків виступає як виробник інформації, а податковий орган – як її споживач. Згідно з пп. 17.1.1. п. 17. ст. 17 ПК України платник податків може скласти запит і отримати від податкової інспекції інформацію, яка не є службовою, конфіденційною, таємною і тощо. У даному випадку роль платника податків по відношенню до

інспекції змінюється, він стає споживачем інформації, а інспекція – її виробником (постачальником).

Отже, центральним суб'єктом інформаційних правовідносин є органи ДФС України. Відповідно до чинного законодавства, вони мають право на одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, необхідної для реалізації покладених на них завдань у сфері податкової та митної політики. Таким чином, у визнанні органів ДФС України суб'єктом інформаційних правовідносин ключовими моментами є їх право на одержання, використання, поширення, зберігання та захист інформації [248, с. 51].

У широкому значенні об'єктом правовідносин є те, заради чого вони виникають. Якщо об'єктом права є суспільні відносини, які можуть бути предметом регулювання і вимагають такого регулювання, то об'єкт правовідносин (вужчий і конкретніший) – це частина суспільних відносин, елемент (одиниця загального), з приводу якого взаємодіють суб'єкти, те, на що спрямовані суб'єктивні юридичні права та обов'язки осіб [433]. Сучасний стан розвитку суспільства та органів державної влади характеризується зростанням ролі й значення інформації та відповідних правовідносин, в яких інформація виступає безпосереднім об'єктом. Як зазначає Л.П. Коваленко, об'єктом інформаційних правовідносин є:

– інформація, що знаходиться в цивільному обороті, тобто та, з приводу якої виникають, передусім, майнові відносини;

– інформація, що знаходиться в адміністративному обороті, тобто та, за допомогою якої регулюються інформаційні відносини, у тому числі й у інформаційній сфері, наприклад інформація, що міститься в нормах права;

– інформація, що знаходиться в суспільному (публічному) обороті, яка становить відомості інформаційного характеру, або масова інформація, призначена для інформування населення [130, с. 82].

Об'єктом інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС Українивиступає податкова та митна інформація. Податкову інформацію можна визначити, у вузькому й широкому сенсі. У вузькому сенсі податковою

інформацією є сукупність відомостей і даних, створених або отриманих суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності, та необхідних для реалізації покладених на органи ДФС України завдань і функцій у порядку, встановленому ПК України. Перелік податкової інформації визначається у ст. 72 ПК України [294]. Вона безоплатно надається органам ДФС України періодично або на окремий письмовий запит податкових органів у відповідні терміни. В широкому сенсі під податковою інформацією необхідно розуміти відомості, які знаходяться в інформаційному полі та відображають існуючу в податковій сфері реальність, і які, по-перше, можуть складатися з окремих інформаційних блоків, що існують у формі, доступній для сприйняття; по-друге, становлять інтерес (приватний або публічний). Наприклад, інформація про реорганізацію податкових органів буде податковою інформацією лише в тому випадку, якщо ми будемо використовувати широке трактування даного поняття.

Під податковою інформацією необхідно розуміти інформацію в її широкому трактуванні, оскільки значення будь-якої інформації в діяльності органів ДФС України важко відразу оцінити. Тому інформація, яка, на перший погляд, не має цінності або опосередковано стосується діяльності податкової сфери може не сприйматися як податкова у зв'язку із своєю «непрямотою», що може призвести згодом до негативних наслідків. Повна й достовірна інформація (як пряма, так і непряма) необхідна для успішного вирішення не лише основних завдань податкових органів – забезпечення своєчасного і повного надходження податків до бюджету шляхом контролю над виконанням та дотриманням податкового законодавства, вироблення механізмів податкового адміністрування і т.п., але й другорядних завдань. У цілому, для вирішення другорядних завдань співробітникам органів ДФС України доводиться шукати відповіді та приймати рішення, ґрунтуючись на різній інформації, і найкраще це вдається в тому випадку, якщо у співробітника є можливість користуватися нею. Тобто, сама інформація акумулюється і перебуває в базах даних податкових органів або інших державних установ.

Лише в цьому випадку співробітник, за необхідності, має можливість без зайвих часових і трудових витрат отримати потрібні відомості. До непрямої інформації можна віднести:

– інформацію про рух грошових коштів на рахунках в банках;

– інформацію про володіння та здійснення операцій з нерухомим майном;

– інформацію про ЗЕД;

– інформацію про перевезення вантажів різним видом транспорту;

– інформацію про видачу ліцензій;

– інформацію про наявність автотранспорту та ін.

Як слушно зауважує Ю. В. Гребенніков, така інформація дозволяє виявляти платників податків, відносно яких податкові порушення є найбільш імовірними, і, отже, включати їх до плану проведення перевірок. Крім того, створення бази даних непрямої інформації про платників податків дозволяє підвищити ефективність інших видів податкових перевірок (при реорганізації, ліквідації, відповідно до національного плану перевірок і тощо). Непряма інформація робить платника податків практично «прозорим», тому уникнути оподаткування йому буде значно складніше, а іноді – і практично неможливо [66, с. 23-24]. Підтримуючи дану тезу варто зазначити, що обізнаність про наявність різної непрямої інформації в розпорядженні податкових органів буде стимулювати платника податків дотримуватися податкової дисципліни.

Стосовно поняття митної інформації, то потрібно зазначити, що ні МК України, ні Закон України «Про інформацію» дане визначення не містить. Науковці також ґрунтовно не досліджували дане поняття. Зокрема, А. В. Шапка у своїх працях зазначає, що митна інформація – це коло відомостей і даних, що збирається, використовується та накопичується органами ДФС для реалізації державної митної політики [490, с. 20].

У зв’язку із не повною науковою оцінкою поняття «митна інформація» неможливо точно встановити, який саме обсяг інформації, що курсує в органах ДФС України, підпадає під правовий режим митної інформації. Внаслідок чого

на практиці можуть виникати питання щодо захисту такої інформації, накладення на неї необґрунтованих обмежень стосовно її поширення, що веде до порушення права споживачів інформації на пошук та одержання інформації будь-якого виду й форми подання.

Зауважимо, що митна інформація міститься в наступних документах: деклараціях митної вартості та документах, що підтверджують значення складових митної вартості; зовнішньоекономічних договорах, контрактах або документах, які їх замінюють; рахунках-фактурах або рахунках-проформах; банківських платіжних документах; транспортних документах; страхових документах та ін., передбачених внутрішніми актами ДФС України та Митним кодексом України.

До інформації, яка забезпечує державну митну політику належать:

– відомості, отримані за результатами митного контролю та оформлення про транспортні засоби комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, товари, та які відображаються у митних деклараціях, документах, необхідних для здійснення митних процедур;

– відомості щодо справляння митних платежів платників;

– відомості, що стосуються ведення митної статистики про переміщення товарів через державний кордон України. У ч. 2 ст. 448 МК України зазначено, що статистична інформація, яку формують і аналізують митні органи, використовується в інтересах зміцнення зовнішньоекономічних зв’язків, покращення митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, подальшої інтеграції України у загальносвітову систему економічних відносин;

– відомості, що відображені в Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, до якої відноситься інформація про товари, і які при декларуванні підлягають класифікації;

– відомості, отримані в ході здійснення державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на державну територію України [368].

Таким чином, під митною інформацією доцільно розуміти сукупність відомостей і даних, що знаходяться в документованому та електронному обігу митних органів, направлена на забезпечення своєчасного та повного надходження податків, зборів та інших платежів до державного бюджету шляхом контролю над виконанням та дотриманням митного законодавства.

Говорячи про зміст інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України, необхідно вказати на те, що є система прав та обов'язків їх учасників. Так, відповідно до п. 16.1.7. ст. 16 ПК України обов'язком платників податків є необхідність подавати контролюючим органам інформацію в порядку, у строки та в обсягах, встановлених чинним законодавством. Згідно зі ст. 17 цього Кодексу основними правами платників податків є: можливість безоплатно отримувати у контролюючих органах, у тому числі і через мережу Інтернет, інформацію про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження контролюючих органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю;на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами; інші інформаційні права [294]. Таким чином, платники податків мають право на повну й достовірну інформацію про надані їм законом права та покладені обов'язки, про повноваження контролюючих органів та ін. Саме ПК України та МК України в цьому відношенні виділяє право платника податків на отримання поточної інформації про законодавство та право на отримання консультацій з питань практичного застосування окремих норм податкового законодавства та з питань державної митної політики, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи.

Як бачимо, праву платників податків на отримання інформації кореспондує обов'язок органів ДФС України здійснювати консультаційну (по

суті, роз'яснювальну) роботу, пов'язану із застосуванням норм податкового та митного законодавства на практиці, надавати платникам податків форми податкової та митної звітності, декларацій, пояснювати особливості їх заповнення тощо.

С. Г. Пепеляєв [257, с. 169-170] обґрунтовує позицію про те, що право на отримання інформації є необхідним з різних точок зору, наступним способом:

по-перше, отримання необхідних для оподаткування відомостей безкоштовно знижує витрати платників податків, опосередковано пов'язані з виконанням обов'язку сплачувати податки і збори (на оплату консультантів, придбання літератури тощо), що сприяє реалізації принципу ефективності оподаткування;

по-друге, дане право сприяє реалізації принципу визначеності умов оподаткування, оскільки платник податків, отримуючи роз'яснення щодо свого питання, має можливість усвідомити вимоги податкового законодавства;

по-третє, дане право – умова реалізації принципу справедливості в разі притягнення платника податків до відповідальності. Мається на увазі, що сучасне податкове законодавство характеризується тим, що Податковий кодекс України в якості однієї з обставин, яка виключає вину платника податків за податкове правопорушення, наводить факт виконання ним податкової консультації. При цьому не всі податкові консультації, які будуть використані платником податків, звільнять його від відповідальності Такими консультаціями повинні бути або індивідуальні консультації, надані платнику в письмовій формі, або узагальнюючі консультації. Тобто, якщо платник податків у своїй діяльності використає індивідуальну податкову консультацію з Єдиної бази індивідуальних податкових консультацій, яка була надана іншій особі, то дана обставина не звільнить його від відповідальності. Такої позиції дотримується законодавець, органи ДФС України та судова практика.

На органи ДФС України покладається обов'язок здійснювати періодичне узагальнення податкових та митних консультацій, які стосуються значної кількості платників податків або значної суми податкових та митних

зобов'язань. Узагальнюючі податкові та митні консультації, які підлягають оприлюдненню (у тому числі за допомогою Інтернет-ресурсів), повинні затверджуватися наказами органів ДФС України. Зокрема А. Ю. Габрелян зазначає, що розміщення результатів узагальнюючих податкових консультацій на офіційному сайті ДФС України дійсно має місце, але всі консультації стосуються порядку застосування конкретних норм податкового законодавства. Ще не було жодного випадку розміщення на офіційних сайтах податкових органів порад чи пропозицій, які б допомагали платникові податків оптимізувати чи спланувати податкові платежі (що і є, власне, метою податкового консультування) [57, с. 274].

Крім вищезазначеного, право платників податків на отримання інформації вимагає від органів ДФС України створення й інших умов реалізації даного права: проведення роз'яснювальних заходів серед платників податків (лекції, семінари, вебінари і т.п.), створення «гарячої лінії» для платників податків, видання й поширення методичних посібників, розробку Інтернет-ресурсів, відкриття в кожній податковій інспекції консультаційних пунктів тощо.

Загалом, право платника податків на інформацію обмежується лише двома факторами: компетенцією фіскального органу та правовими актами тією мірою, яка необхідна для захисту окремих документів і матеріалів, що віднесені до інформації з обмеженим доступом. При цьому вся інша інформація, яка стосується питань оподаткування та сфери діяльності органів ДФС України, і не відноситься до інформації з обмеженим доступом, може і повинна бути безоплатно надана платнику податків. В окремих випадках інформація може надаватися з урахуванням вартості на її підготовку та передачу.

До прав контролюючих органів (податкові та митні підрозділи в складі ДФС України) під час реалізації своїх функцій згідно зі ст. 20 ПК України належать: безоплатне отримання від платників податків довідки, копії документів, засвідчені підписом платника або його посадовою особою та

скріплені печаткою (за наявності), про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки платників податків та іншу інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, про дотримання вимог законодавства, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансову і статистичну звітність у порядку та на підставах, визначених законом; безоплатне отримання від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та їх посадових осіб, у тому числі від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, документи і матеріали. Також для отримання інформації контролюючі органи мають право проводити відповідно до законодавства перевірки і звірки платників податків (крім Національного банку України), у тому числі після проведення процедур митного контролю та/або митного оформлення [294].

Основними обов'язками контролюючих органів у забезпеченні прав на інформацію згідно зі ст. 21 ПК України є: недопущення розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується, зберігається під час реалізації функцій, покладених на контролюючі органи; надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування на їх письмовий запит відкритої податкової інформації в порядку, встановленому законом; оприлюднення на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, перелік уповноважених осіб контролюючого органу та переданих таким особам функцій у випадках, передбачених ПК України [294].

Отже, на підставі вище вказаного аналізу видається доцільним запропонувати класифікацію інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України за такими критеріями:

за галузевою сферою: конституційні, адміністративні, цивільні, тощо. Тобто, фактично всі галузі права включають сукупність норм, що регулюють інформаційні відносини в межах предмета певної галузі. Зокрема, Конституція України надає громадянам право на інформацію, яке гарантує вільне збирання,

зберігання використання і поширення інформації. Конституційними нормами також регулюються основні засади правового режиму інформації про особу, режиму правової інформації та інформаційної безпеки. Певна група інформаційно-правових відносин регулюється адміністративним правом. Зокрема, Кодекс України про адміністративні правопорушення містить ряд складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із інформацією: приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань; надання недостовірної інформації; отримання,використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну підприємця;

за сферою поширення: внутрішньоорганізаційні і зовнішні. Внутрішньоорганізаційні інформаційні правовідносини виникають і розвиваються під час здійснення внутрішньої діяльності органів ДФС. У свою чергу, зовнішні правовідносини виникають між органами ДФС та громадянами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями та державними органами, органами місцевого самоврядування тощо;

за інформаційними процесами, що забезпечують діяльність органів ДФС (правовідносини, що виникають під час пошуку, отримання, застосування і зберігання інформації структурними підрозділами ДФС України; правовідносини, що виникають під час створення та поширення інформації в органах ДФС; правовідносини, що виникають при створенні і застосуванні інформаційних систем в органах ДФС; правовідносини, що виникають при проведенні заходів щодо захисту інформації в органах ДФС (інформаційна безпека);

за способом доступу до інформації інформаційні правовідносини поділяються на правовідносини, що виникають у сфері відкритої інформації (інформація про платників податків, податкова та митна інформація, обов'язкова до надання; інша відкрита інформація тощо) та правовідносини,

що виникають у сфері обігу інформації обмеженого доступу (інформація, яка становить: державну і службову таємниці; комерційну таємницю; персональні дані тощо).

за тривалістю у часі: постійні й тимчасові. Постійні інформаційні правовідносини виникають й розвиваються в будь-який час, їх тривалість та періодичність не обмежуються встановленими хронологічними рамками. Тимчасові інформаційні правовідносини обмежуються певними часовими рамками (наприклад, пошук та перевірка інформації по окремому правопорушенню у податковій чи митній сфері);

*за функціональним призначенням:*регулятивні та охоронні. Регулятивні інформаційні правовідносини пов’язані із дозволеною діяльністю з пошуку, отримання, передачі, виробництва і поширення інформації в органах ДФС. Такими є правовідносини, які пов’язані із доступом платників податків та зборів до державних інформаційних ресурсів. Охоронні інформаційні правовідносини виникають у зв'язку з вчиненням правопорушення. Дані правовідносини мають місце, коли виникають певні обмеження прав громадян до доступу до інформації.

Таким чином, у процесі дослідження поняття та сутності інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України вважаємо за доцільне запропонувати власні результати наукового пошуку, зокрема:

– інформаційними правовідносинами є відокремлена, однорідна група суспільних відносин, що виникають в процесі обігу інформації в інформаційній сфері в результаті здійснення інформаційних процесів в порядку реалізації кожним суб’єктом інформаційних прав і свобод, а також в порядку виконання обов’язків державними органами щодо забезпечення гарантій інформаційних прав і свобод;

– інформаційними правовідносинами в діяльності органів ДФСУкраїни є суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення покладених на органи ДФС України завдань та функцій, а також під час реалізації права на податкову

та митну інформацію платниками податків, органами публічного адміністрування та правоохоронними органами.

Інформаційні правовідносини в діяльності органів ДФС України мають наступні особливості:

1) однією зі сторін обов'язково є органи ДФС України;

2) інформаційно-правові відносини виникають при повсякденному практичному здійсненні завдань та функцій контролюючими органами в процесі реалізації фіскальної політики, тобто вони мають односторонній державно-владний характер та здійснюють за допомогою форм та методів, визначених адміністративним, податковим та митним законодавством, використовуючи при цьому методи переконання і примусу для вирішення повсякденних завдань;

3) інформаційно-правові відносини забезпечують захист прав платників податків і зборів на інформацію. Так, по-перше: в пп. 17.1.1 ПК України встановлюється право платників податків на безоплатне отримання у контролюючих органах, у тому числі і через мережу Інтернет, інформації про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження контролюючих органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю [294]; по-друге: в п. 3 ст. 52 МК України встановлюється право декларанта або уповноваженої ним особи, отримувати від органу доходів і зборів інформацію щодо підстав, з яких орган доходів і зборів вважає, що взаємозв'язок продавця і покупця вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари; у випадках та в порядку, визначених МК України, вимагати від органу доходів і зборів надання письмової інформації про причини, за яких заявлена ними митна вартість не може бути визнана; у випадках та в порядку, визначених МК України, вимагати від органу доходів і зборів надання письмової інформації щодо порядку і методу визначення митної вартості, застосованих при коригуванні

заявленої митної вартості, а також щодо підстав для здійснення такого коригування [243];

4) одна із сторін має право вимагати від іншої сторони такої поведінки, яка передбачена відповідною правовою нормою. Так, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» запитувач інформації (фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи) має право звернутися до розпорядника інформації із запитом щодо її надання незалежно від того, стосується дана інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. У зв'язку з цим на податкові та митні органи покладається обов'язок відповісти на запит інформації не пізніше 5 робочих днів з дня отримання запиту;

5) інформаційно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта інформаційних правовідносин, що не передбачає згоди іншої сторони;

6) порушення однією зі сторін юридичних обов'язків спричиняє її відповідальність.

2.2. Органи Державної фіскальної служби України як суб'єкт інформаційних правовідносин

Інформаційні правовідносини є системою, яка складається з різних елементів і структурних зв'язків між ними. Як ми вже відзначали в даному дослідженні, у якості елементів таких правовідносин виділяють суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин. На сьогоднішній день, у зв'язку з поширенням інформатизації у всьому світі та в Україні виникла ситуація, коли на практиці функціонує безліч суб'єктів, що мають безпосереднє відношення до потоків інформаційних ресурсів. При цьому багато хто з них є як суб'єктами управління, так, одночасно, і його об'єктами. Все це спонукає державу до впорядкування діяльності суб'єктів інформаційних правовідносин.

Суб'єкти інформаційних правовідносин – це фізичні або юридичні особи, у тому числі і держава, яким відповідно до чинного інформаційного законодавства надана можливість або здатність бути носіями прав і обов'язків в інформаційній сфері діяльності і вступати у конкретні інформаційно-правові відносини. Залежно від складності і характеру інформаційних правовідносин число суб'єктів може бути різне, але не менше двох, оскільки будь-які правовідносини – це відносини між конкретними особами, які працюють з інформацією, а відповідно, як мінімум, мають бути дві сторони, наділені правами і обов'язками в інформаційній сфері [418, с. 38-39]. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII дає чіткий перелік суб'єктів інформаційних відносин. Згідно ч. 1. ст. 4 цього Закону ними є:

– фізичні особи;
– юридичні особи;
– об'єднання громадян;
– суб'єкти владних повноважень [374].

Згідно п. 7 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, суб'єкт владних повноважень це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг [134]. Відзначимо, що поняття, яке застосовує КАС України є загальним для законодавства і його можна використати в аспекті нашого дослідження. Зважаючи на це, органи ДФС України, їх посадові та службові особи є суб'єктами владних повноважень, а отже, і суб'єктами інформаційних правовідносин.

У процесі виконання функцій держави та її завдань суб'єкти владних повноважень можуть виступати суб'єктами (учасниками) інформаційних правовідносин. При цьому участь суб'єктів владних повноважень в інформаційних правовідносинах має свої особливості, головною з яких є той

факт, що основною передумовою для участі такого суб'єкта в інформаційних правовідносинах є його компетенція.

Термін «компетенція» походить від латинського «competentia» (відання, здатність, приналежність по праву). Ю. П. Битяк та В. В. Зуй вважають, що під компетенцією необхідно розуміти коло питань, покладених на даний орган, тобто які він вирішує [33, с. 31]. Схожої позиції дотримується В. Т. Комзюк, який приходить до висновку, що компетенція державного органу є юридичним вираженням сфери його діяльності. Вона має владний характер і встановлюється від імені держави [146, с. 67]. Зазначимо, що окремі вчені співвідносять компетенцію з повноваженнями [2, с. 67; 503, с. 200]. В. В. Комаров навпаки розширює поняття компетенції, включаючи до неї, окрім повноважень, ще й призначення та структуру органу, його задачі та цілі, функції, функціональні обов'язки, форми і методи діяльності [272, с. 24]. Додають до покладених на орган повноважень ще й міру відповідальності за доручену їм справу Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний та В. К. Шкарупа [92, с. 54].

Таким чином, в науці немає єдиної точки зору стосовно змісту такої категорії як компетенція. Незважаючи на це, доходимо висновку, що можливо розглядати компетенцію як у вузькому значенні, зводячи її до повноважень та прав органу чи посадової особи, так і у широкому – як комплексне явище правової науки. В аспекті цього дослідження варто зазначити, що компетенція полягає в системі повноважень і прав, які необхідні для впливу на суспільні відносини, що становлять предмети відання суб'єкта інформаційних правовідносин та здійснення функцій держави, покладених на нього. В інформаційних правовідносинах суб'єкти наділяються відповідними правами й обов'язками, які зумовлюють поведінку суб'єктів інформаційних правовідносин.

Зауважимо, що Концепція захисту інформації в органах ДПС України, затверджена наказом ДПА України від 14.10.2006 № 549 встановлювала, що суб'єктами інформаційних відносин в податкових органах є:

– працівники податкових органів;

– фізичні та юридичні особи – платники податків;

– державні організації, установи, підприємства України;

– інші держави, їх громадяни та юридичні особи;

– міжнародні організації та особи без громадянства [153].

Враховуючи класифікацію, зазначену в Концепції захисту інформації в органах ДПС України, та екстраполюючи її на ДФС України, вбачається, що інформаційні відносини виникають, розвиваються та змінюються між:

– структурними підрозділами ДФС України;

– державними органами та ДФС України;

– платниками податків та ДФС України;

– громадськістю та ДФС України;

– ДФС України та засобами масової інформації.

ДФС України є носієм прав і обов'язків в інформаційній сфері і вступає в інформаційно-правові відносини. Тобто держава наділила податкові та митні органи в особі ДФС України необхідною правосуб'єктністю (інформаційними правами та обов'язками). У сфері діяльності органів ДФС України це виявляється у правових підставах отримання податкової та митної інформації, серед яких основне місце належить інформації про платників податків і зборів, її зберігання, перевірка, аналіз, використання, надання доступу до публічної інформації тощо [248, с. 45].

Так, у складі ДФС України утворені спеціальні підрозділи, які здійснюють управління інформаційними ресурсами на постійній основі, тобто здійснюють діяльність, пов'язану з обробкою інформації та зберіганням, розпорядженням та використанням інформаційних ресурсів. Це зокрема:

– Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації;

– Департамент інформаційних технологій;

– Інформаційно-довідковий департамент.

З урахуванням останніх законодавчих змін, на сьогоднішній день на ці департаменти покладені наступні завдання:

1. Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації.

Основним завданням Департаменту охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації є: організація, здійснення та контроль заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації в апараті Державної фіскальної служби України та її територіальних органах.

2. Департамент інформаційних технологій.

Основними завданнями департаменту є:

– реалізація в органах ДФС державної політики у сфері інформаційних технологій;

– забезпечення розвитку, впровадження і технічного супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій в державній митній та податковій справі, у межах компетенції автоматизація митних та податкових процедур, контроль за повнотою та правильністю виконання митних формальностей, впровадження електронних сервісів для суб’єктів господарювання;

– забезпечення формування та ведення реєстрів, банків та баз даних;

– забезпечення обміну документами та інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, зокрема, митними та правоохоронними, міжнародними договорами України;

– інформаційно-аналітичне забезпечення ДФС та автоматизація її діяльності.

3. Інформаційно-довідковий департамент.

Це спеціалізований департамент на який покладені наступні основні завдання:

– надання фізичним та юридичним особам консультацій з питань оподаткування, державної митної справи, єдиного внеску та іншого

законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС, за допомогою Бази знань, розміщеної в Інформаційній системі ІДД ДФС;

– надання фізичним та юридичним особам інформаційно-довідкових послуг з питань оподаткування, державної митної справи, єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС, за допомогою Бази знань та інших офіційних джерел інформації;

– інформування фізичних та юридичних осіб про зміни та доповнення, внесені до нормативно-правових актів з питань оподаткування, державної митної справи, сплати єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за додержанням якого покладено на ДФС;

– формування та підтримка в актуальному стані Бази знань;

– наповнення Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу, розміщеного на офіційному веб-порталі ДФС, та підтримка його в актуальному стані;

– організація роботи сервісу ДФС «Пульс»;

– організація роботи та надання послуг електронного цифрового підпису органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, суб'єктам господарської діяльності та фізичним особам на всій території України;

– організація роботи зі зверненнями, що надійшли з державної установи «Урядовий контактний центр»;

– ведення єдиної бази індивідуальних податкових консультацій, забезпечення оприлюднення на офіційному веб-порталі ДФС реєстру індивідуальних податкових консультацій та його оновлення.

Крім зазначених спеціальних підрозділів, які здійснюють управління інформаційними ресурсами на постійній основі, в складі апарату ДФС України та територіальних управлінь ДФС існує велика кількість підрозділів здійснюючих інформаційну, інформаційно-ресурсну та інформаційно-аналітичну діяльність на загальних підставах. Наприклад, у складі Управління обслуговування платників ГУ ДФС у Хмельницькій області функціонує Відділ

організації розгляду звернень та забезпечення доступу до публічної інформації, роботи ЦОП та надання адміністративних послуг, електронних сервісів та звітності; у складі Юридичного управління –Відділ інформаційно-аналітичної роботи та правового забезпечення; у складі Управління погашення боргу – Відділ інформаційно-аналітичного забезпечення та перенесення термінів сплати платежів, організації стягнення боргу та роботи з безхазяйним майном; у складі Оперативного управління – Сектор діловодства та захисту інформації та Оперативно-аналітичний сектор тощо.

Як було вже зазначено, залежно від складності та характеру інформаційних податкових та митних правовідносин, кількість суб'єктів може бути різною, але не може бути менше двох, оскільки будь-які правовідносини – це відносини між конкретними особами, які працюють з інформацією; відповідно, повинні бути наявні, як мінімум, дві сторони, які здійснюють свої права та обов'язки в інформаційній сфері. При цьому, одним із таких суб'єктів буде ДФС України в особі окремого органу чи підрозділу, зазначеного нами вище.

Доцільно вказати на те що, в інформаційних правовідносинах суб'єктивне право одного із учасників кореспондує обов'язку іншого учасника цих же правовідносин. Тому право на отримання органами ДФС України інформації кореспондується з обов'язком інших суб'єктів інформаційних відносин надати їм цю інформацію. Крім права на отримання інформації, фіскальні органи зобов'язані (в «рамках», установлених законодавством України) відповідати на запити фізичних та юридичних осіб – платників податків, державних організацій, установ, підприємств України, інших держав, їх громадян та юридичних осіб, міжнародних організацій та осіб без громадянства. Наприклад, протягом 2016 та 2017 років органами ДФС України [100, с. 56; 99, с. 78] було оброблено й надано відповіді на:

– 43,5 тис. запитів від Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства запобігання корупції щодо джерел та сум

доходів, отриманих фізичними особами, що на 68 % більше порівняно з 2016 р.;

– запити стосовно 19,74 млн. фізичних осіб, які надішли від Міністерства фінансів України відповідно до порядку отримання з Державного реєстру інформації, необхідної для здійснення верифікації та моніторингу державних виплат фізичним особам, що на 52 % менше порівняно з 2016 р. (було надано відповіді на запити від 29,9 млн фізичних осіб);

– 234,7 тис. запитів стосовно більш ніж 14,9 млн. фізичних осіб, які надішли від територіальних підрозділів соціального захисту населення щодо інформації стосовно доходів фізичних осіб, які звернулись за призначенням житлових субсидій, що на 1,8 % більше порівняно з 2016 р.;

– 249,7 тис. запитів від Державної судової адміністрації стосовно інформації про реєстраційні номери облікових карток платників податків або серію та номер паспорта громадян України (боржників та стягувачів), що на 18,1 % більше порівняно з 2016 р.;

– 2 752,8 тис. запитів Департаменту державної виконавчої служби стосовно інформації про джерела доходів боржників – фізичних осіб, що на 19,2 % більше порівняно з 2016 р. (див. додаток Б).

У 2018 році органи ДФС України продовжують надавати інформацію на запити фізичних та юридичних осіб – платників податків (резидентів та нерезидентів). Наприклад, за 6 місяців 2018 року органами ДФС України було оброблено й надано відповіді на: більш ніж 20 тис. запитів від Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства запобігання корупції; 122,4 тис. запитів від територіальних підрозділів соціального захисту населення; 142,3 тис. запитів від Державної судової адміністрації; близько 1 500 тис. запитів від Департаменту державної виконавчої служб.

Таким чином, платники податків і зборів мають право отримувати наступну інформаціювід фіскальних органів: про податки та збори, а також про нормативно-правові акти, що їх регулюють; про порядок обліку та сплати податків та зборів, свої права та обов’язки, повноваження контролюючих

органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового та митного контролю.

У якості суб'єкта інформаційних правовідносин органи ДФС України зобов'язані:

– поважати інформаційні права інших суб'єктів інформаційних правовідносин;

– використовувати отриману інформацію згідно з нормами законодавства;

– забезпечувати дотримання принципів інформаційних правовідносин;

– забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених Законом України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI, зберігати її й надавати державним органам у передбаченому законом порядку;

– компенсувати шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про інформацію.

У доповненні до даного аналізу необхідно зазначити, що діяльність органів ДФС України направлена на надання суб'єктам звернення (фізичним і юридичним особам) адміністративних послуг, що здійснюється в межах відповідного правового регулювання, яке в сукупності утворює правову базу їхньої діяльності у цій сфері. Основною метою органів фіскальної служби є забезпечення ефективної організації роботи Центрів обслуговування платників з надання адміністративних та сервісних послуг, підвищення рівня добровільного виконання платниками своїх зобов'язань, поліпшення іміджу ДФС України за рахунок зручного податкового та митного адміністрування у частині обслуговування платників. Потрібно вказати на те, що на офіційному веб-сайті ДФС України та на сайтах Державних податкових інспекцій на місцях знаходиться вся актуальна інформація про перелік адміністративних послуг, а також є інформаційні картки адміністративних послуг та зразки заяв для їх заповнення [191, с. 11]. На сьогодні органами ДФС надаються 92 адміністративні послуги, з яких 58 – податкових і 34 – митні.

Найбільше адміністративних послуг надається безпосередньо ДФС України. Всього нараховується 46 адміністративних послуг, які включають: видачу ліцензій, їх дублікатів на: виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами; внесення до Єдиного державного реєстру обладнання для промислового виробництва сигарет та цигарок відомостей про таке обладнання, внесення змін до зазначених у ньому відомостей, виключення відомостей про обладнання та надання витягів з цього реєстру; видачу довідок про внесення місць зберігання спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів до Єдиного державного реєстру місць зберігання; надання дозволів на здійснення митної брокерської діяльності, відкриття та експлуатацію магазину безмитної торгівлі; прийняття рішення про допуск перевізників-резидентів до перевезень на умовах Конвенції МДП; видачу на запит імпортера сертифіката підтвердження доставки, яким засвідчується факт надходження в Україну товарів; надання статусу гаранта; включення до Державного реєстру РРО моделей РРО, їх модифікацій вітчизняного та іноземного виробництва, розширення переліку версій внутрішнього програмного забезпечення моделей, продовження строку їх первинної реєстрації [255].

Головними управліннями ДФС в областях та м. Києві надаються 8 адміністративних послуг, а саме: видача ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями; видача дубліката ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями; видача ліцензії на право роздрібної торгівлі сидром та перрі (без додання спирту); видача дубліката ліцензії на право роздрібної торгівлі сидром та перрі (без додання спирту); видача ліцензії на право роздрібної торгівлі тютюновими виробами; видача дубліката ліцензії на право роздрібної торгівлі тютюновими виробами; видача довідки про внесення місця

зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів до Єдиного державного реєстру місць зберігання; видача картки платника податків (іноземцям та особам без громадянства).

Митницями ДФС надаються 23 адміністративні послуги щодо: надання дозволів на відкриття та експлуатацію складу тимчасового зберігання, митного складу, вільної митної зони комерційного або сервісного типу, вантажного митного комплексу; видачі, продовження строку дії свідоцтва про допущення дорожнього транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками та пломбами.

Інші 17 адміністративних послуг, які надаються державними податковими інспекціями, зокрема, включають: видачу картки платника податків та внесення до паспорта громадянина України даних про реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків; реєстрацію РРО, книг обліку розрахункових операцій, розрахункових книжок; внесення установи (організації) до Реєстру неприбуткових організацій та установ; реєстрацію платника єдиного податку, надання витягу з реєстру платників єдиного податку; підтвердження статусу податкового резидента України; засвідчення довідки про проведення декларування валютних цінностей, доходів та майна, що належать резиденту України і знаходяться за її межами; видачу довідок про: сплачений нерезидентом в Україні податок на прибуток (доходи); подану декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію); сплату податку на доходи фізичних осіб платником податку – резидентом, який виїжджає за кордон на постійне місце проживання, та про відсутність податкових зобов’язань з цього податку; відсутність заборгованості з платежів до бюджету, що контролюються органами ДФС; реєстрацію книг обліку доходів та книг обліку доходів і витрат платникам єдиного податку, а також книг обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи – підприємці, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, і фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність [255].

Від якості наданих громадянам України адміністративних послуг залежить громадська думка про ДФС України. Для забезпечення ефективності даної служби необхідна відповідна законодавча регламентація правовідносин, що виникають у сфері надання адміністративних послуг громадянам, яка здійснюється за допомогою системи нормативно-правових актів, які відрізняються один від одного рядом ознак: юридичною силою, назвою, органами, що їх видають, порядком набрання чинності тощо, однак всі вони об'єднані загальною метою – упорядкування та організація діяльності податкових органів України щодо надання суб'єктам звернення адміністративних послуг у сфері оподаткування. Відповідно правова база діяльності фіскальних органів України з надання суб'єктам звернення (фізичним і юридичним особам) адміністративних послуг у сфері оподаткування є розгалуженою та різнорівневою [247, с. 54].

Так, основним нормативно-правовим актом потрібно визначити Конституцію України, яка говорить про те, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [149]. Відповідно правові засади реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг забезпечує Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 №5203-VI [309]. Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства регулює Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI п. 1.1 ст. 1 [294].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» від 21.05.2014 № 236 одним із головних завдань служби є дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари

(послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів тощо [296]. Також потрібно вказати на низку нормативно-правових актів, що регулюють вказану діяльність, зокрема: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних адміністративних послуг, які надаються Державною податковою службою» від 14.09.2011 № 870-р [337], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг» від 03.01.2013 № 13 [342], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг» від 30.01.2013 № 57 [344] тощо.

Не можна не згадати про нормативно-правові акти відомчого характеру, зокрема, які регулюють ведення Єдиного державного реєстру місць зберігання та форми довідки про внесення місця зберігання до Єдиного державного реєстру; організацію роботи в районних (міжрайонних) ДПІ з видачі ліцензій на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами;загальні умови, підстави та порядок надання платних адміністративних послуг фіскальними органами України та ін. [343; 381; 330].

Зазначимо, що законодавчі рамки встановлюють зміст і межі правоздатності ДФС України відносно розглянутого питання, на основі яких підрозділи податкових та митних органів здійснюють інформаційно-правову діяльність.

У публічних правовідносинах правоздатність реалізується, перш за все, через юридичні обов’язки. При цьому взяти участь у конкретних правовідносинах, стати його суб’єктом можна лише за наявності зв’язку між правосуб’єктністю та суб’єктивними правами й обов’язками, який виражений юридичними фактами, що закріплені в нормативно-правових актах та дозволяють реалізувати такі права й обов’язки.

Аналіз структури та повноважень окремих структурних підрозділів ДФС України дозволяє узагальнити, що, по-перше, питання інформаційного

забезпечення різних функціональних напрямів діяльності податкових та митних органів визнаються важливими та актуальними і через це створюється значна кількість різних інформаційних відділів, управлінь, департаментів; по-друге, інформація, яка використовується в тому чи іншому функціональному підрозділі, незважаючи на власну специфіку, не завжди є настільки особливою, щоб не було можливості її уніфікувати та зберігати централізовано; по-третє, існування значної кількості різних підрозділів, роботи з інформацією ускладнює процедуру отримання необхідної та корисної інформації для відповідного суб'єкта, крім того, в компетенціях цих підрозділів зустрічаються повторення та дублювання [418, с. 46-47]. Завдяки своїм структурним підрозділам ДФС України збирає, зберігає та поширює інформацію, здійснює різноманітні інформаційні процеси та використовує інформаційні ресурси, а отже є суб'єктом інформаційних правовідносин. Безперервна циркуляція інформації між структурними елементами системи ДФС України, між системою та зовнішнім реципієнтом є неодмінним атрибутом ефективної податкової системи [18, с. 3]. ДФС України, будучи суб'єктом інформаційних правовідносин, наділена відповідними правами та обов'язками. Серед найважливіших прав органів ДФС України можна виокремити право одержувати (виробляти, здобувати), використовувати, поширювати та зберігати податкову та митну інформацію в електронній та паперовій формі. Право на отримання інформації є базовим серед усіх інших прав, якими наділені фіскальні органи.

Вбачається, що на сучасному етапі формування в Україні інформаційного суспільства ступінь використання інформаційного забезпечення певної діяльності стає безпосереднім чинником економічного зростання, забезпечення обороноздатності держави, соціально-політичної стабільності та розвитку демократичних засад в управлінні країною та суспільними процесами [13, с. 122]. Крім того процес інтеграції України до Європейського Союзу вимагає здійснення системних і якісних соціально-економічних, політичних, правових та фінансових перетворень в дежавних органах. Зазначений процес досить

складний і довготривалий, оскільки Україна заради досягнення кінцевої мети повинна забезпечити не лише якісно новий рівень життя громадян, а й створити необхідні умови для формування інвестиційної привабливості бізнес-середовища та виходу економіки нашої країни з кризового стану. Прагнення до Євроінтеграції та забезпечення виконання ключових ініціатив Уряду не може бути досягнуте без належної діяльності органів державної влади, одним із яких є ДФС України.

Отже, ведучи мову про суб'єктів податкових та митних правовідносин (як показує практика й аналіз законодавства), найважливішим серед них є ДФС України. Будь-які інформаційні податкові та митні правовідносини становлять зв'язок між його суб'єктами. При цьому одним із таких суб'єктів завжди буде ДФС України в особі окремого органу чи підрозділу. Виконуючи покладені на неї функції та обов'язки, ДФС України виступає суб'єктом інформаційних правовідносинзбираючи, зберігаючи та поширюючи інформацію. Встановлено, що ДФС України є унікальним суб'єктом інформаційних правовідносин, що, у першу чергу, пов'язано з тими функціями, які виконує даний орган державної влади, а по-друге – з видом інформації, яка надходить до фіскальних органів та використовується ними у вигляді інформаційних ресурсів [197, с. 57]. Крім цього, незважаючи на те, що всі податкові та митні органи здійснюють діяльність, тією чи іншою мірою пов'язану з інформацією та інформаційними ресурсами, у складі ДФС України утворені спеціальні підрозділи, які здійснюють управління інформаційними ресурсами на постійній основі, тобто здійснюють діяльність, пов'язану з обробкою інформації та її зберіганням, розповсюдженням і використанням інформаційних ресурсів.

ДФС України, крім регулювання інформаційних процесів у податковій та митній сфері, виступає в якості розпорядника основних інформаційних ресурсів і технологій, реалізує державну інформаційну політику країни, підтримує єдиний інформаційний простір на всій її території, вирішує різні проблеми інформаційного обміну між суб'єктами податкових та митних правовідносин.

Нині вже в нікого не викликає сумнівів той факт, що інформація, яка циркулює між структурними підрозділами органів ДФС України та всіма іншими суб'єктами інформаційних правовідносин, є основою існуючої фіскальної системи України.

Таким чином, діяльність органів ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин має ґрунтуватися на: забезпеченні дотримання принципів інформаційних правовідносин; використанні отриманої інформації згідно з нормами законодавства; забезпеченні доступу до інформації споживачів залежно від правового режиму інформації; збереження та надання інформації у передбаченому законом порядку; повазі інформаційних прав інших суб'єктів інформаційних правовідносин; адміністративній відповідальності за порушення законодавства про інформацію

2.3. Правовий режим накопичення та використання інформації в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Становлення в більшості прогресивних країн світу інформаційного суспільства ознаменувало собою конструктивні зміни в сферах управлінських, соціальних та економічних відносин. Інформація й інформаційне забезпечення не лише повністю змінили діяльність усіх організацій незалежно від форм власності, а й стали основою прийняття управлінських рішень, від ефективності яких залежить ситуація на конкретних об'єктах (державі, організації, підприємстві і т.д.) та доля громадян. Особливо це стосується управлінських рішень, що приймаються органами державної влади, в тому числі й органами ДФС України.

Сучасне суспільство може бути охарактеризовано трьома головними особливостями. Перша з них, полягає у стрімкій інформатизації суспільства та розвитку інформаційної сфери. У даній сфері вже зайнято більше 60 % трудових ресурсів України і з кожним роком цей відсоток зростає. Чим вищий

рівень інформатизації країни, тим більшу частку ресурсів вона витрачає на розвиток інформаційної сфери. Продукція, що випускається працівниками інформаційної сфери, та послуги, які ними надаються, є домінуючими на ринках розвинених країн. Рівень життя населення країни безпосередньо залежить від кількості трудових ресурсів, задіяних в інформаційній сфері. Чим вищою є кількість даних трудових ресурсів, тим вищий загальний рівень якості життя населення.

Друга особливість безпосередньо пов'язана з першою – це перетворення інформації та інформаційних ресурсів на звичайний товар – інформаційний продукт, характерною особливістю якого є його висока ліквідність.

На світовій арені «прогресивні гравці» вже зрозуміли й оцінили значення того факту, що інформаційний ринок за своїм оборотом давно випередив ринок матеріальних продуктів. Це є третьою особливістю сучасного суспільства. Наприклад, варто відзначити зростаючу популярність ринку криптовалюти і засобів, які ним акумулюються. На початок 2018 року вартість усіх наявних в обігу електронних валют світу перевищила 160 млрд. дол. Загальна капіталізація ринку (криптовалют) оцінюється в 400-500 млрд. дол. [116].

Необхідно підкреслити, що досягнення основної соціальної мети, а також і мети фіскальних органів щодо інформатизації – це забезпечення доступу платників податків та зборів до інформації та інформаційних ресурсів – зобов'язує до поступового зняття існуючих обмежень у сфері циркулювання інформації. Це неминуче веде до виникнення ризиків, оскільки фіскальні органи володіють інформацією, частина з якої, потрапивши у відкритий доступ, може нашкодити не лише окремим платникам, організаціям, підприємствам, а й державі в цілому. Це тягне за собою необхідність забезпечення інформаційної захищеності платників податків і зборів та організацій, а також врахування інтересів органів ДФС України в умовах всепоглинаючої інформатизації суспільства та розширення інформаційної сфери. Допомогти в цьому може регульований правовий режим інформації, встановлений державою.

Для дослідження правового режиму інформації в органах ДФС України необхідно дати визначення термінам «інформація» та «правовий режим інформації», які є базовими для розуміння інформаційних процесів, що відбуваються у фіскальних органах.

Інформація як термін почала використовуватися на українських територіях за часів Російської Імперії. Вперше даний термін був закріплений у Статуті духовної колегії 1721 року, який визначав правове становище Православної церкви в Російській Імперії. Під інформацією малося на увазі «уявлення, поняття про що-небудь». Надалі аж до середини XX ст. термін «інформація» трактувався як відомості, що передаються людьми, усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.д.).

У науці існує підхід, який пов'язує інформацію зі знаннями. Наприклад, Р. Л. Аскофф запропонував ланцюжок, який містить такі поняття, як дані, інформація, знання і мудрість [510]. На його думку, інформація – це дані, які мають сенс, а знання – це інформація, яку можна перетворити на дію. Існує безліч точок зору стосовно того, що таке знання і за якими параметрами його можна класифікувати. Знання поділяють на загальні та локалізовані, абстрактні і конкретні, кодифіковані й некодифіковані і т.д. Необхідно погодитися з Р. Н. Ланглуа, який відзначає, що за своїм змістом знання завжди структуровані та носять якісний характер. Більше того, Р. Н. Ланглуа асоціює знання саме зі структурою [519]. Проте, визначивши інформацію через знання, а знання – через структуру, ми отримаємо чергову ілюзію розуміння поняття «інформація», оскільки тепер потрібно визначити, що таке структура.

Вбачається, що між інформацією та знаннями існує наступний взаємозв'язок: інформація – це зміст, що отримується суб'єктом із зовнішнього середовища, та змінює його знання про дане середовище. Але, для того, щоб сприйняти одержувані сигнали як інформацію, необхідно володіти знаннями. Таким чином, інформація – це те, що породжує і переносить знання, оскільки є новими відомостями, які отримує суб'єкт із зовнішнього для нього середовища.

Поступовий розвиток технологій призвів до зростання ролі інформації в суспільстві, що згодом перетворило її на особливий предмет суспільних відносин. Інформація і все, що з нею пов'язано, її обіг та обробка стали особливим об'єктом уваги, об'єктом, який повинен мати чітке визначення меж та змісту. Проблема полягала в тому, що інформація в різних наукових течіях і науках має різне наповнення, що призвело до появи її різних світоглядних інтерпретацій.

У цілому, починаючи із середини XX ст. термін «інформація» починають активно використовувати практично всі прикладні науки. При цьому юридична наука однією з останніх звернула увагу на інформацію. Це пов'язано з тим, що безпосередньо інформація тривалий час (за окремими винятками) не була об'єктом правовідносин. Виділення інформації як об'єкта вивчення в рамках юридичної науки було зумовлено як соціально-економічним розвитком, так і власне еволюцією юридичної теорії.

Визначення категорії «інформації» залежить перш за все від конкретної галузі знань чи суспільного життя, у якій ведеться дослідження (предметна галузь суспільних відносин, організація управління соціальною системою тощо), а також характеру завдань, для яких вводиться це поняття [30, с. 13]. Нині важко знайти науку, яка б не використовувала категорію інформації і не пропонувала своє уявлення щодо змісту даного поняття, сутності та властивостей інформації. Але зміст категорії при збереженні терміну, який її позначає, може змінюватися залежно від того, в системі яких категорій вона знаходиться. Категорія, що позначається одним і тим же терміном, в різних науках може мати різний зміст. І навіть у рамках однієї науки (зокрема, юридичної) можна спостерігати відмінність різногалузевих підходів до однієї й тієї ж правової категорії.

Необхідно зазначити, що питаннями визначення поняття інформації займались такі вітчизняні вчені як І. В. Арістова [10], О. А. Баранов [22], К. І. Бєляков [29], В. М. Брижко [40], Г. В. Виноградова [49], В. А. Залізняк [96], М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, В. С. Цимбалюк [114], С. В. Ківалов [124],

Б. А. Кормич [163], Т. А. Костецька [167], Л. В. Кузенко [175], О. П. Маруженко [221], А. І. Марущак [226], Ю. О. Мосенко [253], І. М. Сопілко [438] та інші.

Правова категорія терміна «інформація» зустрічається в різних нормативно-правових актах інформаційного законодавства України. Уперше це поняття було нормативно закріплено в Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 р., який втратив чинність 11.01.2001 [380]. Відповідно до статті 1 цього закону: «інформація – це відомості в будь-якій формі й вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації, карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми, фотографії, голограми, кіно, відеофільми,мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів, пояснення осіб і будь-які інші, публічно оголошені чи документовані відомості». Ця норма без змін була перенесена до нового Закону України «Про захист економічної конкуренції» [363].

Законом України «Про інформацію» у жовтні 1992 р. було наведено законодавче визначення інформації, а також окремих похідних від неї видів та пов'язаних з нею понять. Так, ст. 1 даного Закону визначала інформацію, як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [459]. Більше 19 років дане визначення інформації було базовим у галузі інформаційної діяльності, поки в 2011 році Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» за № 2938-VI не оновив Закон України «Про інформацію». У новій редакції Закону України «Про інформацію» інформація стала ототожнюватись з будь-якими відомостями та/або даними, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [374].

В юридичній літературі існує позиція, згідно з якою легальне, тобто законодавче визначення інформації можна вважати задовільним, оскільки

власне інформація залишається на периферії: право завжди регулює відносини, пов’язані з тим чи іншим інформаційним об’єктом, а не з власне інформацією. Незважаючи на це, кожен дослідник, котрий вивчає комплекс питань стосовно інформації, інформаційного продукту або інформаційного правовідношення, дає своє визначення поняття «інформація». Наприклад, В. Г. Іванов [108] розглядає інформацію як сукупність відомостей, що повідомляються однією особою іншій. Такого ж погляду притримується і В. А. Дозорцев [78, с. 9]. Недоліком даного визначення є те, що відомості можна розглядати як інформацію лише тоді, коли вони повідомляються кому-небудь; якщо ж вони не повідомляються – то це не інформація, з чим важко погодитися.

О. О. Кукшинова вважає, що дані стають інформацією лише в певному контексті й лише в тому разі, коли вони зрозумілі людям. Виходячи з названих компонентів інформації, можливо визначити її як дані, що були організовані в такій формі та документовані або передані таким чином, що можуть бути сприйняті іншою особою [177, с. 21-22]. Вбачається, що дане твердження є хибним, оскільки поняття інформації повинно відображати як об’єктивно-реальну властивість об’єктів неживої і живої природи, суспільства, яка залежить від особистого сприйняття суб’єкта, так і властивості пізнання та мислення.

О. А. Підопригора [290, с. 34] визначає інформацію як певну суму знань про той чи інший об’єкт, які можна використати в доцільній діяльності людини. О. А. Баранов інформацію визначає як публічно оголошені відомості або відомості, які містяться в різних документах або відомості, представлені в будь-якій формі й вигляді,набудь-яких носіях, про події, явища або факти, які мали, мають або можуть мати місце [22, с. 40-43]. Отже, в даному визначенні присутній перелік того, чого можуть стосуватися відомості. При цьому перелік сформульований як вичерпний, з чого випливає, що якщо який-небудь об’єкт не належатиме до нього, то відомості про такий об’єкт не можна розглядати в якості інформації. З урахуванням того, що будь-який перелік може бути

неповним, вбачається більш виправданою відмова від побудови норми з використанням закритого переліку.

Зазначимо, що розуміння змісту терміна «інформація» відображає його багатогранність в сучасному правому полі і дозволяє повною мірою використовувати його в даному дослідженні відносно інформації, яка застосовується органами ДФС України в своїй діяльності. Підкреслимо, що проведення наукових досліджень у сфері формулювання самостійних визначень поняття «інформація у діяльності органів ДФС України», має бути вкрай зваженим. Причинами цього є те, що інформація є неоднорідною в різних сферах діяльності, а також те, що розглянуті визначення відображають лише деякі властивості інформації, звужують її зміст.

У науковій літературі, присвяченій функціонуванню податкових та митних органів, пропонується величезна кількість трактувань інформації в діяльності органів ДФС України. При цьому в юридичній літературі та вітчизняному законодавстві поняття «інформація в діяльності органів ДФС України» ототожнюється з поняттям «податкова інформація», їх співвідношення науковцями не досліджується. Так, деякі автори пропонують під інформацією в податкових органах розуміти зібрані, оброблені та проаналізовані статистичні й оперативні відомості, що характеризують оперативну ситуацію, знижують рівень невизначеності й оцінюються суб’єктом управління як корисні і такі, що сприяють виконанню поставлених перед ними завдань. Вбачається, що дане визначення більше відноситься до податкової міліції, ніж до ДФС України в цілому, при цьому навіть у такому вигляді відбувається необґрунтоване зменшення видів відомостей, що відносяться до інформації. У наведеному визначенні не відображені відомості правового, наукового, технічного характеру, які, незалежно від оперативної обстановки, використовуються в діяльності податкових органів. Т. В. Субіна пропонує таке визначення поняття «податкова інформація»: інформація, що пов’язана з об’єктом і суб’єктом оподаткування і використовується податковими органами для здійснення адміністрування податків, зборів та

інших обов'язкових платежів [458, с. 14]. О. А. Мандзюк вважає, що це суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством, з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування [321, с. 48-49]. Як відомості і дані щодо обчислення та сплати податків і зборів, що створені, надані, зібрані, одержані, збережені, накопичені, оброблені, передані, використані, поширені, оприлюднені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які підлягають аналізу, охороні та захисту розуміє податкову інформацію Е. С. Дмитренко [76, с. 42]. У свою чергу, О. О. Долгий, «податковою інформацією визначає інформацію у сфері оподаткування, що є у розпорядженні посадових осіб контролюючих органів або стала їм відома у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків» [81, с. 75]. Згідно ст. 16 Закону України «Про інформацію» податкова інформація – це сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України. Виходячи з цього визначення ми можемо відзначити, що основною характерною рисою податкової інформації є її прив'язка до Податкового кодексу України, який встановлює особливості збору податкової інформації (ст. 72), отримання податкової інформації контролюючими органами (ст. 73), оброблення та використання податкової інформації (ст. 74). Без цієї прив'язки трактовка поняття запропонованого в ст. 16 Закону України «Про інформацію» підходить до будь-якого контролюючого органу та втрачає своє «податкове» наповнення.

Вбачається, що визначення податкової інформації, яке пропонує нам законодавець та вищенаведені автори, є некоректним. Наприклад, у якості адресатів податкової інформації Закон України «Про інформацію» встановлює лише контролюючі органи, а призначення такої інформації полягає у сприянні реалізації покладених на контролюючі органи завдань та функцій. Але цією

інформацією можуть також користуватись платники податків (бути її адресатами), отримавши її від податкових органів (якщо доступ до неї не є обмеженим). У зв'язку з цим доцільно під інформацією в діяльності органів ДФС України (тобто податковою інформацією) розуміти інформацію, яка складається із сукупності відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних податкових правовідносин [199, с. 103]. По аналогії з податковою інформацією можна визначити митну інформацію. Зважаючи на те, що в ДФС України структурно входять і митні підрозділи, цей орган є отримувачем та розпорядником митної інформації, тобто є суб'єктом не тільки інформаційних податкових правовідносин, а також інформаційних митних правовідносин.

Необхідно зазначити, що інформація, яка використовується з метою оподаткування, може бути отримана фіскальними органами як із внутрішніх джерел у порядку інформаційного обміну серед суб'єктів інформаційних відносин у цих органах, так і в рамках міжнародного обміну. Між Україною та іншими державами укладено угоди про правову допомогу в різних сферах. Окремі з них безпосередньо спрямовані на досягнення співпраці правоохоронних та контролюючих органів у справі виявлення, попередження і припинення податкових та митних правопорушень, а також у справі запобігання ухиленню від сплати податків. Кожна з цих угод передбачає різні форми інформаційного обміну між контролюючими органами України та інших держав, які виступають сторонами в даних договорах. Наприклад, завдяки інформаційному обміну між ДФС України з компетентними органами іноземних держав у сфері протидії митним правопорушенням було заведено 974 справи про порушення митних правил на суму 652 млн. грн., що складає 3 % від загальної кількості справ, заведених митницями у 2017 році, та 41 % від всієї вартості предметів правопорушень у цих справах. Сума встановлених у ході міжнародної взаємодії несплачених обов'язкових митних платежів склала 57,7 млн. гривень. За результатами опрацювання матеріалів територіальними органами ДФС розпочато 31 кримінальне провадження [99, с. 54]. У 2018 році

співпраця між ДФС України та компетентними органами іноземних держав у сфері протидії митним правопорушенням продовжується. Тільки за 7 місяців 2018 року в результаті міжнародної взаємодії органами ДФС України було заведено майже 400 справ про порушення митних правил на суму 399 млн. грн. Крім того, у ході міжнародної співпраці встановлено несплату понад 16,6 млн грн обов'язкових митних платежів [244].

Незважаючи на можливість отримання інформації із зовнішніх джерел, основний масив даних, необхідних для функціонування органів ДФС України, надходить від платників податків. Підстави та процедурні питання, пов'язані зі зверненням фіскальних органів із такими запитами до платників податків, терміни відповіді на запити регулюються нормами Податкового кодексу України [294], а також конкретизовані Порядком періодичного подання інформації органам Державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 р. № 1245 [301]. Дані правові акти надають фіскальним органам широкі повноваження для отримання від платників податків необхідної інформації та документів. Наприклад, органи ДФС наділені правом надіслати платнику податків або іншим суб'єктам інформаційних відносин письмовий запит щодо надання необхідної їм інформації, за наявності хоча б однієї з підстав, визначених п. 73.3 ст. 73 Податкового кодексу України:

1) за результатами аналізу податкової інформації, отриманої в установленому законом порядку, виявлено факти, які свідчать про порушення платником податків податкового, валютного законодавства, законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи;

2) для визначення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» під час здійснення податкового контролю за трансфертним

ціноутворенням відповідно до статті 39 Кодексу та/або для визначення рівня звичайних цін у випадках, визначених Кодексом;

3) виявлено недостовірність даних, що містяться у податкових деклараціях, поданих платником податків;

4) щодо платника податків подано скаргу про ненадання таким платником податків: а) податкової накладної покупцю або про допущення продавцем товарів/послуг помилок при зазначенні обов'язкових реквізитів податкової накладної, передбачених пунктом 201.1 статті 201 Кодексу, та/або порушення продавцем/покупцем граничних термінів реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних податкової накладної та/або розрахунку коригування; б) акцизної накладної покупцю або про порушення порядку заповнення та/або порядку реєстрації акцизної накладної;

5) у разі проведення зустрічної звірки;

6) в інших випадках, визначених Кодексом [294].

Платники податків та інші суб'єкти інформаційних відносин зобов'язані надати інформацію, визначену в запиті контролюючого органу, та її документальне підтвердження протягом одного місяця з дня, що настає за днем надходження запиту. Але, якщо запит складений з порушенням вимог, встановлених ПК України – платник податків звільняється від обов'язку надавати відповідь на такий запит. Вбачається, що це повністю правильна позиція, яка закріплена в Листі ДФС України «Про надання інформації» від 19.12.2014 № 9081/6/99-99-10-03-02-16, але: по-перше, законодавець не встановив процедуру інформування платником податків податкових органів про свою відмову в наданні інформації у зв'язку з порушенням вимог запиту, при цьому ПК України закріплює відповідальність платника за відмову від надання відповіді на запит. Таким чином, навіть сумлінний платник податків може зазнати санкцій (наприклад, документальної позапланової перевірки) за дії, які не є порушенням податкового законодавства; по-друге, кількість запитів, які можуть бути направлені контролюючими органами платнику податків із підстав, зазначених у п. 73.3 ПК України та у п. 12 Порядку, даними

актами не обмежена. Варто зазначити, що така позиція органів ДФС України по відношенню до платників податків руйнує намагання держави побудувати взаємозв'язок між податківцями та платниками на партнерській основі. Як вірно зауважив Д. О. Мороз, необмеженість запитів є неправомірним розширенням можливостей впливу контролюючого органу на платника податків [248, с. 57]. Підтримуючи вказану думку, вбачається доцільним внести зміни до ПК України та Порядку, виправивши наявну ситуацію, яка заважає адекватним взаємовідносинам між органами ДФС України та платниками податків. У зв'язку з чим необхідно:

1. Викласти п. 16.1.5 ст. 16 Податкового кодексу України наступним чином:

16.1. Платник податків зобов'язаний:

«16.1.5. подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, регістри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання. У разі, коли запит складено з порушенням вимог, визначених абзацами першим – п'ятим пункту 73.3 статті 73 цього Кодексу, платник податків повинен протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту проінформувати контролюючий орган про ці порушення».

2. Доповнити абз. 16 п. 73.3 ст. 73 Податкового кодексу України та викласти її наступним чином:

«Платники податків та інші суб'єкти інформаційних відносин зобов'язані подавати інформацію, визначену в запиті контролюючого органу, та її документальне підтвердження (крім проведення зустрічної звірки) протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту (якщо інше не

передбачено цим Кодексом). У разі коли запит складено з порушенням вимог, визначених абзацами першим – п’ятим цього пункту, платник податків звільняється від обов’язку надавати відповідь на такий запит та повинен протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту проінформувати контролюючий орган про ці порушення».

3. Викласти п. 16 Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом наступним чином:

«У разі коли запит складено з порушенням вимог, визначених у пунктах 9 і 10 цього Порядку, суб’єкт інформаційних відносин звільняється від обов’язку надавати відповідь на такий запит та повинен протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту проінформувати контролюючий орган про ці порушення.

Кількість запитів, які можуть бути направлені платнику податків контролюючими органами не повинна перевищувати 3 запитів щомісяця».

Визначившись із поняттям інформації в діяльності органів ДФС України, необхідно визначитися стосовно того, що ж необхідно розуміти під її правовим режимом. Доцільно зазначити, що питанням правового режиму інформації у своїх працях досліджували такі вчені як І. В. Арістова [10], О. А. Баранов [22], К. І. Бєляков [29], В. М. Брижко [40], М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, В. С. Цимбалюк [114], Б. А. Кормич [163], А. І. Марущак [226], І. М. Сопілко [438] та інші. Зокрема вони зазначають, що правовий режим це особливий порядок регулювання, що виражається у певному поєднанні юридичних засобів для задоволення інтересів суб’єктів права. Отже, основними сутнісними характеристиками та ознаками правових режимів є те, що:

– вони встановлюються законодавством і забезпечуються державою;

– їх метою є регламентація специфічним способом конкретних галузей та суспільних відносин, виділяючи в тимчасових і просторових межах ті чи інші суб’єкти та об’єкти права;

– вони є певним порядком правового регулювання, що складається із сукупності юридичних засобів та характеризується їх певним поєднанням;

– вони створюють конкретну ступінь сприятливості (несприятливості) для задоволення інтересів суб'єктів та їх об'єднань).

Зважаючи на вищевказане, правовий режим доцільно визначити як порядок правового регулювання, що створює бажаний соціальний стан для задоволення інтересів суб'єктів права.

Досліджуючи особливості регулювання інформації, науковці приходять до розуміння, що типовими елементами змісту правового режиму інформації є:

– цільове призначення, яке полягає у встановленні прав та обов'язків суб'єктів з приводу інформації, їх захист, забезпечення інформаційної безпеки та балансу інтересів особистості, суспільства, держави;

– об'єкт правового регулювання – інформація, що володіє загальними властивостями, характерними для будь-яких видів інформації, а також властивостями, характерними для окремих видів інформації, і може бути об'єктом прав як у приватноправових, так і в публічно-правових відносинах;

– правове становище суб'єктів правового режиму, що характеризується з точки зору їх рівності, як рівне й нерівне. Коло суб'єктів правового режиму інформації надзвичайно широке: це, практично, будь-які суб'єкти права, від фізичних та юридичних осіб – до державних органів, органів місцевого самоврядування та самої держави. Правильне визначення кола суб'єктів правового режиму є винятково важливим, оскільки дозволяє встановити, на кого покладено обов'язки щодо забезпечення режиму, дотримання режимних вимог, хто несе відповідальність за порушення режиму;

– комплекс способів правового регулювання та засобів юридичного впливу, що включає основні способи правового регулювання (дозвіл, заборона, позитивне зобов'язання), спрямовані на підтримання режиму в заданих параметрах і виражені в юридичних нормах. Конкретний склад режимних правових засобів та правил, їх поєднання розрізняються залежно від

встановленого правового режиму інформації та визначають ступінь його жорсткості [214].

Щодо правового режиму інформації в органах ДФС України, то необхідно зазначити, що до специфіки такої інформації доцільно віднести наявність суб'єктів та об'єктів інформаційних правовідносин. Як було зазначено у попередній підрозділах суб'єктами інформаційних правовідносин у процесі діяльності фіскальних органів є працівники, уповноважені на ведення цієї діяльності, а також платники податків, об'єднання громадян, міжнародні організації, релігійні організації, суб'єкти владних повноважень. Об'єктами інформаційних правовідносин є документована або публічно оголошувана податкова та митна інформація.

Після внесення змін до Закону України «Про інформацію» ряд науковців (О. А. Мандзюк [220], Т. В. Чернишова [487] та ін.) пропонують ототожнювати правовий режим інформації з порядком створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації з метою забезпечення прав та інтересів суб'єктів інформаційних правовідносин, який передбачений нормативно-правовими актами, а також міжнародним договорами. У даному випадку нам залишається повністю погодитися з цими вченими. Згідно ст. 9 Закону України «Про інформацію» основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. І, як і будь-яка діяльність, вона повинна регулюватися. А з огляду на те, що правовий режим є нічим іншим, як порядком правового регулювання, то і вищезгадане визначення є логічно вивіреним. Варто відзначити, що не може існувати єдиного правового режиму для всього обсягу інформації, оскільки різні види інформації мають свої особливості, що обумовлює необхідність введення для таких видів різних режимів регулювання.

Зокрема, аб. 1 ст. 16 Закону України «Про інформацію» визначає поняття податкової інформації, а у аб. 2 цієї ж статті зазначено, що правовий режим податкової інформації визначається Кодексом та іншими законами. Наприклад, збирання податкової інформації передбачено ст. 72 Кодексу [294], порядок

отримання податкової інформації контролюючими органами передбачено – ст. 73, оброблення та використання податкової інформації – ст. 73.

Отже, правовий режим інформації органів ДФС України визначається як порядок регулювання створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації, що створює бажаний соціальний стан для задоволення інтересів суб'єктів податкових та митних правовідносин.

Податкова та митна інформація, яка перебуває в розпорядженні органів ДФС України є відкритою і загальнодоступною, за винятком інформації віднесеної до категорії обмеженого доступу (критерій поділу інформації за порядком доступу). Користувачі цієї інформації – працівники фіскальних органів; фізичні та юридичні особи – платники податків; державні організації, установи, підприємства України; інші держави, їх громадяни та юридичні особи; міжнародні організації та особи без громадянства – мають рівні права на доступ до інформації і не зобов'язані обґрунтовувати перед її власниками необхідність отримання запитуваної ними інформації. Зауважимо, що класифікація інформації можлива і за іншими критеріями: за змістом (неправова і правова, яка, в свою чергу, поділяється на нормативну й ненормативну); цільовим призначенням (регулятивна, процесуальна, аналітична, обліково-контрольна, оперативно-службова, довідково-методична); ступеня перетворення (первинна та вторинна); часу відображення події (ретроспективна, поточна, перспективна) [269, с. 23]. Податкова та митна інформація, що надходить до фіскальних органів від платників податків і зборів, може бути класифікована на достовірну й недостовірну. При цьому недостовірна інформація поділяється на спотворену навмисне та випадково. З огляду на те, що в структурі ДФС України є спеціалізований підрозділ – податкова міліція, зростає значення і такого критерію як юридичний статус, за яким інформація може поділятися на офіційну й неофіційну. В цілому, з огляду на специфіку інформації, на практиці увесь її масив, який циркулює у фіскальних органах для зручності правового регулювання, поділяють на:

– відкриту інформацію;

– інформацію з обмеженим доступом.

Відкритою податковою та митною інформацією є інформація ДФС України, а також її структурних одиниць, яка має довідково-інформаційний характер з метою покращення реалізації їх сервісних функцій. Синтезуючи основні правові положення, закріплені Законом України «Про доступ до публічної інформації», до відкритої інформації, на думку О. А. Мандзюка, необхідно віднести відомості та дані про:

– організаційну структуру, мету, завдання, функції, повноваження та напрями діяльності податкових органів державної влади;

– структуру та обсяг бюджетних коштів, а також порядок, напрями та механізм витрат тощо;

– нормативно-правові акти, що регламентують діяльність податкових органів і нормативно-правові акти, ухвалені центральним податковим органом, а також проекти правових документів, що підлягають обговоренню;

– перелік та умови отримання послуг, що надаються ним, форми і зразки документів, правила їх заповнення;

– порядок складання, процедура подання запиту на інформацію;

– оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності;

– механізми або процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядників інформації;

– плани проведення та порядок денний відкритих засідань центрального податкового органу;

– загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку;

– інформацію про діяльність суб’єктів владних повноважень: їх місцезнаходження, поштова адреса, номери засобів зв’язку, адреси офіційного веб-сайту й електронної пошти; прізвище, ім’я, по батькові, службові номери засобів зв’язку, адреси електронної пошти керівника органу й його заступників, а також керівників структурних та регіональних підрозділів,

основні функції структурних і регіональних підрозділів, окрім випадків, коли ці відомості належать до інформації з обмеженим доступом;

– розклад роботи і графік прийому громадян;

– вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад;

– перелік і службові номери засобів зв'язку підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДФС України, а також їх керівників, окрім підприємств, установ і організацій, створених з метою конспірації, оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності [220, с. 54-55].

Інформацією з обмеженим доступом, яка знаходиться в розпорядженні органів ДФС України, є суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані органами ДФС України в межах повноважень, передбачених законодавством, з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів або у зв'язку зі службовою необхідністю [220, с. 60]. До інформації з обмеженим доступом належить:

– конфіденційна інформація;

– таємна інформація;

– інформація, яка знаходиться тільки в службовому користуванні (службова інформація).

Конфіденційною інформація є інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов (ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Таємною є інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», розголошення якої

може завдати шкоди особі, суспільству і державі (ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Службовою є інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; інформація, зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці (ст.ст. 6-9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [323]).

Інформація є конфіденційною під час її використання органами ДФС в тому випадку, коли вона отримується від фізичних та юридичних осіб і використовується для реалізації положень ПК й МК України. Така інформація зазвичай містить персональні дані, відомості щодо ведення фінансово-господарської діяльності, комерційну таємницю тощо. Розголошення цих даних може завдати значної шкоди її власникам та потребує надійного захисту з боку органів ДФС [490, с. 22]. Цікавим і цьому аспекті є Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012. Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення ч. 1, 2 ст. 32 Конституції України, прийшов до висновку, що інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та

явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [421]. Конференційною також є інформація про стан сплати податків резидентами або нерезидентами України, про наявність або відсутність у платника податків податкового боргу та відсутність у платника єдиного внеску заборгованості з його сплати. При цьому, наявна в інформаційних системах контролюючих органів інформація про стан розрахунків платника за податками, зборами, платежами, внесками, зокрема, щодо наявності/відсутності податкового боргу/недоїмки з єдиного внеску, може надаватися такому платнику за його бажанням.

Таємною є інформація, доступ до якої є обмежений, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю (ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації»). Згідно ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-XII державною таємницею є таємна інформація, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою [318]. Згідно Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого Наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 [98] до державної таємниці в органах ДФС необхідно відносити:

– відомості про причетність працівників податкової міліції ДФС до здійснення оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких може завдати шкоду цій діяльності або життю чи здоров'ю цих працівників (персоналу), їх близьких родичів у зв'язку з виконанням цими працівниками (персоналом) завдань цієї діяльності;

– відомості про персональні переліки, посади, належність до підрозділів, домашні адреси особового складу (персоналу) органів ДФС;

– відомості про штатну, фактичну чисельність негласних штатних співробітників (працівників);

– відомості про функціональні обов'язки негласних штатних співробітників (працівників) податкової міліції ДФС;

– відомості про кількість, функції позаштатних оперативних співробітників, розголошення яких може перешкодити виконанню завдань оперативно-розшукової діяльності;

– відомості про дійсне призначення або належність підрозділу, який створюється для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких може перешкодити виконанню цих завдань;

– відомості про кількість осіб, які на конфіденційній основі залучені, готуються до залучення або залучалися раніше до співробітництва для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності;

– відомості про кількість приміщень, які на конфіденційній основі використовуються, готуються до використання або використовувалися раніше для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності;

– відомості за окремими показниками про зміст, форми, методи, організаційні положення, оперативну тактику здійснення органом ДФС оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості про організацію, завдання, результати оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості за окремими показниками про наукові відкриття, зовнішній вигляд, винаходи, зміст, результати науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт, тактико-технічні характеристики, організацію, технологію розробки (виробництва), модернізацію спеціальних технічних засобів (зброї), що розкривають організацію, методику, тактику їх негласного застосування під час вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, володіння якими дає змогу зацікавленій стороні впливати на їх результати, що створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості за окремими показниками про наукові відкриття, винаходи, зміст, результати науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт, що мають на меті вдосконалення заходів оперативно-розшукової діяльності або використовуються з цією метою, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості за окремими показниками про розроблення, впровадження, використання інформаційних систем, призначених для забезпечення оперативно-розшукової діяльності, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці;

– відомості про номенклатуру, фактичну наявність, фінансування, потребу в забезпеченні спеціальними технічними засобами чи спеціальною технікою органи ДФС;

– відомості (за кодами економічної класифікації видатків) про потреби, фінансування, витрачання, матеріально-технічне забезпечення, які стосуються проведення або забезпечення негласної оперативно-розшукової діяльності.

Службовою є інформація: 1) що міститься в документах суб’єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов’язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони

країни, яку не віднесено до державної таємниці (ст. 9) [323]. Згідно Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС, затвердженого Наказом ДФС України від 28.08.2014 № 88 [281] до службової інформації в органах ДФС необхідно відносити:

– податкову інформацію та інформацію стосовно перевірочної роботи;

– відомості з питань охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації;

– відомості з питань інформатизації;

– матеріали та відомості щодо робота з особовим складом;

– відомості пов’язані з правоохоронною діяльністю;

– відомості пов’язані з мобілізаційною роботою та цивільним захистом;

– відомості не секретного діловодства;

– відомості пов’язані з митними питаннями.

Підсумовуючи необхідно зауважити, що органи ДФС України акумулюють та використовують значний обсяг інформації, який відображає наявну в фіскальній сфері дійсність у всій сукупності її складових. Зокрема, дана інформація характеризує платника податків та зборів за багатьма показниками. Наявність подібної інформації дозволяє органу ДФС України ефективно виконувати покладені на нього функції та обов’язки, але при цьому зумовлює виникнення певної відповідальності, оскільки частина даної інформації може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом. Загалом, увесь обсяг інформації, який перебуває в розпорядженні органів ДФС України, можна класифікувати на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. До відкритої віднесена інформація довідково-інформаційного характеру. До інформацій з обмеженим доступом віднесені особливо цінні відомості та/або дані, доступ до яких обмежений. Така інформація, залежно від відомостей та їх цінності, поділяється на конфіденційну, таємну та службову інформацію, і наділена відповідним правовим режимом, який є порядком регулювання створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту

інформації, що створює бажаний соціальний стан для задоволення інтересів суб'єктів податкових та митних правовідносин.

2.4. Інформаційні ресурси в діяльності органів Державної фіскальної служби України

У сучасному суспільстві інформаційні ресурси є одним із основних факторів його ефективного функціонування. Вже ні в кого не викликає сумніву та обставина, що швидкість перетворення інформації на інформаційний ресурс, якість інформаційних ресурсів, динаміка їх використання є визначальним фактором статусу держави у світі.

На сьогоднішній день інформаційні ресурси застосовуються у всіх сферах українського суспільства, що дозволяє говорити про поступове становлення в нашій країні інформаційного суспільства, з постіндустріальним типом економіки. При цьому, як вірно зауважує Н. С. Мороз, показником успішного руху України на шляху до інформаційного суспільства є наявність інформаційних ресурсів та їх доступність користувачам. Загалом державна політика формування інформаційних ресурсів повинна бути спрямована на створення механізмів реалізації конституційних прав щодо забезпечення інформацією кожного громадянина, суб'єкта господарювання та органів державної влади і місцевого самоврядування шляхом підвищення ефективності процесів створення, супроводження та використання цих ресурсів. Це значною мірою сприятиме остаточному становленню в Україні інформаційного суспільства, за допомогою якого очікується:

– здатність забезпечення широкого набору телекомунікаційних послуг;

– розширення ринків для постачальників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення;

– суттєве підвищення якості життя громадян, реальне надання їм більш широкого спектра послуг;

– значне зростання попиту інтелектуального та творчого потенціалу громадян для забезпечення збільшення обсягів нових продуктів та послуг;

– принципово нові можливості для поширення інформації щодо наукових та культурних надбань всередині країни і за її межами;

– дійсна демократизація влади усіх рівнів, прозорість її дій, забезпечення її повної інформаційної взаємодії із громадянами;

– поява більш рівних можливостей для усіх громадян, ведення малого і середнього підприємництва завдяки забезпеченню вільного доступу до інформації з будь-яких джерел, до освітянських і культурних програм [251, с. 28-29].

З кожним днем обсяг інформаційних ресурсів зростає, їх структура ускладнюється. Зростання обсягу інформаційних ресурсів веде до збільшення обсягу даних і, відповідно, знань, які зберігаються в цих даних або можуть бути з них отримані шляхом аналізу, а це призводить до створення нової інформації та появи нових інформаційних ресурсів.

Державні інформаційні ресурси призначені для забезпечення національних інтересів України, захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства, органів державної влади та місцевого самоврядування, юридичних осіб в інформаційній сфері. Також вони виступають чинником захисту суверенітету й інформаційної безпеки держави, мають своє місце у площині вирішення завдань економіки, виробництва, науки, культури й інших сфер життєдіяльності суспільства. Узагалі, основним завданням ефективного функціонування інформаційно-правового забезпечення державних інформаційних ресурсів є збереження відомостей, що є власністю держави, при дотриманні інформаційних прав та інтересів людини, громадянина та суспільства [251, с. 111-112]. Державні інформаційні ресурси є основою інформаційного суверенітету України.

Інформаційний ресурс у діяльності органів ДФС України є міжвідомчим державним інформаційним ресурсом, правом власності на який володіє держава. Інформаційний ресурс органів ДФС України відноситься виключно

до державних інформаційних ресурсів. Сьогодні органи ДФС України користуються різними базами даних, отримуючи доступ до них з різних кінців держави, при цьому сервери з цими базами можуть знаходитися як у інших містах, так і обслуговуватися іншими державними органами. При виході з ладу інформаційної системи в такому випадку у співробітників немає можливості отримати паперовий варіант необхідної їм інформації з архіву.

Для визначення особливостей використання інформаційних ресурсів у діяльності органів ДФС України проаналізуємо поняття «інформаційні ресурси» та «інформаційні ресурси органів ДФС України».

На законодавчому рівні поняття «інформаційні ресурси» отримало своє закріплення в Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР. Згідно ст. 1 цього Закону ними є сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [379]. Ч. 2 ст. 53 Закону України «Про інформацію» (старої редакції) вказувала, що до інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення [374]. Розробники проекту Закону України «Про національні інформаційні ресурси» від 1998 року пропонували розуміти інформаційні ресурси як «організовану сукупність інформаційних продуктів певного призначення, необхідних для забезпечення інформаційних потреб громадян, суспільства, держави у певній сфері життя чи діяльності» [411]. Із вказаного вище зазначимо, що в даних актах інформаційний ресурс запропоновано трактувати за різними формами прояву – як документ, інформацію, інформаційний продукт. Підкреслимо, що темі інформаційних ресурсів в діяльності різних організацій та органів влади присвячено багато як вітчизняних, так і зарубіжних наукових робіт. При цьому єдиного трактування терміна «інформаційний ресурс» на сьогоднішній день не існує. Наприклад, аналізуючи законодавче визначення інформаційних ресурсів В. М. Брижко та М. Я. Швець приходять до висновку, що інформаційні ресурси це, по перше, організована сукупність інформації,інформаційних продуктів і інформаційнихтехнологій,призначених для забезпечення визначених

економічних,екологічних, фінансових, інформаційних та інших потреб людини, суспільства і держави; по-друге, організовані в базах і банках даних інформаційні продукти, що мають ретроспективний характер, необхідні для задоволення інформаційних потреб людини, суспільства і держави [42, с. 135].

Досить цікавою видається позиція І. В. Арістової, яка інформаційні ресурси відносить до системи інформаційного простору, який, на її думку, складається з таких головних компонентів:

1) інформаційні ресурси – бази і банки даних, усі види архівів, системи депозитаріїв державних інформаційних ресурсів, бібліотеки, музейні сховища і т. ін.;

2) інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура: територіально-розподілені державні і корпоративні комп'ютерні мережі, телекомунікаційні мережі і системи спеціального призначення та загального користування, мережі і канали передачі даних, засоби комутації та управління інформаційними потоками; інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології – базові, прикладні й забезпечувальні системи, засоби їх реалізації;

3) науково-виробничий потенціал у галузях зв'язку, телекомунікації, інформатики, обчислювальної техніки, поширення й доступу до інформації; організаційні структури, включаючи кадри, які забезпечують функціонування й розвиток національної інформаційної інфраструктури; ринок інформаційних технологій, засобів зв'язку, інформатизації і телекомунікації, інформаційних продуктів та послуг; система взаємодії інформаційного простору України зі світовими відкритими мережами; система забезпечення інформаційного захисту (безпеки); система масової інформації; система інформаційного законодавства [12, с. 106-107].

О. В. Сировой пропонує визначити інформаційні ресурси повним обсягом відомостей, отриманих з навколишнього середовища, створених у процесі певної діяльності знань, даних, що зафіксовані на матеріальних носіях, систематизовані за певною ознакою чи критерієм та призначені для зберігання і суспільного користування як на виробництві, так і в управлінні [431, с. 22].

В цілому існуючі трактування терміна «інформаційний ресурс» дозволяють нам прийти до наступного висновку:

1) перша група авторів відносить до інформаційних ресурсів лише інформацію або масив всієї інформації підприємства чи органу влади, по суті, ототожнюючи ці два поняття (В. В. Годін, І. К. Корнєєв, О. Б. Антопольський, О. В. Костров, Н. І. Гендіна, О. В. Пєшкова, Д. В. Тімоті, Ф. Дравіс, К. Севілла та ін.);

2) друга група відносить до інформаційних ресурсів інформацію, програмні та технічні засоби її обробки, зберігання, а також персонал. Тобто відбувається ототожнення змісту інформаційних ресурсів з метою їх використання в органах влади та підприємствах – побудова інформаційної системи (А. Штуб, Б. Вакнєр, Е. Монк, Д. О'Брайн, Д. Маракас та ін.).

При цьому інформаційний ресурс може розглядатися у вигляді фактора виробництва [102], форми організації виробництва інформаційних продуктів [215], інформаційного потенціалу підприємств [46] і т.п. На сьогодні можна виділити такі особливості інформаційних ресурсів:

– на відміну від інших видів ресурсів (зокрема матеріальних) інформаційні ресурси практично невичерпні;

– у процесі використання інформаційні ресурси не зникають, а зберігаються і навіть збільшуються;

– інформаційні ресурси не є самостійними і самі по собі мають лише потенційне значення. Тільки поєднуючись з іншими ресурсами – досвідом, працею, кваліфікацією, технікою, енергією, сировиною – вони є рушійною силою;

– інформаційні ресурси є формою безпосереднього включення науки до складу виробничих сил. В індустріальному суспільстві наука виступає опосередкованою і безпосередньою продуктивною силою. Посередником при цьому виступають машини, нові матеріали і препарати;

– інформаційні ресурси виникають в результаті не просто розумової праці, а її творчої частини;

– перетворення знань в інформаційні ресурси залежить від можливості їхнього кодування. Існують дві форми інформаційних ресурсів як відчужуваних знань, що стають повідомленнями: пасивна і активна. Модель – це опис системи, що відображає певну групу її властивостей. Програма і проспект – кінцеві, синтетичні форми існування інформаційних ресурсів у їх життєвому циклі. Модель, алгоритм, програма, проект і особливо бази знань – виступають активними формами інформаційних ресурсів. Книги, статті, патенти, бази даних є пасивними формами [285, с. 10];

– у процесі інформаційної взаємодії інформаційні ресурси одержують нову інформацію шляхом менших витрат, порівняно з витратами праці, енергії, часу на його пряме генерування.

Отже, інформаційні ресурси – це, в першу чергу, матеріальні носії, на яких знаходяться всі документи, пов’язані як із результатами інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, так із базами даних, всіма видами архівів, бібліотек, музейних фондів та інших інформаційних масивів, що містять відомості і знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації.

Крім наведених вище понять інформаційних ресурсів, нормативно-правові акти містять поняття національних, державних, бібліотечних інформаційних ресурсів, інформаційних ресурсів спільного користування тощо. Тобто виникає доцільність у класифікації інформаційних ресурсів. Серед науковців сьогодні відбуваються бурхливі наукові пошуки в цьому напрямі. Зокрема розглянемо класифікацію О. В. Сирового, яку було запропоновано у такому вигляді:

1) за способом утворення інформації:первинні (природні) – інформаційні ресурси, що містять інформацію, яка сформувалась у природних умовах;вторинні (штучні) – інформаційні ресурси, що містять відомості, отримані штучно в процесі науково-дослідної діяльності, будь-якої творчої роботи, яка ґрунтується на обробці наявної інформації за спеціальними параметрами та моделями;

2) за способом фіксації [84, с. 7]:зафіксовані на машинних носіях інформаційні ресурси, обробка яких ведеться за допомогою машин, називаються активними інформаційними ресурсами [70, с. 35];зафіксовані на інших, немашинних носіях (папір, плівка тощо);

3) за способом формування інформаційних масивів та поширення інформації:стаціонарні інформаційні ресурси, що формуються та використовуються, як правило, в спеціалізованих інформаційних організаціях за допомогою їх інформаційних систем;пересувні (мобільні) інформаційні ресурси формуються, головним чином, у вигляді банків даних, що включають в себе базу даних та пошуковий апарат до неї, і поширюються як інформаційний продукт на переносних носіях інформації (CD-ROM) [159, с. 39-40];

4) за територіальною належністю:міжнародні – зібрані на території мешкання декількох країн і також є об’єктом їх користування;національні – є національним надбанням певного народу;регіональні – що сформовані та використовуються на території певного регіону;місцеві – забезпечують потребу в інформаційних ресурсах окремих місцевостей;

5) за формами власності:міждержавні – належать декільком державам;державні – належать певній державі. Державні інформаційні ресурси формуються як усіма гілками влади, так і вищими, центральними (міністерствами та відомствами) та місцевими органами і поділяються на види відповідно до цієї належності. До цієї категорії з огляду на специфіку свого дослідження О. В. Сировий відніс інформаційні ресурси ОВС України. До цієї категорії варто віднести інформаційні ресурси органів ДФС України;інформаційні ресурси юридичних осіб – ресурси, що є власністю підприємств, установ, організацій як державної, так і недержавної форм власності;інформаційні ресурси окремої особи;змішаної власності;

6) за характером інформації, що міститься у інформаційних ресурсах:документальні – включають у себе саме документи;фактографічні – містять опис будь-яких фактів і формуються у вигляді картотек, каталогів;

7) за способом організації зберігання та використання:традиційні інформаційні ресурси (масив документів, фонд документів, архів);автоматизовані інформаційні ресурси (банк даних, автоматизована інформаційна система, база знань);

8) за режимом доступу:відкриті – доступні для користування усім;з обмеженим доступом, які в свою чергу поділяються на конфіденційні і таємні;

9) за сферами людської діяльності (галузями):технічної інформації;економічної;військової;політичної;правової;медичної;наукової інформації тощо [431, с. 28-30].

Дана класифікація, як зазначає Т. О. Рекуненко, є цілком обґрунтованою і повною мірою відображає сучасне уявлення про види інформаційних ресурсів, що є безперечним надбанням для сучасної науки і може бути використана на практиці [418, с. 35].

Українські науковці інформаційні ресурси класифікують за наступними ознаками:

1) приналежність ресурсу до певної організаційно-технологічної системи (наприклад, бібліотечної мережі, ЗМІ, корпоративної системи);

2) спосіб виділення об’єктів обліку (твори, документи, видання, бази даних, інтернет-сторінки, сайти, тощо);

3) призначення ресурсу (масова інформація, освіта, бізнес, переписка);

4) зміст ресурсу: тематичний;об’єктний; функціональний$

5) видовий склад ресурсу (види документів);

6) джерело інформації: національне або закордонне; офіційне або неофіційне; тощо;

7) правовий статус ресурсу (публічні документи, об’єкти інтелектуальної власності, спам, таємні документи, тощо);

8) структурний тип ресурсу, що включає: можливість відділення даних від програм та представлення; формати; кодування; інше;

9) відкритість ресурсу (відкритий або з обмеженим доступом);

10) ступінь структурованості інформації;

11) спосіб розповсюдження і носій;

12) мова ресурсу [228, с. 141-142].

В своєму дослідженні Р. Марутян приходить до висновку, що доцільною є наступна класифікація інформаційних ресурсів.

1) за мірою готовності до використання вони поділяються на: актуальні, до яких належать інформаційні ресурси, що актуалізовані в технологічній системі певного типу суспільства. Це необхідна для суспільства інформація, яка забезпечує його життєдіяльність; потенційні, тобто ті, що потребують попередніх ресурсних витрат для свого перетворення на актуальні. Це інформація і знання, які наразі не можуть бути використані суспільством – вони не є ресурсом для даного типу суспільства й не використовуються ним у процесі управління. Суспільство не готове сприймати цю інформацію й використати її як ресурс. Це так звані «корисні копалини», що лежать у землі до свого часу; критичні – інформаційні ресурси, виток, розголошення або втрата яких супроводжується значними політичними, економічними, соціальними та іншими наслідками. Головним критичним інформаційним ресурсом ми вважаємо людину як носія, користувача та творця інформації.

2) за значущістю інформаційні ресурси поділяються на:стратегічні – життєво важливі інформаційні ресурси (з позиції національної безпеки), виток, розголошення або втрата яких становить надзвичайну загрозу інтересам суверенітету, територіальної цілісності або навіть самому існуванню незалежної держави; тактичні – це прикладні науково-технічні, економічні, екологічні, демографічні та інші ресурси, необхідні для забезпечення нагальних проблем; операційні – це поточна ділова, комерційна та інша довідкова інформація, зорієнтована на задоволення щоденних потреб у різних сферах діяльності.

3) за обсягом (глобальністю) інформаційні ресурси можуть розглядатися як: глобальні; загальнонаціональні; регіональні; на рівні місцевого самоврядування, соціальних організацій і окремих підрозділів.

4) за характером впливу на суспільні процеси виділяємо: формувальні інформаційні ресурси, спрямовані на створення суспільних процесів; стимулюючі, орієнтовані на підтримку та розвиток суспільних процесів; стримуючі, що визначають межі суспільних процесів; деструктивні (антиресурс), спрямовані на підрив і усунення визначених процесів.

5) за формою носія інформації:паперові; електронні.

6) за формою власності:державні;недержавні.

7) за рівнем доступу: загальнодоступні – це відкриті інформаційні ресурси, що забезпечують відносини у всіх сферах суспільного державного життя, реалізацію прав, свобод, обов'язків людини, громадянина. Їх використання широким загалом не загрожує конституційному ладу, інтересам особи, суспільних організацій і держави; з обмеженим доступом – це конфіденційна та таємна інформація [222, с. 101-102].

Розглянувши вказані вищі класифікації, доцільно зазначити, що недоліком таких класифікацій є їх значний обсяг, обумовлений кількістю класифікаційних ознак, як основних, так і другорядних. Крім того, наведені класифікації не можна комплексно використовувати для класифікації інформаційних ресурсів органів ДФС України, оскільки вони є загальними, а не спеціальними. У цілому ж, виходячи з вищевказаного, інформаційні ресурси органів ДФС України доцільно класифікувати опираючись на наступні найбільш важливі критерії.

*За рівнем готовності до використання інформаційного ресурсу*в органах ДФС розрізняютьпотенційні інформаційні ресурси та актуальні інформаційні ресурси.

Потенційний інформаційний ресурс - сукупність інформації чи знань, що потребують попередніх ресурсних (часу, аналізу, наукових досліджень та ін.) витрат на їх перетворення в актуальний інформаційний ресурс.Наприклад, для прийняття управлінського рішення у фіскальній сфері на основі оцінки поточної економічної ситуації в конкретному регіоні і прогнозування її розвитку є вся необхідна інформація, але вона розгалужена по різним

інформаційним джерелам. Відповідно, для прийняття такого управлінського рішення необхідно цю інформацію виявити і проаналізувати, систематизувати, узагальнити. Таким чином, необхідно провести інформаційно-аналітичну роботу з формування інформаційного ресурсу для прийняття відповідного рішення. Вартозазначити, що інформаційний ресурс може бути потенційним для одних завдань і актуальним для інших.

Актуальний інформаційний ресурс - це остаточні інформація чи знання, якіпризначені для їх ефективного використання в конкретному напрямі діяльності контролюючих та митних органів.

За значущістю інформаційні ресурси діляться на стратегічні, тактичні і оперативні.

Стратегічні інформаційні ресурси - ресурси, що забезпечують перманентний процес формування свідомості платників податків і зборів щодо діяльності органів ДФС України. Отже, до стратегічних інформаційних ресурсів відносяться ресурси, що створюються і використовуються для забезпечення довгострокових цілей.

Тактичні інформаційні ресурси включають прикладні науково-технічні, економічні, юридичні і інші знання, перетворені в ресурс та необхідні для забезпечення розв'язання в поточному періоді проблем у сфері діяльності органів ДФС України.

Оперативні інформаційні ресурси - це поточна ділова, комерційна і інша довідкова інформація, що орієнтована на задоволення щоденних потреб платників податків і зборів у діяльності органів ДФС України.

За приналежністю інформаційні ресурси можуть бути: загальнонаціональні,регіональні, відомчі.

Загальнонаціональні інформаційні ресурси становлять собою інформаційні ресурси загального користування, що створюються на підставі законодавчих актів України, і використовуються з метою інформаційного забезпечення публічних та приватних інтересів платників податків і зборів.

Зазначені ресурси є основою для інтеграції інформаційних ресурсів, що мають національне значення.

Регіональні інформаційні ресурси містять інформацію, необхідну для інформаційного забезпечення місцевих виконавчих і розпорядчих органів відповідно до їх компетенції, визначеної законодавством України, а також для задоволення інформаційних потреб публічних та приватних інтересів платників податків і зборів.

Відомчі інформаційні ресурси містять інформацію, необхідну для інформаційного забезпечення органів ДФС України згідно їх компетенції, визначеної законодавством України, а також для задоволення інформаційних потреб платників податків і зборів.

За предметною сферою інформаційні ресурси поділяться в залежності від того, для вирішенняяких завдань вони залучаються, а саме: реєстраційна інформація, інформація з податкової звітності, інформація для здійснення митного контролю, митна статистика тощо.

Реєстраційна інформація. Відповідно до п.70.1 ст.70 розділу II ПК України [294]та пункту 3 розділу IV Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків (далі – Положення) [340], центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику, формує та веде Державний реєстр фізичних осіб – платників податків (далі – Державний реєстр).До Державного реєстру вноситься інформація про осіб, які є:громадянами України;іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають в Україні;іноземцями та особами без громадянства, які не мають постійного місця проживання в Україні, але відповідно до законодавства зобов’язані сплачувати податки в Україні або є засновниками юридичних осіб, створених на території України. Усі фізичні особи - платники податків та зборів реєструються у контролюючих органах шляхом включення відомостей про них до Державного реєстру у порядку, визначеному цим Положенням. Облік фізичних осіб - платників податків ведеться у Державному реєстрі за реєстраційними номерами облікової картки

платника податків, а осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган, ведеться в окремому реєстрі Державного реєстру за прізвищем, ім’ям, по батькові (за наявності), серією та/або номером діючого паспорта громадянина України без використання реєстраційного номера облікової картки платника податків (до паспортів зазначених осіб вноситься відмітка, яка свідчить про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та/або номером паспорта).Пунктом 2 розділу І Положення визначено, що Державний реєстр створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які зобов’язані сплачувати податки, збори у порядку та на умовах, що визначаються Кодексом та іншими нормативно-правовими актами України, з метою створення умов для здійснення контролюючими органами контролю за правильністю нарахування, своєчасністю і повнотою сплати податків, нарахованих фінансових санкцій, дотриманням податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Інформація з податкової звітності. Податкова звітність являє собою сукупність дій платника податків (або особи, що його представляє) і контролюючого органу зі складання, ведення і здачі документів установленої форми, що містять відомості про результати діяльності платника податку, його майнове становище і фіксують процес обчислення податку, а також суму, що підлягає сплаті до бюджету. Податкову звітність може здійснювати як платник податку самостійно, так і його представник або податковий агент.

На платника податку покладається обов'язок з податкової звітності у разі, якщо відповідним податковим законом на нього покладено обов'язок зі сплати податку.

Інформація для здійснення митного контролю. До цієї інформації відносять перелік документів та відомостей, необхідних для здійснення митного контролю. Порядок їх подання визначаються Кабінетом Міністрів України. Як правило такі переліки містяться в Типових технологічних схемах

пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників

До митної статистики відносять інформацію про переміщення товарів через митний кордон України, аналітичну інформацію з питань державної митної справи та зовнішньої торгівлі товарами органам державної влади, інформацію міжнародним організаціям та митним органам інших країн згідно з укладеними відповідно до закону міжнародними договорами України та законами України

За доступністю інформаційного ресурсу можна поділити на інформаційні ресурси відкритого доступу та обмеженого доступу.

Інформація відкритого доступу. Згідно з Переліком наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних (далі - Перелік наборів даних), що міститься у додатку до Положення [362], за ДФС України закріплено 40 основних наборів даних.

Крім того, зазначеним Переліком визначено ще 12 наборів даних для всіх розпорядників інформації, з яких до компетенції ДФС України належать 9 наборів даних, які оприлюднені та здійснюється їх постійне оновлення. Набори даних у формі відкритих даних постійно оновлюються на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних у розділі «Податки» [518] та на головній сторінці офіційного порталу ДФС України у банері «Відкриті дані» (тестова версія) [517].

Інформація обмеженого доступу.Згідно зі статтею 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»до публічної інформації з обмеженим доступом відноситься конфіденційна, таємна та службова інформація.

Статтею 7 Закону визначено, що конфіденційна інформація - інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Статтею 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації»визначено, щотаємна інформація - інформація, доступ до якої

обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

Статтею 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації»визначено, що до службової інформації може належати інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень [323].

За приналежністю до інформаційної системи – АС «Ризикові», АС «Податки», АС «Аудит», АС «Скарга», АС «Суди», АС «ФСПД» і т.п.

За джерелом інформації – офіційна інформація, публікації в ЗМІ, статистична звітність, результати досліджень тощо.

Згідно статті 1 Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної владита органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» - офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування – офіційна документована інформація, створена в процесі діяльності органівдержавної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про інформацію», цим Законом[385].

Що ж стосується визначення терміну «інформаційні ресурси органів ДФС України», то серед вітчизняних науковців також не існує єдиної думки з приводу цього питання. Наприклад, І. С. Стаценко-Сургучова зазначає, що інформаційні ресурси органів, тоді ще Державної податкової служби України, нині ДФС України – це діяльність вказаних органів у встановленому законом порядку із застосуванням принципів, методів, способів, правил, схем та

алгоритмів, за якими здійснюється пошук даних, їх збір, обробка, накопичення та зберігання тощо, спрямована на надання своїм підрозділам необхідних для вирішення такої ситуації даних у обсязі, достатньому для функціонування системи [448, с. 176]. В. Я. Мацюк, досліджуючи питання управління інформаційними ресурсами в діяльності податкових органів, зазначає, що без інформаційних технологій неможливо налагодити ефективну взаємодію між владними структурами, а також належним чином підвищити ефективність та якість вироблення та прийняття рішення, вчасно виявити управлінську помилку. Податкові органи зацікавлені у електронних інформаційних ресурсах, які мають відношення до здійснення підприємницької діяльності, в т.ч. реєстрація, ліцензування, патентування, сертифікація. Дана інформація є необхідною при розслідуванні правопорушень у сфері оподаткування. Невизначеність правової основи діяльності різних суб'єктів призводить до інформаційного монополізму окремих структур на відкриті інформаційні ресурси загального користування, на обмеження права доступу ДФС України до інформації, права на використання інформаційних ресурсів [232, с. 115]. Не можна залишити без уваги визначення інформаційних ресурсів органів ДФС України дане Д. О. Морозом, які він визначає як інформаційну інфраструктуру та циркулюючу в ній продукцію інформаційної діяльності (збір, накопичення, аналіз, обробка), яка дає змогу розв'язувати відповідні завдання, що стоять перед органами ДФС України у процесі виконання своїх функцій, пов'язаних з ухиленням від сплати податків [250, с. 225]. Дане визначення вбачається досить обтяжливим та потребує чіткості і конкретності. У загальному вигляді під інформаційними ресурсами органів ДФС України розуміється комплекс інформації, що міститься у базах даних, електронних бібліотеках, реєстрах, звітах, архівах та інших видах інформаційних масивів і служить для належного забезпечення функціонування системи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства [418, с. 32]. Вказане визначення також, на нашу думку, є неточним, так як інформаційний ресурс, в першу чергу, це певний носій, а потім вже інформація, яка на них знаходить,

обробляється, зберігається і захищається розпорядником інформації.

Інформаційні ресурси органів ДФС України виникають у результаті збору, обробки, накопичення та зберігання інформації, яка надходить у процесі взаємодії органів ДФС з органами державної влади та платниками податків і зборів.

На підставі зазначених вище позицій, інформаційним ресурсом органів ДФС України (у вузькому значенні) є матеріальний носій, на якому знаходиться оброблена і систематизована інформація, наявна в їхньому розпорядженні, задіяна в організаційно-службовій діяльності, прийнятті управлінських рішень та навчанні, що забезпечує досягнення як поточних, так і стратегічних цілей на основі проектного підходу.

Дане визначення має низку особливостей. По-перше, розглядається інформаційний ресурс органу ДФС України; по-друге, відображена особливість інформаційного ресурсу – можливість його перебування на різних носіях; по-третє, вказані цілі використання та функціональне призначення інформаційного ресурсу, а також їх тактичний характер; по-четверта, інформаційні ресурси органів ДФС України виникають у результаті збору, обробки, накопичення та зберігання інформації, що надходить у процесі взаємодії суб'ктів податкови та митних правовідносин.

Виходячи з видової приналежності інформаційних ресурсів органів ДФС України можна окреслити дві мети, на досягнення яких вони спрямовані: перша мета (стратегічна) є загальною для всіх державних інформаційних ресурсів – забезпечення національних інтересів України, захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, органів державної влади та місцевого самоврядування, юридичних осіб у інформаційній сфері; друга мета – тактична – забезпечення виконання покладених на органи ДФС функцій та обов'язків [194, с. 41].

У широкому значенні інформаційні ресурси в діяльності органів ДФС України можуть бути представлені сукупністю виділених державою засобів і

задіяних даних, організованих для ефективного отримання органами ДФС України достовірної інформації.

На сьогоднішній день кожен співробітник органів ДФС України в тій чи іншій мірі бере участь в обробці інформації. Навіть податковий міліціонер, перевіряючи документи у громадян України, які хочуть потрапити до адміністративної будівлі, в якій знаходиться податкова інспекція, шляхом запису даних в журнал відвідування, по суті, обробляє інформацію («перетворюючи» її на інформаційний ресурс). Отже, інформаційні ресурси в діяльності органів ДФС України виражають відносини не тільки з приводу використання знань та інформаційних технологій в роботі даного державного органу, а також і людського капіталу.

Ключовим аспектом функціонування інформаційних ресурсів у фіскальних органах необхідно визначити можливість отримувати, володіти та розпоряджатись податковою, митною та похідною від неї інформацією, яку потрібно виділити як базову для функціонування органів ДФС України, так як тільки при наявності значимої для вказаних органів інформації виникає можливість у ефективному виконанні поставлених завдань у повному обсязі та реалізовувати повноваження, визначені законодавством. Завдання, які виконують інформаційні ресурси в управлінні ДФС України виражаються в тому, що вони:

– є специфічною формою взаємозв’язку, взаємодії компонентів системи, а також системи в цілому з навколишнім середовищем;

– обслуговує всі рівні та функції управління – від підготовки та прийняття рішення до підведення підсумків виконання;

– є безпосередньою причиною, яка визначає вибір того чи іншого варіанта поведінки, переводу системи в новий стан, що забезпечує її рух до заданої мети [121, с. 77-78].

Вбачається, що після обробки інформаційні ресурси органів ДФС України зазнають упорядкування й систематизації. Систематизація та структурування інформаційного ресурсу здійснюється за різними ознаками, це

скорочує витрати часу і сил на пошук потрібної для користувача інформації. Найважливіші зміни у сфері пошуку, обробки, зберігання і поширення інформації, що пов’язані з упровадженням і широким застосуванням інформаційно-технічних засобів, стали характеристиками такої форми подання структурованих інформаційних ресурсів, як бази даних. Саме їхні ключові характеристики – інформаційний зміст та електронна форма його представлення – не тільки зумовлюють переваги використання баз даних у різних галузях суспільного життя, а й дають змогу розглядати їх як інформаційний за своєю природою об’єкт. Бази даних сприяють забезпеченню повноти і оптимальності фіксації, актуальності та доступності інформаційних ресурсів у єдиному систематизованому вигляді, високу швидкість оброблення та використання інформації [54, с. 3-4]. Організаційно-правові аспекти збору, аналізу та використання інформації в органах ДФС України, перетворення її на інформаційний ресурс, який зберігається в інформаційній системі – це постійна дослідна діяльність, що охоплює широкий комплекс організаційних заходів та методичних прийомів для вивчення й оцінки інформації про стан дотримання податкового та митного законодавства, результати практичної діяльності органів ДФС України з виконання поставлених перед ними завдань, а також про умови, в яких дані завдання виконуються.

Інформаційні ресурси в діяльності органів ДФС України ґрунтуються на відповідних інформаційних системах. Інформаційними системами є сукупність внутрішніх та зовнішніх потоків прямого і зворотного інформаційного зв’язку об’єкта, методів, засобів, фахівців, що беруть участь у процесі обробки інформації та виробленні управлінських рішень. Інформаційна система в діяльності органів ДФС України є системою інформаційного обслуговування співробітників, які працюють у даних органах, що виконує технологічні функції зі створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації. Серед систем, які містять інформацію, особливе місце належить інформаційному ресурсу бази даних.

Інформаційний ресурс, який зберігається в інформаційній системі – має вигляд електронного інформаційного об’єкту, що є сукупністю відомостей, які мають певну тематичну спрямованість у визначеній формі, створений за розпорядженням керівництва ДФС України на замовлення структурних підрозділів, і доступ до якого здійснюється через прикладний програмний засіб, що пройшов перевірку та включений до фонду алгоритмів та програм ДФС України (автоматизованих робочих місць, автоматизованих інформаційних систем тощо). Інформація, яка зберігається в базах даних, є інформаційним ресурсом – матеріальною основою для здійснення співробітниками фіскальних органів аналітичної роботи. Виділяють наступні напрями формування й наповнення інформаційних ресурсів фіскальних органів України:

– отримання інформації від громадян та її використання;

– пошук і використання інформації, що належить недержавним юридичним особам;

– використання власних інформаційних ресурсів;

– отримання й використання інформаційних ресурсів інших органів держави, у тому числі правоохоронних;

– отримання інформації з інформаційних баз даних спільного користування.

Досягнення ефективних результатів в діяльності органів ДФС України можливе лише за наявності комплексної інформаційної підтримки, яка дозволяє накопичити потрібний для роботи обсяг інформації всіма зазначеними вище способами. На сьогоднішній день основними джерелами інформаційної підтримки органів ДФС України є:

– системи обміну інформацією з міністерствами та відомствами;

– автоматизована система управління документами;

– комплексна система захисту інформації;

– інтегрована система корпоративної мережі органів ДФС України;

– система підтримки прийняття рішень (корпоративне сховище даних органів ДФС України, аналітична система, система відомчої звітності).

Зазначені вище джерела інформаційної підтримки органів ДФС України ґрунтуються на роботі, що виконується інтегрованою інформаційно-аналітичною системою, до основних складових елементів якої належать: управління ризиками; аналіз ефективності діяльності структурних підрозділів ДФС України; формування регламентних та структурованих звітів із задовільним рівнем деталізації; виконання нерегламентованих, довільних запитів; візуалізація даних (подання інформації у вигляді списків (звітів), графічних діаграм, графіків, малюнків, мультиплікативних зображень, таблиць тощо) та ін. Якісна робота інтегрованої інформаційно-аналітичної системи є основою для подальшої інформатизації органів ДФС України, створення АІС та АРМ.

Автоматизована інформаційна система (АІС) – сукупність програмно-апаратних засобів, призначених для автоматизації діяльності, пов’язаної зі зберіганням, передачею та обробкою інформації. АІС, по суті, є комплексом автоматизованих інформаційних технологій, призначених для інформаційного обслуговування – організованого безперервного технологічного процесу підготовки й надання споживачам наукової, управлінської та іншої інформації, яка використовується для прийняття рішень, відповідно до потреб підтримки ефективної діяльності [51]. На відміну від АІС, автоматизованим робочим місцем (АРМ) є організаційно-технологічний і програмно-технічний комплекс, що забезпечує автоматизацію певного технологічного процесу, має свій набір бібліотек, програм та об’єктів бази даних і прав доступу до них [498, с. 36]. Існує і таке визначення «АРМу», під яким розуміють сукупність інформаційних ресурсів, програмного й технічного забезпечення, організаційних заходів індивідуального чи колективного користування з метою виконання функцій управління певними процесами [422, с. 49].

Концепція Національної програми інформатизації передбачає створення низки державних інформаційних ресурсів, таких як: автоматизовані бази даних

«Законодавчі та нормативні акти України», «Ресурси України» (де постійно актуалізується інформація про 260 тисяч підприємств та організацій України), «Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» (було внесено з присвоєнням унікального коду більше ніж 600 тис. суб'єктів господарської діяльності) та інші. На сьогоднішній день більшість автоматизованих баз даних передбачених Концепцією вже запроваджені на практиці.

Якщо звернутись до ретроспективи, то доцільно зазначити, що в період діяльності ДПА України (згодом – ДПС України та Міністерства доходів і зборів України) основними автоматизованими інформаційними системами були: АІС обласного рівня, що забезпечує комплексну автоматизацію функцій роботи з базами даних обласних апаратів; АІС «Облік податків і платежів» районного рівня – забезпечує автоматизацію облікових функцій, автоматизований розрахунок податкової заборгованості та пені за порушення термінів сплати, формування довідок та звітності ДПІ районного рівня; системні локально-мережеві АРМи районного рівня: «Підприємці», «Земля», «Облік платників», «Аудит», «Пільги», «Свідоцтво», «Касові апарати», «Банк», «Звіт» на ін. [120, с. 64]. Проте, на сьогодні основу інформаційного забезпечення діяльності органів ДФС України становить:

– єдиний реєстр податкових накладних – стосовно суб'єктів господарювання, істотно пов'язаних між собою;

– система співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів;

– реєстраційні дані суб'єктів господарювання та установчі документи;

– результати контрольно-перевірочної роботи підрозділів податкового та митного аудиту;

– система відпрацювання «фіктивного» кредиту;

– система оцінки діяльності суб'єкта господарювання.

У процесі інформаційного моніторингу адміністрування податкових та митних платежів працівники органів ДФС України найчастіше використовують наступні інформаційні й автоматизовані системи, бази даних та програмні

комплекси: АС «Ризикові»; АС «Податки»; АС «Аудит»; АС «Скарга»; АС «Суди»; АС «ФСПД» (фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності); АРМ «Система автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів»; АС «Журнал звірки податкових зобов'язань у розрізі контрагентів»; АС «Бест-Звіт»; АС «Оголошення про банкрутство»; АС «Конвертаційні центри»; АС «Акцизні марки»; АС «Зустрічні перевірки» та ін. [249, с. 97].

Іншими джерелами інформації про формування та діяльність фінансово-промислових груп є інформація з: Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів; Єдиного реєстру довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку; Державного реєстру обтяжень рухомого майна; Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство та ін.

Одним із елементів інформаційного забезпечення діяльності органів ДФС України є відкриті реєстри та інформаційні ресурси, що надають можливість платнику податків самостійно отримати певну інформацію в режимі реального часу шляхом авторизації на сайті ДФС України, без підготовки та направлення письмового запиту до територіального відділу ДФС. Так, наприклад на сайті ДФС України функціонує Реєстр платників ПДВ, за допомогою якого можна отримати загальну інформацію про підприємство (індивідуальний податковий номер, код ЄДРПОУ, найменування платника податку, дата реєстрації платником ПДВ тощо). Також на сайті ДФС України функціонує сервіс «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера», який надає інформацію про те, чи перебуває платник на обліку в податкових органах і чи не має податкового боргу на початок місяця.

На сайті ДП «Інформаційні судові системи» Міністерства юстиції України функціонує «Єдиний державний реєстр судових рішень», в якому можна отримати інформацію про наявність судових справ відносно підприємства, якщо підприємство брало участь у подібних судових розглядах.

Необхідно наголосити на тому, що при виконанні різнопланових завдань, покладених на ДФС України, її структурні підрозділи у своїй діяльності

використовують різні за функціоналом та наповненням інформаційні системи (у зв'язку з їх індивідуальним наповненням та спеціалізацією). Наприклад, основними завданнями та функціями органів ДФС України в процесі боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є наступні: участь у вдосконаленні та реалізації комплексної системи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, через виконання законів, указів та доручень Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та нормативно-правових актів ДФС України; організація роботи із запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в органах ДФС України; виявлення фактів одержання доходів злочинним шляхом та їх легалізації; реалізація комплексу заходів щодо запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; організація та проведення перевірок сумнівних фінансових операцій та складання висновків при встановленні фактів, що можуть свідчити про легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом; співпраця з оперативними та слідчими підрозділами податкової міліції, прокуратури та іншими правоохоронними органами з питань розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом; організація фінансових розслідувань діяльності суб'єктів господарської діяльності, щодо яких існує вмотивована підозра у здійсненні ними сумнівних або незаконних фінансових операцій; виявлення та аналіз операцій щодо маскування доходів кримінального походження та встановлення джерел походження таких доходів (їх розміру, схем переміщення й використання); здійснення заходів щодо запобігання та протидії розкраданню бюджетних коштів та їх подальшої легалізації (пошук, арешт і конфіскація доходів майна, майнових прав та інших матеріальних цінностей, одержаних злочинним шляхом). Зважаючи на ці завдання та функції, у ході виявлення незаконних фінансових операцій, які мають ознаки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, інспектори органів ДФС України найчастіше використовують такі інформаційні системи, бази даних та програмні комплекси: інформаційна система «WEB-реєстрація

платників ПДВ»; реєстр самозайнятих осіб районного рівня; єдиний банк даних про платників податків; АІС «Суб'єкти господарювання з ознаками фіктивності»; «Єдиний реєстр податкових накладних»; АС «Аудит»; АС «Відпрацювання сумнівних операцій з ПДВ»; АІС «Карта тіньового сектору економіки»; АІС «Податки»; АРМ «Звіт»; АРМ «Система автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів»; АІС «Журнал звірки податкових зобов'язань в розрізі контрагентів»; АІС «Бест Звіт»; АІС «Картка платника» (негативна податкова історія, високий ступінь ризику) [193, с. 145]. У свою чергу, в процесі виявлення, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, підрозділи податкової міліції звертаються до таких баз даних: АРМ «Облік платників податків – юридичних осіб»; АРМ «Реєстрація платників ПДВ – юридичних осіб»; АІС «Податки»; АІС «Аудит»; АІС «Державний реєстр фізичних осіб – платників податків»; АІС «Галузь»; АІС «Пільги»; АРМ ФСПД; АРМ «Реєстрація та контроль касових операцій», АСМО «Інспектор-2006», АСУАР та ін.

За допомогою вищезазначених інформаційних систем органами ДФС України для виявлення та викриття кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинних шляхом, використовується різна інформація. Так, наприклад, зазначені інформаційні комплекси використовуються з метою встановлення виду діяльності конкретного суб'єкта підприємницької діяльності, посадових осіб, які здійснюють керівництво даним підприємством, періоду взяття його на облік, розміру прибутку за звітний період, встановлення списку контрагентів тощо. АРМ «Облік платників податків» постійно обмінюється інформацією з Національним банком України щодо відкритих і закритих розрахункових рахунків суб'єктів підприємництва тощо [202, с. 112-113].

На сьогодні неможливо уявити діяльність митних органів без використання інформаційних технологій. Так, у 1992 році в митних органах було впроваджено Єдину автоматизовану інформаційну систему, що

забезпечує інформаційну підтримку та супроводження митної справи і становить сукупність кількох взаємопов'язаних інформаційних систем та програмно-інформаційних комплексів [394]. Дана система на цей час охоплює всі митні режими (імпорт, експорт, транзит): автомобільним транспортом – у повному обсязі; залізничним транспортом – при імпорті, транзиті та експорті (давальницька сировина); авіаційним та морським транспортом при імпорті [122, с. 250].

До складу ЄАІС митних органів входять такі елементи:

– автоматизована інформаційна система «Центр» – автоматизована інформаційна система центрального рівня, яка становить сукупність підсистем, комплексів завдань, програмно-інформаційних комплексів та централізованого сховища зведеної інформації про митне оформлення – електронних копій вантажних митних декларацій на паперовому носії та електронних вантажних митних декларацій, інших електронних документів та електронних копій документів на паперовому носії, які використовуються при здійсненні митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, та забезпечує двосторонній обмін митною та іншою інформацією з автоматизованими системами митного оформлення та іншими системами (підсистемами) локального рівня;

– автоматизована система митного оформлення(АСМО) – підсистема, що входить до складу Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів і забезпечує використання електронних документів та електронних копій документів на паперових носіях посадовими особами митного органу для здійснення митних процедур, а також локальні підсистеми митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, що взаємодіють із автоматизованою інформаційною системою «Центр»;

– відомча телекомунікаційна мережа митних органів, що забезпечує інформаційний обмін між елементами Єдиної автоматизованої інформаційної системи;

– локальні обчислювальні мережі митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;

– інформаційно-телекомунікаційний комплекс митних органів «Електронна пошта», що забезпечує обмін електронними поштовими повідомленнями між користувачами ЄАІС ДФС України, забезпечує доступ до документоорієнтованих баз даних і складається з головного інформаційно-телекомунікаційного комплексу та регіональних інформаційно-телекомунікаційних комплексів;

– адміністративно-правова інформаційна підсистема, що забезпечує управління митними органами на всіх рівнях, контроль і дотримання законності під час здійснення митної справи;

– підсистема інформаційного забезпечення, яка включає, у свою чергу: комплекс технічного забезпечення; загальносистемне програмне забезпечення; нормативно-правове забезпечення; науково-методичне забезпечення; організаційне забезпечення системи; систему адміністрування та контролю функціонування програмно-технічних засобів; систему навчання та підвищення кваліфікації працівників (в тому числі, і дистанційну форму навчання);

– система електронного документообігу ДФС України, що забезпечує автоматичне пересилання, реєстрацію та оброблення документів у митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях, контроль за їх виконанням, ведення електронного архіву документів;

– комплексна система захисту інформації, яка повинна забезпечувати захист державних інформаційних ресурсів в автоматизованих системах, що входять до складу ЄАІС митних органів, шляхом упровадження комплексу технічних, програмних, криптографічних, організаційних та інших заходів і засобів комплексної системи захисту інформації, спрямованих на забезпечення конфіденційності, цілісності, доступності, керованості інформації;

– підсистема криптографічного захисту інформації, яка повинна забезпечувати захищений обмін даними між інформаційними системами та автоматизованими робочими місцями структурних підрозділів ДФС України;

– система електронного цифрового підпису ДФС України, що становить автоматизовану систему, призначену для технологічного забезпечення надання послуг електронного цифрового підпису в електронному документообігу користувачів ЄАІС митних органів [394].

Крім того, митні органи у своїй діяльності у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил, виступають користувачами інформаційних систем інших правоохоронних органів України. Наприклад, Інтегрованої міжвідомчої автоматизованої системи обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон «Аркан», адміністратором якої є Держприкордонслужба; Інтегрованого національного банку про транспортні засоби Національної поліції України, до якого входять такі інформаційно-пошукові підсистеми, як «Автомобіль», «Угон», «Документ» (викрадені чи загублені реєстраційні документи), «Номерний знак» (викрадені чи загублені державні номерні знаки) і та ін. [122, с. 257].

Необхідно наголосити на тому, що інформаційні ресурси органів ДФС України входять до сукупності зазначених нами інформаційних систем. Незважаючи на їх кількість, на практиці вони часто залишаються малодоступними для використання у зв’язку з об’єктивними та суб’єктивними причинами, які проявляються в дублюванні робіт, надмірності у зборі первинної інформації, подорожчанні експлуатації існуючих систем та розробленні нових, які необхідно якимось чином адаптувати до існуючої організаційно-функціональної структури. Більш детально проблематика забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України та напрями її вирішення будуть досліджені нами в четвертому розділі даного дисертаційного дослідження.

Таким чином, інформаційним ресурсом органів ДФС України (у вузькому значенні) є матеріальний носій, на якому знаходиться оброблена і систематизована інформація, наявна в їхньому розпорядженні, задіяна в організаційно-службовій діяльності, прийнятті управлінських рішень та навчанні, що забезпечує досягнення як поточних, так і стратегічних цілей на основі проектного підходу. У широкому значенні інформаційні ресурси в діяльності органів ДФС України можуть бути представлені сукупністю виділених державою засобів і задіяних даних, організованих для ефективного отримання органами ДФС України достовірної інформації. Було запропоновано інформаційні ресурси органів ДФС класифікувати опираючись на наступні найбільш важливі критерії: за рівнем готовності до використання інформаційного ресурсу в органах ДФС України розрізняють потенційні інформаційні ресурси та актуальні інформаційні ресурси; за значущістю інформаційні ресурси поділяються на стратегічні, тактичні і оперативні; за приналежністю інформаційні ресурси можуть бути: загальнонаціональні, регіональні, відомчі; за предметною сферою інформаційні ресурси поділяться в залежності від того, для вирішення яких завдань вони залучаються, а саме: реєстраційна інформація, інформація з податкової звітності, інформація з митних накладних тощо; за доступністю інформаційного ресурсу – інформаційні ресурси відкритого доступу та обмеженого доступу; за приналежністю до інформаційної системи – АС «Ризикові», АС «Податки», АС «Аудит», АС «Скарга», АС «Суди», АС «ФСПД» тощо; за джерелом інформації – офіційна інформація, публікації в ЗМІ, статистична звітність, результати досліджень тощо.

Висновки до розділу 2

1. У процесі дослідження поняття та сутності інформаційних правовідносин в діяльності органів ДФС України» запропоновано авторські визначення понять:

– інформаційними правовідносинами є відокремлена, однорідна група суспільних відносин, що виникають в процесі обігу інформації в інформаційній сфері в результаті здійснення інформаційних процесів в порядку реалізації кожним суб'єктом інформаційних прав і свобод, а також в порядку виконання обов'язків державними органами щодо забезпечення гарантій інформаційних прав і свобод;

– інформаційними правовідносинами в діяльності органів ДФС України є суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення покладених на органи ДФС України завдань та функцій, а також під час реалізації права на податкову та митну інформацію платниками податків, органами публічного адміністрування та правоохоронними органами.

2. Особливостями інформаційних правовідносин у діяльності органів ДФС України є: однією зі сторін обов'язково виступають органи ДФС України; інформаційно-правові відносини виникають при повсякденному практичному здійсненні завдань та функцій контролюючими органами в процесі реалізації фіскальної політики, тобто вони мають односторонній державно-владний характер та здійснюють за допомогою форм та методів, визначених адміністративним, податковим та митним законодавством, використовуючи при цьому методи переконання і примусу для вирішення повсякденних завдань; інформаційні правовідносини забезпечують захист прав платників податків і зборів на інформацію; одна із сторін має право вимагати від іншої сторони такої поведінки, яка передбачена відповідною правовою нормою; інформаційно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта інформаційних правовідносин, що не передбачає згоди іншої сторони; порушення однією зі сторін юридичних обов'язків спричиняє її відповідальність.

3. Складовими інформаційних правовідносини у діяльності органів ДФС України визначено: об'єкт, яким виступає податкова та митна інформація; суб'єктами є платники податків та зборів, податкові агенти, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, Національний банк

України, банки, інші фінансові установи, органи влади інших держав, міжнародних організацій або нерезидентів, підрозділи ДФС України; змістом даних відносин є система прав та обов'язків їх учасників.

4. ДФС України є унікальним суб'єктом інформаційних правовідносин, що, у першу чергу, пов'язано з тими функціями, які виконує даний орган державної влади, а по-друге – з видом інформації, яка надходить до податкових та митних органів та використовується ними. При цьому, незважаючи на те, що всі фіскальні органи здійснюють діяльність, тією чи іншою мірою пов'язану з інформацією та інформаційними ресурсами, у складі ДФС України утворені спеціальні підрозділи, які здійснюють управління інформаційними ресурсами на постійній основі, тобто здійснюють діяльність, пов'язану з обробкою інформації та зберіганням, розпорядженням та використанням інформаційних ресурсів, зокрема: Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації; Департамент інформаційних технологій; Інформаційно-довідковий департамент.

5. Органи ДФС України, крім регулювання інформаційних процесів у фіскальній сфері, виступають в якості розпорядника основних інформаційних ресурсів і технологій, реалізують державну інформаційну політику країни, підтримують єдиний інформаційний простір на всій її території, вирішують різні проблеми інформаційного обміну між суб'єктами податкових та митних правовідносин.

6. Інформації притаманні наступні властивості: нематеріальна сутність інформації; відокремленість інформації від її володаря; невичерпність; субстанціональна несамостійність; неспоживаність у процесі використання (незнищенність); можливість необмеженого тиражування, копіювання, відтворення та перетворення (трансформації) форм фіксації інформації. Запропоновано під інформацією в діяльності органів ДФС України розуміти сукупності відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами податкових та митних правовідносин.

7. Органи ДФС України акумулюють та використовують значний обсяг інформації, який відображає наявну в фіскальній сфері дійсність у всій сукупності її складових та характеризує платника податків та зборів за багатьма показниками, що дозволяє органу ДФС України ефективно виконувати покладені на нього функції та обов'язки, але при цьому зумовлює виникнення відповідальності, оскільки частина даної інформації може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом.

8. Інформаційний ресурс у діяльності органів ДФС України є міжвідомчим державним інформаційним ресурсом, правом власності на який володіє держава. Інформаційним ресурсом органів ДФС України є матеріальні носії, на яких знаходиться оброблена і систематизована інформація, наявна в їхньому розпорядженні, задіяна в організаційно-службовій діяльності, прийнятті управлінських рішень та навчанні, що забезпечує досягнення як поточних, так і стратегічних цілей.

9. Ключовим аспектом функціонування інформаційних ресурсів у фіскальних органах визначено можливість отримувати, володіти та розпоряджатись податковою, митною та похідною від неї інформацією, яку потрібно виділити як базову для функціонування органів ДФС України, так як тільки при наявності значимої для вказаних органів інформації виникає можливість у ефективному виконанні поставлених завдань у повному обсязі та реалізовувати повноваження, визначені законодавством.

10. Основними джерелами інформаційної підтримки органів ДФС України є: система обміну інформацією з міністерствами та відомствами; автоматизована система управління документами; комплексна система захисту інформації; інтегрована система корпоративної мережі органів ДФС України; система підтримки прийняття рішень (корпоративне сховище даних органів ДФС України, аналітична система, система відомчої звітності).

РОЗДІЛ 3
ЗАСОБИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

3.1. Інформаційні послуги як засіб забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України

На сьогоднішній день у всьому світі інформація не лише набула величезної значущості для виробництва товарів, а й сама стала товаром і фактором виробництва. Унікальність інформації характеризується її дихотомічними властивостями: невичерпність та скінченність, поширеність і рідкісність. Інформація, втілюючись у всіх компонентах системи продуктивних сил суспільства, виступає складовим елементом усіх моментів процесу праці – і предметом праці, і засобом праці, і складовою частиною живої праці. Багатофункціональність інформації та можливість її швидкого перевтілення з одних моментів процесу праці – в інші, забезпечують даній продуктивній силі одну з провідних ролей у розвитку системи продуктивних сил сучасного суспільства [442, с. 5]. Стаючи нематеріальним предметом, здатним задовольнити економічні потреби, інформація перетворюється на інформаційний продукт, а її надання часто називають наданням інформаційної, або її ще називають електронної послуги. Таке трактування інформаційної послуги переважає у вітчизняному законодавстві. Наприклад, згідно ч. 1 ст. 23 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII інформаційною послугою є діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб [374].

З урахуванням вказаного вище варто зауважити, що розвиток інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікативних технологій в усі сфери суспільного життя і у діяльність органів державної

влади та органів місцевого самоврядування визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики [382]. Водночас Закон України «Про доступ до публічної інформації» визначає суб'єктів владних повноважень та інших розпорядників публічної інформації, а також порядок здійснення та забезпечення права громадян на доступ до цієї інформації. Зокрема, у ст. 2 цього Закону зазначається, що метою є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Також є доречним з'ясувати хто є розпорядниками інформації. Відповідно до ст. 13 Закону розпорядниками інформації визнаються:

1) суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;

2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;

3) особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;

4) суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

Відповідно до цієї ж статті до розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитами інформацію, визначену в цій статті, у порядку, передбаченому цим Законом, прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють:

1) інформацією про стан довкілля;

2) інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту;

3) інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;

4) іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією).

Отже, відповідно ст. 3 вказаного Закону визначає гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації, а саме:

– обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;

– визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;

– максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;

– доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;

– здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;

– юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації [323].

Таким чином, ДФС України є розпорядником інформації, яка знаходиться у її володінні. Тобто даний орган державної влади зобов'язаний відповідно до закону надавати відповіді на інформаційні запити платиків податків і зборів, якщо дана інформація не є обмеженою у доступі, що також визначає закон.

Надання органами державної влади інформаційних послуг громадянам на базі електронних інформаційних ресурсів з використанням мережі Інтернет є вкрай важливим для підвищення ефективності діяльності державної влади та органів ДФС України, зокрема. Також необхідно вказати на те, що для надання

якісних інформаційних послуг платникам податків доцільно передбачити загальнодоступні електронні інформаційні ресурси, які повинні використовуватись в інформаційному обміні; створення системи центрів даних, що надають послуги зі зберігання і захисту електронних інформаційних ресурсів; забезпечення доступу населення до електронних інформаційних ресурсів та надання адміністративних, зокрема, інформаційних послуг органами ДФС України [207, с. 27]

Сфера послуг сьогодні – це одна з найперспективніших галузей державного управління, яка до того ж швидко розвивається. Зміна пріоритетів у правовідносинах держави та особи потребує змістовної переоцінки характеру взаємин між державними органами і приватними (фізичними та юридичними) особами. Надання державними органами різноманітних адміністративних послуг громадянам чи юридичним особам - новий формат оцінки їхніх взаємин. Одна з категорій таких відносин - адміністративні послуги [219, с. 56]. В аспекті нашого дослідження необхідно наголосити на тому, що інформаційні послуги є одним із видів адміністративних послуг, які надаються органами ДФС України.

Надання адміністративних інформаційних послуг органами ДФС України є необхідною умовою існування сучасного українського суспільства, яке взяло курс на демократизацію суспільних відносин. Ці відносини регулюються не лише діючими правовими актами, але й входять до предмету дискусій, пов’язаних з окремими законопроектами. Надання послуг органами виконавчої влади (до яких відносяться податкові та митні органи), іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, державним реєстратором, суб’єктом державної реєстрації, що здійснюють виконавчо-розпорядчі повноваження, регулюється Законом України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI [309]. У ряді законодавчих актів, таких як ПК України від 02.12.2010 № 2755-VI [294], МК України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [243]

містяться норми про надання інформаційних послуг податковими і митними органами на запити зацікавлених осіб.

Надання адміністративних інформаційних послуг є не лише гарантованою функцією держави, яка декларує гласність, відкритість та публічність у рамках податкових інформаційних правовідносин, але й невід'ємним правом громадян України на отримання необхідної інформації від податкових і митних органів. Наприклад, право платника податків на безоплатне отримання у контролюючих органах, у тому числі і через мережу Інтернет, інформації про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження контролюючих органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю закріплено в пп. 17.1.1. п. 17.1 ст. 17 Податкового кодексу України. Відзначимо, що органи доходів і зборів надають не тільки інформацію, яку запитувала заінтересована особа, а й будь-яку іншу інформацію, яка стосується запиту, якщо її доведення до відома заінтересованої особи вважається органом доходів і зборів доцільним (ч. 1 ст. 20 Митного кодексу України). Доступність інформаційних послуг, що надаються державними органами, лежить в основі механізмів сучасного суспільства. Наслідуючи приклад країн-учасниць ЄС, США, Канади наша країна з кожним роком розвиває систему забезпечення доступу громадян до інформації, шляхом надання послуг відповідними органами. Особлива увага приділяється послугам, що надаються органами ДФС України, з якими тісно взаємодіє більшість працездатних громадян нашої країни. С. М. Альохін зазначає, що такими послугами є послуги, які надаються податковими органами щодо здійснення діяльності, спрямованої на забезпечення прав, свобод і захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, в тому числі з надання реєстраційних, інформаційних та інтерактивних послуг із застосуванням інформаційних технологій [7, с. 38]. У свою чергу С. М. Левчук вказує, що адміністративною послугою органів ДФС є публічно-владна, підзаконна діяльність органів ДФС (їх посадових осіб) за заявою фізичних і юридичних

осіб про реалізацію передбачених законом прав та інтересів, забезпечення виконання обов'язків цих осіб у податковій та митній сферах, що має своїм результатом виникнення, зміну, припинення прав і обов'язків фізичної чи юридичної особи, і може відбуватися в одній із таких правових форм управління: виданням індивідуального акта управління або здійсненням інших юридично значущих дій [187, с. 33]. У цілому наведені вище визначення узгоджуються із Законом України «Про адміністративні послуги», відповідно до якого адміністративна послуга є результатом здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямованим на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону. Вбачається, що одним із важливих моментів є те, що фізична або юридична особа сама, за власним бажанням, формує заяву на отримання послуги, не будучи обмеженою в цьому ні розсудом посадових осіб, ні технічними можливостями державних органів, які зобов'язані надати інформацію. Зазначене зумовлює те, що процедура надання інформації є основою (для права на інформацію в цілому) базової правомочності отримання інформаційних послуг. Це підтверджується існуючою на сьогоднішній день практикою нормативно-правового регулювання адміністративних процедур надання інформаційних послуг.

Адміністративна процедура не однорідна, а складається зі стадій, змістом яких є організаційні дії (сукупність вимог, які пред'являються до дій на тому чи іншому етапі процедури), що завершуються проміжними діями. Процедура надання інформації має наступну структуру:

1. Подання адміністративно-інформаційного запиту:

1.1. дія:

– подання адміністративно-інформаційного запиту розпоряднику інформації (дана організаційна дія регулюється вимогами, адресованими суб'єкту; вимогами до формулювання предмета запиту, визначення форми запиту, визначення підвідомчості запиту; зазначення обов'язкових, факультативних або рекомендованих реквізитів).

2. Отримання запиту і його попередній розгляд:

2.1. дії:

– реєстрація запиту;

– перевірка правильності визначення підвідомчості суб’єктом;

– перевірка дотримання суб’єктом вимог форми і наявності в запиті обов’язкових реквізитів;

– інші дії, спрямовані на підготовку запиту до розгляду по суті;

– визначення посадової підвідомчості запиту в рамках розпорядника інформації.

2.2. рішення:

– направити запит для розгляду по суті;

– направити запит по підвідомчості іншому розпоряднику інформації;

– повернути запит у зв’язку з наявністю непереборних порушень, що перешкоджають його подальшому розгляду;

– припинити розгляд запиту за клопотанням суб’єкта-запитувача інформації.

3. Розгляд запиту по суті.

3.1. дії:

– перевірка правильності визначення посадової підвідомчості;

– перевірка наявності запитуваної інформації, її відбір та обробка;

– витребування відсутніх відомостей у інших суб’єктів (розпорядників інформації);

– визначення вартості надання інформаційної послуги;

– інші дії, спрямовані на розгляд запиту по суті;

– складання відповіді.

3.2. рішення:

– надати запитувану інформацію в повному обсязі;

– надати інформацію частково;

– відмовити в наданні інформації;

– повернути запит на стадію отримання запиту та його первинного розгляду;

– припинити розгляд запиту за клопотанням суб'єкта-запитувача інформації.

Природно, що на практиці виділення конкретних дій всередині стадії часто не відбувається. Наприклад, у випадку зі стадією отримання запиту та його первинного розгляду всі організаційні дії здійснюються одночасно в рамках ознайомлення з документом [449, с. 117-118]. Незважаючи на це, важливість дій всередині стадій обумовлюється встановленням проблем реалізації процедури надання інформації державним органом.

Підкреслимо, що на сьогоднішній день в сучасному адміністративному праві не існує єдиної думки стосовно виділення критеріїв класифікації та видів адміністративних послуг. Незважаючи на це, узагальнивши погляди науковців можна виділити основні критерії їхнього розподілу залежно від: змісту адміністративної діяльності; рівня встановлення повноважень щодо надання адміністративних послуг та правового регулювання процедури їх надання; форми їх реалізації; предмета (характеру) питань, за розв'язанням яких звертаються особи до адміністративних органів; оплати (безоплатності); суб'єкта, що надає адміністративні послуги [182, с. 312]. Отже, адміністративні послуги, що надаються органами ДФС України можна класифікувати за наступними критеріями.

За змістом адміністративної діяльності:

– реєстраційні (наприклад, реєстрація книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат платникам єдиного податку);

– дозвільні (наприклад, видача свідоцтва про допущення дорожнього транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками та пломбами;

– засвідчувальні (наприклад, видача довідки про подану декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію);

– інформаційні (надання податкових консультацій та консультацій з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи) [186, с. 45].

За критерієм платності:

– платні, за які стягується державне мито;

– безоплатні (безкоштовні).

За критерієм сфери надання:

– послуги в сфері податкового законодавства;

– послуги в сфері митного законодавства.

За критерієм організаційно-структурних особливостей суб'єктів надання:

– послуги, що надаються підрозділами Департаменту обслуговування платників;

– послуги, що надаються підрозділами Департаменту податків і зборів з фізичних осіб;

– послуги, що надаються підрозділами Департаменту податків і зборів з юридичних осіб;

– послуги, що надаються підрозділами Департаменту організації митного контролю;

– послуги, що надаються Центрами обслуговування платників (далі ЦОП) та ін.

За критерієм організації надання послуги:

– власник надає послугу необмеженому колу осіб за власною ініціативою;

– надання послуги породжується ініціативою користувача за допомогою запиту.

На сьогоднішній день податкові та митні органи надають 92 різні адміністративні послуги, частина з яких може бути віднесена до інформаційних послуг. Відзначимо, що інформаційні послуги, які надаються податковими та митними органами, характеризуються тим, що вони:

– мають чіткий опис і значення кожної з наданих інформаційних послуг;

– розмежовують категорії фізичних та юридичних осіб, яким вони можуть бути надані;

– визначають терміни їх надання;

– вказують на причини можливих відмов;

– передбачають можливість повторного звернення;

– допускають фінансові витрати для отримання конкретної інформаційної послуги, якщо тільки ця послуга не є безоплатною.

Інформаційні адміністративні послуги органів ДФС спрямовані на забезпечення умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи публічно-владну діяльність окремих служб та підрозділів органів ДФС, яка здійснюється за зверненням особи і має своїм результатом надання юридично значущої інформації, що зумовлює виникнення, зміну або припинення правовідносин, у формі витягу з реєстру або письмової/електронної індивідуальної консультації [187, с. 137]. У податковій та митній сфері впровадження інформаційних послуг спрямовано: по-перше, на підвищення якості надання послуг органів ДФС України; по-друге, на підвищення інформованості суб'єктів податкових та митних правовідносин, що має сприяти забезпеченню стабільності надходжень податків та зборів до бюджету країни без залучення заходів державного примусу. Виконання на практиці поставлених цілей зумовлює необхідність створення двох інтегрованих груп умов:

1) розробка і вдосконалення комплексу засобів взаємодії органів ДФС України з іншими суб'єктами податкових правовідносин, заснованих на застосуванні сучасних інформаційних технологій;

2) розвиток організаційно-методичної та інфраструктурної складових взаємодії із суб'єктами податкових правовідносин, які передбачають врахування особливостей надання їм різних інформаційних послуг.

В рамках реалізації вищевказаних умов доцільно:

– полегшувати суб’єктам податкових та митних правовідносин доступ до інформаційних послуг, що надаються на безоплатній основі;

– удосконалювати форми й методи надання інформаційних послуг суб’єктам податкових та митних правовідносин (централізоване телефонне та електронне інформування; поліпшення технічного оснащення та інформаційного забезпечення операційних залів податкових інспекцій; розвиток системи формування й подання до податкових органів в електронно-цифровому вигляді декларацій та інших документів, а також їх прийому і обробки; модернізація технології організації доступу платника податків до персональних даних, що містяться в інформаційних ресурсах фіскальних органів з використанням мережі Інтернет та ін.);

– розширювати і конкретизувати інформаційні ресурси податкових та митних органів, що містять перелік питань суб’єктів податкових інформаційних правовідносин, в тому числі з різних сфер законодавства про податки і збори, а також чіткі й зрозумілі відповіді на них;

– розвивати процедури роботи з державними реєстрами юридичних осіб та підприємців [86, с. 141].

Вбачається, що ДФС України йде шляхом перетворення з фіскального органу на сервісну компанію, орієнтовану на задоволення інтересів різних суб’єктів податкових та митних правовідносин, у першу чергу платників податків. На сьогоднішній день загальний стан оподаткування та час, витрачений на підготовку, подання звітності та сплату податків в Україні характеризується найвищими показниками у порівнянні з іншими країнами світу. Це вимагає подальшого реформування та вдосконалення існуючого рівня податкових та митних відносин і системи в цілому. Проте, враховуючи, що діючі податкова та митна системи вже є достатньою основою для вироблення єдиної політики, а також, приймаючи до уваги певну адаптивність фіскальних органів та платників податків до вже існуючих податків і зборів, необхідно здійснити еволюційне, тобто поступове, реформування вітчизняної фіскальної системи в таку, яка б характеризувалася всіма основними рисами,

притаманними податковим та митним системам розвинених країн світу: раціональністю, справедливістю, стабільністю та передбачуваністю. Очікуваними результатами такого поступального реформування повинні стати розширення спектра послуг, що надаються вказаними вище органами, поліпшення інформування суб'єктів інформаційних правовідносин з різних питань податкового та митного законодавства, збільшення якості та ефективності податкового адміністрування без збільшення штату співробітників органів ДФС України.

Варто зауважити, що формування сервісної моделі в роботі органів ДФС України передбачає удосконалення і подальший розвиток електронної взаємодії між ними та іншими учасниками такої взаємодії. Його мета – повний перехід органів ДФС України на безконтактне спілкування, в першу чергу з фізичними та юридичними особами – платниками податків. При цьому можна виділити наступні основні стадії переходу податкових і митних органів до надання інформаційних послуг на безконтактній основі:

– перша стадія передбачає розміщення в мережі Інтернет інформації про можливі місця і режими надання послуги, а також публікацію бланків та форм заяв, що надаються суб'єктами податкових та митних правовідносин до органів ДФС України з метою реалізації права на отримання інформаційних послуг, з прикладами їх заповнення;

– друга стадія – реалізація можливості заповнення необхідних електронних форм документів на робочому місці заявника, для їх подальшого подання до фіскальних органів;

– третя стадія передбачає можливість реалізації відправки суб'єктами податкових та митних правовідносин заповнених електронних форм документів, необхідних для отримання інформаційної послуги, до податкових та митних органів за допомогою телекомунікаційних каналів зв'язку, попередньої перевірки цих документів органами ДФС України, а також можливості відвідування і запису на прийом;

– четверта стадія передбачає можливість надання інформаційної послуги суб'єктам податкових та митних правовідносин в електронному форматі без відвідування фіскального органу.

На основі даних стадій на сьогоднішній день здійснюється перехід податкових і митних органів до надання інформаційних послуг лише в електронній формі. З цією метою в органах ДФС України безперервно удосконалюються різні електронні сервіси, упроваджується в практику електронна взаємодія за допомогою телекомунікаційних каналів зв'язку, що сприяє підвищенню якості адміністрування податків та інших платежів. Подальша робота в цьому напрямі пов'язана з розширенням спектра інформаційних послуг, сприятиме спрощенню контролю над податковими надходженнями, підвищенню частки добровільно сплачених податків. Усе це повинно привести до вивільнення ресурсів податкових та митних органів, які можна буде використовувати на інші цілі. Доречною є теза, що для України, яка обрала шлях до європейської інтеграції та демократичного розвитку, впровадження електронного урядування, особливо налагодження ефективної мережі надання електронних послуг, є нагальним першочерговим питанням в умовах децентралізації влади, залучення громадськості до процесу управління державними справами, та задля покращення діалогу між державою та її громадянами. При запровадженні електронних послуг в Україні, необхідно обов'язково звернути увагу на подолання «бар'єрів на шляху ефективного надання державних послуг, пов'язаних головним чином з діяльністю уряду та публічних адміністрацій» [489]. Підвищення рівня якості та кількості інформаційних послуг, що надаються органами ДФС України, безпосередньо залежить від упровадження в Україні програми «електронного уряду». «Електронний уряд» – організаційно-управлінська система, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях та об'єднує інформаційні системи державних органів для надання державних послуг в режимі «клієнт – сервер». Електронний уряд дозволяє громадянам взаємодіяти й отримувати послуги від центральних та місцевих органів влади двадцять чотири години на добу, сім

днів на тиждень. Більшість урядів вже прийняли або приймають ініціативи, які пропонують можливість користуватися державними послугами через Інтернет. Проте, для розкриття справжнього потенціалу електронного уряду в Україні потрібна принципова трансформація процесів, в яких десятиліттями формувався механізм надання державних послуг. Зазначимо, що завдання формування «електронного уряду» не зводяться лише до реалізації електронних послуг, а й пов'язані також з удосконаленням системи взаємодії державних органів та забезпечення легітимності адміністративних процесів у електронному середовищі [65, с. 45-46]. Упровадження електронного урядування є нагальною потребою у зв'язку із наявністю таких першочергових завдань, як:

– забезпечення якісно нового рівня управління державою та суспільством в цілому;

– удосконалення взаємодії між органами державної влади, бізнесом та громадянами;

– необхідність підвищення рівня довіри суспільства до влади, якості державних послуг, зниження витрат на утримання державного апарату;

– підвищення активності громадян та бізнесу у формуванні та реалізації політико-адміністративних рішень;

– підвищення конкурентоспроможності національної економіки та міжнародного іміджу України;

– зменшення адміністративного навантаження на організації та громадян, пов'язаного з поданням в органи державної влади необхідної інформації, зниження кількості звернень громадян в органи державної влади для надання послуг і скорочення часу очікування за рахунок підвищення оперативності взаємодії органів державної влади на основі інформаційно-комунікативних технологій;

– гарантування рівня інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, підвищення рівня довіри та взаємодії, скорочення витрат часу на реалізацію людиною і громадянином своїх

конституційних прав та обов'язків за рахунок створення нових та модернізації діючих відомчих сайтів у мережі Інтернет [83].

Успішність упровадження програми «електронного уряду» в Україні будуть забезпечувати такі умови, як:

– кожна послуга або інформація повинна бути доступна в електронному вигляді через мережу Інтернет з метою створення електронних державних послуг;

– при зверненні потенційного клієнта до порталу державних послуг або офіційних сайтів органів виконавчої влади робота з ними повинна бути легкою, простою і зручною;

– повсюдність упровадження інформаційних програм електронного уряду всіма державними структурами в органах державної влади;

– розуміння необхідності переходу всіх без винятку державних службовців до нового способу взаємодії з населенням при виконанні своїх завдань.

У даний час Україна переймає і впроваджує досвід у країн-лідерів зі створенню електронного уряду, створення багатофункціональних центрів і покращення діяльності Кол-центрів (англ. Call-center). Створено передумови для подальшого розвитку зворотного зв'язку з суспільством, інформаційної відкритості, розвитку електронної міжвідомчої взаємодії та громадських інститутів захисту прав та врахування думок одержувачів адміністративних послуг. Міжнародна Ініціатива «Партнерство «Відкритий Уряд» впроваджується в Україні з 2011 року. У межах Ініціативи країни-учасниці розробляють спільно з інститутами громадянського суспільства дворічні плани дій. Кабінетом Міністрів України 30 листопада 2016 року затверджено План дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2016 – 2018 роках». Даний план є третім планом дій з реалізації Ініціативи в Україні. За даними звіту «Індекс Відкритого Уряду» World Justice Project за 2015 рік у групі «Країни Східної Європи та Центральної Азії» Україна посіла 4 позицію [338].

Для України, яка крокує до цивілізованого Європейського співтовариства, у контексті державного контролю у сфері інформатизації, доцільно звернути увагу на такий аспект, як забезпечення надання якісних інформаційних та адміністративних послуг населенню [251, с. 149]. Органам державної влади необхідно усвідомлювати, що якщо заявник задоволений якістю наданої йому державної послуги, а також умовами її отримання, то у нього не виникне думки написати скаргу. Що може підштовхнути заявника подати скаргу до структурного підрозділу, який займається питаннями розгляду звернень громадян [89, с. 85]?:

– тяганина при наданні відповіді та неодноразове відвідування органів виконавчої влади (в нашому випадку податкових і митних органів);

– некомпетентність чиновників (співробітників податкових і митних органів);

– довге очікування результату послуги;

– ускладнення процедурних моментів отримання послуги у зв’язку зі зміною податкового або митного законодавства.

Дані проблеми можуть і повинні бути вирішені, а подальше вдосконалення адміністративних послуг повинно спиратись на прогресивний зарубіжний досвід. З позиції аналізу міжнародного досвіду використання інформаційних технологій у публічному управлінні доцільно виділити наступні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій, у першу чергу щодо надання адміністративних (державних) послуг, що охоплюють:

1) європейську практику угод про надання адміністративних послуг. Наданням адміністративних послуг займаються приватні організації на підставі угоди про надання адміністративних послуг з державними органами. Надання публічних послуг покладається на децентралізовані установи, які, використовуючи ринкові механізми, більш ефективно, ніж традиційні державні структури, працюють із споживачами послуг – громадянами і юридичними особами, що зумовлено високим рівнем конкуренції на ринку та інноваційним

впровадженням інформаційних технологій і систем. Надання адміністративних послуг здійснює корпорація, якою керує держава шляхом видачі дозволів, грантів і субсидій. У Німеччині і Франції законодавство регулює в якості особливої форми контрактних відносин з надання послуг договір оплатного надання послуг. Фінансування організацій, що безпосередньо надають громадські послуги, залишається переважно бюджетним. Акціоновані підприємства з надання послуг діють на контрактній основі з профільними міністерствами та відомствами, мають право акумулювати в своїх фондах значні кошти, одержані від оплати послуг, які призначаються для компенсації наданих державою субсидій та бюджетної залежності. У більшості країн Європейського Союзу є тенденція щодо передачі надання адміністративних послуг приватному сектору з посилення державного та громадського контролю за якістю послуг.

2) європейську практику визначення принципів державної політики у сфері адміністративних послуг. Великобританія для надання адміністративних послуг керується Білою Книгою «Модернізація Уряду» 1999 року, яка включає в себе наступні принципи державної політики у сфері адміністративних послуг, що стали загальними для усіх країн Європейського Союзу:

– принцип реформування державного управління, що стосується забезпечення надання адміністративних послуг через Інтернет, цифрове телебачення та мобільний зв’язок;

– принцип найменшої дії, як максимальне спрощення організації надання адміністративних послуг;

– принцип зворотного зв’язку з одержувачем, як гарантія визначення якості надання адміністративних послуг;

– принцип поінформованості одержувачів, забезпечує споживача можливістю вибору адміністративних послуг, місця отримання і постачальника;

– принцип зацікавленості виконавця для підвищення цілеспрямованості та відповідальності посадових осіб;

– принцип ведення адміністративних послуг з гідністю;

– принцип рівного доступу до державної служби;

3) європейську практику отримання адміністративної послуги через представника фізичних осіб. Адміністративні послуги надаються не тільки одержувачу державної послуги як фізична особа, але і його представнику на підставі довіреності.

4) європейську практика проведення реєстру адміністративних послуг. Експертиза списку адміністративних послуг є важливим елементом у сфері адміністративних послуг, і проводиться безпосередньо державою.

5) європейська практика критеріїв оцінки адміністративних послуг включає наступні критерії:

– відмінна доставка адміністративних послуг одержувачу;

– ефективне й правильне використання ресурсів;

– кооперація з іншими органами держави з орієнтацією на широкий вибір адміністративних послуг;

– забезпечення неупереджених консультацій, як державі, так і одержувачу;

– розвиток всіх аспектів трудової діяльності;

– здійснення своїх обов’язків чесно і неупереджено;

– огляд всіх законів і нормативних правових актів, що стосуються державної послуги;

– забезпечення того, що поведінка індивідуального працівника не вплине на репутацію адміністративних послуг у цілому;

6) європейську практика досудового вирішення скарг. Одержувач адміністративної послуги має право особисто або через свого представника брати участь у процесі розгляду, що дає більш тісну співпрацю і безпосередню участь одержувача державної послуги.

Крім цього, основною особливістю нового етапу удосконалення публічного управління на підставі використання інформаційних технологій є

запровадження хмарних технологій у аналітично-інформаційну діяльність органів публічної адміністрації усіх рівнів [251, с. 149-152].

Вивчення зарубіжного досвіду законодавчого регулювання надання адміністративних інформаційних послуг показало, що Україна багато в чому відстає від високорозвинених країн у даному аспекті. При цьому, прийняті в останні роки нормативно-правові акти, адміністративна реформа та низка додаткових державних програм в інформаційній сфері сприятливо позначаються на реалізації права громадян країни стосовно отримання необхідної інформації від державних органів, в тому числі податкових та митних органів. Підкреслимо, що розвиток системи надання органами ДФС України інформаційних послуг сприяє перетворенню цих органів із наглядових і контролюючих – на сервісні. У результаті ми отримаємо не лише зміцнення позитивного іміджу податкових і митних органів, але й встановлення партнерських відносин між органами ДФС України та іншими суб'єктами податкових та митних правовідносин, у першу чергу – з платниками податків, де на передній план будуть висуватися не інтереси держави щодо наповнення бюджету будь-якими способами і методами, а інтереси кожної зі сторін при дотриманні їх балансу. Для цього у 2012 році з метою регулювання сфери надання адміністративних послуг у, на той час органах державної податкової служби, було видано наказ ДПС України «Щодо створення нових та функціонування діючих ЦОПП» (на сьогодні він втратив чинність) [502], яким було затверджено Концепцію створення та діяльності центрів обслуговування платників податків, рекомендації щодо їх створення, функціонування та облаштування та рекомендований регламент діяльності.Доцільно вказати на те, що функція з надання адміністративних послуг відповідно до основних напрямів діяльності ЦОП полягає у: видачі довідок та дозвільних документів, прийомі податкової звітності, реєстрації вхідної кореспонденції, обслуговуванні платників податків. Дана функція ЦОП, у свою чергу, реалізовується за допомогою наступних інформаційних складових: дозвільної, реєстраційної, ліцензійної, консультаційної та поданням податкової звітності.

Таким чином, на підставі вище вказаного аналізу можна виділити наступні ознакиінформаційних послуг, які надаються органами ДФС України, зокрема:

– надання послуги за ініціативою суб'єкта звернення у формі інформаційного запиту;

– закріплення процедури надання інформаційної послуги на законодавчому рівні;

– суб'єкт надання наділений владними повноваженнями;

– дотримання строків розгляду запиту на інформацію;

– формою надання послуги є відповідь на запит на інформацію.

Виходячи із цих ознак вбачається доцільним сформулювати наступне визначення інформаційних послуг, що надаються органами ДФС України – черезультат здійснення владних повноважень розпорядником інформації за запитом фізичної або юридичної особи, спрямований на забезпечення користувачів інформацією, підготовленою відповідно до їх потреб та призначеною або використовуваною для забезпечення реалізації їх прав та інтересів відповідно до законодавства.

Отже, враховуючи розглянуте вище особливістю інформаційних послуг по відношенню до адміністративних послуг, що надаються органами ДФС України є ідентичність процедури надання інформаційної послуги незалежно від суб'єкта звернення (суб'єкт владних повноважень чи суб'єкт приватного права).

3.2. Форми та методи правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України

В умовах євроінтеграційних процесів, які відбуваються в нашій державі, та у світлі її належного економічного розвитку, забезпечення безперебійної інформаційної діяльності державних органів України набуває особливого

значення. У цьому сенсі податкові та митні органи відіграють важливу роль у процесі створення сприятливих умов для розвитку економічної діяльності (як внутрішньої, так і зовнішньої), забезпечення безпекисуспільства, захисту податкових та митних інтересів України. На сьогодні діяльність органів ДФС України є досить різносторонньою і включає, серед іншого, контроль за встановленим порядком сплати податків та зборів, умовами переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, ведення податкової та митної статистики, обмін податковою та митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, запобігання та протидію податковим і митним деліктам, боротьбу з порушеннями податкових та митних правил, організацію й забезпечення діяльності фіскальних органів тощо.

Безумовно, в період всесвітнього розвитку інформаційних процесів та в умовах будівництва інформаційного суспільства правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є одним із визначальних чинників ефективної роботи податкової та митної систем. Належне інформаційне забезпечення полегшує функціонування податкових та митних органів, дає можливість безперервного цілеспрямованого отримання даними органами інформації, без якої неможливе виконання їх завдань та обов’язків. Саме тому питання форм та методів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України мають велике теоретичне і практичне значення. Крім цього, проблема адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України стає все більш актуальною у зв’язку із постійним ускладненням інформаційних систем та зростанням кількості суб’єктів податкових та митних правовідносин. У цих умовах різко зростає роль і значення форм адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Дані форми є фактичним вираженням методів регулювання даної діяльності, що відображають увесь арсенал правових засобів у процесі правомірної поведінки суб’єктів інформаційних податкових та митних правовідносин.

Форма виступає способом здійснення і вираженням змісту методу, тобто способом організації взаємодії суб'єкта інформаційних податкових та митних правовідносин та його об'єкта, відносин між суб'єктами, їх спільної діяльності в інформаційному процесі. Таким чином, якщо припустити, що метод правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України – це послідовність необхідних дій органу ДФС України в ході вирішення управлінської проблеми, яка існує в інформаційній сфері, то форма – це діяльність органів ДФС України, через яку реалізуються їх функції.

Форма визначає ті організаційні рамки, в яких здійснюються дані дії [434, с. 168]. Форма – це те, за допомогою чого абстрактна можливість методу набуває виразу, реалізується практично. Форма є вираженням сутності методу. Вона є зовнішніми, постійно й типізовано фіксованими вираженнями практичної активності державних органів з формування та реалізації управлінських цілей і функцій, а також забезпечення їх власної життєдіяльності [14, с. 174]. Жоден спосіб діяльності не міг би мати своє вираження, не маючи форми, в тому числі й інформаційна діяльність органів ДФС України. Однак і форма не може існувати без методу. Метод правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України дозволяє відповісти на наступне питання: «Яким способом можна виконати конкретне завдання?», а форма показує, яким чином дане завдання практично вирішується. Прикладом може служити притягнення до відповідальності і заохочення співробітників органів ДФС України: при цьому саме притягнення до відповідальності або заохочення буде методом впливу, а відповідний наказ – формою його реалізації. Отже, формами правового забезпечення інформаційної діяльності є сукупність дій і нормативно-правових актів, які служать здійсненню, реалізації функцій та повноважень, що належать, відповідно до законодавства, органам ДФС України в сфері інформаційної діяльності [205, с. 39].

У науковій літературі загальноприйнятою є позиція, згідно з якою будь-який метод реалізується в наступних формах:

– правовій;
– організаційній;
– організаційно-технічній.

Правова форма використовується, в основному, при підготовці, прийнятті та виконанні управлінських рішень, тому важливо, щоб основна експертиза, статистичні узагальнення, інформаційні відомості, соціологічні дані, що лежать в основі цих рішень, мали належне юридичне закріплення. У більшості випадків управлінське рішення – це правовий акт, який повинен базуватися на законодавстві, прийматися в режимі законності і своїм змістом забезпечувати права, свободи та обов'язки громадян [424, с. 131-132]. Правова форма утворюється сукупністю: по-перше, норм регулювання поведінки суб'єктів податкових інформаційних правовідносин стосовно створення, збору, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони й захисту інформації; по-друге – сукупністю заходів із вироблення та підтримання цих норм.

На важливість правових форм звертає особливу увагу й Д. Журавльов, за якимпід правовими формамидоцільно розуміти сукупність зовнішньо виражених юридично значущих дій, спрямованих на забезпечення законності правових приписів, їх відповідності змісту управлінської політики, а також сприяння досягненню цілей управлінського впливу [90, с. 89]. Різновидом правової форми, як зазначає Г. Бистрик, є така форма,як установча діяльність, що спрямована на забезпечення формування і діяльності системи державного управління, що включає в себе не тільки регулятивно-розпорядчі органи, а й процеси, завдяки яким відтворюється й розвивається дана система управління, спричиняється об'єктивними потребами в забезпеченні державного регулювання суспільних відносин, або визначених законом обов'язком вчинення юридичних дій установчого характеру [31, с. 27]. Найбільш поширеною правовою формою забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України є накази ДФС України, а також інструкції, положення та інші акти. Крім цього, в процесі поточного

забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України керівники цих органів та підрозділів висловлюють свою волю (рішення, розпорядження) у вигляді резолюцій на документах, службових записок та в інших формах.

Отже, правова форма здійснюється в рамках правотворчої діяльності, яка полягає у підготовці, прийнятті та виданні органами ДФС України нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі інформаційної сфери, а також створюють умови для інформаційної діяльності податкових та митних органів.

Напрями роботи органів ДФС України щодо забезпечення інформаційної діяльності, здійснювані у правовій формі, в сукупності з іншими органами державної влади, що здійснюють діяльність в інформаційній сфері, є одним із елементів інформатизації українського суспільства. Інформатизація суспільства зазвичай здійснюється за допомогою роз'яснень та консультацій, які проводить органи ДФС України. Ця діяльність включає сукупність дій і процедур з роз'яснення змісту рішень, що були прийняті структурними підрозділами ... чи його посадовими особами [293, с. 50], норм та положень податкового та митного законодавства і реалізується в переліку дій ДФС перелічених в Положенні Про Державну фіскальну службу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236 [319]. Відповідно пп. 92-5 п. 4 Положення ДФС України організовує у засобах масової інформації роз'яснювальну роботу, пов'язану з практикою застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції. Одними з прикладів реалізації ДФС України такої діяльності є надані нею роз'яснення у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 № 2148-VIII, яким внесено зміни, зокрема, до частини четвертої ст. 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI, що набули чинності з 01.01.2018 [189] або роз'яснення, щодо можливості поповнення рахунку у системі електронного адміністрування ПДВ одного платника ПДВ з поточного рахунку іншої особи

[188]. Такий підхід у повній мірі відповідає тезі, щоформами правового забезпечення інформаційної діяльності ДФС є сукупність дій і нормативно-правових актів, які служать здійсненню, реалізації функцій та повноважень в сфері інформаційної діяльності.

Організаційна форма є способом колективного пошуку оптимального варіанта вирішення управлінської проблеми. Організаційне начало знаходить своє вираження у формах інструктування, інспектування, проведення нарад, поширення передового досвіду. При цьому обрані правові й організаційні форми реалізуються завдяки проведенню значного обсягу технічних робіт з підготовки документів, їх реєстрації, передачі виконавцям... [424, с. 132].

Організаційна форма здійснюється в рамках правозастосовчої діяльності і є заснованою на законодавстві оперативною, повсякденною реалізацією органами ДФС України заходів, спрямованих на те, щоб забезпечити втілення в життя пов’язаних з інформаційною діяльністю правових норм. Дана діяльність здійснюється завдяки:

– підготовці, прийняттю та виконанню рішень щодо здійснення конкретних заходів із забезпечення інформаційної діяльності податкових та митних органів;

– координації структурних підрозділів та окремих органів ДФС України у процесі підготовки й реалізації конкретних заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної діяльності;

– організаційним, реєстраційним, дозвільним, контрольним та іншим формам здійснення правозастосовчої практики у даній сфері;

– консультативній та роз’яснювальній діяльності органів ДФС України, спрямованій на створення умов для ефективної взаємодії з іншими суб’єктами інформаційних правовідносин та виконання покладених на них завдань;

– обліковим, аналітичним, прогнозним та програмним формам роботи тощо.

Наразі, доцільно заначити, що із перелічених організаційних форм специфічними видаються деякі з них, а саме: фіскальні органи мають право

самостійно здійснювати розпорядчі повноваження, приймати рішення, обов'язкові до виконання підпорядкованими фіскальними органами, суб'єктами господарювання та громадянами, і контролювати їх виконання. Відповідно податковий контроль спрямований на кінцевий результат, а використання різноманітних його форм допомагає простежити доцільність здійснення дій на досягнення цього результату, одержання об'єктивних підсумків надання допомоги в подоланні наявних проблем. У цьому випадку особливого значення набувають конкретні форми податкового контролю: попередній, поточний і наступний контроль[77, с. 112-113]. Крім того ПК України гл. 8 ст. 75-86 встановив, що органи державної податкової служби мають право проводити камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки. Досить актуальною є камеральна перевірка, так як саме ця перевірка здійснюється на підставі пп. 75.1.1 ПК України посадовими особами контролюючого органу без виїзду до платника податків на підставі податкової звітності тобто перевіряються лише дані, наведені у поданих звітах. Відповідно до п. 76.1 ПК України для її проведення не потрібно жодного спеціального рішення керівника такого органу або направлення на її проведення. Згода на проведення такої перевірки, як і присутність платника податку, також не потрібні. Доцільність такої форми перевірки, перш за все, у пріоритеті, тому що саме така форма роботи з платниками податків мінімізує корупційні ризики, підвищує ефективність контролю за своєчасним нарахуванням та висвітленням правильної інформації задекларованої платником податків, зменшує надмірні операційні витрати (економія часу) на інформаційну діяльність (підготовку, подання, приймання й оброблення звітності), невиправдані матеріальні витрати на придбання бланків, що, у свою чергу, мінімізує вплив людського фактора – наявність помилок у звітності.

Ще однією специфічною організаційною формою доцільно назвати податкові консультації, які надаються платнику під час вирішення спірних питань податкового чи іншого законодавства. Відповідно до п.п. 14.1.172.

п.14.1. ст. 14 ПК України податкова консультація є двох видів: індивідуальна та узагальнююча. Індивідуальна податкова консультація відповідно до п.п. 14.1.172-1 п.14.1 ст.14 ПК України – це роз'яснення контролюючого органу, надане платнику податків щодо практичного використання окремих норм податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган, та зареєстроване в єдиному реєстрі індивідуальних податкових консультацій.Відповідно до п.п. 14.1.173. п.14.1 ст.14 ПК України узагальнююча податкова консультація – це оприлюднення позиції центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, щодо практичного використання окремих норм податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, що склалася за результатами узагальнення індивідуальних податкових консультацій, наданих контролюючими органами платникам податків, та/або у разі виявлення обставин, що свідчать про неоднозначність окремих норм такого законодавства.

Тому саме податкові консультації допомагають уникати порушень законодавства щодо сплати податків і саме ця форма діяльності фіскальних органів є тим основним елементом, який допомагає налагодити процес взаємодії платників податків з контролюючими органами.

Наступною формою адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС Україниє організаційно-технічна. Важливими складовими діяльності щодо забезпечення інформаційної діяльності, здійснюваної в організаційно-технічній формі, є:

– технологічне;
– кадрове;
– матеріальне забезпечення.

Технологічне забезпечення є сукупністю методичного забезпечення й технологічного інструментарію, що використовуються органами ДФС України в інтересах виконання покладених на них функцій та обов’язків. Методичне

забезпечення утворюється сукупністю технічних норм, яких необхідно дотримуватися для забезпечення безпеки інформаційної інфраструктури, її складових: інформаційно-телекомунікаційних систем, мереж зв'язку, систем автоматизованого управління галузями, підприємствами і технологічними процесами. Важливою частиною цих норм є вимоги з безпеки або, інакше кажучи, стандарти безпеки [69]. Вони призначені для забезпечення взаємодії між виробниками, споживачами, експертами з кваліфікації та сертифікації сучасних інформаційних технологій. Технологічний інструментарій ... утворюється сукупністю технічних і програмних засобів захисту інформації, інформаційно-телекомунікаційних систем, систем зв'язку, інших систем обробки інформації від несанкціонованого доступу, а також несанкціонованого виконання операцій з цією інформацією та ресурсами [28, с. 56].

Система підготовки й перепідготовки кадрів в інтересах виконання завдань інформаційної діяльності органів ДФС України є кадровим забезпеченням. При цьому кадрове забезпечення включає в себе сукупність правових актів, що регламентують навчальні програми ВНЗ, які, у свою чергу, відповідають за підготовку даних кадрів. На сьогоднішній день ВНЗ, які спеціалізуються на підготовці співробітників для податкових та митних органів, є Університет державної фіскальної служби України та Університет митної справи і фінансів, які під час навчання та перепідготовки кадрів для органів ДФС України особливу увагу приділяють знанням у сфері інформаційної діяльності податкових та митних органів.

Матеріальне забезпечення утворюється сукупністю матеріальних ресурсів, що використовуються органами ДФС України. На сьогоднішній день склалася ситуація, згідно з якою податкові та митні органи мають різний рівень матеріального забезпечення, що залежить, у першу чергу, від їх віддаленості від центру. Районні державні податкові органи забезпечуються необхідним обладнанням за залишковим принципом, у зв'язку з чим виникає його дефіцит. Наприклад, у податкових органах України вже не перший рік використовують джерела безперебійного живлення, але їх кількість не покриває всі комп'ютери.

Станом на кінець 2015 року у Вовчанській об'єднаній державній податковій інспекції Головного управління ДФС України в Харківській області на 38 комп'ютерів припадало всього лише 1 джерело безперебійного живлення, яке знаходилось у відділі бухгалтерського обліку та звітності. Тобто, за фактом службова інформація жодного податкового інспектора Вовчанській ОДПІ ГУ ДФС України в Харківській області не була захищена від перепадів напруги [65, с. 183]. Отже, перепади напруги, відключення електроенергії може привести до збоїв у тих органах ДФС України, які не оснащені спеціальним обладнанням для захисту від таких проблем. Так, унаслідок збою в роботі АІС «Управління документами» з 6 до 11 грудня 2015 року на рівні ДФС були втрачені близько 3 Терабайт інформації (близько 531 тис. електронних документів, 26 тис. даних в реєстраційних картках, 4,1 тис. реєстраційних карток, 3,1 тис. контрольних карток та інше). Як зазначається, серед втрачених реєстраційних карток 128 належало Верховній Раді, 174 – Кабміну, 136 – Мінфіну, 2062 – іншим міністерствам та центральним органам виконавчої влади та 1547 – юридичним особам. Водночас наголошується, що кількість втраченої внутрішньої кореспонденції і на рівні територіальних органів не встановлено. Згідно з даними перевірки, документи були втрачені через виникнення і подальше скупчення помилок «в системі збереження даних Hitachi VSP, що призвело до неможливості створення резервної копії системи та втрат даних (06-11.12.15)». Причиною цього, згідно з документом, стали «перегріви серверного обладнання, викликані неналежною роботою системи охолодження, збої в роботі, вимикання електроенергії, відсутність документації на обладнання, розташоване в серверному приміщенні, відсутність сервісного обслуговування системи збереження даних». Зазначимо, що Розпорядження № 22-р про проведення перевірки вийшло лише 3 лютого 2016 р. – тобто через два місяці після катастрофи у веденні баз даних, коли вона, очевидно, і була виявлена. За межі самої ДФС скандал з безповоротною втратою інформації не вийшов зовсім. При цьому ціна всієї втраченої інформації вимірюється десятками мільярдів доларів [94]. Вирішення даної

проблеми вбачається у виданні внутрівідомчих правових актів в середині ДФС України з чітким зазначенням фінансового розподілу коштів між всіма структурними підрозділами, які виділяються з державного бюджету України митним та податковим органам. Кошти необхідно виділяти із зазначенням конкретних цілей. Наприклад, на придбання інформаційно-аналітичного устаткування для автоматичної обробки інформації, придбання спеціальної інформаційної техніки, оновлення комунікаційної мережі тощо. При цьому доцільно дотримуватися принципу цільового використання виділених коштів. За його порушення співробітники, відповідальні за виділення коштів, повинні нести адміністративну та дисциплінарну відповідальність.

На заваді матеріального забезпечення органів ДФС також стали «санкційні війни» розпочаті Україною з Російською Федерацією. Після прийняття Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 2 вересня 2015 року Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»» від 16.09.2015 № 549/2015 [392], такі виробники антивірусного програмного забезпечення як ТОВ «Доктор Веб» та ЗАТ «Лабораторія Касперського» потрапили під дію Закону України «Про санкції» від 14.08.2014 № 1644-VII [393]. Вони підпали під такий вид санкцій, як заборона здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб – резидентів іноземної держави державної форми власності та у юридичних осіб, частка статутного капіталу яких перебуває у власності іноземної держави, а також державних закупівель у інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт, послуг походженням з іноземної держави, до якої застосовано санкції згідно із Законом. Крім того, санкції у вигляді заборони здійснення державних закупівель та використання органами державної влади України антивірусних програмних продуктів «Kaspersky» виробництва російських комерційних структур були застосовані до ТОВ «Лабораторія Касперського Україна» та Компанія «Лаборатория Касперского». Виконуючи Указ Президента України № 549/2015, у податкових органах та інших державних установах стали масово

видаляти програмне забезпечення російського виробництва. Таким чином, на даний момент, як вірно підкреслює М. В. Гордійчук у податкових органах або зовсім відсутні програми антивірусного захисту або стоять «піратські» версії американських і європейських продуктів [65, с. 169]. Дана обставина також впливає на діяльність органів ДФС України. Будь-яка хакерська атака чи внутрішній збій може вивести «беззахисну» АІС податкового чи митного органу з ладу, тобто майже повністю зупинити інформаційну діяльність даних органів, яка більш ніж на 90 % залежить від роботи електронних інформаційних систем.

Складовою матеріального забезпечення є фінансове забезпечення. Фінансове забезпечення утворюється сукупністю фінансових ресурсів, що виділяються з державного бюджету України митним та податковим органам. Фінансування ДФС України здійснюється відповідно до Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228 [303].

Обсяг видатків згідно із розписом Державного бюджету України на січень – лютий 2018 року на утримання ДФС України за усіма бюджетними програмами, а саме – за загальним фондом бюджету склав 1 346 514 300,00 грн., у тому числі за основною бюджетною програмою 3507010 «Керівництво та управління у сфері фіскальної політики» – 1 317 842 200,00 гривень. Станом на 01.03.2018 року органи ДФС України та підвідомчі бюджетні установи профінансовані відповідно до затверджених кошторисних призначень на 99,7 % [446].

Незважаючи на значний обсяг фінансування та майже 100 % його виконання, він є недостатнім. Останнім часом посилився відтік з органів ДФС України спеціалістів середньої ланки. У 2017 році податківці масово звільнялися зі служби і тільки на початку 2018 року дану тенденцію вдалося зупинити завдяки тому, що бюджет передбачив збільшення фінансування ДФС України на 45 % у порівнянні з 2017 роком (див. додаток В).

Отже, форми адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності мають свої особливості, що пояснюється специфікою їх положення в системі органів виконавчої влади. Ця специфіка обумовленатим**,** що основною функцією органів ДФС Україниє контроль за правильністю нарахування і своєчасністю внесення податків, зборів та інших платежів до Державного бюджету та здійснення процедури з роз'яснення змісту норм та положень податкового та митного законодавства, рішень, що були прийняті структурними підрозділами чи посадовими особами фіскальних органів.

Методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності, які є одним із найважливіших компонентів в системі способів правового впливу на волю суб'єктів інформаційних правовідносин (в нашому випадку – податкових та митних правовідносин), виражену в їх поведінці, є також своєрідним способом впливу на інформаційні правовідносини з метою їх врегулювання. В свою чергу, адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є частиною системи правового забезпечення інформаційної діяльності держави та включає в себе систему адміністративно-правових засобів, що створюють необхідні умови для функціонування та розвитку інформаційної діяльності органів ДФС України.

Метод характеризує поведінку суб'єктів як автономну або супідрядну, де дані характеристики розуміються, відповідно, як стан волі суб'єктів, що виражається у їх здатності свідомо й цілеспрямовано керувати своїми вчинками (у певних рамках свободи своєї поведінки) і не залежати від довільної волі інших суб'єктів даного відношення, а також здатність керувати своїми діями в рамках, встановлених (у певному регламентному порядку) волею інших суб'єктів [424, с. 163]. Фактичний стан волі суб'єктів може бути надзвичайно різним залежно не лише від фактичного стану і статусу даних суб'єктів, а й від наявності акта (рішення) органу влади, угоди сторін тощо. Як слушно зауважують М. І. Байтін і Р. О. Халфіна, через вольовий момент поведінки учасників суспільних відносин відбувається їх упорядкованість,що підтверджує справедливість висновку про те, що право впливає безпосередньо

не на суспільні відносини і навіть безпосередньо не на поведінку їх учасників, а на їх здатність свідомо й цілеспрямовано обирати прийнятний для себе варіант поведінки, яка може бути не лише правомірною, а й неправомірною, довільною [16; 478, с. 44].

Окремо взяті методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності знаходять своє вираження в нормах інформаційного права, де фіксується певний варіант поведінки учасників інформаційних правовідносин, інакше кажучи – передбачається, який стан волі повинно бути обрано для організації взаємин сторін.

Під методом у широкому значенні цього слова, як правило, розуміють певний шлях, спосіб, прийом вирішення якої-небудь задачі, теоретичного, практичного, пізнавального, педагогічного характеру. Метод – це сукупність правил поведінки і вимог дійсності [3, с. 156]. Під методами діяльності розуміють способи, засоби, прийоми досягнення поставлених цілей, вирішення поставлених завдань [103, с. 172]. На думку В.С. Четверикова, метод діяльності (управління) – це спосіб аналізу і оцінки стану реалізації функцій та завдань управління, засіб та прийоми впливу органу виконавчої влади (суб'єкта управління) на об'єкти, які підлягають управлінню (фізичні та юридичні особи). Він відмічає, що головним призначенням та принциповою роллю методу є те, що «він виступає найбільш ефективним підходом і засобом досягнення сформульованої цілі управління» [488, с. 187]. В адміністративному праві саме методи виражають змістовний бік управлінського впливу. Вони є волею держави, конкретизованою відповідним управлінським органом у межах наданих йому юридично-владних повноважень. А тому методи діяльності – це різні способи, прийоми та засоби цілеспрямованого, організуючого впливу суб'єктів управління на об'єкти, які віднесені до їх відання [144, с. 184]. Виходячи з вищевказаного, під методом правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України доцільно розуміти засоби і способи, за допомогою яких органи ДФС України впливають на поведінку суб'єктів податкових та митних правовідносин.

Як вірно підмічає Є. Є. Бамбізов метод – це засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання: сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності. Ефективність забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України більшою мірою залежить від правильного використання методів [19, с. 115-116]. Особливості використовуваних методів істотно залежать від суб'єкта впливу та переслідуваних цілей. Наприклад, якщо співробітника органу ДФС України можна заохотити позачерговим званням чи преміюванням, то до платника податків цей вид заохочення застосувати неможливо.

Відзначимо, що методи можуть бути класифіковані та поділені на різні види й за різними ознаками. Наприклад, виходячи з найбільш загальних методів впливу права на поведінку людей їх поділяють на заборони, дозволи та приписи (О. С. Іоффе, М. Д. Шаргородський) [107]. Залежно від виду правових утворень методи поділяють на: загальні (безпосередньо припис), галузеві (певний вид методу, що відображає його юридичну природу), конкретні (переконання, примус та метод правових гарантій) і приватні (С. Г. Дроб'язко) [82]; загальні (загальноправові) методи регулювання, що характеризують регулюючий вплив права в цілому, галузеві (загальногалузеві) методи, що розкривають специфіку регулювання окремою галуззю права відповідного роду суспільних відносин, методи регулювання певного виду або комплексу відносин правовим інститутом та методи регулювання, притаманні окремій юридичній нормі (Д. Є. Петров) [17]. За змістом методи можуть бути як матеріальними, тобто заснованими на нормах матеріального права, що встановлюють загальні правила поведінки в регульованих відносинах, так і процесуальними, тобто заснованими на відповідних нормах права, що передбачають порядок провадження у конкретних справах, реалізацію заходів правового захисту і т.п. (О. А. Савостін) [424]. Підкреслимо, що методи є різноманітними і можуть бути класифіковані за такими критеріями як юридичними властивостями, способом впливу на поведінку об'єктів

управління, формою вираження, формою припису, ступенем визначеності вимог до методу, інтенсивністю впливу методу на суспільні відносини і т.д.

Виходячи із способів впливу на поведінку, вбачається виділити наступні групи методів правового регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України:

1) імперативні (методи владного наказу): метод припису і метод заборони;

2) диспозитивні (методи правової автономії): метод дозволу і метод узгодження;

3) заохочувальні;

4) рекомендаційні;

Метод припису в сфері правового регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України полягає у покладанні на учасників податкових та митних правовідносин обов'язку здійснювати певні дії. Метод припису використовується, наприклад, в інформаційних правовідносинах щодо використання інформації з обмеженим доступом.

Метод заборони полягає у покладанні органами ДФС України на інших учасників податкових та митних інформаційних правовідносин обов'язку утримуватися від здійснення певних дій. Заборона виражається не лише у вказівці того, чого не можна робити, а й у встановленні тих певних правових наслідків, які можуть настати, якщо учасники оберуть недозволений варіант поведінки і, якщо заборона порушується, для правопорушника настають негативні юридичні наслідки, тобто реалізується санкція норми права, яка містить заборону [424, с. 163]. Наприклад, у 2015 році співробітниками управління власної безпеки ГУ ДФС у Харківській області спільно з працівниками прокуратури області у ході проведення слідчих дій було затримано «на гарячому» співробітника митного поста «Харків-аеропорт» Харківської митниці ДФС [254]. В ході слідства було встановлено: по-перше, що митник за грошову винагороду продавав службову інформацію з обмеженим доступом з АСМО «Інспектор», до якої мав доступ у зв'язку з

виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків; по-друге, дії співробітника містять в собі порушення вимог ст. 43 Закону України «Про запобігання корупції» (нерозголошення інформації, що стала відомою особі у зв'язку з виконанням нею своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом) [328]. Як наслідок – митник поніс адміністративну відповідальність, передбачену ст. 172-8 КУпАП.

На підставі наведеного прикладу необхідно наголосити на тому, що даний метод дає змогу виявити реальний стан корупційних проявів в органах ДФС України, а також визначити причини та умови, що сприяють проявам даного негативного явища з метою визначення його тенденцій для ефективного здійснення необхідних заходів щодо його попередження чи протидії.

Метод заборони використовується, у першу чергу, для позначення діянь, які становлять інформаційні правопорушення, за вчинення яких суб'єкт інформаційних правовідносин несе відповідальність.

Метод дозволу полягає в наданні учасникам податкових та митних інформаційних правовідносин права на вчинення або не вчинення (на свій вибір) будь-яких дій. Як зазначає К.Є. Ігнатєнкова, дозвіл – це виражений за допомогою юридичних норм спосіб правового регулювання, який полягає в наданні суб'єкту, в окреслених законом рамках, свободи вибору варіанту поведінки, що стимулює його правову активність, творчі якості, та сприяє найбільш повному задоволенню інтересів особистості, суспільства і держави [106, с. 9]. Дозволи в інформаційній діяльності органів ДФС України досить поширені, при цьому вони мають характерні ознаки. Основною ознакою є те, що вони встановлюються нормами права і надають можливість платнику податків діяти вільно у встановлених нормативними приписами рамках.

Метод узгодження. Узгодження – це обговорення і вироблення декількома суб'єктами (учасниками суспільних відносин) єдиної думки з того чи іншого питання управління або отримання від вищого органу чи іншого зацікавленого у справі органу виконавчої влади (громадського об'єднання)

згоди на вчинення будь-яких управлінських дій. Метод узгодження застосовується рівноправними суб'єктами інформаційних правовідносин для досягнення консенсусу між ними. Узгодження виникає з ініціативи одного або декількох рівноправних учасників суспільних відносин спільної діяльності і може носити обов'язковий характер при вирішенні питань, які порушують інтереси (потреби) інших органів виконавчої влади [424, с. 146].`Даний метод застосовується при взаємодії податкових та митних органів з іншими органами і службами як України, так і зарубіжних країн. Наприклад, тісна взаємодія ДФС України з комітетами Верховної Ради України тільки уІ півріччі 2018 року дозволила розробити 147 законопроектів, які стосуються повноважень ДФС. Всі законопроекти, що стосуються повноважень ДФС були опрацьовані фахівцями фіскальної служби, підготовлені експертні висновки щодо кожного законопроекту з визначенням позиції ДФС про підтримання, не підтримання, чи надання зауважень та пропозицій до проектів законодавчих актів з метою їх доопрацювання та приведення до норм чинного законодавства [112]. Тісна взаємодія органів ДФС України з Федеральним міністерством фінансів Німеччини на початку 2018 року дозволила попередити спроби незаконного ввезення в Україну 10 елітних транспортних засобів вартістю 0,5 млн. євро. Крім того, завдяки співпраці з німецькими колегами було попереджено спробу контрабандного ввезення в Україну партії кокаїну вагою понад 4 кг, який переміщували з Латинської Америки (Сан Пауло, Бразилія) через ОАЕ в Україну (Одеса) [470].

Федеральне міністерство фінансів Німеччини також взаємодіє з органами ДФС в нормотворчій сфері. Одним із найрезультативніших проектів у митному напрямі став проект Twinning. Рекомендації, які були надані Федеральним міністерством фінансів Німеччини податківцям та митникам у рамках проекту, були враховані під час розробки Стратегічних ініціатив розвитку служби до 2020 року.

Метод рекомендацій полягає у вираженні органами ДФС України суб'єктам податкових та митних інформаційних правовідносин побажання

щодо дотримання останніми відповідної моделі поведінки, яка не є обов'язковою, але бажаною для податкових та митних органів. Метод рекомендацій широко використовується, наприклад, при взаємодії податкових та митних органів із ЗМІ. При регулюванні інформаційних правовідносин, що виникають в мережі Інтернет, рекомендаційні правові норми тісно переплітаються з етичними.

Особливість рекомендаційного методу полягає в тому, що, приписуючи суб'єктам певну поведінку, їм одночасно надається право самостійно вирішувати питання про обсяг, форми та шляхи реалізації даної поведінки, тобто в одних випадках рекомендація надає право суб'єктам обирати те чи інше рішення, у інших – зобов'язує прийняти якесь одне рішення, дозволяючи при цьому конкретизувати положення норми, виходячи з реальних можливостей даного суб'єкта [424, с. 150].

Метод заохочення тісно пов'язаний із методом рекомендацій. Різниця полягає в тому, що при використанні методу заохочення законодавець не лише рекомендує будь-яку модель поведінки, а й надає пільги чи інші блага при її виборі [468]. Заохочення, на відміну від рекомендації, не лише акцентує увагу на бажаному варіанті поведінки суб'єкта правовідносин (який обіцяє переваги у порівнянні з традиційним), а й безпосередньо мотивує бажаний варіант поведінки встановленням конкретного блага в якості винагороди. Підкреслимо, що методи рекомендації та заохочення (не дивлячись на те, що вони відрізняються характером визначення стану волі суб'єктів) мають єдине призначення, яке полягає у позитивному стимулюванні інформаційних податкових та митних правовідносин.

Важливою складовою формування цього методу є: по-перше, матеріальне і моральне заохочення громадян, які надають допомогу в боротьбі з порушеннями податкового та митного законодавства; по-друге, заохочення платників податків, які протягом тривалого періоду демонструють сумлінне ставлення до виконання покладених на них обов'язків. Правове закріплення можливості морально заохотити платника податків сумлінно виконувати свої

обов’язки було здійснено в Положенні про Вдячність добросовісному платнику податків, яке затверджене Наказом Державної податкової адміністрації України від 14.06.2000 № 314 [295]. Відповідно до ч. 1 Положення, вдячність добросовісному платнику податків є видом морального стимулювання платника податків до добросовісної та своєчасної сплати податків та інших обов’язкових платежів. Вона вводиться з метою налагодження партнерських взаємовідносин між державною податковою службою та суб’єктами підприємницької діяльності всіх форм власності – юридичними особами, формування належного рівня податкової культури у населення, підтримки державних податкових органів усіх рівнів у забезпеченні мобілізації надходжень до бюджету.

Запровадження вдячності добросовісному платнику податків є, безумовно, логічним кроком на шляху оптимізації взаємовідносин між платниками податків, зборів, митних платежів та органами ДФС України. Проте, викликають зауваження два моменти щодо змісту та порядку застосування цього заохочувального заходу. По-перше, з метою підвищення забезпечувального впливу на поведінку платників податків доцільним було б запровадження певної суми матеріального (грошового) заохочення для платників податків, які отримують вдячність. По-друге, складно зрозуміти встановлення ліміту платників податків, які можуть отримати вдячність (один на тисячу платників податків-юридичних осіб). За такої умови виникає штучне обмеження щодо морального стимулювання платників податків сумлінно виконувати покладені на них обов’язки. Головне, що подібне лімітування може призвести до нівелювання самої ідеї виокремлення добросовісних платників податків [123, с. 43]. Зважаючи на це, актуальним є прийняття нового Положення з урахуванням вимог Податкового кодексу, зняттям лімітів на вручення вдячностей платникам податків та встановленням чітких критеріїв відбору кандидатів для отримання вдячності. Крім того вважаємо за можливе встановлення регулювання цим Положенням надання не тільки морального стимулювання (у вигляді вдячності), а також і грошового (можливо у

зменшенні бази нарахування платника податків, зборів, митних платежів на окремий період).

Разом з тим, до методів заохочення Є. Є. Бамбізов відносить забезпечення морального та матеріального заохочення працівників:

– встановлення надбавок та доплат до посадових окладів;

– внесення пропозицій щодо преміювання працівників;

– присвоєння позачергових (дострокових) звань, спеціальних звань або рангів державного службовця в порядку заохочення;

– зняття дисциплінарних стягнень працівників ДФС України у порядку заохочення;

– підготовка документів до Секретаріату Президента України про нагородження відзнаками Президента працівників регіональних ДФС України та відзнаками ДФС України (Почесною грамотою, нагрудними знаками тощо) [19, с. 118-119].

У свою чергу, якщо від правового регулювання звернутись до правового забезпечення інформаційної діяльності, то потрібно вказати, що на сьогодні існує багато наукових позицій щодо розуміння даного поняття.

Ця обставина зумовлена низкою факторів, зокрема: зосередженням уваги теоретиків права й учених-адміністративістів на вивченні аспектів правового забезпечення у напрямі прав і свобод людин, що наклало значний відбиток на інститут правового забезпечення загалом та адміністративно-правового забезпечення зокрема; більшість сучасних досліджень розкривають поняття адміністративно-правового забезпечення в тій або іншій галузі регулювання дещо завуальовано, здебільшого в контексті категорій «адміністративно-правове регулювання» та «механізм адміністративно-правового регулювання» [170, с. 87]. Даний підхід зустрічається у наукових роботах Р. А. Калюжного [115], І. М. Шопіної [495], В. Ю. Кривенди [171] тощо.

Щодо методів правового забезпечення, то необхідно вказати на те, що метод дозволяє мати необхідну уяву про функціонування системи забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, оскільки визначає характер

впливу конкретного суб'єкта на відповідний об'єкт із метою забезпечення ефективної діяльності фіскальних органів.

Особливе місце посідає метод переконання, який дуже тісно пов'язаний з профілактикою та адміністративним примусом (ці заходи не можна відривати одне від одного, оскільки між ними існує діалектична єдність, вони носять об'єктивний характер та їх застосування обумовлюється рівнем розвитку суспільних відносин). Переконання становить систему заходів виховного, роз'яснювального, заохочувального характеру, спрямованих на формування у суб'єктів правовідносин розуміння необхідності чіткого виконання вимог законів та інших правових актів [115, с. 40].

Метод переконання, будучи системним методом, передбачає постійну роботу органів ДФС України із формування в суспільній свідомості думки про обґрунтованість та необхідність усіх заходів, які здійснюються фіскальними органами в інформаційній сфері.

Метод переконання отримав своє поширення не тільки при взаємодії органів ДФС з платниками податків,зборів, митних платежів, а також при внутрішньому забезпеченні інформаційної діяльності органів ДФС України серед співробітників цих органів.Переконання в цьому випадку здійснюється через такі юридичні засоби, як суб'єктивні права, законні інтереси, пільги і т.п. Засобами втілення методу переконання є:

– розгляд в межах компетенції листів, скарг, заяв працівників органів ДФС України та громадян, депутатських звернень тощо, підготовка доповідних записок з цих питань;

– розробка профілактичних заходів щодо зміцнення дисципліни і законності, упередження надзвичайних подій та правопорушень серед працівників ДФС України;

– перевірка виконання наказів, інформаційних документів ДФС України щодо зміцнення дисципліни і законності територіальними органами ДФС України;

– накопичення та систематизація інформації, що отримується у ході здійснення оперативно-службової діяльності, ведення відповідного обліку і картотек;

– збір, систематизація та аналіз інформації про факти правопорушень і дій з ознаками злочинів серед працівників ДФС України, виявлення причин та умов, які сприяють їх вчиненню [19, с. 118].

Першорядність методу переконання у фіскальних правовідносинах зумовлена об'єктивними причинами, і насамперед гуманістичною сутністю суспільства, а також сутністю та ефективністю самого названого методу. Перетворення певних ціннісних орієнтирів (правових, моральних вимог) на особисті переконання людини здійснюється успішніше, якщо зачіпається її емоційна сфера, а не лише розум. Переконання – не просто думка, а емоційно забарвлена, іноді жагуча ідея і внутрішня сила, що спрямовує людську поведінку. Це взаємодія всіх сторін особи, своєрідний сплав розуму, почуттів і волі [119, с. 52].

Переконання – це система заходів правового і не правового характеру, які застосовуються працівниками податкових (контролюючих) органів з метою формування у платників податків розуміння чіткого виконання законів та інших правових актів в сфері оподаткування [428, с. 100]. Найефективнішим засобом втілення методу переконання в практичну діяльність є взаємодія органів ДФС України не лише з іншими учасниками податкових та митних правовідносин, але й робота із засобами масової інформації та громадськими організаціями. Метод переконання є найменш витратним з усіх інших методів, його продумане використання економить державі величезні матеріальні ресурси.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день додержання встановлених правил в сфері податкових та митних правовідносин методом переконання не дає відчутного ефекту. Органами ДФС України продовжують фіксуватись масові порушення встановленого порядку та строків сплати податків та зборів,

термінів подання декларацій тощо. За цих умов держава змушена поряд із методом переконання застосовувати і метод примусу.

Доцільно вказати на те, що найбільш ефективним способом впливу на поводження і діяльність осіб, які перешкоджають здійсненню функцій, покладених на органи ДФС України, є метод адміністративного примусу, який, на думку більшості вчених-правників, складається із заходів адміністративного попередження, заходів адміністративного припинення та адміністративної відповідальності (стягнення) [145; 115] Аналогічні заходи адміністративного примусу застосовуються і у сфері забезпечення інформаційної діяльності фіскальниих органів.

Між тим, Т. О. Мацелик зазначає, що адміністративний примус в податковому праві здійснюється для забезпечення режиму законності у сфері оподаткування, яка є однією із сфер державного управління, і дотримання порядку сплати податкових та інших обов′язкових платежів. Крім того адміністративний примус у податковому праві здійснюється у сфері позаслужбових адміністративних відносин, а правомочність щодо застосування його заходів часто використовують для ілюстрування специфіки правоохоронної діяльності уповноважених на те органів [231, с. 18].

Метод примусу полягає у використанні владного ресурсу органами ДФС України для застосування тих чи інших примусових заходів, реалізації їх в кожному конкретному випадку, забезпечення прав, свобод і законних інтересів суб’єктів податкових та митних інформаційних правовідносин, які здійснюють діяльність, що виходить за рамки дозволеної. Так, наприклад, встановлюються обов’язкові вимоги до подачі електронних декларацій, отримання ключів ЕЦП, встановлюється відповідальність за правопорушення у сфері обігу інформації тощо.

Особливість примусу в сфері фіскальних правовідносин полягає в тому, що: по-перше, останній розпочинається з одностороннього встановлення державою розміру (ставки) обов’язкового платежу, строків його сплати, визначення суб’єктів та об’єкту платежу, визначення заходів примусу, які

будуть застосовані уповноваженим державою органом до іншого учасника фінансових правовідносин. По-друге, примус може бути застосований як відносно індивідуального так і колективного платника податків та інших обов'язкових платежів. Можливість застосування владним суб'єктом до платника примусу спонукає останнього до виконання обов'язку зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. По-третє, вибір заходів примусу залежить від: а) виду обов'язкового платежу; б) обсягу повноважень владного суб'єкта, який є стороною в правовідносинах щодо справляння обов'язкових платежів [428, с. 102].

Доцільно також зазначити, що заходи адміністративного примусу застосовуються до платників податків та зборів, зокрема до юридичних осіб. Можуть застосовуватися, наприклад, такі заходи як обмеження або заборона займатися певною діяльністю, зупинення діяльності різних об'єктів тощо. Наявність цієї ознаки дозволяє фіскальним органам використовувати зазначені заходи для боротьби з правопорушеннями незалежно від того, хто їх вчиняє більше того саме податковим законодавством передбачена відповідальність юридичних осіб. Крім того примусові заходи, що застосовуються в фіскальній сфері регулюються не лише нормами адміністративного права, а й фінансового, так як податкове право виконує службову роль у цих галузях права. Відповідно за своїм призначенням, силі дії та масштабу застосування заходи адміністративного примусу можуть мати організаційно-правовий, майновий, особистісний чи інший вплив, зокрема допускається застосування (податковою міліцією) фізичної сили і вогнепальної зброї [231, с. 20].

Заходи адміністративного попередження мають на меті не дозволити вчинити протиправнідії суб'єктами інформаційних правовідносин, вони застосовуються, коли правопорушення тільки передбачається. Під заходами адміністративного попередження розуміють дії уповноважних органів або посадових осіб, спрямовані на примусове забезпечення виконання суб'єктами інформаційних правовідносинсвоїх обов´язків перед державою. Ці заходи дають змогу виявляти і не допускати правопорушення.

Запобіжні адміністративні заходи призначені для того, щоб припинити протиправнідії, не дозволити їм розвинутись, мінімізувати збитки. Вони застосовуються коли протиправні дії вже почали здійснюватися. Заходи відповідальності за порушення нормативно-правових положень застосовуються, коли встановлений склад протиправного вчинку, коли вчинок є правопорушенням.

За неналежне виконання податкового обов'язку платник податків несе наступні несприятливі наслідки: штраф (фінансова санкція); заходи забезпечення виконання обов'язку по сплаті податків і зборів (податкова застава, адміністративний арешт, пеня); заходи податкового контролю (перевірка).

Метод примусу застосовується при внутрішньому забезпеченні інформаційної діяльності органів ДФС України серед співробітників цих органів. Він виражається у спонуканні співробітників до певної поведінки за допомогою силового тиску, супроти волі, таким чином обмежуючи свободу їхнього вибору. До методів примусу доцільно віднести: притягнення до дисциплінарної відповідальності за порушення у роботі: скасування надбавок та доплат до посадових окладів та зменшення чи зняття преміювання працівників [19, с. 118].

Щодо застосування методу примусу до самих платників податків, то КУпАП передбачено, що органи доходів і зборів розглядають справи про адміністративні правопорушення які стосуються інформаційної діяльності зазначених органів, пов'язані з ухиленням від подання декларації про доходи (ст. 164 прим. 1 КУпАП), порушенням законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ст. 165 прим. 1 КУпАП), перешкоджанням уповноваженим особам органів доходів і зборів у проведенні перевірок (ст. 188 прим. 23 КУпАП).

У свою чергу, адміністративні стягнення за порушення митних правил – це заходи відповідальності за митні правопорушення, що передбачені санкцією норми митного права. Вони застосовуються митними та судовими органами і

поряд із загальними мають ряд спеціальних характерних ознак за порушення у інформаційній сфері

Так, накладення стягнення за порушення митних правил окрім загальних спричиняє певні спеціальні правові наслідки. Особа, яка була піддана адміністративному стягненню за порушення митних правил, протягом року з дня закінчення виконання стягнення вважається покараною в адміністративному порядку. Згідно ст. 39 КУпАП, якщо особа, піддана адміністративному стягненню, протягом року з дня закінчення виконання стягнення не вчинила нового адміністративного правопорушення, то ця особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Повторне ж здійснення протягом року порушення митних правил визнається обставиною, що обтяжує відповідальність за порушення митних правил із усіма наслідками, що звідси випливають, у тому числі тягне застосування більш суворого адміністративного стягнення (наприклад санкція за ст. 483 МК України). Що стосується інформаційної діяльності митних органів, то на прикладі правоохоронної діяльності Полтавської митниці ДФС, за січень-травень 2018 року складено 201 протокол про порушення митних правилна суму 1 064,2 млн. грн., серед яких: 6 – за ст. 472 МК України – недекларування товарів на суму 910,6 тис. грн.; 1 – за ст. 483 МК України – надання неправдивих відомостей, коли було вилучено деревне вугілля на суму 138,5 тис. грн.; 11 – за ст. 485 МК України – сума недоборів 275,7 тис.грн. Також, одним із основних напрямків правоохоронної діяльності митниці є міжнародна взаємодія в інформаційній сфері з митними органами іноземних держав. Так, протягом 2018 року Полтавською митницею ДФС направлено 13 запитів до до митних органів Чехії, Франції, Грузії, Естонії, Болгарії, Італії, Польщі, Бельгії, Туреччини, Литви з метою перевірки законності митногооформлення різних товарів [311].

Отже, переконання та примус як методи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України наділені регулюючою властивістю, оскільки: по-перше, визначають в інформаційних

правовідносинах взаємне правове становище суб'єктів, прийоми формування їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачають заходи захисту цих прав та обов'язків; по-друге, вказують на підстави виникнення даних правовідносин [209, с. 24].

Отже, ґрунтуючись на аналізі підходів до дослідження методів та форм адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України варто зазначити, що:

– формами адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є сукупність дій і нормативно-правових актів, які слугують реалізації функцій та повноважень в сфері інформаційної діяльності;

– методом адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України розуміти засоби і способи, за допомогою яких органи ДФС України впливають на поведінку суб'єктів податкових та митних правовідносин.

Підводячи підсумок, зазначимо, що форми адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України доцільно поділити на правові, організаційні та організаційно-технічні. Встановлено, що найбільш поширеною правовою формою забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є накази ДФС України, а також інструкції, положення та інші акти. Крім цього, в процесі поточного правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України керівники цих органів та підрозділів висловлюють свою волю (рішення, розпорядження) у вигляді резолюцій на документах, службових записок та в інших формах. Організаційна форма здійснюється в рамках правозастосовчої діяльності і є заснованою на законодавстві оперативною, повсякденною реалізацією органами ДФС України заходів, спрямованих на те, щоб забезпечити втілення в життя пов'язаних з інформаційною діяльністю правових норм. Визначено складові організаційно-технічної форми, зокрема: технологічне, кадрове та матеріальне забезпечення.

Виходячи із способів впливу на поведінку методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України були визначені на методи переконання та примусу.

3.3. Адміністративно-правовий захист інформації, що використовується в діяльності органів Державної фіскальної служби України

На сьогодні інформація виступає одним із головних елементів у багатьох сферах державного управління і є важливим фактором суспільних відносин. Зміни, що відбуваються на сучасному етапі в Україні, в першу чергу, пов'язані зі зростанням великих обсягів інформації та її швидкої зміни. Тому саме на державу покладається завдання щодо забезпечення доступу громадян України до об'єктивної інформації, пов'язаної з усіма сферами життєдіяльності громадянина, в тому числі інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України. Відповідно, для ефективної діяльності органів ДФС України важливими є питання інформаційної безпеки, а саме – захисту податкової та митної інформації. Необхідно наголосити, що інформаційна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, тому вона викликає підвищений інтерес у суспільства, особливо в умовах сьогодення, коли проти України застосовуються новітні засоби по веденню інформаційної війни. За реалізацію державної політики у податковій та митній сферах відповідає ДФС України, ефективне функціонування якої є необхідною умовою захисту економічних інтересів України.

Для реалізації політики інформаційної безпеки, на думку А. Ю. Нашинець-Наумової, необхідно запровадити конкретні методи захисту інформації, які повинні містити:

– огляд заходів захисту, які допомагають реалізувати комплексний захист на об’єктах, що захищаються, включають організаційні, технічні та програмні засоби;

– пропозиції та рекомендації щодо вибору й розміщення на об’єкті основних засобів захисту інформації;

– розроблення техніко-економічного обґрунтування впровадження системи інформаційної безпеки, оцінювання ефективності цієї системи з урахуванням оцінювання ймовірності можливих загроз і величини можливих утрат;

– розроблення плану щодо реалізації та підтримання політики інформаційної безпеки;

– розроблення пропозицій щодо вдосконалення й розвитку системи інформаційної безпеки суб’єктів господарювання;

– оцінювання очікуваної ефективності пропонованих заходів захисту з урахуванням вартості, безконфліктності з використовуваним на об’єкті програмним забезпеченням, простоти експлуатації [260, с. 25].

На сьогодні правопорушення в економічній сфері вчиняються з використанням різноманітних схем протиправної діяльності, у тому числі через незаконне заволодіння інформацією та проникнення в державні інформаційні системи. У зв’язку з цим питання забезпечення захисту інформації в діяльності органів ДФС України та її нормативно-правове регулювання залишаються актуальними, оскільки з розвитком інформаційних відносин у ДФС України виникає загроза несанкціонованого розголошення інформації з обмеженим доступом, незаконного втручання до інформаційних систем, що становить загрозу зміни інформації та порушення встановленого порядку її маршрутизації. Отримавши таку інформацію, зловмисники мають можливість використовувати її для вчинення протиправних дій, зокрема ухилення від сплати податків, зборів тощо [490, с. 4]. Не є новиною той факт, що економіка України перебуває на межі виживання. Тому головні завдання фіскальних органів, а саме: виконання доходної частини бюджету, отримання додаткових

надходжень до нього та одночасна необхідність створення сприятливих умов для ведення бізнесу, збільшення інвестиційної привабливості країни, – є досить актуальними, потребують максимальних зусиль від ДФС України щодо їх виконання.

Фінансова та економічна кризи в сукупності з політичною нестабільністю в Україні негативно вплинули на результати функціонування більшості суб'єктів підприємницької діяльності нашої країни. Натомість обсяги тіньової економіки, правопорушень та злочинів у сфері оподаткування зросли та продовжують збільшуватися, що зумовлює необхідність застосування органами ДФС України нових методів протидії податковим правопорушенням та злочинам [250, с. 222]. Ефективність новітніх методів боротьби з податковими та митними правопорушеннями, у першу чергу, залежить від якісного правового захисту податкової та митної інформації. Гострота проблеми забезпечення захисту інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України, захисту законних інтересів суб'єктів податкових інформаційних правовідносин набуває все більшої актуальності. Для цього існує цілий ряд об'єктивних причин.

– розширення сфери застосування засобів обчислювальної техніки і зростання рівня довіри до автоматизованих систем управління та обробки інформації;

– збільшення обсягів узагальненої інформації;

– розширення кола посадових осіб, допущених до інформації;

– інформація стає особливим товаром, її вартість часто багаторазово перевершує вартість обчислювальної системи, в рамках якої вона існує;

– розвиток та поширення обчислювальних мереж, територіально розподілених систем і систем з віддаленим доступом до спільно використовуваних ресурсів;

– доступність засобів обчислювальної техніки і, перш за все персональних ЕОМ, призвела до поширення комп'ютерної грамотності серед широких верств населення, що закономірно призвело до зростання кількості

спроб неправомірного втручання в роботу державних та комерційних автоматизованих систем, як зі злим умислом, так і з суто «спортивного інтересу»;

– практична відсутність чіткої й несуперечливої системи законодавчо-правового регулювання відносин у сфері накопичення та використання інформації;

– вивільнення в період економічної кризи значної кількості фахівців-професіоналів, які досконало знають усі переваги та недоліки обчислювальних систем, мають докладну документацію і найдосконаліші інструментальні й технологічні засоби для аналізу та зламу механізмів захисту;

– бурхливий розвиток і поширення комп'ютерних вірусів [485].

Підкреслимо, що правовий захист інформації в діяльності органів ДФС України є спільною проблемою, яка, крім правових питань захисту власної податкової і митної інформації, включає також і питання захисту прав громадян від заподіяння їм відчутної матеріальної, моральної чи іншої шкоди, якої вони можуть зазнати в результаті того чи іншого використання даної інформації. При цьому, саме правовий захист є головним напрямом досягнення інформаційної безпеки органів ДФС України, а технічні засоби і способи – це лише необхідні її складові. Також не викликає сумнівів той факт, що правовий захист регламентує тактику використання апаратних, програмних та інших засобів захисту інформації.

Для того, щоб оцінити сучасний стан захисту інформації в органах ДФС України необхідно з'ясувати, які напрями правового забезпечення інформаційної безпеки на сьогодні існують, впроваджуються та плануються до реалізації.

В. А. Ліпкан зазначає, що система забезпечення інформаційної безпеки в органах ДФС України не обмежується лише великим масивом нормативно-правових актів. Констатувати остаточне створення основних елементів системи забезпечення інформаційної безпеки в органах ДФС України не можна. Це зумовлено відсутністю сформованої загальної системи забезпечення

національної безпеки, невизначеністю політики національної безпеки … Врешті-решт, недосконаліть правового регулювання національної й інформаційної безпеки негативно впливає на державне управління в цілому у зазначеній сфері [211, с. 220-221]. Загальну концепцію інформаційної безпеки органів ДФС України А. В. Шапка визначає як систему запропонованих дій, що впливають на забезпечення права на інформацію і свободи інформаційної діяльності, на захист інформації і права власності на інформацію, на захист від інформаційних впливів. Основою для удосконалення системи забезпечення інформаційної безпеки органів ДФС України у процесі розширення міждержавного співробітництва, на думку науковця, повинна бути ефективно діюча загальна система забезпечення інформаційної безпеки органів ДФС України як важлива складова національної безпеки України [490, с. 138]. Загалом, в сучасних умовах систему правового забезпечення інформаційної безпеки органів ДФС України можна розглядати через такі елементи, як:

– концептуальні положення фіскальної політики внутрішньої інформаційної безпеки;

– цілі та завдання як відображення об’єктивних потреб ДФС України, платників податків, суспільства та держави в реалізації своїх інтересів;

– загрози й небезпеки, уразливість інфраструктури ДФС України, яка потребує найбільшого захисту;

– ресурси, сили та засоби забезпечення інформаційної безпеки ДФС України;

– суб’єкти, які забезпечують інформаційну безпеку на державному, регіональному і локальному рівнях;

– дотримання вимог інформаційної безпеки платниками податків та суб’єктами ДФС України;

– забезпеченість технічної, технологічної, інформаційної незалежності органів ДФС України в інформаційних телекомунікаціх [203, с. 83].

Вищезазначені елементи інформаційної безпеки ДФС України втілюються у правових актах, більшість з яких стосується захисту інформації,

що використовується в діяльності органів Державної фіскальної служби України.

Питання правового захисту інформації реалізуються на двох рівнях: державному та відомчому. Реалізація відбувається шляхом закріплення правових норм, що стосуються питань захисту інформації у нормах правових актів. До державних правових актів ми відносимо Конституцію України, кодекси, закони, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, інші правові акти, що встановлюють відповідальність за посягання на інформацію з обмеженим доступом, до якої ми відносимо конфіденційну інформацію, таємну інформацію, а також інформацію, яка знаходиться лише в службовому користуванні (службова інформація), за злочини проти встановленого порядку збереження інформації і т.п. До відомчих нормативних актів доцільно віднести накази, положення та інструкції, що видаються ДФС України з метою забезпечення захисту інформації в діяльності її органів та структурних підрозділів.

Система правових актів, що регламентують питання захисту інформації, яка використовується в діяльності органів ДФС України, є частиною державної системи правових актів у сфері захисту інформації та має у своєму складі кілька центральних блоків.

Першим і основним блоком виступають норми Конституції України, в якій викладено загальні норми щодо захисту інформації. Правила, які застосовують щодо питань інформатизації, інформаційного забезпечення органів ДФС України, розуміються як складові елементи.

Другий блок складається із концепцій, доктрин і стратегій, пов’язаних з інформаційною безпекою країни, яка включає в себе положення, що стосуються і захисту інформації [155; 452; 80] та ін.

Третій блок – це правові акти, що регулюють окремі аспекти (організаційні, технічні і т.д.) відносин у сфері захисту інформації. До нього входять як закони, так і відомчі нормативні акти, які повністю або частково

розкривають питання організації захисту інформації [318; 364; 365; 323; 386; 306; 466; 281; 237; 93; 125; 464; 48; 47; 302; 97; 111; 110] та ін.

До четвертого блоку входять акти, що встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері захисту інформації [135; 481; 138; 172].

За правопорушення в галузі захисту інформації передбачаються наступні види відповідальності:

– дисциплінарна (догана, звільнення);
– цивільна (відшкодування заподіяної шкоди);
– адміністративна (попередження, адміністративний штраф);
– кримінальна (штраф, позбавлення волі).

Норми, що встановлюють відповідальність у сфері захисту інформації, з одного боку, забороняють суб'єктам інформаційних правовідносин під страхом покарання здійснювати делікти проти інформації, яка підлягає захисту, а з іншого – зобов'язують притягувати осіб, винних у таких деліктах, до відповідальності.

Дане розмежування є доцільним, оскільки на підставі нормативно-правових актів в подальшому розробляються пропозиції щодо реалізації фіскальної політики у сфері правового захисту податкової та митної інформації.

Недоліком правового регулювання захисту інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України є його закріплення в багатьох актах різної юридичної сили. При цьому окремі важливі питання знаходяться під регулюванням норм підзаконних актів, а не законів. Тим паче ці підзаконні нормативно-правові акти є застарілими. Наприклад, критерії оцінки захищеності інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу [174] були затверджені в 1999 році, а розроблялись в 1997-1998 роках. На сьогоднішній день вони не повною мірою враховують всі фактори, не можуть бути об'єктивними, багато з критеріїв морально застарілі, важкі в розрахунку та не адаптовані для використання на практиці. Крім цього у зв'язку з глобалізаційними процесами в усьому світі та

викликами, які стоять перед Україною, з'явились нові критерії оцінки інформації.

Наступною проблемою є декларативність актів, в яких регулюються різні аспекти захистуінформації, що використовується в діяльності органів Державної фіскальної служби України. Зауважимо, що декларативність є характерною рисою всього національного інформаційного законодавства. Декларативність значного масиву норм без указівок на шляхи їх реалізації, веде до низького рівня правореалізації правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Крім того, наявність численних бланкетних чи відсильних правових норм, багатьох абстрактних і суб'єктивних понять, які потребують офіційного тлумачення чи чіткого визначення, а також відсутність закріплення фундаментальних, базових дефініцій є джерелами загроз інформаційній безпеці України загалом та органам ДФС України зокрема [217, с. 12]. Навіть Доктрина інформаційної безпеки України має декларативний характер. В її розділах фрагментарно і безсистемно розглядаються важливі складові забезпечення інформаційної безпеки. Вводяться нові терміни, при цьому не міститься роз'яснень основних системоутворюючих дефініцій, які застосовуються в тексті Доктрини. Доктрина перенасичена неюридичними термінами (агресивний вплив, руйнівний вплив, всебічне задоволення та ін.), сутність яких також не пояснюється. Норми Доктрини повинні розкривати й деталізувати чинні правові норми та бути основою для формування і вдосконалення різнопланових систем забезпечення інформаційної безпеки особи і громадянина, суспільства і держави.

Третьою проблемою присутньою в захисті інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України є неузгодженість законодавчих та підзаконних нормативних актів як між собою, так і з чинною Конституцією. При цьому необхідно погодитись із думкою М. В. Гордійчук, яка зазначає, що незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових актів забезпечення інформаційної безпеки України в цілому і

фіскальних органах зокрема, практика застосування цих правових актів вказує на присутність у законодавстві прогалин, які мало регульовані або не регульовані повністю. Українське законодавство у сфері захисту інформації не є сталим і значно відстає від науково-технічного прогресу. На жаль, термінологія, яка використовується при регулюванні відносин, що виникають у сфері захисту інформації, значною мірою не відпрацьована, що призводить до виникнення конфліктних ситуацій і непорозумінь [65, с. 177] між суб'єктами податкових та митних інформаційних правовідносин.

Вважаємо, що стан нормативно-правових актів, які регулюють особливості та процедурні аспекти захисту інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України, зумовлюється загальним станом існуючого вітчизняного законодавства про інформацію, який у світлі євроінтеграційних процесів також є досить недосконалим. Це тягне за собою відсутність системних державно-управлінських рішень, спрямованих на забезпечення захисту стратегічних національних інтересів у інформаційній сфері та породжує недооцінку значення інформаційно-комунікаційного аспекту в процесі розбудови держави, консолідації суспільства, європейської та євроатлантичної інтеграції. Відповідно, вищезазначене дає підстави стверджувати, що значна кількість інформаційних матеріалів («піратські» віде-, аудіо- та текстові записи, неліцензійне програмне забезпечення, матеріали екстремістського, порнографічного і провокаційного характеру та ін.) в національному інформаційному просторі не відповідає вимогам чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі, руйнує систему людських цінностей та призводить до деградації суспільства. Це стосується і відносин, пов'язаних із забезпеченням захисту інформації органів ДФС України, як найважливіших для економіки держави.

На жаль, Україна наразі є інформаційно-залежною від зарубіжних країн та зарубіжних інформаційних структур, що негативно впливає на стан захисту інформаційних ресурсів, адже із зростанням значення інформації в суспільному житті, з активізацією глобальних впливів на нації та держави набуває

актуальності проблема збереження та постійного оновлення їхнього національного інформаційного простору. Під час інформаційної агресії він є об’єктом першочергового ураження і предметом організації захисту сторони, яка зазнала інформаційної агресії з метою унеможливлення маніпулювання громадською думкою, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної та упередженої інформації.

У цьому сенсі інформаційна політика держави повинна відображати нагальні питання, що виникли у міжнародній сфері та сфері інформаційної безпеки, а також повинна базуватися на забезпеченні права на достовірну, повну та своєчасну інформацію, свободу слова й інформаційної діяльності в національному інформаційному просторі, недопущенні втручання у зміст та внутрішню організацію інформаційних процесів, збереженні та вдосконаленні вітчизняного національного інформаційного продукту та інформаційних технологій, забезпеченні інформаційної ідентифікації України у світовому інформаційному просторі, гарантуванні державної підтримки та розвитку ресурсів науково-технічної продукції й інформаційних технологій, сприянні вітчизняному виробництву засобів захисту інформації, створенні захищених інформаційно-телекомунікаційних систем, запровадженні сучасних захищених інформаційних технологій в інтересах державного управління.

Крім того потрібно вказати на те, що інформаційна політика держави повинна бути направлена на створення ефективної системи виявлення та запобігання загрозам державних електронних інформаційних ресурсів, у тому числі щодо протидії розповсюдженню комп’ютерних вірусів, програмних і апаратних закладок, а також витоку інформації технічними каналами та за рахунок несанкціонованих дій; забезпечення цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів України, які створюють умови для розвитку особи, стійкого функціонування суспільства і держави, захисту персональних даних та інформації, що перебуває у володінні фізичних, юридичних осіб та держави, від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, зокрема, шляхом протидії комп’ютерним злочинам; забезпечення безпеки

інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інформаційно-телекомунікаційних систем, які функціонують в інтересах управління державою, задовольняють потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківських та інших сфер національної економіки, систем управління об'єктами критичної інфраструктури; удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема кібернетичної безпеки національної критичної інфраструктури; впровадження захищеного механізму ідентифікації учасників електронної взаємодії; формування системи моніторингу безпеки інформаційних ресурсів та систем [274].

Підкреслимо, що правовий захист інформації необхідний для вдосконалення механізму попередження та припинення протиправних дій по відношенню до інформаційних ресурсів органів ДФС України, для уточнення і закріплення завдань та повноважень відповідних суб'єктів у напрямку захисту інформації. При цьому порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації можуть проявлятися у:

– навмисній діяльності зловмисника, пов'язаній із пасивною взаємодією з інформаційним процесом (як правило, перехопленням частот), яка призводить до порушення конфіденційності;

– навмисній діяльності зловмисника, пов'язаній з активним впливом на інформаційний процес (як правило, це вплив на інформацію, методи її захисту та обробки за допомогою штатних засобів) без її руйнування, який призводить до порушення конфіденційності, цілісності в частині модифікації (знищення) та доступності;

– навмисній діяльності зловмисника, пов'язаній із руйнуванням інформації;

– ненавмисній випадковій діяльності людини та інших причинах (помилках обладнання, оператора, програмного забезпечення, стихійних лихах) [85, с. 92-93].

Вбачається доцільними наведені в наукових джерелах [50; 78; 425; 493]

тези стосовно виділення чотирьох типів загроз, що охоплюють усі відомі напрями, за якими здійснюється забезпечення захисту інформації:

1) захист інформації від витоку технічними каналами;

2) захист від несанкціонованого доступу в широкому значенні (обхід, порушення прийнятих правил розмежування доступу) та у вузькому значенні (порушення правил розмежування доступу лише за допомогою штатних засобів комп'ютерних систем);

3) фізична охорона інформаційних систем;

4) забезпечення надійності технічних засобів.

Вбачається, що існує ще й п'ятий напрям – це кадрове забезпечення захисту інформації. Його важливість полягає в тому, що більшість систем не може функціонувати без участі людини. Дана теза є актуальною і стосовно систем захисту інформації. Група забезпечення таких систем є, з одного боку, її необхідним елементом, а з іншого – цей же елемент може бути причиною і рухомою силою порушень та злочинів. Співробітники органів ДФС України є важливою частиною системи забезпечення збереженості інформації, яка курсує в податкових та митних органах.

Розуміючи провідну роль кадрів, необхідно враховувати, які саме особисті якості людини не сприяють збереженню інформації. Загалом причини порушення безпеки інформації в органах ДФС України можуть бути пов'язані з психологічними особливостями людини, її особистими якостями, відповідно, і способи попередження перерахованих порушень повинні базуватися на аналізі спонукальних мотивів:

– ретельний підбір співробітників;

– перекваліфікація та підвищення кваліфікації співробітників;

– мотивація і стимулювання діяльності співробітників та ін.

Таким чином, діяльність органів ДФС України в сфері захисту інформації зводиться до вищезазначених напрямів зі своїми методами і способами в конкретній предметній сфері, при цьому будь-який із цих напрямів має регламентуватися відповідною правовою базою, яка і є змістом

правового захисту інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України.

Розвиток і вдосконалення досліджуваної правової сфери визначається, перш за все, призначенням діяльності органів ДФС України в інформаційній сфері як інструменту регулювання податкових та митних інформаційних правовідносин. З урахуванням існуючих положень вбачається доцільним сформулювати основні напрями, за якими повинна удосконалюватися правова база щодо забезпечення захисту податкової та митної інформації:

1. Формування повного масиву правових документів, що регламентують питання вирішення проблем, пов’язаних із захистом податкової та митної інформації.

2. Визначення заходів відповідальності співробітників органів ДФС України за порушення правил захисту податкової та митної інформації.

3. Визначення посадових осіб, відповідальних за організацію захисту інформації в органах ДФС України за наступними напрямами:

– забезпечення безпеки податкової та митної інформації незалежно від її носія;

– забезпечення збереженості податкової та митної інформації;

– забезпечення криптографічного захисту податкової та митної інформації;

– забезпечення безпеки інформаційних систем;

– забезпечення безпеки шифрованого зв’язку;

– забезпечення інженерно-технічного захисту податкової та митної інформації й інформаційних систем;

– забезпечення достовірною управлінською інформацією керівництва органів ДФС України.

4. Визначення порядку вирішення спірних та конфліктних ситуацій з питань забезпечення захисту податкової та митної інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України.

Доцільною видається думка Н. Б. Новицької стосовно того, що у зв'язку із відсутністю комплексного системоутворюючого законодавчого акта у діяльності органів ДФС України щодо питань інформаційної безпеки постала гостра потреба у розробленні такого акта, який зміг би забезпечити:

– створення єдиної стратегії формування державної політики щодо інформаційної безпеки органів ДФС України;

– розроблення правових та організаційних механізмів дотримання інформаційної безпеки органів ДФС України;

– виділення нормативно-правового статусу учасників інформаційних правовідносин органів ДФС України, встановлення їх відповідальності за дотримання законодавства у цій сфері;

– підготовка кадрів, які мають забезпечувати інформаційну безпеку органів ДФС України [263, с. 46].

Вбачається, що основним актом, який повинен стати стрижневим у правовій базі, що відповідає за захист інформації, повинен бути проект «Загального інформаційного захисту та забезпечення державних органів України». Даний проект можна прийняти у вигляді Концепції. Підготовка даної Концепції повинна спиратися:

– по-перше, на вже існуючі акти, що регулюють ті чи інші питання захисту інформації в державних органах;

– по-друге, на позитивний закордонний та вітчизняний досвід у сфері захисту інформації.

В основу Концепції повинні лягти сучасні інформаційні технології, в першу чергу технології Blockchain, що використовуються на базі системного підходу. Використання технології Blockchain повністю убезпечить державні органи від хакерських атак та підміни даних в інформаційних системах. Все це може бути досягнуто завдяки тому, що доступ до Blockchain відбувається з використанням спеціальних ключів, які гарантують надійність всієї мережі. Він є у кожного користувача. Ключ є набором криптографічних записів, і для того, щоб його отримати, зломщик повинен отримати доступ до всіх комп'ютерів

мережі. На нинішньому етапі розвитку інформаційної техніки таке зробити практично неможливо. Відзначимо, що технології Blockchain були випробувані й зарекомендували себе з кращого боку на ринку криптовалюти. Концепція повинна регламентувати використання технології Blockchain в роботі державних органів. При цьому необхідно підкреслити той факт, що для розкриття повного потенціалу Blockchain всі нині існуючі інформаційні системи державних органів повинні бути об'єднані в єдину систему.

Процес ефективного правового захисту інформації вимагає скоординованої роботи щодо формування та використання інформаційних ресурсів всієї країни, а також використання загального комунікаційного середовища і єдиного набору інформаційних технологій. На жаль, говорити про загальну комунікаційну систему ще рано. Більшість державних органів України не мають загальної інформаційної системи і взаємопов'язаного електронного документообігу. Також варто відзначити наявність у державних органах різної комп'ютерної та іншої інформаційної техніки, яка в силу своїх технічних характеристик не може бути об'єднана в одну інформаційну мережу. Використання різного, а часто, і не ліцензійного програмного забезпечення посилює дану проблему в рази [65, с. 176]. Вбачається, що вітчизняна інформаційна техніка та програмне забезпечення повинні бути максимально стійкими до несанкціонованого протиправного впливу.

Нині існують непоодинокі факти втрати органами ДФС України податкової та митної інформації. Наприклад, у 2015 році СБУ викрила продаж інформації з обмеженим доступом про експортно-імпортні операції підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Зловмисник незаконно збирав дані Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної фіскальної служби України. Під час обшуку у нього було вилучено комп'ютерне обладнання, яке використовувалося для збуту інформації, виявлено електронне листування з потенційними покупцями, вилучені банківські платіжні картки, на які перераховувалися кошти за отримання даних з обмеженим доступом [476]. У 2017 році під час масової хакерської атаки на

підприємства і державні установи України [477] перед частковим відключенням комп'ютерної мережі ДФС України з неї були викрадені особисті дані платників податків. Такі події актуалізують необхідність захисту інформаційних систем органів ДФС України.

Для цього в Україні необхідно налагодити повний цикл з виготовлення інформаційної техніки та програмного забезпечення. В ідеалі необхідно вдосконалити вітчизняну операційну систему (myLinux 3.1 ОКО), на якій будуть функціонувати всі державні органи України. Під цю систему також потрібно створити апаратну частину. Відзначимо, що з урахуванням вимог до функціонала цієї системи та вузькоспрямованого (лише для державних органів) спектру її використання, за основу можна взяти Linux з відкритим кодом. Наприклад, у Російській Федерації над цією проблемою не лише замислилися, але й приступили до фактичного її вирішення. У 2015 році розроблена в Росії операційна система «Зоря» («Заря») з підвищеним рівнем захисту від несанкціонованого доступу успішно пройшла випробування і вже готова до серійного виробництва. До плюсів цієї системи можна віднести, по-перше, її відповідність 3 класу захисту від несанкціонованого доступу і 2 рівню контролю відсутності не декларованих можливостей; по-друге, програмне забезпечення «Зорі» вже у бета-версії є сумісним з офісними додатками і програмами [65, с. 177]. Необхідно зазначити, що на сьогодні вже існує можливість впровадити у державні органи, у тому числі й органи ДФС, на вітчизняну операційну систему myLinux 3.1 ОКО. Однією з небагатьох істотних проблем, які стоять на заваді даного процесу, є відсутність правової бази, яка б регулювала такий перехід. Проблеми можна вирішити шляхом розробки внутрішньовідомчого акту з опрацюванням поетапного переходу органів ДФС України на вітчизняне програмне забезпечення. Тим більше, що даний перехід повністю відповідатиме Доктрині інформаційної безпеки України, яка серед основних пріоритетів забезпечення інформаційної безпеки визначила розвиток і захист технологічної інфраструктури. Ігнорування необхідності правового регулювання переходу органів ДФС України на

вітчизняне програмне забезпечення буде й надалі призводити до втрати важливої податкової і митної інформації.

Інформаційні системи органів ДФС України містять інформацію підвищеної цінності, отже, їх захист повинен здійснюватися на дуже високому рівні (правовому, технічному, організаційному та ін.). Тому процес отримання податкової та митної інформації й доступу до них є ускладненим навіть для легальних користувачів. Крім того, у зв'язку з демократизацією суспільного життя, проведення в державі політики відкритості та вільного доступу до інформації, значна кількість користувачів, що звертаються до органів ДФС України для отримання публічної інформації, знижує загальну ефективність захисту інформації. Все це приводить нас до висновку, що Концепція повинна бути не «прохідним» правовим актом, з деклараційними нормами, а конкретно вказувати на те, що має бути зроблено на державному рівні, в який термін і хто відповідає за впровадження норм Концепції на практиці та несе відповідальність за їх невиконання. Для того, щоб Концепція запрацювала і повністю реалізувала свою мету (оскільки вона не є нормативним актом прямої дії, що регулює виключно всі аспекти діяльності інформаційного захисту та забезпечення державних органів України) потрібно, щоб державні структури попрацювати над імплементацією визначених у Концепції завдань у практичну площину, тобто потрібно буде створити низку нових нормативно-правових актів у зазначеній сфері. Це є важливим моментом, оскільки Концепція після її прийняття буде окреслювати стратегічні питання, а центральні органи виконавчої влади, в тому числі органи ДФС України, структури сектору безпеки та оборони мають деталізувати й конкретизувати її вимоги в інших нормативних документах.

3.4. Адміністративна відповідальність за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Невід'ємною частиною правового регулювання діяльності державних органів є встановлення відповідальності за правопорушення у сфері обігу інформації. Незважаючи на те, що до КУпАП досить часто вносяться зміни й доповнення, правозастосування свідчить про необхідність більш детального його доопрацювання. Дана обставина у світлі існуючих проблем функціонування інформаційної системи України вказує на необхідність подальшого вдосконалення не лише механізму правового захисту інтересів суб'єктів інформаційних правовідносин, а й поліпшення ефективності заходів впливу за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України. З цією метою необхідно розглянути підстави притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України.

Необхідно зазначити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1998 № 8073-X [138] не містить легального визначення терміна «адміністративна відповідальність». Якщо виходити з ч. 2 ст. 9 КУпАП, то адміністративною відповідальністю є відповідальність, яка настає за правопорушення, передбачені КУпАП, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Вбачається, що таке трактування адміністративної відповідальності є вузьким. Цієї точки зору додержується більшість науковців-адміністративістів. У зв'язку з цим в науці, як щодо змісту поняття «юридична відповідальність», так і щодо змісту поняття «адміністративна відповідальність» не існує єдності думок.

Досліджуючи визначення поняття «адміністративна відповідальність» можна прийти до висновку щодо існування в науковій літературі «санкційної концепції», яка розкриває адміністративну відповідальність через застосування

заходів адміністративного примусу. Представниками цієї концепції є В. Б. Авер'янов [2, с. 430-432; 75, с. 274], Г. П. Бондаренко [36, с. 84], С. Т. Гончарук [64, с. 19], В. К. Колпаков [143, с. 290], О. В. Ящук [507, с. 243-244] та ін. Наприклад, Ю. Битяк, В. Богуцький і В. Гаращук під адміністративною відповідальністю розуміють накладення на правопорушників загальнообов`язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального або морального характеру [34, с. 7; 35, с. 158]. Адміністративна відповідальність являє собою адміністративний примус у вигляді застосування уповноваженим органом (посадовою особою) адміністративного стягнення до особи, що скоїла адміністративне правопорушення [91, с. 103].

Ще однією концепцією, яка пояснює суть адміністративної відповідальності є «управлінська концепція». Розробником цієї концепції виступив Д. М. Лук'янець, який відстоює думку, що адміністративна відповідальність є специфічним засобом реалізації примусового методу державного управління, який полягає у застосуванні до об'єкта управління у випадку невідповідності його поведінки вимогам, викладеним у законах, передбачених законом адміністративних стягнень [212, с. 28]. Е. С. Герасименко вказує, що адміністративна відповідальність може бути визначена як специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів, згідно з якою особи, які їх вчинили, повинні дати відповідь перед повноважним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення у встановлених законом формах і порядку [61, с. 12].

Вважаємо, що адміністративна відповідальність є складовою частиною адміністративного примусу і володіє всіма його якостями (здійснюється суб'єктами функціональної влади в рамках позаслужбового підпорядкування та ін.). Необхідно зазначити, що роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями тривалий час поступово зростала, а з другої

половини 80-х рр. ця тенденція стала проявлятися ще більш активно. Як слушно зауважує Д. М. Бахрах, підвищення ролі адміністративної відповідальності в забезпеченні правопорядку обумовлено:

– по-перше, негативними наслідками науково-технічного розвитку. Застосування складної техніки, електрики, газу, радіоактивних елементів, продукції сучасної хімії, комп'ютерів і т.д. вимагає, щоб суспільство подбало про свою протипожежну, санітарну, інформаційну та іншу безпеку. Досить згадати про шкоду, якої завдають комп'ютерні вірусні програми. У зв'язку з цим виникає необхідність забезпечення адміністративно-правовими заходами не лише охорони людей, матеріальних цінностей, навколишнього середовища від негативних наслідків науково-технічного прогресу, але й інформаційних ресурсів;

– по-друге, прийняття норм, що встановлюють відповідальність за невиконання законних актів державних та муніципальних органів, представників влади, за неповагу до суду покликано створити умови для нормальної діяльності публічної влади в умовах ослаблення дисципліни в суспільстві;

– по-третє, адміністративними санкціями, насамперед, охороняються оновлені податкова, митна справа, боротьба з недобросовісною конкуренцією та багато інших економічних відносин, що виникли в ході економічних перетворень [26, с. 26].

З другої половини 80-х років XX ст. зросло фактичне використання багатьох складів адміністративних проступків. Адміністративна відповідальність стала більш суворою, посилилися санкції за певні порушення. Було різко розширено перелік дій, за вчинення яких винні особи могли зазнати адміністративних санкцій. Перш за все, це відбулося шляхом встановлення адміністративної відповідальності за дії, які раніше взагалі не вважалися адміністративними проступками, наприклад, за порушення у сфері інформації та ін. [473, с. 44]. Україна, обравши шлях на поступове входження до ЄС, взяла на себе зобов'язання дотримуватися демократичних і гуманітарних починань у

всіх сферах державного та суспільного життя. Однією з особливостей даного процесу стала поступова декриміналізація частини кримінальних правопорушень, виведення їх в «легальне поле» або переведення до розряду адміністративних проступків. Наприклад, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 № 4025-VI [313] було декриміналізовано 17 складів злочинів економічної спрямованості. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13.05.2014 № 1261-VII [312] частково декриміналізував склади злочинів, передбачених статтями 364, 365 КК України. Наразі в українському суспільстві обговорюється питання декриміналізації вживання та зберігання марихуани. З'явилося багато норм, які встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення, яких кілька років тому не було, і поява яких пов'язана з розвитком інформаційного суспільства. При цьому більшість деліктів одночасно належить до адміністративного законодавства, що свідчить про дотримання українськими законодавцями ліберального курсу розвитку.

Розглядаючи різні підходи вчених щодо поняття адміністративної відповідальності, можна виявити дві сторони: перша, яка характеризує адміністративну відповідальність як об'єктивну категорію, що є реакцією держави на вчинення адміністративного правопорушення, друга – як суб'єктивної категорії, тобто наявністю у особи, що притягується до адміністративної відповідальності, сукупності прав та обов'язків. З об'єктивної сторони адміністративна відповідальність має розглядатись як специфічний вид управлінської діяльності, що включає сукупність правомочностей уповноважених та не суб'єктів, через реалізацію завдань та функцій яких проявляється реакція держави на адміністративне правопорушення, а також дій, що носять характер негативних наслідків для особи, що вчинила правопорушення. У суб'єктивному праворозумінні – адміністративна

відповідальність є специфічним статусом особи-правопорушника, який не лише змушений переживати негативні наслідки за свою поведінку, але і реалізує свої процесуальні права, зокрема щодо дачі пояснень, справедливу і об'єктивну оцінку компетентними на те органами вчинених дій, а також застосування до нього заходів адміністративного примусу конкретного виду. Проте не можливо розглядати сутність адміністративної відповідальності виключно крізь призму однієї із граней, адже кожна із них, як і суб'єктивна, так і об'єктивна, взаємно обумовлюють та взаємодоповнюють одна одну, що свідчить про їх цілісність та системність [256, с. 226].

Оскільки норми про адміністративну відповідальність адресуються не тільки правопорушникам, а всім суб'єктам відносин, які охороняютьсяза допомогою цього виду відповідальності, уявляється, що її визначення повинно відображати зміст адміністративної відповідальності в об'єктивному розумінні, тобто охоплювати не тільки права та обов'язки тієї чи іншої сторони, до того ж, законодавче визначення цього правового явища має бути доступним розумінню всіх суб'єктів правовідносин й водночас відображати його суттєві риси. У зв'язку з чим, адміністративною відповідальністю доцільно визнати відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умов відсутності між ними відносин службового підпорядкування) з приводу вчинення останніми передбачених законодавством протиправних діянь і полягають у застосуванні до них в адміністративному порядку передбачених законом стягнень [213]. Адміністративна відповідальність наділена всіма ознаками, які властиві юридичній відповідальності. Властивості адміністративної відповідальності:

– вона є одним із самостійних видів правової відповідальності (разом із цивільною, дисциплінарною та кримінальною);

– це специфічна форма правового реагування з боку держави в особі її компетентних органів на певну категорію протиправних проявів;

– такий вид відповідальності передбачає державно-репресивний захід як результат протиправної поведінки особи;

– вона є одним із заходів адміністративного примусу;

– це водночас правовий обов’язок правопорушника дати відповідь перед повноважним державним органам щодо своїх неправомірних дій і понести за це певне покарання;

– засобами реалізації адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення;

– відсутність службового підпорядкування в правовідносинах між органами (посадовими особами), що застосовують засоби адміністративної відповідальності, та правопорушниками;

– певними правами щодо встановлення та застосування адміністративної відповідальності наділене значне коло державних органів (їх посадових осіб);

– це один із важливих адміністративно-правових інститутів, нормами якого значною мірою охороняється більшість суспільних відносин, урегульованих як адміністративно-правовими нормами, так і нормами інших галузей права;

– адміністративна відповідальність реалізовується в установлених законом формах та порядку;

– суб’єктами адміністративної відповідальності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи [176, с. 5-6].

Необхідно зазначити, що у системі права норми інформаційного права не забезпечуються власними механізмами відповідальності в усій сукупності санкційних заходів, а забезпечуються охоронними і захисними засобами інших галузей права. Тому інститут інформаційної відповідальності за своєю юридичною природою може забезпечуватися через заходи адміністративної відповідальності.

Відповідно, до правопорушень у сфері обігу інформації варто застосувати традиційний критерій видового розподілу як «галузевий вид юридичної відповідальності». Правопорушення у сфері обігу інформації як окремий міжгалузевий вид правопорушень охоплюють всі протиправні діяння

певним чином пов’язані з інформацією, за які встановлюється і кримінальна, і адміністративна, і цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність.

У межах інформаційної сфери адміністративна відповідальність, як ознака правопорушень, віддзеркалює правову реакцію держави за вчинене діяння (дію чи бездіяльність), покладає на правопорушника негативні наслідки застосування санкцій адміністративно-деліктних норм як результату вчиненого правопорушення [218, с. 123]. Підставою адміністративної відповідальності за порушення норм у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України є адміністративне правопорушення. Адміністративне правопорушення норм у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України за змістом ст. 9 КУпАП можна розглядати як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [138]. В наукових джерелах вказується, що ними є інформаційні правопорушення у діяльності ДФС України, під якими необхідно розуміти протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність суб’єкта інформаційних відносин, який посягає на встановлений законодавством правопорядок у податковій чи митній сферах держави щодо обробки персональних даних, доступу до інформації, її захисту, а також посягає на функціонування інформаційних технологій та інформаційних ресурсів ДФС України, за яку законом передбачено юридичну відповідальність [490, с. 117].

Загальною рисою правопорушень в інформаційній діяльності органів ДФС є зв'язок з інформаційними процесами – обігом інформації, інформаційними ресурсами, інформаційними технологіями, інформаційно-телекомунікаційними системами тощо. А ознака «інформаційне» визначає передусім характер цілої групи протиправних діянь, до якої належать, по-перше, безпосередні порушення інформаційних прав і свобод суб’єктів, а по-друге, інші правопорушення, у разі їхньої реалізації через інформаційну сферу. Тобто правопорушення може бути інформаційним не тільки за спрямуванням –

якщо посягає на інформацію або засоби її оброблення, передавання та збереження, а й за способом вчинення – з використанням інформаційних технологій, систем, засобів. Причому суспільна небезпечність деяких «традиційних» видів злочинів, вчинених з використанням сучасних інформаційних технологій може значно зростати, зумовлюючи необхідність посилення юридичної відповідальності за них.

Отже, порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України наділене юридичними ознаками, до яких відносяться протиправність, суспільна небезпека, винність, відповідальність.

Таким чином, інформаційне правопорушення в діяльності органів ДФС – це протиправне, суспільно небезпечне, винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, яке порушує вимоги норм права у сфері інформаційної діяльності органів ДФС (створення, передача, використання, обробка, зберігання, захист інформації тощо), за яке настає юридична відповідальність.

Проаналізувавши Податковий кодекс України на предмет встановлення відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України було визначено, що згідно п. 21.2 ст. 21 ПК України за невиконання або неналежне виконання своїх обов’язків посадові (службові) особи контролюючих органів несуть відповідальність згідно із законом. До обов’язків пов’язаних з інформацію відносяться:

– не допущення розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується, зберігається під час реалізації функцій, покладених на контролюючі органи;

– надавання органам державної влади та органам місцевого самоврядування на їх письмовий запит відкриту податкову інформацію в порядку, встановленому законом [294];

– використання даних та інформації, отриманої через електронний кабінет, необхідної для виконання покладених на них функцій з адміністрування податків, зборів, митних платежів та реалізації податкової і митної політики в межах наданих їм повноважень;

– внесення до інформаційних баз даних інформації з документів, отриманих від платників податків у паперовій формі, а також інформації про взаємодію з платниками податків, отриману в іншій формі та ін.

Таким чином, п. 21.2 ст. 21 ПК України містить відсильну норму. Схожі відсильні норми міститься і в МК України. Згідно ст. 11 МК України за розголошення конфіденційності інформації, посадові особи органів доходів і зборів несуть відповідальність згідно із законом. В свою чергу, відповідно до ст. 22 МК України за надання недостовірної інформації, а також за неправомірну відмову у наданні відповідної інформації, несвоєчасне надання інформації та інші правопорушення у сфері інформаційних відносин посадові особи органів доходів і зборів несуть відповідальність, передбачену законом [243]. А конкретизується ймовірна відповідальність за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України в КУпАП.

Відповідальність передбачає, що порушення суб'єктом норм законодавства у сфері обігу інформації тягне за собою застосування до нього санкцій, передбачених статтями КУпАП. Відповідно метою адміністративної відповідальності в діяльності органів ДФС України є запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Основною проблемою інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України є наявність значної кількості відсильних та бланкетних норм. Це сприяє тому, що запитувачі інформації ототожнюють різні форми звернень, не розрізняють звернення із запитами на отримання публічної інформації та податковою консультацією чи консультацією з питань практичного використання окремих норм податкового законодавства. Однак дані форми отримання інформації мають суттєві відмінності за порядком, правовими підставами, строком розгляду, змістом, вимогами оформлення тощо. Зокрема листи, які за змістом є зверненнями громадян, мають відповідати нормам Закону України «Про звернення громадян», запити на отримання публічної інформації – нормам Закону України «Про доступ до публічної інформації», податкові консультації чи консультації з питань

практичного використання окремих норм податкового законодавства – нормам Податкового кодексу України [19, с. 153].

Попри те, що забезпечення реалізації права кожного на доступ до публічної інформації відповідно до законів України «Про доступ до публічної інформації» та «Про звернення громадян» є важливим стратегічним напрямом інформаційної функції ДФС України, статистичні дані засвідчують погіршення ситуації у цій сфері. Кожен рік органи ДФС України відмовляють в задоволенні близько 5 % запитів, перенаправляють до 10 % запитів іншим розпорядникам інформації, у володінні яких вона знаходиться. Так, станом на 01.09.2018 з початку року до ДФС України поштою, електронною поштою, факсом, телефоном надійшло 2902 таких документів, з них: запити на отримання публічної інформації – 2562 (або 88 % від загальної кількості документів), за результатами розгляду яких надано відповіді електронною поштою або поштою відповідно до вимог чинного законодавства України; документи, які містять посилання на норми Закону, але за змістом є зверненнями щодо надання консультації з питань практичного використання окремих норм податкового законодавства та законодавства України з питань державної митної справи відповідно до Податкового кодексу України, Митного кодексу України або зверненнями громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян» – 340 (або 12 % від загальної кількості документів). За результатами розгляду задоволено 2263 запити на отримання публічної інформації (або 88 % від загальної кількості запитів), відповідно до статті 22 Закону відмовлено в задоволенні 86запитів(або 3 % від загальної кількості запитів), направлено іншим розпорядникам інформації, у володінні яких вона знаходиться, 213 запитів(або 8 % від загальної кількості запитів) [101]. Вважаємо, що вищезазначена проблема чинногоінформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України пов’язана з його швидким розвитком.

Ситуація, яка склалась в сфері інформаційного законодавства часто призводить до спірних, конфліктних ситуацій через неналежне виконання суб’єктами податкових та митних правовідносин своїх прав та обов’язків,

унаслідок різного розуміння і трактування одних і тих же норм чинних правових актів. Дана ситуація зумовила появу норм, основна мета яких полягає в регулюванні застосування адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України. КУпАП містить значну кількість статей, за порушення яких суб'єкти інформаційних правовідносин несуть адміністративну відповідальність, проте кількість норм, які відносяться безпосередньо до діяльності органів ДФС України, є обмеженою. Серед статей КУпАП, якірегулюють застосування адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України, можна виокремити наступні:

– ст. 172^{8} – незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень;

– ст. 185^{11} – розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист;

– ст. 186^{3} – порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень;

– ст. 186^{7} – недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного– примірника документів;

– ст. 188^{39} – порушення законодавства у сфері захисту персональних даних;

– ст. 188^{40} – невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних;

– ст. 195^{5} – незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації;

– ст. 212^{2} – порушення законодавства про державну таємницю;

– ст. 212^{3} – порушення права на інформацію;

– ст. 212^5 – порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави;

– ст. 212^6 – здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем.

Отже, необхідно підкреслити, що на сьогоднішній день КУпАП не має окремої глави, присвяченої саме порушенню норм інформаційного законодавства, а правопорушення, які можна було б включити до цієї глави, розкидані по всьому тексту КУпАП.

КУпАП містить більше, ніж 20 статей, які безпосередньо стосуються інформаційної сфери, і у своєму складі містять по декілька правопорушень. Наприклад, лише ч. 2 ст. 212-3 КУпАП («Порушення права на інформацію та права на звернення») встановлює відповідальність за сім різних адміністративних правопорушень у сфері обігу інформації. Адміністративні правопорушення в аспекті даного дослідження посягають на регульовані й охоронювані нормами адміністративного права інформаційні правовідносини, які виникають в діяльності органів ДФС України. Крім цього, вчиняючи адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України, правопорушники тим самим: по-перше, посягають на суспільні інформаційні правовідносини в цілому; по-друге, підривають основи державної інформаційної безпеки.

На основі вищезазначеного варто виокремити певні видові правопорушення, за які настає адміністративна відповідальність за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України за такими критеріями:

– правопорушення проти інформації, інформаційних ресурсів, що посягають на податкові та митні правовідносини щодо забезпечення належних технологічних характеристик інформації (конфіденційності, цілісності, доступності, спостережності);

– правопорушення проти інформаційного простору, які посягають на податкові та митні правовідносини, пов'язані із якістю і цінністю інформації (її повнотою, об'єктивністю, своєчасністю, нешкідливістю тощо);

- правопорушення проти інформаційної інфраструктури, що посягають на податкові та митні правовідносини, які виникають у сфері використання об'єктів інформаційної інфраструктури (інформаційно-телекомунікаційних систем, комп'ютерів, серверів, їхнього програмного забезпечення тощо);

– інші інформаційні правопорушення, для яких властиве використання інформації, інформаційного простору, інформаційної інфраструктури при здійсненні протиправних діянь, що посягають на інші правовідносини (щодо приватної власності, суспільної та державної безпеки, господарської діяльності тощо).

Протиправність діяння полягає в порушенні або невиконанні суб'єктом норм інформаційного законодавства. При цьому в більшості випадків протиправне діяння не пов'язується статтями КУпАП з обов'язковим настанням шкідливих наслідків. Так, для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України достатньо самого факту, наприклад, порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію або, наприклад, здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем і т.п., які не мають вказівки на заподіяні цими деліктами збитки.

При встановленні адміністративної відповідальності не потрібно забувати і про суб'єктивні ознаки, які характеризують правопорушення (форма провини, мотив, мета) та сприяють розмежуванню кримінальної й адміністративної відповідальності. Необхідно відзначити, що на законодавчому рівні з'являються нові нормативно-правові акти, які стосуються правових та організаційних засад в інформаційній сфері, у тому числі відповідальності.

Тому виникає необхідність узгоджувати такі положення з уже існуючими шляхом внесення доповнень до останніх [445]. Однак, законодавець не завжди оперативно реагує на такі зміни, у зв’язку з чим відповідальність за окремі правопорушення залишається номінальною, оскільки склади правопорушень відсутні в КУпАП.

Отже, особливістю адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України є накладення адміністративного стягнення спеціально уповноваженими органами виконавчої влади і посадовими особами чи суддями. Крім того необхідною підставою для застосування адміністративного стягнення є вчинене правопорушення, а заходом впливу є адміністративне стягнення.

До правопорушника можутьзастосовуватись такі види адміністративних стягнень як попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об’єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення [138].

У свою чергу необхідно відмітити неефективність застосування адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації на практиці. Яскраво це проявляється при аналізі статистичних даних стосовно ст. 212-3 КУпАП. Згідно зі статистичними даними в Єдиному державному реєстрі судових рішень в судах першої інстанції в 2016 році було розглянуто 363 справи про адміністративні правопорушення за ст. 212-3 КУпАП. При цьому, переважна більшість справ (63 %) закінчилась закриттям провадження і звільненням від накладення адміністративного стягнення (п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП) через сплив трьохмісячного строку, передбаченого статтею 38 КУпАП для накладення адміністративного стягнення. Що стосується діяльності контролюючих органів, то аналогічним чином закінчився розгляд справи №361/3248/17, провадження №3/361/1215/17. Суддя Броварського міськрайонного суду

Київської області Міхієнкова Т. Л., розглянувши матеріали, що надійшли від адвокатів Київської областіпро притягнення до адміністративної відповідальності в.о. начальника Броварської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Київській області встановив, що даний громадянин, який виконував обов'язки начальника Броварської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Київській області, не надав своєчасно відповідьна адвокатський запит адвоката, з яким останній звернувся 15 березня 2017 року. В. о. начальника Броварської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Київській області зобов'язаний був надати відповідь не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання. Канцелярією Броварської ОДПІ ГУ ДФС у Київській області адвокатський запит адвоката був отриманий 15 березня 2017 року та був зареєстрований за вхідним № 43. Таким чином, кінцевий термін для надання інформації - 22 березня 2017 року. Листом від 23.03.2017 року, відправленим 24березня 2017 року була надана не своєчасна інформація на адвокатський запит. Отже, в його діях вбачається склад адміністративного правопорушення, передбачений ч. 5 ст. 212-3 КУпАП [443]. Вивчивши матеріали адміністративної справи, суд прийшов до висновку, що вина неосадовця у вчиненні вищезазначеного адміністративного правопорушення доведенаівін повинен нести відповідальність за ч. 5 ст. 212-3 КУпАП. Проте, правопорушення вчинено 24 березня 2017 року, а відповідно до вимог ст. 38 КУпАП посадовця необхідно було притягнути до адміністративної відповідальності протягом трьох місяців з дня вчинення правопорушення, або не пізніше як через місяць з дня прийняття рішення про закриття провадження. Оскільки на час розгляду по суті пройшов строк притягнення посадової особи до адміністративної відповідальності, суд був позбавлений можливості, відповідно до ст. 38 КУпАП притягнти їїдо адміністративної відповідальності за ч. 5 ст. 212-3 КУпАП.У зв'язку з вищевикладеним, Суддя Броварського міськрайонного суду Київської області: 1) визнав посадовця винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5ст. 212-3 КАпАП; 2)

закрив адміністративне провадження по даній справі у зв’язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення; 3) стягнув із посадовця на користь держави судовий збір в розмірі 320 гривень 00 копійок.

Так само, достатньо високим є відсоток рішень, де було зафіксовано відсутність складу або події адміністративного правопорушення – 15 %. У 43-х справах з 363 (12 %) за підсумками розгляду було накладено адміністративні стягнення у вигляді штрафів. Ці обставини демонструють, що механізм притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчиняли адміністративні правопорушення, передбачені статтею 212-3 КУпАП, практично не працює [8, с. 5] (див. додаток Г).

Доцільно підкреслити, що незважаючи на те, що статтею 212-3 КУпАП передбачена санкція у вигляді штрафу, іноді трапляються випадки, коли суди застосовують до винної особи ст. 22 КУпАП (при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадоваособа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням). Наприклад, так закінчився розгляд справи №208/10301/13-п, провадження №3/208/23/14. Суддя Заводського районного суду м. Дніпродзержинська Стребіж Н. М., розглянувши адміністративний матеріал про притягнення до адміністративної відповідальності громадянки України, працюючої першим заступником начальника Дніпродзержинської ОДПІ, встановив, що вона неправомірно відмовила адвокату всупереч абзацу 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, листом № 9834/10/04-03-2203 від 26.11.2013 року було повідомлено адвокату проте, що інформація відносно Автоматизованих систем «Аудит» та «Система автоматизованого співставлення податкових зобов’язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів на рівні ДПА України» та всі їх компоненти є державною власністю. У зв’язку з відмовою в наданні інформації на запит, посадова особа вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст. 212-3 КУпАП [444]. Вивчивши матеріали адміністративної справи, суд постановив: 1)

визнати посадовця винним у здійсненні адміністративного правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 212-3 КУпАП; 2) посадову особу звільнити від адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 212-3 КУпАП, обмеживши усним зауваженням, справу закрити.

У 2017 році кількість справ про адміністративні правопорушення за ст. 212-3 КУпАП, які надійшли до суддів першої інстанції зросла в рази. Згідно зі статистичними даними [4] в Єдиному державному реєстрі судових рішень в суди першої інстанції в 2017 році надійшла 1211 справ, кількість повернутих справ сягнула 174 (152 з них для належного оформлення). 80 % з них (970 справ) були розглянуті в 2017 році. Як і в 2017 році, в 2018 році переважна більшість справ закінчилась закриттям провадження і звільненням від накладення адміністративного стягнення через сплив трьохмісячного строку, передбаченого статтею 38 КУпАП для накладення адміністративного стягнення (див. додаток Д).

Отже, варто заначити, що існуюча система притягнення до адміністративної відповідальності негативно впливає не лише на виконання КУпАП своїх завдань та функцій в частині захисту прав і свобод у сфері податкових та митних правовідносин, а й на загальне відношення громадян України до державних інституцій та їх реформ. Це пов’язано з тим, що більшість громадян, стикаючись із порушенням своїх інформаційних прав, звертаються до суду саме в рамках ст. 212-3 КУпАП.

Аналіз тих статей КУпАП, які відносяться до адміністративних правопорушень у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України дозволяє виявити їх основні ознаки. По-перше, основними суб’єктами цих правопорушень є працівники податкових та митних органів, платники податків і зборів, державні організації, установи, підприємства України. По-друге, єдиним видом адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформаціїв діяльності органів ДФС України є адміністративний штраф. Розмір штрафу має відносно визначений характер, виражений у неоподаткованих мінімумах доходів громадян, і залежить від

характеру самого правопорушення та суб'єкта, який його вчинив. Наприклад, порушення законодавства про державну таємницю тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [138].

Однак такий підхід до адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України не можна назвати оптимальним. Вбачається за необхідне розширити перелік санкцій за порушення в цій сфері.

Варто підтримати позицію, згідно якоїза адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України необхідно застосовувати адміністративне стягнення у вигляді позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинові, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що буде відповідати змісту відповідного правопорушення і зможе стати ефективним заходом загальної превенції [190, с. 27-28]. Тобто, протягом певного терміну особі буде заборонено користуватися наданим йому раніше правом. У свою чергу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом: по-перше, на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою, особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; по-друге, строком на один рік, коли це спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП. Вбачається, що позбавлення спеціального права може бути встановлено за таке правопорушення, як незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, за

вчинення якого нині встановлено штраф у розмірі від ста до ста п’ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Підкреслимо, що Кримінальний кодекс України передбачив можливість встановлення такої відповідальності, як позбавлення права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю за вчинення наступних злочинів: передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України); розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України) та ін. При вчиненні вказаних злочинів права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю призначається в якості додаткового виду покарання при настанні наслідків відповідного характеру. Негативним фактором є те, що кримінальна відповідальність, як найбільш суворий вид юридичної відповідальності, є найбільш дієвим, фактично єдиним по-справжньому ефективним фактором. Для зміни даної ситуації і необхідно зміцнювати адміністративну відповідальність, встановлену за вчинки, що містять в собі менший ступінь суспільної небезпеки, ніж злочини. Це дозволить ще на стадії вчинення адміністративного правопорушення запобігти розвитку ситуації, яка в подальшому може призвести до настання більш тяжких наслідків.

Проблемним аспектом впливу адміністративної відповідальності на правопорушниківу сфері обігу інформаціїє те, що санкції окремих адміністративно-деліктних норм установлюють широкі мінімальні й максимальні межі негативного, примусового впливу на поведінку правопорушника одних і тих самих обмежень і заборон у сфері забезпечення належного дотримання норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України. На практиці це провокує виникнення корупційних ризиків при накладенні адміністративних стягнень у вигляді штрафів.

Закон, крім основних обставин, які обтяжують чи пом’якшують адміністративну відповідальність, фактично не встановлює додаткових критеріїв визначення остаточного розміру відповідальності відповідно до його

мінімальних і максимальних меж. Вказане фактично ставить завдання перед уповноваженим органом адміністративної юрисдикції з визначення однієї із властивостей адміністративного правопорушення щодо накладення відповідальності за його вчинення. Тобто, з позицій правозастосування, введення в дію санкцій вказаних адміністративно-деліктних норм у деяких випадках призведе до різних наслідків, які матимуть неоднозначний вплив на інтереси правопорушника. Це може призвести до того, що в рамках окремих видів адміністративних правопорушень адміністративна відповідальність за ці проступки може значно відрізнятися за якісними показниками в однакових категоріях справ, що викликає зниження профілактичної дії адміністративних стягнень [490, с. 119-120]. Для усунення даних ризиків варто врахувати позицію А. В. Шапки, згідно якої, для забезпечення пропорційності відповідальності суспільно-шкідливим наслідкам адміністративних правопорушень, а також для вдосконалення профілактичної дії майнових адміністративних стягнень у сфері забезпечення дотримання інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України, в КУпАП потрібно закріпити норму, відповідно до якої мінімальна межа майнової адміністративної відповідальності не може бути меншою за половину від її максимальної межі за конкретний різновид адміністративного правопорушення.

Серед серйозних чинників, що обумовлюють збільшення кількості порушень норм інформаційного законодавства, необхідно окремо виділити неефективність сучасних правових механізмів притягнення осібдо адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення в інформаційній сфері.

Безумовно, усвідомлення посадовими особами того, що навіть у разі виявлення і документування факту порушення ними норм інформаційного законодавства стосовно розголошення конфіденційності інформації, надання недостовірної інформації, неправомірної відмови у наданні відповідної інформації, несвоєчасного надання інформації тощо, вони все одно матимуть безліч можливостей дефакто уникнути відповідальності, що додає їм

сміливості у вчиненні правопорушень у подальшому. Досліджуючи проблематику адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України варто відзначити, що вже сьогодні відчувається термінова необхідність збільшення строку (до шести місяців) накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення у сфері обігу інформації.

Для цього необхідно внести доповнення до ст. 38 КУпАП, включивши до неї ч. 6 наступного змісту:

«Стаття 38. Строки накладення адміністративного стягнення…

Адміністративне стягнення за вчинення інформаційних правопорушень, а також правопорушень, передбачених статтею 212-3 цього Кодексу, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення.

Необхідність запропонованої зміни обумовлена тим, що на сьогодні в силу цілої низки причин об'єктивного і суб'єктивного характеру (штучне затягування розгляду адміністративних матеріалів, перевантаженість або неукомплектованість судів тощо) масово трапляються випадки, коли на день розгляду справ цієї категорії вже минув строк для накладення адміністративного стягнення. У зв'язку з цим провадження щодо посадової особи, яка здійснила адміністративне правопорушення у сфері обігу інформації, закривається, а особа фактично уникає відповідальності за це.

Також КУпАП потребує зміни процедури, пов’язаної з накладенням та розглядом адміністративних стягнень. Пропонуємо надати судам: по-перше, повноваження змінювати кваліфікацію правопорушень; по-друге, передбачити право суб’єктів інформаційних правовідносин на апеляційне оскарження повернення матеріалів для належного оформлення; по-третє, надати право на апеляційне оскарження органу, який склав протокол і подав матеріали на розгляд суду.

Адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України утворюють певну групу в загальній масі адміністративних правопорушень, об’єднану на підставі спільності родового

об’єкта правопорушень. Родовим об’єктом аналізованих нами адміністративних правопорушень є однорідні суспільні відносини у сфері інформаційної діяльності органів ДФС України.

Об’єктивна сторона адміністративних правопорушень у сфері діяльності органів ДФС України характеризується як дією, так і бездіяльністю. Наприклад, лише шляхом дій можуть бути вчинені правопорушення, передбаченіст.ст. 212-5 «Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію», 212-6. Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем. Крім дій, об’єктивну сторону правопорушення може становити й незаконна бездіяльність, тобто невчинення конкретної дії, яку особа не лише була зобов’язана, а й мала можливість вчинити. В окремих випадках об’єктивна сторона адміністративних правопорушень у сфері діяльності органів ДФС України характеризується двома видами суспільно-шкідливих діянь, одне з яких може бути вчинено лише шляхом дій, а інше – лише шляхом бездіяльності. Наприклад, об’єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 186-3 КУпАП становить неподання (бездіяльність) органам державної статистики даних для проведення державних статистичних спостережень або подання їх недостовірними, не в повному обсязі, не за формою, передбаченою звітно-статистичною документацією, чи із запізненням (дія); незабезпечення належного стану первинного обліку (дія та бездіяльність); порушення порядку ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (дія та бездіяльність). Як ми бачимо, нерідко в диспозиції статті може бути перераховано кілька дій або бездіяльності, що характеризують об’єктивну сторону адміністративного правопорушення. Наприклад, крім зазначеної вище ч. 1 ст. 186-3 КУпАП в ч. 2 ст. 212-3 КУпАП ознаками об’єктивної сторони також виступають наступні дії та бездіяльність:

– необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;

– ненадання відповіді на запит на інформацію;

– ненадання інформації;

– неправомірна відмова в наданні інформації;

– несвоєчасне надання інформації;

– неповне надання інформації;

– надання недостовірної інформації.

У таких випадках об’єктивну сторону складає будь-яке з наведених протиправних суспільно-шкідливих діянь.

Таким чином, аналіз законодавства, яким встановлюється адміністративна відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України, виявив наступну проблему: статті, що містять склади адміністративного правопорушення в даній сфері, виявилися розкиданими по різних главах КУпАП. Недоліком вітчизняного законодавства залишається відсутність в КУпАП окремої глави, присвяченої правопорушенням в інформаційній сфері, до якої також повинні бути включені порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України. Тут потрібно відзначити наявний позитивний зарубіжний досвід закріплених норм, які передбачають відповідальність за вчинення правопорушень в інформаційний сфері [190, с. 29]. Наприклад, Кодекс про адміністративні правопорушення Російської Федерації, який містить Главу 13 «Адміністративні правопорушення у галузі зв’язку та інформації» [137]. В ній зібрано більшість можливих правопорушень у сфері обігу інформації. Схожий підхід існує і в Білорусії. Глава 22 «Адміністративні правопорушення в області зв’язку та інформації» Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення [136] також увібрала в себе всі правопорушення в сфері обігу інформації, які існують в цій країні.

Виділення в окрему главу правопорушень в інформаційній сфері на сьогоднішній день характеризується певними труднощами. По-перше,

складність об’єднання даних правопорушень в одній главі обумовлена складністю їх об’єкта, тим не менш, створення на державному рівні самостійної глави, яка містить адміністративні правопорушення, що посягають тільки на відносини в інформаційній сфері, видається можливим. Таким чином, вважаємо, що необхідно виокремити адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в окрему главу, оскільки зараз вони розпорошені по всьому КУпАП. По-друге, виділення самостійної глави тягне за собою необхідність глибокої структурної перебудови КУпАП.

Отже, враховуючи прогалини в законодавчому регулюванні адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України, можна запропонувати наступне:

– об’єднати всі правопорушення, що посягають на правовідносини в інформаційній сфері в одній главі КУпАП;

– на кожний окремий склад правопорушення (не враховуючи кваліфікуючі ознаки) в інформаційній сфері передбачити окрему статтю КУпАП;

– розширити перелік санкцій за порушення, що посягають на відносини в інформаційній сфері. Доповнити відповідні статті стягненнями у вигляді позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинові, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю тощо;

– забезпечити пропорційність відповідальності суспільно-шкідливим наслідкам адміністративних правопорушень, що посягають на відносини в інформаційній сфері. В КУпАП потрібно закріпити норму, відповідно до якої мінімальна межа майнової адміністративної відповідальності не може бути меншою за половину від її максимальної межі за конкретний різновид адміністративного правопорушення;

– збільшити строк (до шести місяців) накладення адміністративного стягнення за порушення норм інформаційного законодавства;

– змінити процедури, пов’язані з накладенням та розглядом адміністративних стягнень. Пропонуємо надати судам: повноваження змінювати кваліфікацію правопорушень; передбачити право суб’єктів інформаційних правовідносин на апеляційне оскарження повернення матеріалів для належного оформлення; надати право на апеляційне оскарження органу, який склав протокол і подав матеріали на розгляд суду.

Підсумовуючи викладене, можна виокремити основні завдання адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в органах ДФС України:

- забезпечення належного функціонування механізму правового регулювання інформаційних відносин в органах ДФС України шляхом гарантування реалізації суб’єктами даних правовідносин суб’єктивних прав і юридичних обов’язків;

- утвердження законності і захист інформаційного правопорядку під час виконання службових обов’язків посадовими особами ДФС України;

- захист інформаційних прав і свобод платників податків і зборів від незаконних порушень в діяльності органів ДФС України;

- притягнення винного до адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації в органах ДФС України;

- попередження вчинення адміністративного правопорушення у сфері обігу інформації в органах ДФС України.

Висновки до розділу 3

1. Процедура надання інформації є основою (для права на інформацію в цілому) базової правомочності отримання інформаційних послуг. Це підтверджується існуючою на сьогоднішній день практикою нормативно-правового регулювання адміністративних процедур надання інформаційних

послуг. Визначено структуру адміністративної процедури, яка складається зі стадій, змістом яких є організаційні дії (сукупність вимог, які пред'являються до дій на тому чи іншому етапі процедури), що завершуються проміжними діями.

2. Інформаційні послуги, які надаються податковими та митними органами, характеризуються тим, що вони: мають чіткий опис і значення кожної з наданих інформаційних послуг; розмежовують категорії фізичних та юридичних осіб, яким вони можуть бути надані; визначають терміни їх надання; вказують на причини можливих відмов; передбачають можливість повторного звернення; допускають фінансові витрати для отримання конкретної інформаційної послуги, якщо тільки ця послуга не є безоплатною.

3. У податковій та митній сфері впровадження інформаційних послуг спрямовано: по-перше, на підвищення якості надання послуг органів ДФС України; по-друге, на підвищення інформованості суб'єктів податкових та митних правовідносин, що має сприяти забезпеченню стабільності надходжень податків та зборів до бюджету країни без залучення заходів державного примусу.

4. Діючі податкова та митна системи вже є достатньою основою для вироблення єдиної політики, а також, приймаючи до уваги певну адаптивність фіскальних органів та платників податків до вже існуючих податків і зборів, необхідно здійснити еволюційне, тобто поступове, реформування вітчизняної фіскальної системи в таку, яка б характеризувалася всіма основними рисами, притаманними податковим та митним системам розвинених країн світу: раціональністю, справедливістю, стабільністю та передбачуваністю. Очікуваними результатами такого поступального реформування повинні стати розширення спектра послуг, що надаються вказаними вище органами, поліпшення інформування суб'єктів податкових та митних правовідносин з різних питань податкового та митного законодавства, збільшення якості та ефективності податкового адміністрування без збільшення штату співробітників органів ДФС України.

5. Зазначено, що форма виступає способом здійснення і вираженням змісту методу, тобто способом організації взаємодії суб'єкта інформаційних податкових та митних правовідносин та його об'єкта, відносин між суб'єктами, їх спільної діяльності в інформаційному процесі. З'ясовано, що формами адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є сукупність дій і нормативно-правових актів, які слугують реалізації функцій та повноважень в сфері інформаційної діяльності.

6. Встановлено, що форми адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності мають свої особливості, що пояснюється специфікою їх положення в системі органів виконавчої влади. Ця специфіка обумовленатим**,** що основною функцією органів ДФС України є контроль за правильністю нарахування та своєчасністю внесення податків, зборів та інших платежів до Державного бюджету та здійснення процедури з роз'яснення змісту норм та положень податкового та митного законодавства, рішень, що були прийняті структурними підрозділами чи посадовими особами фіскальних органів.

7. Встановлено, що методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності є одним із найважливіших компонентів в системі способів правового впливу на волю суб'єктів податкових та митних правовідносин, виражену в їх поведінці. Запропоновано під методом адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України розуміти засоби і способи, за допомогою яких органи ДФС України впливають на поведінку суб'єктів податкових та митних правовідносин.

8. Звернуто увагу на те, що переконання та примус як методи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України наділені регулюючою властивістю, оскільки: по-перше, визначають в інформаційних правовідносинах взаємне правове становище суб'єктів, прийоми формування їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків,

передбачають заходи захисту цих прав та обов’язків; по-друге, вказують на підстави виникнення даних правовідносин.

9. Правовий захист інформації в діяльності органів ДФС України пов’язаний: а) з дотриманням правил конфіденційності, цілісності, доступності щодо інформаційної діяльності даних органів; б) із захистом прав суб’єктів інформаційних правовідносин на конфіденційність, цілісність та доступність інформації в податковій та митній сфері. Правовий захист інформації в діяльності органів ДФС України є спільною проблемою, яка, крім правових питань захисту податкової і митної інформації, включає також і питання захисту прав платників податків і зборів від заподіяння їм відчутної матеріальної, моральної чи іншої шкоди, якої вони можуть зазнати в результаті того чи іншого використання даної інформації. При цьому, саме правовий захист є головним напрямом досягнення інформаційної безпеки органів ДФС України, а технічні засоби і способи – це лише необхідні її складові. Правовий захист регламентує тактику використання апаратних, програмних та інших засобів захисту інформації.

10. Систему адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки органів ДФС України можна розглядати через такі елементи, як: концептуальні положення фіскальної політики внутрішньої інформаційної безпеки; цілі та завдання як відображення об’єктивних потреб ДФС України, платників податків, суспільства та держави в реалізації своїх інтересів; загрози й небезпеки, уразливість інфраструктури ДФС України, яка потребує найбільшого захисту; ресурси, сили та засоби забезпечення інформаційної безпеки ДФС України; суб’єкти, які забезпечують інформаційну безпеку на державному, регіональному і локальному рівнях; дотримання вимог інформаційної безпеки платниками податків та суб’єктами ДФС України; забезпеченість технічної, технологічної, інформаційної незалежності органів ДФС України в інформаційних телекомунікаціях.

11. Визначено систему правових актів, що регламентують питання захисту інформації, яка використовується в діяльності органів ДФС України у складі чотирьох блоків:

– Перший блок – норми Конституції України, в якій викладено загальні норми щодо захисту інформації. Правила, які застосовують щодо питань інформатизації, інформаційного забезпечення органів ДФС України, розуміються як складові елементи.

– Другий блок – складається із концепцій, доктрин і стратегій, пов'язаних з інформаційною безпекою країни, яка включає в себе положення, що стосуються і захисту інформації.

– Третій блок – правові акти, що регулюють окремі аспекти (організаційні, технічні і т.д.) відносин у сфері захисту інформації. До нього входять як закони, так і відомчі нормативні акти, які повністю або частково розкривають питання організації захисту інформації:

– Четвертий блок – правові акти, що встановлюють відповідальність за правопорушення у сфері захисту інформації.

12. У системі права норми інформаційного права не забезпечуються власними механізмами відповідальності в усій сукупності санкційних заходів, а забезпечуються охоронними і захисними засобами інших галузей права. Тому інститут інформаційної відповідальності за своєю юридичною природою може забезпечуватися через заходи адміністративної відповідальності.

13. Підставою адміністративної відповідальності за порушення норм у сфері обігу інформації в діяльності органів ДФС України є адміністративне правопорушення, під яким необхідно розуміти протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність суб'єкта інформаційних відносин, який посягає на встановлений законодавством правопорядок у податковій чи митній сферах держави щодо обробки персональних даних, доступу до інформації, її захисту, а також посягає на функціонування інформаційних технологій та інформаційних ресурсів ДФС України.

14. Визначено, що Податковий (п. 21.2 ст. 21) та Митний (ст. 11, ст. 22)

кодекси України містять відсильні норми на предмет встановлення відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України за невиконання або неналежне виконання своїх обов’язків посадовими (службовими) особами контролюючих органів. Дана відповідальність конкретизується в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

РОЗДІЛ 4
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

4.1. Зарубіжний досвід правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів

Важливою та необхідною складовою ефективної податкової та митної роботи в розвинутих країнах світу є потужне інформаційне забезпечення. Повна взаємодія між інформаційними системами фіскальних органів і їх вільний доступ до інформаційних баз даних інших установ, які мають дані про матеріальні, фінансові активи платників податків, дозволяють оперативно отримати необхідну інформацію під час перевірок суб'єктів господарювання, завчасно вжити необхідних заходів. Аналіз зарубіжного досвіду з питань адміністрування податків свідчить, що у розвинутих країнах світу існують відпрацьовані методи та механізми, які дозволяють радикально модернізувати роботу податкових органів на основі застосування сучасних інформаційних технологій та підвищити ефективність діяльності щодо справляння податків і зборів [74].

Дослідження зарубіжного досвіду інформаційного забезпечення діяльності фіскальних органів є необхідною умовою для виявлення нових шляхів удосконалення правового регулювання інформаційного забезпечення адміністративної діяльності у сфері справляння податків в умовах формування інформаційного суспільства та реформи податкової системи в Україні [166, с. 135].

Законодавство розвинених зарубіжних країн передбачає активну інформаційну діяльність, обов'язкову звітність влади перед населенням незалежно від наявності звернень або запитів щодо надання тієї чи іншої

інформації, обов'язкове інформування громадян про поточну діяльність фіскальних органів. Інформаційна прозорість і відкритість функціонування контролюючих органів у прогресивних країнах світу викликає довіру з боку населення та не дає привід сумніватися в їх сумлінній роботі [492, с. 145].

Зазначимо, що недостатній рівень правового регулювання питань використання інформаційних технологій у процесі звітування платниками податків призводить до відсутності єдиного підходу щодо подання електронної звітності та до неуніфікованості правил її подання до органів ДФС України. Зазначені обставини зумовлюють значний обсяг звітності в паперовій формі, що призводить до надмірних операційних витрат і витрат часу на підготовку, подання, приймання й оброблення звітності; невиправданих матеріальних витрат на придбання бланків, впливу людського фактора – наявності помилок у звітності, суб'єктивізму, корупційних проявів [398].

Позитивний іноземний досвід свідчить, що вже давно необхідно перейти від звичної паперової технології створення, обробки, поширення та зберігання інформації до електронної й удосконалити програмно-технічні засоби її автоматизованої обробки, що значно полегшить складання й обробку податкової звітності. Відсутність єдиної системи і механізмів електронної інформаційної взаємодії центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів подання звітності зумовила необхідність регулювання цього питання на законодавчому рівні. Для вирішення цієї проблеми була розроблена та ухвалена Концепція створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» [398]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 року № 809-р був затверджений План заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності». Зазначеним документом було визначено порядок реалізації Концепції з визначенням суб'єктів учинення певних заходів [339].

На підставі вище вказаного є доцільним розглянути досвід деяких зарубіжних країн у цьому аспекті, наприклад, у США апробація системи

подання електронної звітності через канали зв'язку вперше пройшла в 1986 році. Експеримент, що проводився за участю трьох міст, виявився настільки успішним, що наступного року в ньому брало участь уже близько десяти міст, а в 1988 році – 14 штатів, спецоператору було відправлено 0,5 мільйона звітів. У 2006 році вийшли постанови, що забороняли здавати деякі звіти іншим способом, крім електронного [181, с. 67].

Завдяки активному співробітництву державних органів і приватних компаній у 2007 році більше половини всіх звітів (і фізичних, і юридичних осіб) американці надіслали через Інтернет. Перевагами використання такого формату подання звітності є можливість уникнення черг, економія часу та грошей, які витрачаються на доставку звітності до податкових органів тощо. До того ж програмне забезпечення звітності автоматично виконує чимало спеціальних розрахунків та самостійно знаходить помилки, а система електронних ключів робить електронну звітність захищеною від стороннього втручання. Позитивним є і те, що сторінки електронної форми звітності повністю відповідають звітному документу на паперових носіях, а тому платнику податків, подаючи звітність в електронному вигляді, не треба перенавчатись [74].

Сполучені Штати Америки на сьогодні є одним із світових лідерів у сфері дослідження і впровадження нових форм управління інформаційними потоками і виробництва нових інформаційно-комп'ютерних технологій, інформаційних ресурсів і продуктів, надання інформаційних послуг, таких як програмне забезпечення, аудіовізуальні твори, телепрограми, кіноіндустрія, музичні продукти, розважальна інформація і реклама. Метою національної інформаційної політики США є впорядкування інформаційних потоків у політичній, економічній, науковій і військовій областях в інтересах забезпечення збалансованості між державним контролем і свободою підприємницької діяльності. Інформація розцінюється як один з основних національних ресурсів, а системи, що забезпечують її створення, обробку і поширення, розглядаються як головний стратегічний фактор розвитку індустрії

інформації і побудови інформаційної інфраструктури. Концепція національної інформаційної політики США передбачає необхідність розширення й удосконалення інформаційного середовища під своєю егідою, посилення впливу на такі регіони, як країни Латинської Америки, Центральної і Західної Європи, Азійсько-Тихоокеанського регіону. Інформаційна політика США визначається як комплекс нормативно-правових актів державного сектору, покликаного заохочувати і регулювати створення, використання, збереження, передачу і поширення інформації. Її пріоритетами є:

– підтримка наукових досліджень і розробок у сфері інформатизації і телекомунікацій, сприяння обміну технологіями між університетами і фірмами;

– створення й удосконалення інформаційної інфраструктури, у тому числі глобальної інформаційної інфраструктури;

– забезпечення збалансованості між чотирма основними інформаційними цінностями, що може бути порушено в результаті введення нових інформаційних технологій, а саме – конфіденційністю інформації, інформацією як суспільним надбанням і благом, інформацією як товаром, інформацією як невід'ємним елементом функціонування держави;

– недоторканність приватного життя і захист персональних даних у різних областях державного управління і приватного сектору;

– удосконалення державної політики у сфері інформатизації і телекомунікацій [38, с. 34-35].

Говорячи про США, то дієвість та ефективність податкової системи базується на широкому використанні інформаційних технологій. Це стосується вільного доступу податкових органів до інформаційних баз даних інших установ, які мають дані про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансовий стан платників податків [412, с. 33]. Джерелами інформації служать матеріали аудиторів і податкових інспекторів, громадських організацій, правоохоронних органів зарубіжних країн, банківських та інших фінансових установ США, а також пересічні громадяни. Платники податків США зобов'язані надавати органам податкового адміністрування всі відомості,

що можуть бути використані для визначення бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника. При цьому органи податкової служби мають право перевіряти приватне житло й листування, що не дозволяється жодній іншій державній службі [118, с. 75].

Даний досвід доцільно використовувати і в Україні, особливо стосовно українських громадян, які працюють за кордоном.Так, на сьогодні близько400 тисяч українців є платниками внесків на пенсійне, медичне і соціальне страхування у Республіці Польща, а отже працевлаштовані згідно із законодавством. У свою чергу, обов'язок такої фізичної особи сплачувати податки в Україні залежить від статусу її резидентності (п.п. 14.1.213 ст. 14, ст. 15 ПКУ), який на думку органів ДФС першочергово визначається наявністю українського паспорта.Якщо людину буде визнано податковим резидентом України, вона зобов'язана платити до бюджету податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з усіх отриманих доходів за ставкою 18% і військовий збір 1,5% від доходу платника. Позитивом є хіба те, що єдиний соціальний внесок (ЄСВ - 22%) з іноземних доходів не сплачується.На жаль, у більшості випадків українці, влаштовуючись на роботу за кордоном, обгрунтовано сподіваються, що ДФС України не дізнається про їхні іноземні доходи, і свідомо не надають відповідну інформацію [508].

Також важливим джерелом інформації для податкової служби США є дані інформаційних технічних кредитних бюро – приватних фірм, що спеціалізуються на зборі даних (у США й інших західних країнах), які характеризують фінансовий стан приватних осіб. Поява цих фірм пов'язана з розвитком кредитного обслуговування населення й обумовлені потребами кредиторів в оперативній перевірці кредитоспроможності потенціальних клієнтів. У трьох крупних кредитних бюро США (їх усього більше ніж 200) – «ТРВ», «Транс Юніон» і «Еквіфакс» – є 400 млн досьє на 160 млн осіб, тобто практично на все доросле населення країни. Основними постачальниками й одночасно споживачами інформації, яка акумулюється в електронних системах

кредитних бюро, є фінансово-кредитні установи (банки, страхові компанії, іпотечні фонди тощо) [420, с. 472].

Інформація, яка надходить до фіскальних органів, підлягає ретельній перевірці на основі застосування сучасних інформаційних методик. Зокрема, досліджується склад та динаміка витрат платника з наступним їх зіставленням із обсягами доходів, що дозволяє виявити ризики можливого вчинення правопорушень у сфері оподаткування. Також у США широко використовується параметричний метод попереднього контролю, який на основі математичного підходу дозволяє виявити декларації з малоймовірними (імовірно недостовірними) даними, які потім ретельно аналізуються [412]. При цьому дані, які містяться у податкових деклараціях, автоматично зіставляються з усіма даними, що надходять у Службу внутрішніх доходів Міністерства фінансів США з різних джерел та вводяться в комп'ютерну облікову систему. Пошук порушників податкового законодавства проводиться шляхом систематичного «просіювання» всіх масивів даних за такими критеріями, як: часті переміщення фінансових активів; використання декількох кредитно-фінансових установ при укладенні угод та здійсненні платежів; невідповідність податкових декларацій масштабам ділової активності платника податку; приховування партнерів з окремих видів бізнесу; суттєві розриви між доходами й витратами; оформлення нерухомості на імена підставних осіб; перевод готівки в предмети розкоші та антикваріату тощо [420, с. 472].

Разом з тим, сучасна інформаційна політика Великобританії формується в умовах створення глобальної системи міжнародних відносин і спрямована на вдосконалення умов конкуренції на інформаційному ринку, підвищення ефективності інформаційних послуг і впровадження інформаційних технологій у державне управління. Стратегія британського уряду у сфері інформаційних технологій і телекомунікаційних мереж передбачає: реалізацію проекту британської телекомунікаційної супермагістралі (Super Janet); створення сприятливих умов для підприємництва шляхом застосування інформаційних технологій і мереж. Пріоритетами британської інформаційної політики щодо

поширення інформаційно-комп'ютерних технологій визначені: освіта, охорона здоров'я, приватний бізнес [38, с. 29-30]. У роботі податкових органів Англії досить поширеною є практика збору податкової інформації від третіх осіб, а також використання таких специфічних методів, як негласне спостереження, опитування свідків із оточення платника податків, перлюстрація поштових відправлень і прослуховування телефонних розмов, залучення платних інформаторів. Так, у кінці 2011 року в Англії було сформовано новий підрозділ Королівської податкової служби – «Affluent Unit» («Підрозділ достатку»), до функцій якого входить збір інформації про податкові порушення, купівлю нерухомості за кордоном платниками податків, що мають великі доходи [44]. Крім того, для виконання поставлених перед Управлінням державними доходами і митницями Великобританії завдань його структурні підрозділи займаються розробкою і впровадженням нових технологій і методів роботи з платниками податків. Так, у 2007 р. під час оформлення різних пільг через телефонні мережі почав застосовуватися «детектор брехні». Уловлюючи певні коливання і зміни тембру голосу, ця технологія дозволяє виявити незаконні заявки на отримання пільг та економити бюджетні кошти [494, с. 78]. Значний акцент робиться на спрощенні податкової документації (бланків, інструкцій, рекомендацій), а також на створенні максимально зручного для платника податків процесу спілкування з податковими органами. Це виражається в можливості заповнення та подання декларацій в електронному вигляді і в режимі реального часу (on-line), виконанні податкового обов'язку (сплата податків і зборів) через Інтернет, отриманні індивідуальної консультації в єдиній національній телефонній службі або через Інтернет у режимі on-line з наданням платником податків усіх необхідних даних (суми доходів, особистих даних тощо). Лінія, по якій відбувається консультація, захищена паролем, що гарантує конфіденційність інформації. Для цього необхідно лише зайти на офіційний сайт Управління державними доходами і митницями (HM Revenue and Customs) та вибрати відповідне посилання [494, с. 80].

Інформаційна політика Німеччини спрямована на сприяння реформуванню державного управління в країнах Євросоюзу, їх участі у вільному транскордонному обміні інформацією, пропаганду ідеалів європейської демократії, створення відповідної правової бази, технічне оснащення інформаційного сектору і підготовку кваліфікованих фахівців у Німеччині для національних і приватних корпорацій, організацій, фондів тощо [251, с. 146]. Крім того, законодавство Німеччини сприяє і розвитку інформаційних технологій у сфері державного управління. Наприклад, Німеччина має діючу урядову програму «Федеральна підтримка нових комунікаційних та інформаційних технологій» (1994 р.). Регламент цієї програми встановлює відповідний контроль з боку міністерств за здійсненням фінансування новітних напрямів діяльності інформаційних центрів і служб. Так, програма «Info-2000» визначає посилення відповідальності федеральних земель при виконанні останніми контролю за змістом інформації. Федеральний закон «Про телекомунікації» (1991 р.) надає відповідним землям право на ліцензування діяльності, спрямованої на обмеження поширення інформації забороненого змісту (насильство, агресія, порнографія тощо), а закон «Про Інтернет» (1997 р.) формує певні обмеження щодо свободи поглядів та розкриття змісту інформації, яка може призвести до політичної нестабільності. Федеративний уряд Німеччини у лютому 2011 р. прийняв Стратегію кібербезпеки, відповідно до якої встановлено посилення захисту інфраструктури стратегічного значення. У межах цієї стратегії визначено, що всі урядові органи, які вивчають проблеми кіберзлочинності, повинні взаємодіяти не тільки між собою, але й з приватним сектором [490, с. 162-163]. Що стосується фіскальних органів Німеччини та їх інформаційного забезпечення, то вони мають право отримувати будь-яку інформацію (навіть ту, яка відноситься до комерційної таємниці) від комерційних банків та інших компаній, які обслуговують платника податків, якщо тільки існують суттєві підстави підозрювати, що цим платником податків здійснено податкове правопорушення [492, с. 145]. У Німеччині з метою виявлення фактів

мінімізації податків, з’ясування та оцінювання різних обставин податкової поведінки платників податків Податкове управління здійснює пошук інформації або в рамках підготовки до податкового аудиту, або під час його проведення.

Щодо інформаційної політики Франції, то вона направлена на розвиток інформаційних магістралей, електронного ринку і банківської сфери, лібералізацію комунікацій, реформування інформаційного законодавства, стимулювання наукових досліджень у галузі, створення систем безпеки інформації і запобігання комп’ютерним злочинам тощо [38, с. 31-32].

Зокрема, у підрозділах Національної дирекції податкових розслідувань Франції існують дві інформаційні системи, що працюють в інформаційній взаємодії та дозволяють завчасно реагувати на порушення податкового законодавства [514]. Вони становлять основу інформаційного забезпечення контрольно-оперативної діяльності зазначених підрозділів. Перша – система реєстрації й обліку інформації про платника податку (SPI), що забезпечує автоматичне накопичення інформації про фізичних та юридичних осіб. У банку даних системи зберігаються відомості про 48 млн фізичних осіб та їх адреси. Протягом року виконується близько 216 млн запитів. Система дозволяє спростити процедуру оподаткування й отримати необхідну інформацію під час перевірки платників податків. Важливим елементом інформаційного забезпечення податкових органів Франції є друга система FICOBA, що веде облік і обробку інформації про банківські рахунки, яка надходить від банківських установ. Система працює цілодобово 5 днів на тиждень. У день виконується 20 тис. запитів, строк виконання яких – 24 години. Користувачами системи є Генеральна дирекція податків (DGI), митниця, юридична поліція, суди, прокуратура. Завдяки використанню цієї системи забезпечується надходження до бюджету майже 12 % від усіх виявлених податковими органами сум серед прихованих від оподаткування [513]. У Франції, в межах державної інформаційної політики було сформовано систему безпеки інформації та попередження комп’ютерних злочинів. Також були сплановані та

реалізовані заходи, спрямовані на обмеження іноземної присутності в інформаційному просторі та на гарантування безпеки національного інформаційного простору. Закон «Про електронні комунікації» визначає діяльність Міністерства внутрішніх справ та Міністерства оборони Франції в інформаційному та комп'ютерному просторах, спрямовану на забезпечення контролю за передачею інформації, в тому числі в радіочастотному просторі.

Подання звітності у Франції відбувається через Інтернет, де можна порахувати свої податки, вибираючи потрібне поле, заповнюючи обов'язкові рядки та відповідаючи на запитання. Причому, зробити калькуляцію можна як на поточний період, так і підрахувати свої податки на майбутнє [74].

Необхідно зазначити, що для підвищення ефективності протидії мінімізації податків у Чеській Республіці важливе значення приділяють оперативності обробки інформації про об'єкти оподаткування, платників податків тощо, що забезпечується завдяки застосуванню автоматизованих систем та програмних модулів.

Цікавим є досвід Ірландії, де ще в 1997 році Комісією інформаційного суспільства було проголошено необхідність впровадження «самообслуговування через Інтернет», а у вересні 2000 року була впроваджена Служба доходів он-лайн, що дозволяє здійснювати електронне декларування та сплату різних податків та зборів (21 вид) у зручний час (24 години на добу) та у зручному місці усім своїм клієнтам та їх агентам. Служба доходів он-лайн – це повністю інтегрована Інтернет-система, яка пропонує надійний захищений цілодобовий доступ з використанням інфраструктури громадських ключів для аутентифікації, конфіденційності, безвідмовності та прозорості. Послуга електронного декларування та електронної сплати дозволяє уникнути канцелярських помилок, пропонуючи прості для користувачів форми з вбудованими інструментами оцінки та калькуляторами. Вона забезпечує миттєве повідомлення про операції, швидку обробку декларацій та видачу нарахувань, рахунків тощо до захищеної вхідної скриньки користувача [233].Клієнти або їх агенти можуть побачити деталі свого податкового рахунку

в режимі онлайн, а саме: деталі заповнених декларацій, або тих, що належить заповнити, здійснених платежів, відшкодувань та винагород та деталі щодо сплати податків. Для полегшення використання електронних підписів було впроваджене відповідне законодавство, що передбачає затвердження осіб, які мають право передавати інформацію у затверджений спосіб, тобто використовуючи Службу доходів онлайн [74].

Важливий аспект у цьому напрямі також належить аналізу правового регулювання інформаційної діяльності фіскальних органів пострадянських країн, які в останні роки зробили суттєві кроки від перехідної до ринкової економіки, оскільки їх законодавство проходить такий же шлях становлення, як і Україна.

Наприклад, главою 6 Податкового кодексу Республіки Таджикистан, прийнятого 25 листопада 2004 року [276], закріплені питання, пов'язані з наданням і збором інформації. Зокрема в статті 77 визначено, що з метою здійснення податкового контролю та досягнення законної мети податковий орган має право шляхом направлення письмового повідомлення будь-якій особі витребувати в 10-денний термін з дати направлення повідомлення: інформацію, зазначену в повідомленні, у тому числі інформацію про іншу особу, інформацію про свої доходи, отримані від особи, конкретно вказаної у повідомленні, та про свої витрати, понесені у зв'язку із взаємовідносинами з особою, конкретно вказаною у повідомленні; з'явитися в зазначені у повідомленні місце і час для проведення опитування або надання документів чи інших даних, наявних у розпорядженні цієї особи й вказаних у повідомленні, а «законна мета», в даному випадку, означає збір інформації з метою визначення зобов'язань платника податків по сплаті податку або з метою стягнення податку з конкретної особи..

Крім того, серед обов'язків податкових органів Республіки Таджикистан можна виділити: здійснення збору та аналізу інформації про виконання і про порушення податкового законодавства, прогнозування тенденцій розвитку негативних процесів, пов'язаних з оподаткуванням юридичних і фізичних осіб,

та інформування про це уряду Республіки Таджикистан (пп. 16 ст. 119); дотримання таємниці інформації про платників податків (пп. 19 ст. 119); забезпечення платників податків доступом до інформації з питань, пов’язаних з їх оподаткуванням, у тому числі шляхом розміщення нормативних правових актів, що регулюють питання оподаткування, у відкритих для огляду місцях у будівлях податкових органів.

Що стосується інформаційної взаємодії податкових органів з органами державної влади, цікавим є положення [276], яким передбачено заборону органам влади втручатися у діяльність податкових органів і підрозділів податкової поліції, якщо інше не встановлено законодавством. Органи державної влади зобов’язані сприяти та надавати інформацію на прохання податкових органів з метою забезпечення виконання податкового законодавства і встановлення контролю за сплатою податків. Митні органи та інші уповноважені органи, органи соціального захисту населення зобов’язані регулярно в установленому порядку надавати податковим органам наявну в них інформацію, необхідну для виконання податкового законодавства (ст. 115). Окремою статтею Податкового кодексу Республіки Таджикистан закріплено поняття податкової таємниці [276]та зазначено, що податкові органи, податкові агенти та інші особи, які є або були їхніми співробітниками, зобов’язані зберігати таємницю будь-якої інформації про платників податків (за винятком інформації про ідентифікаційний номер платника податків та іншу інформацію, пов’язану з реєстраційним обліком платників податків), отриману ними під час виконання службових обов’язків. Податкові органи і податкові агенти мають право розкривати таку інформацію в порядку, встановленому уповноваженим державним органом, й визначеному колу суб’єктів.

Поняття податкової таємниці також закріплено Податковим кодексом Киргизької Республіки від 17 жовтня 2008 року, в якому зазначається, що до розголошення податкової таємниці відноситься використання або передача іншому суб’єкту інформації про платника податків, що стала відомою посадовій особі державних органів при виконанні нею своїх обов’язків, крім

випадків, передбачених законодавством. Відомості, що становлять податкову таємницю, повинні мати спеціальний режим зберігання і доступу, який визначається письмовим рішенням керівника органу податкової служби [258].

Цікавою є Глава 17 Податкового кодексу Киргизької Республіки, якою закріплено основні положення щодо взаємодії органів податкової служби з іншими суб'єктами: з митними органами, фінансовою розвідкою та органами фінансової поліції (ст. 122); органами юстиції (ст. 123); органами державної статистики (ст. 124); органами, які здійснюють реєстрацію об'єктів оподаткування (ст. 125); банком (ст. 126); органами, які здійснюють державну реєстрацію актів цивільного стану (ст. 127); органами, які наділені повноваженнями відносно іноземних громадян та осіб без громадянства (ст. 128); з організаціями платників податків (ст. 129); з дипломатичним, консульським та іншим представництвом іноземної держави або міжнародною організацією (ст. 130); органами місцевого самоврядування (ст. 131); органами, які здійснюють видачу ліцензій та дозволів організаціям і фізичним особам (ст. 132), у ній містяться норми щодо обміну інформацією, базами даних, результатами перевірок вищеперерахованих суб'єктів з податковими органами.

Також проаналізуємо норми Податкового кодексу Республіки Узбекистан від 10 грудня 2008 року [277],в статті 84 якого зазначається перелік органів та організацій, які надають інформацію про платників податків, їх обов'язки. На наше переконання, необхідно виділити статтю 133, якою передбачено відповідальність згідно із законодавством за невиконання службовими особами вищеперерахованих суб'єктів вимог Глави 17 даного кодексу.

Наступним законодавством, яке ми проаналізуємо, є норми Податкового кодексу Азербайджанської Республіки, затвердженого 11 липня 2000 року [278],в якому ототожнюються поняття комерційної і податкової таємниці. Зокрема, дані, отримані податковими органами, складають комерційну (податкову) таємницю, мають спеціальний режим зберігання і доступу (п. 30.4 ст. 30). Вбачається, що наведене положення є не досить правильним, оскільки

перелік інформації, яка не може бути віднесена до комерційної таємниці: установчі документи; документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць та ін. [383], може відноситися до податкової таємниці.

Основні податкові положення Республіки Казахстан закріплені в кодексі Республіки Казахстан «Про податки та інші обов'язкові платежі в бюджет» від 10 грудня 2008 року. Під час аналізу даного кодексу [279] нашу увагу привернув зміст Глави 92 «Допомога платникам податків», яка врегульовує відносини, відповідно до яких органи податкової служби Республіки Казахстан надають допомогу платникам податків (податковим агентам) шляхом: пропаганди податкового законодавства; надання програмного забезпечення для подання податкової звітності в електронному вигляді з формуванням електронного платіжного документа зі сплати податків та інших обов'язкових платежів у бюджет; створення і розвитку мережі терміналів для доступу платника податків до перегляду стану готовності запитуваного документа; надання відомостей щодо порядку здійснення розрахунків з бюджетом по виконанню податкового зобов'язання; створення та розвиток мережі центрів для роботи з повідомленням органів податкової служби; забезпечення функціонування сайтів органів податкової служби; надання сприяння (крім матеріального) у розвитку мережі банкоматів та інших електронних пристроїв для сплати податків та інших обов'язкових платежів до бюджету, соціальних відрахувань, перерахування обов'язкових пенсійних внесків.

Важливою складовою у формуванні національного законодавства є податкові норми Республіки Білорусь, які висвітлені у доповіді щодо розвитку правової інформатизації в Республіці Білорусь та її ролі в процесах формування інформаційно-правового простору СНД. Зокрема, порівнюючи

стан правової інформатизації в різних країнах, підтверджуються значні досягнення Білорусі у даному напрямку та відмічається, що вона позиціонується в одному ряду з розвиненими країнами світу [43]. Саме білоруський досвід і розробки у галузі правової інформатизації використовуються багатьма державами СНД у якості базових моделей при розробці аналогічних національних і міжнаціональних систем.

У Білорусі завдяки діяльності Національного центру правової інформації стало можливим створення ефективної моделі державної системи правової інформації, основними компонентами якої є: по-перше, державний нормативний правовий ресурс – еталонний банк даних правової інформації, визначений як інформаційний ресурс, який має державне значення та виступає в якості зводу законодавства в електронному вигляді, він законодавчо регламентований, підтримується в активному стані та постійно розвивається; по-друге, розгалужена система поширення правової інформації, яка дозволяє забезпечити офіційною, повною та актуальною правовою інформацією всі публічні органи, всіх юридичних та фізичних осіб. Ця система має багатовекторний характер, включаючи як традиційний випуск друкованих правових видань, так і використання інформаційно-комунікаційних технологій; по-третє, система міждержавного обміну правовою інформацією, в якій знайшов відображення накопичений досвід науково-практичної діяльності щодо створення автоматизованих систем обміну правовою інформацією.

Особливу увагу доцільно звернути на плідність реалізованої в Республіці Молдова ідеї щодо концентрації в єдиній урядовій установі - Департаменті інформаційних технологій, найбільш важливих державних реєстраційних та облікових функцій. Департамент інформаційних технологій дозволяє забезпечити інформаційну сумісність різних систем і реалізувати комплексний підхід до формування інтегрованих облікових даних. Наприклад, для юридичної особи відпала необхідність у наданні заявником багатьох довідок із різних організацій (у даному випадку необхідні дані автоматизовано вилучаються з відповідних баз даних) [165].

Таким чином, спостерігається закріплення в нормативних документах поняття податкової таємниці, поняття та порядок взаємодії між податковими органами та іншими державними органами і третіми особами. Важливим моментом, на який слід звернути увагу, є законодавче закріплення відповідальності за ненадання інформації за запитом органів доходів і зборів, або надання недостовірної інформації [166, с. 148-149].

Отже, враховуючи важливу роль податкових норм пострадянських країн у формуванні вітчизняного законодавства щодо інформаційного забезпечення у сфері справляння податків до ПК України та інших нормативно-правових актів, потрібно внести наступні положення: надання і збір інформації; порядок дотримання податкової таємниці; закріплення визначення терміну податкова таємниця; визначення суб'єктів, з якими взаємодіють фіскальні органи, та закріплення порядку взаємодії між ними; закріплення відповідальності державних органів за ненадання інформації про справляння податків органам доходів і зборів та податкової міліції; порядок надання фіскальними органами допомоги платникам податків.

Іншим аспектом протидії мінімізації податків є здійснення заходів щодо підвищення податкової культури платників податків. У цьому контексті також величезну роль відіграє інформація. Враховуючи зарубіжний досвід, найбільші результати в питанні підвищення рівня свідомості громадян країн щодо сплати податків приносить практика висвітлення податковими органами результатів перевірок та виявлення злочинних схем із обов'язковим зазначенням розміру покарання. Наприклад, податкові органи Австралії та Нової Зеландії постійно оприлюднюють звіти про свою діяльність з детальним резюме оцінки щодо виявлення фактів мінімізації податків та розробки заходів щодо їх протидії. У США також багато уваги приділяється профілактиці злочинів і правопорушень у сфері оподаткування. Держава поєднує жорсткі заходи кримінального впливу до винуватих осіб за порушення федеральних законів і законів штатів з питань оподаткування з методом постійного переконання і виховання в дусі дотримання законності у платників податків. Зазначений метод передбачає

ініціативне інформування суспільства про осіб, які ухиляються від сплати податків. У результаті у суспільстві формується нетерпиме ставлення до правопорушників податкового законодавства, що сприяє забезпеченню високого рівня сплати податків до бюджету країни [420, с. 477].

Таким чином, основою інформатизації в зарубіжних країнах стала відповідна нормативно-правова база, яка визначила порядок реалізації основних положень процесу інформатизації у тій чи іншій сфері суспільних відносин. Законодавчі норми в інформаційній сфері суттєво впливають на законодавче врегулювання відносин між громадянами і державою, між громадянами та комерційними структурами тощо, тобто інформаційні відносини є, з одного боку, зовнішнім проявом будь-яких відносин у житті країни та її громадян, з іншого, − є основою, на якій вибудовується законодавство в інших сферах. Крім того, можна зробити висновок, що інформаційне забезпечення роботи фіскальних органів є важливим інструментом протидії мінімізації сплати податків і зборів. Основною умовою ефективного використання цього інструменту є отримання достатньої, достовірної та актуальної інформації про стан, діяльність і майно платника податків з різних інформаційних джерел. Але з метою побудови дієвої системи протидії мінімізації податків прерогатива повинна віддаватись тим джерелам податкової інформації, які не мають тісних комерційних зв’язків з платником податків та не є вигодонабувачами частини прибутку, отриманого в результаті зловживань податковим законодавством. При цьому необхідною умовою якісної і, головне, оперативної обробки великого масиву податкової інформації є застосування комп’ютерних технологій, що дозволяють виконувати не тільки збір, обробку та зберігання даних, а й в автоматизованому режимі проводити аналіз даних, їх зіставлення з показниками-індикаторами та на підставі цього здійснювати відбір найбільш ризикових платників податків. Також до напрямів застосування інформації, як інструменту протидії мінімізації податків, доцільно віднести розповсюдження (оприлюднення в засобах масової інформації) інформації про результати роботи фіскальних органів щодо

виявлення фактів зловживань платниками податків податковим законодавством. Обов'язковою складовою цієї інформації повинен бути наголос на видах та розмірах санкцій, що були застосовані до таких платників податків [420, с. 478]. Зазначимо, що практика Європейського Союзу в питанні отримання податкової інформації досить широка та виходить за межі усталеної української практики. Так, у багатьох європейських країнах, Канаді й США існує Єдиний державний інформаційний ресурс стосовно даних про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єкти оподаткування з доступом до нього органів державної влади, прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб, що має низку переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від громадян різноманітних довідок), так і для громадян (економія часу). При цьому останній формується навіть із даних, отриманих від третіх осіб (наприклад, у Швеції) [492, с.145].

Одним із основних елементів забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів є інформаційна безпека. Дане питання є на часі і у міжнародному співтоваристві.

Так, для поліпшення правового регулювання у сфері інформаційної безпеки урядом Грузії розроблено ряд законопроектів. Зокрема, у 2010 р. під егідою Міністерства юстиції Грузії створено Агентство з обміну даними, що несе пряму відповідальність за розробку та здійснення політики у сфері інформаційної безпеки у державному секторі [79, с. 23].

У лютому 2011 року уряд Нідерландів ухвалив Національну стратегію кібербезпеки «Сила через співпрацю», якою передбачено створення Національної ради з кібербезпеки. Завданням цього органу буде забезпечення реалізації підходу, в основу якого покладено співробітництво державного та приватного секторів, а також різних наукових центрів. Передбачено також створити Національний центр з питань кібербезпеки, завданням якого є виявлення тенденцій та загроз інформаційній безпеці, а також сприяння подоланню наслідків інцидентів і кризових ситуацій у цій сфері [79, с. 30].

Важливим напрямом забезпечення безпеки у країнах ЄС та інших країнах світу є створення юридичних засад інформаційної безпеки, що означає розробку нормативно-правових актів, які б встановлювали перелік злочинів, пов'язаних із інформаційними технологіями, й визначали відповідну кримінальну відповідальність. Іншим пріоритетом політики ЄС та іінших провідних країн світу є інформаційна безпека громадян. По суті, це високий рівень обізнаності громадськості щодо ризиків та загроз, пов'язаних з інформаційними технологіями та щодо способів захисту своїх інформаційних систем і мереж від небажаних впливів. Це включає в себе захист від злочинів у кібер-просторі та безпеку таких осіб, дослідження та утилізацію підозрілої інформації в Інтернеті.

В Україні, на думку А. В. Шапки, доцільно запровадити досвід роботи США, Великої Британії та Німеччини щодо створення єдиного координуючого органу, який зможе за короткий проміжок часу акумулювати сили та засоби різних державних і недержавних органів для протидії загрозам інформаційній безпеці органів ДФС та їх нейтралізації [490, с. 170].

Отже, на основі аналізу зарубіжного досвіду правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів можна зробити наступні висновки:

– основою інформатизації в зарубіжних країнах стала відповідна нормативно-правова база, яка визначила порядок реалізації основних положень процесу інформатизації у тій чи іншій сфері суспільних відносин;

– на основі досвіду правового регулювання інформаційного забезпечення фіскальних органів пострадянських країн до Податкового кодексу України необхідно внести наступні положення: надання і збір інформації; порядок дотримання податкової таємниці; закріплення визначення терміну податкова таємниця; визначення суб'єктів, з якими взаємодіють фіскальні органи, та закріплення порядку взаємодії між ними; закріплення відповідальності державних органів за ненадання інформації про справляння податків фіскальними органами;

– необхідно використати досвід інформаційного забезпечення податкових та митних органів зарубіжних країн в частині: можливості вільного доступу податкових та митних органів до інформаційних баз даних інших установ, які мають дані про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансовий стан платників податків (країни ЄС, США); зобов'язань платників податків надавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані для визначення бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника (США); використання інформації бюро кредитних історій, що спеціалізуються на зборі даних про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами та іншої відкритої інформації (у США й інших західних країнах), які характеризують фінансовий стан приватних осіб; здійснення заходів щодо підвищення податкової культури платників податків, де вагомі результати приносить практика висвітлення податковими органами стану перевірок із обов'язковим зазначенням розміру покарання (США, Австралія, Нова Зеландія); створення Єдиного державного інформаційного ресурсу стосовно даних про платників податків (резидентів та нерезидентів), об'єктів оподаткування з доступом до нього органів публічного адміністрування та правоохоронних органів, що має низку переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від платників податків (резидентів) різноманітних довідок), так і для нерезидентів (економія часу)(країни ЄС, США, Канада); розробки і впровадження нових технологій і методів роботи з платниками податків (Великобританія); створення єдиного координуючого органу, який зможе за короткий проміжок часу акумулювати сили та засоби різних державних і недержавних органів для протидії загрозам інформаційній безпеці органів ДФС та їх нейтралізації (США, Великобританія, Німеччина).

4.2. Науково-методологічні підходи щодо вирішення проблем, пов'язаних із правовим забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України

Реалізація державної інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України є одним із основних засобів забезпечення взаємодії між податковими й митними органами з одного боку, та представниками громадянського суспільства – з іншого, встановлення між ними конструктивних відносин, побудованих на взаєморозумінні та партнерстві.

Зростання ролі інформації в діяльності органів державної влади, у тому числі в органах ДФС України, дозволяє підкреслити необхідність якісного правового забезпечення державної інформаційної політики у якості гострої проблеми в діяльності податкових та митних органів. В цілому вбачається, що формування державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, її правове забезпечення, має будуватися на системній основі. Дана позиція дозволить не лише досягти поставлених перед податковими й митними органами цілей, а також унеможливить появу прорахунків, на які була так насичена інформаційна політика даних органів з моменту набуття Україною незалежності.

Системна основа адміністративно-правового забезпечення інформаційної політики в діяльності органів ДФС України неможлива без вирішення певних блоків проблем.

Перший блок проблем лежить у площині кадрового забезпечення органів ДФС України висококваліфікованими фахівцями, які повинні володіти методологічним і технологічним інструментарієм інформаційно-аналітичної роботи для практичного впровадження інформаційної політики в податкових та митних органах.

«Кадровий голод» останнім часом є серйозною проблемою для функціонування різних державних органів України. При цьому, незважаючи на

значну кількість громадян, бажаючих зайняти посади державних службовців, їх кваліфікація й підготовка «залишають бажати кращого». Перехід висококваліфікованих кадрів із державних органів у приватні структури або переїзд їх за кордон є закономірним процесом, обумовленим зміною політичної формації в Україні. Процес «очищення» державних органів, люстрація, невідповідність матеріального та соціального забезпечення службовців тій відповідальності, яка на них покладається, – усе це веде до зменшення найбільш підготовлених та кваліфікованих фахівців. У сфері інформаційної політики в діяльності органів ДФС України такими фахівцями є аналітики й експерти, які володіють на високому рівні технологічним та методологічним інструментарієм інформаційно-аналітичної роботи.

Поступові ускладнення інформаційних процесів у податкових та митних органах, викликані впровадженням нових інформаційних ресурсів та систем, також підвищують вимоги до підготовки фахівців, які беруть участь в аналітичній роботі. Все це призводить до того, що постійно існує необхідність підвищення кваліфікації працюючого персоналу. А це вимагає додаткових витрат часу і бюджетних грошей, хоча на сьогоднішній день існує гострий дефіцит і першого, і другого.

Проблема нестачі підготовлених кадрів простежується по всій вертикалі й горизонталі органів ДФС України. При цьому найбільш «гостра» нестача кадрів існує саме в інформаційно-аналітичних підрозділах. Питання про те, що інформаційно-аналітичні підрозділи беруть безпосередню участь у процесі формування та реалізації державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, у зв’язку з чим їх комплектація підготовленими професіоналами повинна бути пріоритетною. Вбачається, що невиправданим залишається факт відсутності в більшості профільних ВНЗ спеціалізації підготовки фахівців для державних органів, пов’язаної з аналітикою. Для вирішення наявної ситуації необхідна корекція державної освітньої політики в сфері підготовки фахівців для державних органів України. Доцільно на базі Університету державної фіскальної служби України (далі – УДФСУ)

запровадити підготовку спеціалістів та магістрів за спеціальністю «Аналітик консолідованої інформації». В якості первинних програм навчання, методик, матеріалів і загальної спрямованості курсу можна взяти досвід і напрацювання Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який вже кілька років готує фахівців з даної спеціалізації. При цьому необхідно наголосити на необхідності коригування навчальної підготовки аналітиків в УДФСУ із наголосом на специфіку інформації, що використовується у податкових та митних органах.

Потреба в якісних кадрах для інформаційно-аналітичних підрозділів податкових та митних органів з кожним роком зростає, відповідно, випускники шкіл будуть активно конкурувати між собою, найбільш достойні з них займуть вакантні місця на отримання актуальної професії. Крім того, необхідно підвищувати якість кадрового потенціалу інформаційно-аналітичних підрозділів органів ДФС України. Зробити це можливо шляхом забезпечення відкритого конкурсу на заміщення вакантних посад, підвищивши матеріальне й соціальне забезпечення службовців, організувавши ротацію персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів по горизонталі, шляхом переведення у центр найбільш перспективних кадрів та по вертикалі, просуваючи достойних осіб по службовій сходинці.

Другий блок проблем пов’язаний із загальною організацією органів, які формують та реалізують державну інформаційну політику в діяльності органів ДФС України, невизначеністю у використовуваних підходах і принципах даної організації.

Ні в кого не викликає необхідності роз’яснення факту, що будь-яка система буде ефективно і продуктивно працювати лише в тому випадку, якщо вона раціонально і якісно побудована. При цьому під побудовою системи ми маємо на увазі не лише її створення, а й подальший супровід безперебійного функціонування, при якому вона буде показувати максимальний результат при мінімальних для цього витратах. Існуючі на сьогоднішній день підходи та принципи, які лежать в основі діяльності інформаційно-аналітичних

підрозділів податкових і митних органів, не відображають повною мірою їх специфіки, крім того правові акти, що регулюють діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів, суперечать науковим принципам, організації системи інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів.

Проблема розробки та реалізації державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України полягає не лише в тому, що самі інформаційно-аналітичні підрозділи не організовані на системній основі, а і в тому, що досить часто вони займаються не стільки інформаційно-аналітичною, скільки рутинною інформаційною роботою без надання безпосереднього аналітичного матеріалу, на якому повинні базуватися управлінські рішення в податкових і митних органах. Тобто дані підрозділи займаються лише збором інформації, її архівуванням та зберіганням, у кращому випадку – систематизуванням.

Доречною є думка І. Д. Волченкова, який зазначає, що при виборі принципів та підходів до організації системи процесу розробки й реалізації інформаційної політики необхідно, по-перше, враховувати специфіку діяльності органу влади, в рамках якого створюється той чи інший інформаційно-аналітичний підрозділ, по-друге – вирішити задачу впорядкування елементів системи та приведення їх (де це можливо) до єдиного формату. Дотримання даного балансу в організації системи інформаційно-аналітичного забезпечення процесу розробки державної інформаційної політики дозволить підвищити ефективність якості взаємодії елементів (органів, підрозділів) системи, уникнути дублювання, перетину функцій та повноважень, формування механізмів «перекладання відповідальності». У будь-якому випадку, саме проблема уніфікації (її меж для досягнення оптимального балансу) та проблема організації ефективної взаємодії органів інформаційно-аналітичного забезпечення і їх співробітників, – повинні розглядатися як основоположні при вирішенні складних соціально-економічних, соціально-культурних, техніко-технологічних завдань, пов’язаних з реалізацією державної інформаційної політики [56, с. 106-107].

О. П. Климентьєв вказує, що за своєю суттю інформаційна взаємодія становить собою перетворення окремих дій на органічну сукупність, що утворює нову якість – систему, найбільш придатну для досягнення мети інформаційної функції держави. Основними умовами такої діяльності є оптимальна координація, узгодження і спеціалізація суб'єктів інформаційної взаємодії, розподіл не лише інформаційних прав, а й інформаційних обов'язків, формування засад кібер моралі на основі історичних традицій кіберкультури в Україні, коли кожен суб'єкт реалізації інформаційної функції виконує дану функцію на постійній та професійній основі, що вимагає особливих навичок у колективній роботі [126, с. 11-12].

Відзначимо, що взаємодія між інформаційно-аналітичними підрозділами органів ДФС України та їх співробітниками має важливе значення: їх злагоджена й добре скоординована робота впливає на ефективність державної інформаційної політики податкових та митних органів. При цьому на сьогоднішній день у державних органах загалом склалася така управлінська ситуація, яка не заохочує ініціативність, перешкоджає саморозвитку, творчості, виробленню командного духу та «здоровому, спортивному суперництву» серед співробітників. Як вже було зазначено, цьому сприяє низьке матеріальне та соціальне забезпечення працівників, відсутність системи мотиваційних чинників і т.п.

Відсутня взаємодія і серед інформаційно-аналітичних підрозділів, які входять до складу різних органів державної влади. При цьому не варто забувати, що всі ці підрозділи є формуючими й реалізаційними елементами загальної державної інформаційної політики. І про яку ефективну реалізацію даної політики може йти мова, якщо суб'єкти, які формують, а потім і втілюють її в життя, не взаємодіють між собою. Механізму взаємодії між даними органами досі чітко не визначено, відсутня актуальна нормативно-правова база. Норми положень та інструкцій, що стосуються взаємодії, часто дублюються і суперечать одна одній. При цьому багато нормативно-правових актів вимагають заміни, оскільки їх норми є застарілими і на практиці, в

кращому випадку, ігноруються. Різні органи влади використовують відмінні один від одного підходи до організації інформаційно-аналітичних підрозділів. Виходячи з цього, доцільно чітко встановити: по-перше, яке місце повинні займати інформаційно-аналітичні підрозділи в структурі державних органів; по-друге, яка організаційна структура найбільш повно розкриє потенціал інформаційно-аналітичних підрозділів, щоб вони могли ефективно (як з точки зору витрат часу, так і з точки зору витрат матеріальних ресурсів) вирішувати поставлені перед ними цілі, завдання та функції. Відповідаючи на перше з питань відзначимо, що в більшості державних органів України існує окремий структурний елемент (на обласному рівні – департамент чи управління, на районному рівні – відділ), який займається інформаційно-аналітичною роботою та підпорядковується керівнику відомства або його заступнику. У свою чергу, департамент (управління) складається з відділів, що займаються збором інформації та аналізом за окремими напрямами діяльності органу державної влади. Такий підхід в цілому притаманний і ДФС України. У апараті ДФС України функціонує Департамент інформаційних технологій. Основними завданнями департаменту є:

– реалізація в органах ДФС державної політики в сфері інформаційних технологій;

– забезпечення розвитку, впровадження і технічного супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій в державній митній та податковій справі, у межах компетенції автоматизація митних та податкових процедур, контроль за повнотою та правильністю виконання митних формальностей, впровадження електронних сервісів для суб’єктів господарювання;

– забезпечення формування та ведення реєстрів, банків та баз даних;

– забезпечення обміну документами та інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, зокрема, митними та правоохоронними, міжнародними договорами України;

– інформаційно-аналітичне забезпечення ДФС та автоматизація її діяльності [273].

У складі ДФС України м. Києва функціонує управління інформаційних технологій та управління інформаційно-аналітичного забезпечення. Основними завданнями управління інформаційних технологій є:

– організація, планування, координація роботи структурних підрозділів головного управління та підпорядкованих йому державних податкових інспекцій з питань інформаційних технологій;

– створення інформаційної бази головного управління та наповнення її показниками про нарахування, надходження податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів, податковий борг за податковими зобов'язаннями та надміру сплачені платежі;

– забезпечення функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи головного управління;

– організація роботи щодо забезпечення функціонування багаторівневої інтегрованої автоматизованої інформаційної системи головного управління в частині технічних та системних програмних засобів, зв'язку та телекомунікації;

– супроводження та адміністрування інтегрованого банку даних обласного рівня.

Основними завданнями управління інформаційно-аналітичного забезпечення є:

– проведення аналізу фінансово-господарської діяльності платника податків за показниками податкової та фінансової звітності, зовнішньоекономічними операціями, товарно-грошовими потоками, схемами ухилення від оподаткування та внесення структурним підрозділам ГУ пропозицій щодо доцільності проведення документальних перевірок платників податків;

– здійснення відповідного контролю та забезпечення охоплення перевірками відокремлених підрозділів (філій) та дочірніх підприємств, які

входять до складу головного підприємства, включеного до плану-графіка перевірок;

– інформаційно-аналітичне забезпечення проведення перевірок за даними інформаційних баз даних ДФС;

– проведення аналізу причин та оцінка фактів порушень податкового законодавства щодо використання суб'єктами господарювання схем штучного збільшення валових витрат, податкового кредиту з ПДВ, утворення збитковості/малоприбутковості, заниження доходу/податкових зобов'язань з ПДВ, виявлених у ході документальних перевірок, тощо. Узагальнення цих матеріалів, підготовка та надання їх до ДФС;

– надання методологічної допомоги з питань проведення документальних перевірок та оформлення їх результатів;

– розгляд звернень платників податків та надання відповідей на них [275].

До завдань Департаменту інформаційних технологій, що входить до складу апарату ДФС України, належить реалізація в органах ДФС державної політики в сфері інформаційних технологій, а управління інформаційних технологій та інформаційно-аналітичного забезпечення ГУ ДФС у м. Києві можуть не виконувати даного завдання, оскільки воно не прописане у їх положеннях. Необхідно зауважити, що управління, розташовані в ГУ ДФС різних областей України, також позбавлені даного завдання. Тобто, на практиці регіональні підрозділи ДФС України та їх посадові особи не відповідають за невиконання державної інформаційної політики, оскільки завдання з її виконання та реалізації на них не покладено. При цьому потрібно наголосити, що аналітична робота є невід'ємною і найважливішою складовою управлінської діяльності, не епізодичним, короткочасним актом, який виконується спеціально призначеним працівником, а функцією усіх ланок системи, що здійснюється постійно. Отже, наукова діяльність, що охоплює своїм змістом «широкий комплекс організаційних заходів та методичних прийомів для вивчення й оцінки інформації про стан дотримання податкового

та митного законодавства, результати практичної діяльності органів ДФС України з виконання поставлених перед ними завдань, а також про умови, в яких ці завдання виконуються» [196, с. 153], – є інформаційно-аналітичною роботою в органах ДФС України, яка полягає у з'ясуванні закономірностей практично всіх процесів і явищ суспільного життя, що можуть тією чи іншою мірою вплинути на діяльність органів ДФС, а також у використанні отриманих відомостей і знань для забезпечення ефективної діяльності органів ДФС.

Значення інформаційно-аналітичної роботи в управлінській діяльності органів ДФС усіх рівнів полягає в тому, що її результатом є не лише виявлення основних проблем і недоліків системи, але й запропонування конкретних шляхів їх усунення на основі наявних та потенційних можливостей.

Основними вимогами до інформаційно-аналітичної роботи є:

– достовірність, повнота, суттєвість, своєчасність, зрозумілість, нейтральність, співставність результатів;

– системність і плановість;

– комплексне використання методів аналізу.

Перед інформаційно-аналітичною роботою ставиться основна мета:

– забезпечення безперервного спостереження за результатами службової діяльності;

– систематичне інформування органів влади та управління, керівництва ДФС України та на місцях, а також ДПІ про фактичний стан дотримання податкового законодавства і завдання органів ДФС України щодо посилення контролю за його виконанням, особливо в частині надходження доходів до бюджету;

– своєчасне застосування заходів щодо посилення боротьби з порушенням податкового законодавства (щоденне реагування);

– підвищення якісного рівня боротьби з порушенням податкового законодавства шляхом своєчасного й цілеспрямованого прийняття управлінських рішень органами ДФС України;

– підготовка змістовних матеріалів та пропозицій, на підставі яких можливе прийняття ефективних законодавчих актів з боку владних структур.

Інформаційно-аналітична робота в податкових та митних органах в тій чи іншій мірі здійснюється всіма підрозділами усіх рівнів у межах компетенції. Як складова частина управлінської діяльності інформаційно-аналітична робота притаманна кожному органу і кожному структурному підрозділу, але найбільш характерна вона для спеціалізованих підрозділів ДФС України, про які ми вже зазначали.

Основним результатом інформаційно-аналітичної роботи є комплексний аналіз діяльності органів ДФС України у межах їх компетенції, до підготовки якого залучаються практично всі підрозділи. За своїм змістом він може мати такі розділи:

1. Статистика суб'єктів підприємницької діяльності – платників податків.

2. Надходження податків та зборів:

– обсяги (загальні, з них до державного та місцевих бюджетів), структура, динаміка, тенденції;

– втрати бюджету за отриманими платниками пільгами в оподаткуванні (загальна кількість платників, сума отриманих пільг, структура пільг (у платежах за землю, податку з власників транспортних засобів, місцевих податках, податку на прибуток, ПДВ тощо), динаміка, питома вага окремих пільг у загальній кількості;

– співвідношення надходжень і втрат.

3. Заборгованість за платежами до бюджету:

– загальна сума податкового боргу;

– структура та динаміка податкового боргу за видами платежів;

– стан погашення податкового боргу всього, у тому числі за рахунок заліків;

– причини утворення податкового боргу.

4. Заходи податкових органів щодо стягнення несплачених своєчасно платежів (стягнуто безспірно з платника, списано податкового боргу,

несплаченого банкрутом за вироком суду, передано справ до суду, надходження коштів за рахунок продажу майна банкрутів) та вилучення готівки у боржників.

5. Контролююча робота органів ДФС:

– обсяг комплексних перевірок підприємств, установ та організацій, у т.ч. з виявленими порушеннями податкового законодавства;

– обсяг тематичних перевірок, у т.ч. з виявленими порушеннями законодавства;

– обсяг перевірок фізичних та юридичних осіб-підприємців;

– обсяг та структура донарахувань за результатами контрольних заходів;

– обсяг застосування фінансових санкцій (пені, штрафи тощо): нараховано, у т.ч. із загального обсягу фактичних надходжень до бюджету;

– обсяг донарахувань на одного спеціаліста;

– питома вага донарахувань у фактичному надходженні коштів до бюджету.

6. Розгляд ДФС скарг, звернень, апеляцій платників податків:

– обсяг скарг та апеляцій, де оскаржено рішення ДФС про зупинення операцій на рахунках, про стягнення невнесених у строк платежів, про штрафні санкції, постанови про накладення адміністративних стягнень, конфіскацію товарів тощо;

– обсяг рішень, скасованих у результаті розгляду скарг та апеляцій, їх питома вага у загальному обсязі;

– кількість зареєстрованих та ліквідованих свідоцтв фізичних осіб-платників ПДВ;

– кількість присвоєних ідентифікаційних номерів.

Крім того, підрозділи ДФС можуть здійснювати підготовку таких аналітичних документів:

– довідок про виконання конкретних завдань (у встановлені терміни або щоденно, щотижня, щодекади, щомісяця тощо) та про надзвичайні події;

– прогнозу результатів діяльності, зокрема надходжень станом на певну дату;

– довідок про стан роботи конкретних управлінь, відділів, служб або за встановленим напрямом діяльності (організаційна, кадрова, фінансова діяльність тощо);

– довідок про стан відомчого контролю;

– довідок про стан взаємодії з іншими службами та правоохоронними органами.

У зв'язку з відсутністю в інформаційно-аналітичних підрозділах податкових та митних органів наголосу на завдання, пов'язані із забезпеченням державної інформаційної політики, вбачається створити в структурі управлінь інформаційно-аналітичного забезпечення ГУ ДФС різних областей України відділи моніторингу та ситуаційного аналізу.

У Положенні про відділ моніторингу та ситуаційного аналізу ГУ ДФС (по кожній області) необхідно передбачити наступні завдання:

– реалізація державної політики в сфері інформаційних технологій (державної інформаційної політики);

– формування політики в сфері інформаційних технологій на обласному рівні в руслі державної інформаційної політики;

– створення інформаційної основи для аналізу та оцінки ситуації при реалізації та формуванні політики в сфері інформаційних технологій;

– попередження негативних тенденцій, що ведуть до формування осередків соціальної напруженості при реалізації політики в сфері інформаційних технологій;

– надання інформації та рекомендацій для вироблення політики в сфері інформаційних технологій;

– експлуатація системи антикризового моніторингу;

– виконання дослідницьких робіт, пов'язаних із політикою в сфері інформаційних технологій та ін.

Віднесення до складу управлінь інформаційно-аналітичного забезпечення територіальних органів ДФС України даних відділів забезпечить: по-перше, більш ефективну взаємодію між відділами, безпосередньо пов'язаними з інформаційно-аналітичною роботою, що не суперечить принципам керованості; по-друге, розподіл цілей та регламентацію окремих напрямів робіт, пов'язаних з державною інформаційною політикою в діяльності податкових та митних органів. Дана структура дозволить здійснити детальний аналіз за вказаним напрямком, і, водночас, спеціалізація відділів не заважатиме їм ефективно взаємодіяти один з одним.

Третій блок проблем, пов'язаних із забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, стосується адміністративно-правових інструментів інформаційно-аналітичної роботи, які застосовуються податковими та митними органами в сфері інформаційної діяльності.

Якість проведеної роботи, пов'язаної із забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, залежить від адекватного вибору та використання адміністративно-правового інструментарію інформаційно-аналітичної діяльності. Даний інструментарій дозволяє використовувати досвід, накопичений органами ДФС України при вирішенні різноманітних проблем, пов'язаних із розробкою та реалізацією державної інформаційної політики.

На сьогоднішній день проблемними залишаються відсутність єдності адміністративно-правових інструментів та методології інформаційно-аналітичної діяльності. Вбачається, що для оперативного і якісного реагування на зміни в суспільстві, спрощення роботи з інформаційними масивами (збору, зберігання інформації, її аналізу і т.п.), встановлення єдиного методологічного фундаменту в діяльності структурних підрозділів ДФС України, які займаються забезпеченням державної інформаційної політики, необхідно, щоб увесь накопичений до цього досвід міг бути використаний співробітниками інформаційно-аналітичних підрозділів у процесі розробки й реалізації

державної інформаційної політики. Для цього необхідно виробити єдині стандарти інформаційно-аналітичної діяльності для того, щоб нові співробітники могли ефективно вирішувати поставлені перед ними завдання, застосовуючи уже впроваджені та уніфіковані адміністративно-правові інструменти.

Четвертий блок проблем пов'язуємо з ідеологією, яка останнім часом в Україні почала виходити на перший план. Тобто для ефективної розробки та реалізації державної інформаційної політики в нашій державі необхідна наявність загальнонаціональної ідеї, яка визначала б сенс життя всього соціуму і кожної людини, сприяла б консолідації народу України. Після подій 2014 року в українському суспільстві особливо гостро розгорнулася дискусія щодо вироблення єдиної національної ідеї. Прихильником цього є президент України П. Порошенко. Виступаючи на зустрічі в Лейденському університеті в Нідерландах, він зазначив, що «Україна сьогодні живе Європою. Ми боремося за європейські цінності. Ми бачимо наше українське майбутнє разом із Європою. Напевно, це останнє місце на землі, де люди так вірять в Європу. Європа для України зараз – це національна ідея» [298]. Отже, за словами президента, вступ України до ЄС є державною ідеєю, яку підтримує майже 74 % громадян.

У цілому, якщо мова йде про формування єдиної державної ідеології, необхідно чітко усвідомлювати, що призначення ідеології – бути загальною, а не ідеологією для кожного. В основу державної ідеології повинні бути покладені ті цінності, які змогли б духовно об'єднати українців, пробудити у нихгордість та повагу до своєї Батьківщини, згуртувати представників різних верствнаселення у випадку загрознаціональній безпеці країни, допомогти усвідомити себе єдиним народом та господарем, що несе відповідальність за свою долю і майбутнє нащадків перед пам'яттю предків, які ціною власного добробуту, власною кров'ю, а часто – і самим життям прокладали шлях до свободи і незалежності України [407, с. 2]. Говорячи про єдину державну ідею, необхідно наголосити, що при її втілені у життя необхідно застосовувати

зважений науковий підхід, який повинен протистояти націоналістичним концепціям, присутнім у сучасному українському суспільстві. Саме державна ідеологія може стати основою, здатною згуртувати економічно та політично різнорідні верстви суспільства.Державна ідеологія повинна бути визнана більшістю громадян, у протилежному випадку вона не лише не стане базою для об'єднання, а й буде дискредитувати державу перед народом. Відзначимо, що мова не йде про «загальнообов'язкову» національну ідею, тим більше, що такий підхід до ідеології заборонений Конституцією України, проте ідеологічний вектор творення нового, прогресивного повинен бути присутнім [53].

Для набуття українцями впевненої самодостатності, необхідно визначитися зі змістом та наповненням державної ідеології як із об'єктивно необхідною наявністю в суспільстві загальнонаціональної ідеї. Дана ідея повинна бути фундаментом державної інформаційної політики, елементом якої є державна інформаційна політика в діяльності органів ДФС України. З точки зору сучасних тенденцій і прагнень українського народу загальнонаціональна ідея повинна, перш за все, мати європейський вектор розвитку. Ця ідея повинна об'єднати всіх громадян України в українську націю, визначити для всього світу образ, прагнення і справи української нації, висловивши те, чого прагне досягти український народ, в доступному для огляду майбутньому. Державна (національна) ідея українського народу повинна бути зрозумілою для всього світу, крім того, в першу чергу, вона повинна бути сприйнята усіма співвітчизниками, які живуть в Україні та за її межами, і за їх допомогою повинна впливати на формування та розвиток національних ідей країн, в яких вони проживають і громадянами яких вони є. Державна ідея українського народу повинна мати функцію каталізатора духовного, морального й інтелектуального єднання українського народу з народами ЄС [53]. В умовах глобалізації процесів світового розвитку, міжнародних політичних та економічних відносин, що формують нові загрози й ризики для розвитку особистості, суспільства та держави, Україна як гарант благополучного

національного розвитку повинна перейти до нової державної інформаційної політики. Інформаційна політика повинна стати стрижнем суспільної злагоди народу в розумінні основних, доленосних проблем створення, формування та підтримки інформаційного суспільства. В даному контексті розвиток інформаційного суспільства в Україні повинен визначатися належним фінансуванням інформаційних технологій, адже існує цілий ряд сфер, які потребують більше фінансових ресурсів, і яким у рамках існуючих підходів поки що приділяється недостатньо уваги.

Державна підтримка та реалізація основних стратегій розвитку потребують нормативного забезпечення. Формуючи стратегії подальших суспільних відносин у державі та розвитку економічних, соціальних, культурних відносин, держава формує концепції і стратегії розвитку, закріплює їх відповідними нормативними документами. Зважаючи на вплив міжнародних тенденцій щодо формування нових суспільних відносин, Україна намагається застосовувати на практиці основні принципи функціонування Європейського Союзу – принципи поваги до фундаментальних прав людини, пропорційності, рівності або недискримінації, правової визначеності, дотримання процесуальних прав, субсидіарності та ін. Тому вивчення основних тенденцій, особливостей та напрямів правового забезпечення формування ідеології інформаційного суспільства країнами ЄС вбачається досить актуальним у світлі євроінтеграційного розвитку держави.

На сьогодні національна інформаційна сфера перебуває у стані активного становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні. Водночас, рівень розбудови інформаційного суспільства в Україні не відповідає потенціалу та можливостям України. Основними чинниками, які призвели до гальмування розвитку інформаційного суспільства в Україні, є:

– відсутність дієвого механізму виконання завдань розвитку інформаційного суспільства;

– неефективність роботи Міжгалузевої ради з питань розвитку інформаційного суспільства, утвореної відповідно доПостанови Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 № 4 [405];

– економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування робіт у рамках виконання Національної програми інформатизації, внаслідок чого зменшився вплив Програми на процеси інформатизації в державі та посилилася децентралізація підходів до здійснення заходів із розбудови інформаційного суспільства відповідними державними органами;

– відсутність процедури погодження з Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України процесів створення й розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем, у яких оброблятиметься інформація, що є власністю держави, або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законодавством;

– низький рівень взаємодії замовників Національної програми інформатизації щодо погодження Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації завдань (проектів) створення інформаційно-телекомунікаційних систем державними органами [454].

З огляду на зазначене, Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р було наголошено на необхідності вирішення наступних завдань:

– удосконалити нормативно-правову базу з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери та прискорити її адаптацію до європейських правових норм та стандартів;

– забезпечити належну координацію дій усіх зацікавлених суб'єктів під час запровадження інструментів е-демократії;

– удосконалити інституціональний механізм формування, координації та здійснення контролю за виконанням завдань розбудови інформаційного суспільства;

– підвищити рівень інформаційної репрезентації України в Інтернет-просторі та присутності в ньому українських інформаційних ресурсів;

– забезпечити прийняття системних державних рішень, спрямованих на стимулювання створення національних інноваційних структур (центрів, наукових парків і технопарків) для розроблення конкурентоспроможних вітчизняних інформаційно-комунікаційних технологій;

– підвищити на державному рівні значущість українського сегмента Інтернету як одного з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави;

– розробити на національному та місцевому рівні механізм ефективної громадської участі та громадського контролю за реалізацією пріоритету розбудови інформаційного суспільства [454].

Отже, для реалізації даних положень Стратегії передбачається вирішення питань адміністративно-організаційного впливу держави на всі процеси, які впливають на розвиток та формування суспільних відносин у інформаційному суспільстві, роль і значення громадських організацій, їх можливості та права в зазначеній сфері правового регулювання, міжнародну інтеграцію України шляхом запровадження основних принципів побудови інформаційного суспільства провідними країнами світу. Крім того, в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» від 20.12.2008 [357], було чітко визначено один із пріоритетних напрямів діяльності, а саме – розбудову інформаційного суспільства. Серед основних завдань, поставлених перед Кабінетом Міністрів України, було визначено:

– впровадження в усіх органах виконавчої влади систем електронного документообігу та цифрового підпису, створення умов для інтеграції інформаційних ресурсів державних органів усіх рівнів;

– забезпечення відкритості інформації та зростання кількості й різноманітності послуг, що надаються населенню та суб’єктам господарювання державними органами з використанням електронних засобів та Інтернету;

– підвищення ефективності формування та виконання Національної програми інформатизації з віднесенням до неї усіх проектів інформатизації, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету;

– створення комплексної системи «Електронна митниця»;

– розроблення проекту Державної цільової програми впровадження в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом, що дозволить зменшити рівень використання неліцензійного програмного забезпечення та видатки бюджету на його легалізацію;

– створення нової та вдосконалення чинної нормативно-правової бази у сфері інформатизації, зокрема розроблення проектів законів України «Про інформаційну систему «Електронний Уряд», «Про надання електронних послуг в інформаційній системі «Електронний Уряд»;

– гармонізація із стандартами ЄС стандартів на ІТ-продукцію й ІТ-послуги та розробка технічних регламентів, необхідних для впровадження електронного документообігу й цифрового підпису.

Очікується, що Реалізація Стратегії дасть змогу: підвищити національну конкурентоспроможність у результаті розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних сферах; підвищити якість життя шляхом забезпечення економічного зростання, надання якісного доступу до послуг у сферах інформації, освіти, науки, охорони здоров’я, урядування та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій; створити нові робочі місця, розширити можливості населення щодо працевлаштування; підвищити рівень соціального захисту вразливих верств населення, зокрема осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації; створити сучасну захищену інформаційну інфраструктуру та забезпечити створення умов для безпечного функціонування національної критичної інфраструктури; сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

У звіті Всесвітнього Економічного Форуму «Global Information Technology Report 2016» серед індикаторів розвитку інформаційного суспільства було визначено ряд категорій щодо адміністративно-правового забезпечення процесів формування, розвитку та становлення суспільних відносин в інформаційному суспільстві. Згідно з зазначеним рейтингом, Україна за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у 2016 році посіла 64 рейтингову позицію серед 139 країн світу, покращивши за рік результати на 7 пунктів. В основі рейтингової оцінки було застосовано Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index 2016), який визначає рівень розвитку ІКТ у країнах світу. Індекс складається з чотирьох субіндексів – наявність умов для розвитку ІКТ; готовність; субіндекс використання ІКТ урядом, бізнесом і суспільством; та субіндекс впливу ІКТ на розвиток країни. Загальне значення Індексу мережевої готовності розраховується як середнє арифметичне згаданих вище субіндексів. Лідерами рейтингу стали Сінгапур, Фінляндія та Швеція. У першу десятку також увійшли Норвегія, США, Нідерланди, Швейцарія, Великобританія, Люксембург та Японія. Аутсайдерами питань розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у 2016 році визначено Гаїті, Бурунді і Чад. Зазначимо, що причиною досить низьких позицій України у рейтингу, як і минулі роки, є відставання за складовими, що характеризують політичне і регуляторне середовище – 113 позиція та низький рівень використання ІКТ урядом – 114 позиція.

Як зазначалося вище, у рейтингу відмічено низьку ефективність наших законотворчих органів (120 позиція), судової системи (131 позиція за оцінкою незалежності судів та 123 – за легкістю оскарження дій уряду приватним бізнесом), проблеми із захистом інтелектуальної власності (120 позиція). Крім того, фактором, що стримує розвиток ІКТ у нашій країні є низький рівень освоєння нових технологій бізнесом (100 позиція) та низький рівень впливу ІКТ на появу нових бізнес-моделей (113 позиція). Разом з тим, перевагою України лишається доступність ІКТ, що дозволило їй посісти 6 сходинку серед 139 країн світу, в цілому покращивши за рік за цим показником позицію на 4

пункти. По відношенню до рейтингу 2015 року, найбільше було погіршено оцінку рівня використання ІКТ під час взаємодії підприємств – «мінус» 17 пунктів, натомість на 35 пункти покращено оцінку міри забезпечення ІКТ доступом громадян до основних послуг (охорони здоров'я, освіти, фінансових послуг тощо). Необхідно відмітити суттєве покращення показників, які характеризують бізнес-середовище. Зокрема, значне скорочення часу та процедур, необхідних для відкриття бізнесу, за якими ми просунулися в рейтингу на 60 та 36 пунктів відповідно [516].

Крім того вважається доцільним вказати на те, що адаптація національного інформаційного та податкового законодавства в контексті асоціації до Європейського Союзу одночасно передбачає удосконалення правового регулювання інформаційного забезпечення податкового адміністрування. Водночас наголосимо на тому факті, що після внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи підходи до регулювання інформаційного забезпечення податкового адміністрування в Україні збігаються з підходами, прийнятими у Європейському Союзі. Необхідно також вказати, що окремі напрями правового регулювання діяльності європейських податкових адміністрацій в інформаційній сфері можуть бути успішно впроваджені у вітчизняну практику, а це значно підвищить ефективність податкового адміністрування. Так, обробка податкової звітності, що надійшла у паперовому вигляді, є одним з найбільш трудомістких процесів у податковому адмініструванні. У Швеції для обробки податкових декларацій, поданих у паперовому вигляді, залучаються приватні компанії, що забезпечує значну мінімізацію витрат. Приватні сервісні компанії залучаються для управління інформаційною системою податкового адміністрування в Іспанії та Канаді. Практика податкового адміністрування у США, Франції, Німеччині, Швейцарії вказує на необхідність однозначного закріплення в національному законодавстві обов'язків платника податків надавати пояснення на вимогу податкового органу у процесі виїзної податкової

перевірки, з одночасним встановленням відповідальності за порушення такого обов'язку [87, с. 37].

Досить цікавим видається досвід Канади, де крім інспекторів за видами податків до складу групи контролю входить фахівець, ознайомлений з технологією діяльності, яку здійснює платник податків, оскільки розмір і строк виникнення податкового зобов'язання у загальному зумовлені технологією. Участь фахівців у процесі перевірок з метою роз'яснення специфіки діяльності платника податків підвищує ефективність податкового контролю. Досвід Швейцарії, Франції, США показує, що системний підхід до використання інформації, одержуваної без спеціального запиту, підвищує якість податкового адміністрування [227].

Тому необхідно відзначити, що при досить значних здобутках у розвитку технічного оснащення формування та розвитку суспільних відносин в інформаційному суспільстві Україна значно відстає від більшості країн світу щодо елементів правового забезпечення та правової діяльності, пов'язаної із інформаційним суспільством.

П'ятий блок проблем пов'язаний з нормативно-правовим забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України. Закони та підзаконні акти, які розробляються в нашій державі, регулюють здебільшого техніко-технологічну складову, практично не враховуючи інформаційно-змістовну сторону державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, яка є основним чинником формування і ефективної реалізації інформаційної політики в зазначеній діяльності. Дана ситуація негативно впливає на роботу інформаційно-аналітичних підрозділів податкових та митних органів, співробітники яких мають здійснювати аналіз інформації та інформаційних процесів з метою їх ефективного регулювання. Сьогоднішня правова база не може бути повноцінною основою для створення єдиної системи пов'язаної із забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, в силу своєї неповноти, колізійності та суперечливості. Її аналіз показує, що прийняті основоположні законодавчі

акти, що регулюють інформаційну сферу, не тільки не відповідають сучасному стану суспільних відносин, в силу свого віку, а й часто вступають в протиріччя з більш новими актами.

Можна виділити низку проблем у сфері законодавства, що перешкоджають створенню, ефективному забезпеченню державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України та безпосередньо впливають на формування ефективної державної інформаційної політики.

Однією з таких проблем, які потребують вирішення, є проблема гармонізації інформаційного законодавства з міжнародною практикою та приведення його до одного знаменника на всіх рівнях державного управління. Гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними нормами актуалізується у зв'язку з майбутнім вступом України до Європейського Союзу. Крім того, необхідність адаптації інформаційного законодавства до європейських стандартів є однією з умов даного вступу, у зв'язку з чим затягування даного процесу є недоцільним, ні з практичної, ні з теоретичної точок зору.

Наступною проблемою є недосконалість правової регламентації взаємин та взаємодії влади і ЗМІ, відсутність контролю за діяльністю ЗМІ при формуванні й реалізації державної інформаційної політики у діяльності органів ДФС України. Проблема є досить серйозною й делікатною, якщо врахувати, що значна кількість ЗМІ та масових комунікацій, прикриваючись демократичним гаслом «свобода слова» та по-своєму інтерпретуючи події, що відбуваються в країні або за її межами, дуже часто працюють на «розкол» держави, і формують її негативний імідж в очах громадськості, іноді навіть не усвідомлюючи того. В умовах плюралізму думок, допущення різних точок зору на події всередині країни та за її межами, дуже важливо дотримуватись загального вектору політики держави, апелювати до нього при конструктивній критиці влади. ЗМІ можуть і повинні працювати в інтересах громадянського суспільства й держави, а не бути заангажованою «четвертою владою», яка має свої холдинги-корпоративні інтереси [56, с. 123]. Усе це свідчить про

необхідність прийняття норм, які дозволяють забезпечити безпеку державної інформаційної політики з боку засобів масової інформації.

Сьогодні значно зростає інтерес громадськості до подій, які відбуваються в податковій сфері, до діяльності податкових органів та їх посадових осіб. Практично в кожному громадсько-політичному періодичному виданні, газеті або журналі загальноекономічного та фінансового спрямування висвітлюються матеріали з податкової тематики. Постійне співробітництво податкових органів із засобами масової інформації, проведення регулярних зустрічей з головними редакторами та журналістами провідних друкованих видань забезпечує об'єктивне та своєчасне висвітлення актуальних питань діяльності податкових органів, підвищує їх роль у суспільстві та позитивний імідж. Крім того, така співпраця з мас-медіа має велике значення для запобігання (попередження) критичних або конфліктних ситуацій [506, с. 96].

Форми взаємодії органів ДФС України із засобами масової інформації можуть полягати в:

– забезпеченні постійної роботи інформаційно-довідкової служби органів ДФС України;

– забезпеченні контролю за своєчасним та якісним розглядом запитів на публічну інформацію та звернень громадян;

– проведенні за участі представників органів ДФС України брифінгів, прес-конференцій, Інтернет-конференцій з актуальних питань діяльності податкових та митних органів з представниками громадських організацій, ЗМІ та платниками податків;

– висвітленні через ЗМІ та офіційні веб-сайти органів ДФС України завдань, напрямів та результатів діяльності податкових та митних органів, соціальної значимості добровільної та своєчасної сплати податків до бюджетів усіх рівнів, роз'яснення норм податкового та митного законодавства;

– наданні ЗМІ матеріалів, про найбільш важливі події в діяльності органів ДФС України, резонансні факти виявлення порушень та злочинів у сфері оподаткування, для їх розміщення на веб-сайтах, друкованих та

електронних виданнях та ін.

На сьогоднішній день найбільш поширеними проблемами взаємодії органів ДФС України та ЗМІ залишається недостатня нормативно-правова база, зокрема, в частині чіткої регламентації взаємодії податкових та митних органів із ЗМІ. Органи ДФС у зв'язку з відсутністю такої регламентації не зобов'язані здійснювати взаємодію зі ЗМІ. Зауважимо, що в 2008 році між ДПА України та Національною спілкою журналістів України був підписаний Меморандум про співпрацю [236]. Предметом цього Меморандуму було співробітництво у галузі розробки та впровадження в дію мас-медійних проектів: організація прес-клубів, прес-конференцій, семінарів, конференцій, засідань «круглого» столу з актуальних питань діяльності державної податкової служби за участі громадськості та засобів масової інформації; розміщення інформації про діяльність державної податкової служби у друкованих та електронних засобах масової інформації, розповсюдження прес-релізів та статей у пресі та ін.

Дія Меморандуму була розрахована на 5 років. Отже, на сьогоднішній день взаємодія між ДФС України та представниками ЗМІ не регулюється таким дипломатичними документом як меморандум.

Взаємодія між податковими та митними органами опирається на наступні нормативно-правові акти:

– «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернету інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 04.01.2002 № 3 [388];

– «Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади» від 25.11.2002 № 327/225 [346];

– «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» від 31.01.2007 № 106 [353];

– «Про Порядок обміну інформацією між виконавцями державних цільових програм та координації цієї роботи» від 04.12.2009 № 1367 [387];

– «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996 [327] та ін.

Але всі ці документи є загальними і не враховуються особливостей діяльності податкових та митних органів та специфіку інформації, якою вони управляють.

Таким чином, сьогоднішній проблемний стан державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України повністю обумовлений рядом причин, що лежать у площині діяльності влади і суспільства: кадрової, організаційної, інструментарної, ідеологічної та правової. При цьому, як показує досвід європейських країн, без глибинного аналізу проблем та протиріч при формуванні й реалізації державної інформаційної політики, в тому числі і в діяльності фіскальних органів, побудова в нашій країні інформаційного суспільства більш високого порядку є неможливою. Складність поставленої мети вимагає систематичного проведення такого аналізу, який можуть здійснити інформаційно-аналітичні підрозділи податкових та митних органів, сформовані на нових організаційних, інструментарно-ідеологічних та правових засадах. Необхідно зазначити, що для вирішення широкого кола проблем інформаційно-аналітичної діяльності органів ДФС необхідно вжити заходів щодо інформування органів державної влади про результати, проблеми й методи протидії податковим та митним правопорушенням, що передбачало би проведення наступних проблемно-цільових досліджень:

– виявлення й оцінка загроз економічній безпеці в податковій, митній та бюджетній сфері;

– виявлення основних факторів, що визначають оперативну ситуацію в сфері оподаткування;

– виявлення основних тенденцій розвитку правопорушень у сфері оподаткування та її взаємозв’язків з іншими видами правопорушень;

– виявлення характерних способів та схем здійснення податкових та митних правопорушень;

– вироблення рекомендацій щодо попередження податкових та митних правопорушень;

– вивчення факторів та механізмів утворення тіньової економіки й оцінка її обсягів;

– вивчення каналів і способів приховування об’єктів оподаткування у процесі зовнішньоекономічної діяльності та вироблення рекомендацій з повернення прихованих коштів;

– дослідження соціально-економічних наслідків порушень податкового та митного законодавства;

– розробка й запровадження різноманітних засобів інформатики для спілкування та виховання податкової й митної дисципліни серед суб’єктів податкових та митних інформаційних правовідносин та ін.

Отже, належним чином організована інформаційно-аналітична робота в податкових та митних органах дозволить суттєво покращити впровадження державної інформаційної політики, буде сприяти ефективності пошуку ознак податкових та митних правопорушень, звільнить ревізорських, оперативних працівників та слідчих від нетипової для них роботи, пов’язаної зі статистичною обробкою відомостей, надасть управлінській діяльності в органах ДФС України більшої цілеспрямованості, обґрунтованості, оперативності й результативності.

4.3. Концептуальні засади підвищення рівня адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України

Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України, не дивлячись на обмежене фінансування, здійснюються в рамках державної системи захисту інформації та інформаційної діяльності в органах державної влади, і можуть бути

представлені у вигляді комплексної самодостатньої системи. При цьому доцільно підкреслити, що у функціональному сенсі система забезпечення та захисту інформаційної діяльності органів ДФС України є рівноправною державній системі захисту інформації та інформаційної діяльності, з тією лише різницею, що вона реалізує завдання цієї системи в рамках власної діяльності. Основними завданнями системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є:

– виявлення дестабілізуючих факторів та інформаційних загроз інтересам фіскальних органів та їх усунення;

– здійснення заходів щодо попередження правопорушень у сфері інформаційної діяльності фіскальних органів, забезпечення захисту їх інформаційної діяльності та захисту конфіденційної інформації щодо платників податків зокрема;

– зниження витрат на діяльність органів ДФС України;

– спрощення системи адміністрування податків і зборів.

Дані завдання пов’язані з вирішенням науково-технічних питань та питань, що належать до сфери правового регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України. Відповідно до цього, напрями правового забезпечення та захисту інформаційної діяльності органів ДФС України можна поділити на:

1) правовий (може бути представлений у вигляді двох складових частин: організаційно-правової та виконавчо-правової);

2) організаційний;

3) інженерно-технічний.

1. Правовий напрям полягає у розробці та реалізації законів, підзаконних правових актів, норми яких спрямовані на забезпечення та захист інформаційної діяльності органів ДФС України. При цьому необхідно зазначити, що якісне вдосконалення законодавства, яке регулює інформаційну діяльність органів ДФС України, може бути досягнуто за рахунок використання у практичній діяльності загальної аналітичної моделі при

підготовці проекту нормативно-правового акта. Дана модель повинна містити в собі наступні елементи:

– визначення проблеми, яку необхідно вирішити за допомогою нового нормативно-правового акта;

– визначення безпосередньої мети, очікуваних результатів;

– оцінка поточного законодавства, яке регулює інформаційну діяльність органів ДФС України, виявлення його недоліів;

– різні альтернативні варіанти вирішення проблеми, включаючи незаконодавчі інструменти;

– вивчення наслідків, включаючи можливі результати (як позитивні, так і негативні), аналіз вигод і витрат;

– вибір напрямів реалізації проекту нормативно-правового акта на практиці на основі адміністративних, інформаційних або інших засобів, які забезпечують реалізацію акта;

– перелік установ і осіб для проведення консультацій та обговорення проекту нормативно-правового акта.

Дана аналітична модель повинна бути використана і при розробці Концепції загального інформаційного захисту та інформаційного забезпечення державних органів України та Концепції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Зазначений напрямок та концепції будуть детально досліджені в наступному пункті даної дисертаційної роботи.

2. Наступним напрям є організаційний, зміст якого полягає в регламентації службової діяльності та взаємовідносин співробітників податкових і митних органів, спрямованій на забезпечення та захист інформаційної діяльності в цих органах.

Організаційний напрям пов’язаний з охороною та забезпеченням режиму секретності в службових приміщеннях податкових і митних органах, встановленням процедур використання технічних засобів захисту податкової та митної інформації, роботою з кадрами, документами, інформаційно-

аналітичною діяльності з виявлення різних загроз об’єктом яких є інформаційна діяльністю органів ДФС України. Даний напрям обумовлюється необхідністю здійснювати різні організаційні заходи, частина з яких регламентуються правовими актами, що встановлюють вимоги до збору, обробки, накопичення та зберігання інформації. До організаційних заходів належать:

– вибір місця розташування інформаційних, комп’ютерних та інформаційно-обчислювальних центрів;

– охорона зазначених центрів та центрів обробки, шифрування, передача і зберігання інформації;

– ретельний підбір персоналу і постійний контроль за його переміщенням по території організації;

– виключення випадків повномасштабного ведення особливо важливих і секретних інформаційних робіт лише одним співробітником;

– створення служби адміністратора системної безпеки;

– організація служби парольного захисту;

– періодична зміна повноважень співробітників щодо інформації з обмеженим доступом;

– контроль доступу до електронних документів та інформації про них в частині, що стосується виконання службових обов’язків співробітників;

– контроль цілісності й авторизації програмного та інформаційного забезпечення автоматизованих систем обробки електронних документів;

– формування індивідуальних унікальних ідентифікаторів електронних документів та ідентифікаторів осіб, які безпосередньо беруть участь у їх введенні, обробці та передачі по мережах;

– ідентифікація абонентів телекомунікаційної мережі при вході в автоматизовану систему;

– реєстрація дій користувачів у спеціальному електронному журналі, доступному лише адміністратору інформаційної безпеки;

– наявність плану відновлення працездатності комп'ютерних, інформаційних та обчислювальних центрів після виходу їх з ладу;

– організація обслуговування центрів комп'ютерної інформації лише своїми силами й особами, які не зацікавлені у приховуванні фактів порушення роботи центру;

– універсальність засобів захисту від усіх користувачів (включаючи вище керівництво);

– покладання відповідальності на осіб, які повинні забезпечити безпеку інформаційних центрів [184, с. 70-71].

Організаційні заходи сприяють у створенні надійного механізму захисту податкової та митної інформації, оскільки специфіка діяльності органів ДФС України менш стійка до дій не технічно-розвідувальних, а агентурних. Тобто, загроза проникнення в інформаційну діяльність податкових та митних органів походить, здебільшого, з боку користувачів або персоналу, відповідального за питання захисту інформації в даних органах. Потрібно посилювати внутрішню безпеку в органах ДФС України, ретельно підбирати персонал, особливо той, який виконує обов'язки адміністратора інформаційних систем, а не користувача, і має необмежений доступ до баз даних. Дана проблема ускладнюється тим, що адміністратор, по суті, є особою, яка контролює дії користувачів, завдяки програмним засобам він може бачити, які дії здійснював користувач (копіював, видаляв, відправляв, отримував і т.п.), яку інформацію запрошував. При цьому сам адміністратор може змінювати дані відомості, володіючи відповідними навичками. Контроль же за адміністраторами мінімальний. Правопорушникам досить знайти важелі впливу до адміністратора – і безпека інформаційної діяльності органу ДФС України втратить свою цілісність. Крім цього, небезпечним є не лише сам факт отримання правопорушниками інформації, а й відсутність його фіксації. Тобто, про правопорушення нікому не буде відомо, допоки правопорушники не скористаються інформацією у своїх цілях і сам факт наявності у них такої інформації не буде свідчити про вчинене правопорушення.

Загалом, організаційні заходи в органах ДФС України можуть бути спрямовані на вирішення наступних комплексних завдань:

– організація режиму (пропускного, всередині об'єкту) та охорони з метою унеможливлення таємного проникнення на територію органу ДФС України і в режимні приміщення установи сторонніх осіб;

– підбір, вивчення і розстановка кадрів, навчання правилам роботи із захищеними відомостями, ознайомлення їх із заходами відповідальності за порушення правил захисту податкової та митної інформації;

– організація використання технічних засобів збору, обробки, накопичення та зберігання податкової та митної інформації, що захищається;

– організація роботи з аналізу внутрішніх і зовнішніх загроз податкової та митної інформації, що захищається, та вироблення заходів щодо забезпечення її захисту;

– організація контролю за роботою персоналу з податковою та митною інформацією, що захищається, порядком обліку, зберігання та знищення документів і технічних носіїв.

Дані організаційні заходи мають свою форму і зміст, обумовлені особливостями роботи податкових і митних органів, наявністю тих чи інших засобів захисту, передбачуваними загрозами інформаційній діяльності даних органів. Увесь блок організаційних заходів можна розділити на ті, які здійснюються у податкових органах і ті, які здійснюються в митних органах.

Підкреслимо, що правові акти, які регламентують питання забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, з одного боку, визначають правила організації діяльності відповідних співробітників даних підрозділів та заходи відповідальності за їх порушення, а з іншого боку, – узаконюють ці правила й заходи відповідальності. У зв'язку з цим багато дослідників розглядають правовий та організаційний напрямки забезпечення та захисту інформаційної діяльності організації цілісно, не розділяючи їх.

3. Інженерно-технічний напрям полягає у використанні технічних та програмно-апаратних засобів, а також технічних систем для забезпечення та

захисту інформаційної діяльності органів ДФС України. Інженерно-технічний напрям забезпечується:

– захистом від несанкціонованого доступу до системи шляхом встановлення спеціальних технічних систем електронної безпеки (наприклад, зовнішній імпульсний і хвильовий захист, файли-невидимки, програми-примари і т.д.);

– екрануванням кімнат, де знаходяться інформаційні засоби;

– резервуванням особливо важливих інформаційних підсистем;

– організацією інформаційних мереж з можливістю перерозподілу ресурсів у разі порушення працездатності окремих ланок;

– встановленням резервних систем електроживлення;

– встановленням обладнання виявлення і гасіння пожежі, виявлення та відкачування води;

– вжиттям конструктивних заходів захисту від розкрадань інформації, саботажу, диверсій, вибухів і т.д.;

– оснащенням приміщень замками та системами сигналізації;

– установкою фільтрів на джерела живлення;

– установкою генераторів поглинання шумів;

– застосуванням комп'ютерів, які відповідають певним технічним нормам з ефективного захисту інформації [184, с. 66-67].

Усі вищевказані заходи ускладнюють можливість розкрадання, знищення або перехоплення інформації шляхом прийому побічного випромінювання, апаратних шумів засобів обчислювальної техніки, запису з ліній зв'язку при передачі між ЕОМ і т.д. Незважаючи на це, перше, на що доцільно звернути увагу, – це на проблему загального низького рівня інженерно-технічного напряму правового забезпечення та захисту інформаційної діяльності в податкових та митних органах. При цьому, якщо в центральних органах ДФС України інженерно-технічне забезпечення перебуває на пристойному рівні, то в органах, які знаходяться на периферії його стан є незадовільним. Висока

вартість технічних засобів є основним фактором, який не дозволяє повною мірою реалізувати увесь їх потенціал на практиці. Крім того, в органах ДФС України донині використовується підхід до фінансування за «залишковим» принципом. А у зв'язку з хронічним дефіцитом державного бюджету України позитивне вирішення даної проблеми найближчим часом не передбачається.

Технічні та програмно-апаратні засоби спрямовані на вирішення наступних завдань:

– створення фізичних (механічних) перешкод на шляху проникнення до носіїв інформації;

– виявлення спроб проникнення до місць зосередження носіїв інформації, що захищається;

– попередження про виникнення надзвичайних ситуацій (пожежа, повінь і т.п.) та їх ліквідація;

– забезпечення взаємодії з різними співробітниками, приміщеннями та іншими об'єктами (радіо і провідні засоби зв'язку);

– нейтралізація, поглинання або відбиття випромінювання використовуваних радіотехнічних пристроїв;

– комплексна перевірка режимних приміщень, каналів зв'язку і засобів обробки інформації на відповідність вимогам безпеки інформації, профілактичні заходи щодо захисту використовуваної інформації;

– комплексний захист комп'ютерної інформації за допомогою фільтрів, електронних замків і ключів, систем розмежування доступу до інформації, що захищається з метою запобігання її несанкціонованого копіювання, спотворення або зміни [85, с. 101-102].

Відзначимо, що без належного правового забезпечення використання засобів інженерно-технічного захисту буде неможливим, оскільки вони вимагають значних фінансових вкладень. Тобто, за відсутності правової складової, яка буде регламентувати необхідність виділення коштів на ті чи інші технічні та програмно-апаратні засоби, кошти виділені не будуть. Це приводить до думки про те, що всі напрями забезпечення і захисту

інформаційної діяльності органів ДФС України повинні застосовуватися на практиці комплексно.

Засоби інженерно-технічного захисту можна розділити на:

– апаратні;

– фізичні,

– програмні;

– криптографічні.

Апаратні засоби – це різні за типом пристрої (механічні, електромеханічні, електронні та ін.), які вирішують завдання захисту інформації. Вони перешкоджають доступу до інформації, в тому числі за допомогою її маскування. До апаратних засобів відносяться: генератори шуму, мережеві фільтри, скануючі радіоприймачі та безліч інших пристроїв, які «перекривають» потенційні канали витоку інформації або дозволяють їх виявити. До апаратних засобів захисту інформації відносяться найрізноманітніші за принципом дії та можливостями технічні конструкції, що забезпечують припинення розголошення, захист від витоку та протидію несанкціонованому доступу до джерел конфіденційної інформації. Апаратні засоби захисту застосовуються для вирішення наступних завдань:

– проведення спеціальних досліджень технічних засобів забезпечення виробничої діяльності на наявність можливих каналів витоку інформації;

– виявлення каналів витоку інформації на різних об’єктах і в приміщеннях;

– локалізація каналів витоку інформації;

– пошук та виявлення засобів промислового шпигунства;

– протидія несанкціонованому доступу до джерел конфіденційної інформації та іншим діям [426].

Апаратні засоби при їх правильному використанні можуть забезпечити більш надійний захист, ніж програмні засоби. При цьому доцільно пам’ятати, що багато апаратних і програмних засобів взаємопов’язані між собою і при виборі окремих пристроїв, які повинні забезпечувати захист інформації в

органах ДФС України, потрібно враховувати їх характеристики та можливість установки на них тих чи інших програм. Невідповідність програмних засобів захисту обладнання, на яке вони повинні встановлюватися, веде до появи проблем з програмами, що тягне за собою збої в інформаційних системах податкових та митних органів, «зависання» обладнання, його поломок, втрати інформації і т.п. Також у даному випадку зростає шанс несанкціонованого проникнення в інформаційну систему органу ДФС України з боку порушників, шляхом використання ними в своїх цілях нестиковок (критичних місць) між пристроєм та програмою.

Фізичні засоби – це інженерні пристрої та їх елементи, пристосування, конструкції, а також пристрої, які фізично перешкоджають порушникам проникнути в приміщення органу ДФС України. До них відносяться:

– системи фізичної ізоляції й огорожі (решітки, огорожі, броньовані елементи конструкцій, сигналізація і т.п.);

– системи контролю доступу (пропускні пристрої за перепустками, відбитками пальців, сітківки, голосу і т.п.);

– замикаючі пристрої та сховища.

Ці засоби застосовуються для вирішення наступних завдань:

– охорона території розташування органу ДФС України та спостереження за нею;

– охорона адміністративних будівель, внутрішніх приміщень та контроль за ними;

– охорона матеріальних цінностей та фізичних носіїв інформації, які перебувають на об’єкті, що охороняється;

– здійснення фізичного доступу до органу ДФС України.

Підкреслимо, що проблемою, з якою стикаються органи ДФС України, є відсутність на ринку вітчизняних розробок і пристроїв, які можуть перешкоджати несанкціонованому проникненню в приміщення, що охороняється. Ті ж пристрої, які представлені на ринку, можуть містити в собі вже встановлені «закладки», при цьому дані «закладки» можуть бути

конструктивними елементами таких пристроїв, що робить неможливою їх ідентифікацію як «закладок». В даному випадку ми пропонуємо державі подбати про безпеку своїх органів та шукати резерви і вкладати гроші в розробку українських засобів захисту. Це стосується як засобів, які використовуються для фізичного захисту, так і програмних засобів. Вище вже відзначалося, що податкові та митні органи до 2014 року використовували антивірусні програми російського виробництва (у зв'язку з їх дешевизною), а після введення санкцій та відмови від цих програм органи ДФС тривалий час залишалися незахищеними. Європейські та американські антивірусні програми за вартістю в кілька разів перевищують російські, а вітчизняного продукту на ринку немає. На жаль, за 4 роки ситуація не змінилася на краще, і в багатьох податкових та митних органах використовують піратське або «бите» програмне забезпечення, що несе загрозу інформаційній діяльності даних органів.

Зважаючи на важливість роботи державних органів, вбачається, що в довгостроковій перспективі держава має подбати про те, щоби все основне програмне забезпечення, системи контролю доступу були українського виробництва. Так, це величезні фінансові витрати, але втрати, які вже понесла і може понести Україна у зв'язку з порушенням інформаційної діяльності державних органів обчислюється десятками мільярдів доларів. При цьому державі для розробки таких пристроїв і програм необхідно залучити вітчизняних виробників. Тим більше, що в Україні в цьому напрямі вже були зроблені серйозні кроки, які, на жаль, залишилися без особливої уваги як громадськості, так і держави. Наприклад, ще в 2006 році компанія «Майлінукс» отримала експертний висновок Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України на свою операційну систему «myLinux 3.1 ОКО». Це перша вітчизняна операційна система, сертифікована на відповідність критеріям технічного захисту інформації (з рівнем гарантій Г3), що дає право використовувати її в системах з обмеженим доступом. Дана операційна система призначена для автоматизованих систем з

підвищеними вимогами до захисту інформації. Це перша вітчизняна захищена операційна система з відкритими вихідними кодами, яка реалізовує механізми розмежування доступу до інформаційних ресурсів та інші функції безпеки, що дозволяють здійснювати обробку інформації з обмеженим доступом. Подібний сертифікат в Україні отримала операційна система «Microsoft Windows XP Professional SP2» (з рівнем гарантій Г2) [305]. Навіть на сьогоднішній день операційна система «myLinux 3.1 ОКО» повністю задовольняє вимогам існуючої нормативно-правової бази в галузі захисту інформації і може використовуватися при створенні комплексних систем захисту інформації в податкових та митних органах.

Програмні засоби – це сукупність програм, які забезпечують розмежування доступу до податкової та митної інформації й унеможливлення несанкціонованого використання цієї інформації сторонніми особами. Даний засіб включає різноманітні програми, програмні комплекси та програмні системи захисту, пов’язані з ідентифікацію користувачів, контролем систем захисту, доступу до інформації та ін. Програмним засобом забезпечується захист інформаційної мережі податкового органу і від зараження комп’ютерними вірусами. Існує ціла група антивірусних засобів, які можуть забезпечити надійний захист комп’ютера. Серед найбільш відомих і використовуваних у державних органах України слід виділити антивірусні програми: avast! (Чехія), Agnitum (Росія), Doctor Web (Росія), ESET (Словаччина), Kaspersky (Росія). Головний мінус цих програм полягає в тому, що їх функціонування споживає величезну кількість системних ресурсів. А враховуючи наявність у більшості податкових органів старої техніки, це викликає постійні збої в роботі комп’ютерів, їх зависання, що, в кінцевому підсумку, призводить до гальмування робочого процесу. Таким чином, основна проблема, яка стоїть перед програмним засобом забезпечення захисту інформаційної мережі фіскального органу, – це отримання максимального захисту за мінімального використання системних ресурсів [65, с. 168]. У зв’язку з обмеженими можливостями системних ресурсів більшості

периферійних органів ДФС України, програмні засоби в їх діяльності використовуються, в основному, з метою розмежування доступу користувачів до масиву податкової та митної інформації, незважаючи на те, що вони повинні оберігати інформаційну систему від атак на неї, які можна поділити на:

– локальні атаки;

– віддалені атаки;

– атаки на потоки даних.

Дії порушника, який, маючи фізичний доступ до комп'ютера, робочої станції або сервера, що знаходиться всередині цієї системи, намагається отримати доступ до інформаційної системи органу ДФС України та даних, які в ній зберігаються, будуть кваліфіковані як локальна атака. Локальні атаки характерні для внутрішніх навмисних загроз і найчастіше їх здійснюють співробітники податкових та митних органів. До них відносяться: соціальна інженерія; закладки в програмному забезпеченні; подолання обмежень на рівні програмно-апаратних засобів; отримання доступу на етапі завантаження операційної системи; атака на засоби аутентифікації; підвищення привілеїв; стороннє програмне забезпечення тощо.

Якщо ж порушник намагається отримати доступ до інформаційної системи органу ДФС України через віддалений комп'ютер, який не пов'язаний з інформаційною системою цього органу, то такі атаки класифікуються як віддалені. Дистанційні атаки характерні для зовнішніх навмисних загроз. До них відносяться: збір інформації про об'єкт захисту; атаки на маршрутизацію; атаки на конкретні сервіси; переповнення буфера і т.п.

Якщо порушник здійснює атаку на мережевий вузол, який бере участь в обміні інформацією між декількома комп'ютерами, то така атака кваліфікується як атака на потоки даних. Атаки на потоки даних характерні як для внутрішніх навмисних загроз, так і зовнішніх. До них відносяться: атака повтором, атака підміною, атаки на основі мережевої маршрутизації, перехоплення сесії і т.п.

Загалом програмні засоби повинні вирішувати наступні завдання:

– ідентифікація інформаційних ресурсів та аутентифікація користувачів;

– реєстрація і контроль роботи технічних засобів та користувачів;

– обслуговування режимів обробки інформації, що захищається;

– захист операційних засобів ЕОМ та прикладних програм користувачів;

– знищення інформації на носіях після її використання;

– виявлення порушень використання ресурсів ЕОМ або комп'ютерних систем [85, с. 103].

Обговорюючи проблемні питання правового забезпечення й захисту інформаційної діяльності органів ДФС України, необхідно відзначити проблему, що полягає у слабкому технічному оснащенні окремих підрозділів органів ДФС України та несумісності програмного забезпечення, що призводить до різного роду збоїв при виконанні доручень та завдань керівництва. Вирішення проблем даного напряму безпосередньо пов'язане з необхідністю використання сучасних технічних та апаратно-програмних засобів збору, накопичення, обробки та передачі інформації. Одним із шляхів інформаційно-технологічного забезпечення, поряд із технологією Blockchain, вбачається необхідність переведення органів ДФС України на Open Sorce-рішення. Протягом останніх років корпорація Microsoft вимагає від України оплати в розмірі мільярдів гривень за використання її програмних продуктів без ліцензії. Претензія обґрунтована, але ніякого сенсу в закупівлі платного програмного забезпечення на таку суму немає: увесь документообіг в державних органах влади, у тому числі і в органах ДФС України, можна перевести на Open Sorce-рішення (безкоштовні програми). Так, на виставці CeBIT-2014 було продемонстровано з десяток альтернатив MS Office, а також конструкторів систем електронного обігу для державного сектора. Причому робота в них здійснюється через веб-інтерфейс: не потрібно навіть установки на комп'ютер, а його потужність не має значення. Тоді між собою будуть конкурувати не компанії, а проектні групи, і монополізація ринку буде усунена [282].

Криптографічними засобами інженерно-технічного захисту інформаційної діяльності органів ДФС України є засоби шифрування, кодування чи іншого перетворення податкової та митної інформації, що зберігається й обробляється в електронному вигляді, передається за допомогою систем та мереж зв'язку. По суті, криптографічні засоби захищають електронний документообіг органів ДФС України.

Криптографічний засіб захисту є одним із самих надійних, оскільки охороні підлягає інформація у вигляді файлу, а не фізичний носій, на якому інформація знаходиться. Даний засіб захисту реалізується в усіх програмах, які дозволяють надсилати податкову звітність в електронному вигляді. Основні напрями використання криптографічних засобів – передача конфіденційної інформації по каналах зв'язку (електронна пошта), встановлення достовірності переданих повідомлень, зберігання інформації (документів, баз даних) на носіях у зашифрованому вигляді. При цьому до переваг криптографічних засобів автор відносить забезпечення високої гарантованої стійкості захисту, який можна розрахувати і виразити в числовій формі (середнім числом операцій або часом, необхідним для розкриття зашифрованої інформації чи обчислення ключів); а до недоліків – значні витрати ресурсів (часу, продуктивності процесорів) на виконання криптографічних перетворень інформації; труднощі спільного використання зашифрованої (підписаної) інформації, пов'язані з управлінням ключами (генерація, розподіл і т.д.); високі вимоги до збереження особистих ключів і захисту відкритих ключів платників податків від підміни [65, с. 171, 172].

Відзначимо, що потенціал інженерно-технічного напряму забезпечення і захисту інформаційної діяльності органів ДФС України ще повністю не розкритий, оскільки для цього потрібне комплексне фінансування. Але доцільно враховувати той факт, що застосування одних лише засобів захисту з інженерно-технічного напряму може дати хороший результат тільки при роботі окремого комп'ютера або комп'ютерів, що функціонують в ізольованій локальній мережі при організації введення даних вручну та обмеженні доступу

до локальної мережі організаційними заходами. Загалом, для комплексного забезпечення ефективного захисту інформаційної діяльності органів ДФС України необхідно здійснити низку заходів, зокрема:

– посилити юридичну відповідальність за порушення вимог, що стосуються інформаційної діяльності та безпеки;

– посилити контроль із боку відповідних департаментів та відомств фіскальних органів за підпорядкованими установами щодо питання охорони державної таємниці;

– передбачити в державному бюджеті статті видатків з організаційного та інженерно-технічного захисту інформації;

– розробити систему державної підтримки та інвестування вітчизняних виробництв та проектів, спрямованих на створення якісно нових інформаційно-технічних засобів і технологій захисту;

– поліпшити якість підготовки спеціалістів у галузі захисту інформації, що становить державну таємницю тощо;

– налагодити антивірусний захист інформаційних ресурсів податкових та митних органів;

– продовжити введення в експлуатацію системи електронного підпису та посиленого криптографічного захисту інформації в органах ДФС України;

– забезпечити відкритість та розміщення інформації про діяльність органів ДФС на веб-порталі в мережі Інтернет;

– забезпечити впровадження та застосування єдиного стандарту геоінформаційної системи у процесі прийняття управлінських рішень в органах ДФС та ін. [192, с. 68].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про проведення незалежного аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються ДФС України, та затвердження Порядку здійснення контролю, в тому числі моніторингу Міністерством фінансів адміністрування ДФС України баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються для адміністрування податків, зборів та інших обов’язкових платежів» від 21.06.2017 № 484 [390]

було створено міжвідомчу робочу групу з проведення незалежного аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються ДФС України. Основними завданнями міжвідомчої робочої групи є:

1) розгляд та затвердження технічних вимог до аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються ДФС (аудит);

2) розроблення плану дій з проведення аудиту (план дій);

3) проведення аудиту;

4) представлення Кабінету Міністрів України та Мінфіну звіту про результати проведення аудиту.

Діяльність міжвідомчої робочої групи повинна стати тим ядром, опираючись на яке в органах ДФС України буде проводитись робота із забезпечення та захисту інформаційної діяльності. Незважаючи на важливість проведення незалежного аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються ДФС України, станом на вересень 2018 року міжвідомчою групою не було проведено жодного незалежного аудиту у зв'язку з відсутністю апаратно-програмного комплексу для контролю, в тому числі моніторингу Міністерством фінансів адміністрування Державною фіскальною службою баз даних та інформаційних ресурсів.

У травні 2018 року Міністерство фінансів України розмістило оголошення про проведення тендеру на постачання до 21 грудня 2018 року технічного обладнання (на суму до 10 млн. грн.), яке планувалося передати Міжвідомчій робочій групі з проведення незалежного аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, які використовуються Державною фіскальною службою. Юридичні особи, які надали свої пропозиції, не змогли задовольнити усіх встановлених тендером вимог, у зв'язку з чим 6 червня 2018 року тендер було скасовано (причина скасування: допущення до оцінки менше двох тендерних пропозицій). Таким чином, правова основа для функціонування Міжвідомчої робочої групи існує, група зібрана, але у зв'язку з відсутністю необхідного технічного обладнання вона так і не розпочала виконання своїх функцій.

На даному прикладі дуже чітко простежується зв’язок між різними напрямами забезпечення діяльності того чи іншого органу. Не дивлячись на якісну правову основу, технічна складова не змогла повністю реалізуватися. Проблема виникла вже на етапі постачання обладнання. Даний приклад підтверджує той факт, що підвищення рівня забезпечення й захисту інформаційної діяльності органів ДФС України знаходиться не лише у правовому, а й у організаційному та інженерно-технічному полі.

Отже, органи державної влади почали здійснювати відповідні дії щодо ефективної діяльності органів ДФС України, зокрема, що стосується питань інформаційної діяльності та безпеки, незважаючи на економічну та політичну нестабільність, які ще присутні в житті країни. Вбачається, що будь-яка сфера державного управління забезпечується ефективною діяльністю кожної складової її державно-правового механізму, що складається із системи взаємопов’язаних і взаємоузгоджених державно-правових інституцій. Завданнями таких інституцій є створення умов для успішного забезпечення інформаційної діяльності та безпеки як центральних органів влади, так і органів ДФС України. Для вирішення в умовах сьогодення окреслених вище напрямів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності та безпеки ДФС України потрібен не лише час та суттєві інвестиції, але й політична воля керівництва держави та керівників ДФС України.

4.4. Перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України

Стрімкий розвиток інформаційних технологій поступово трансформує світ. Відкритий та вільний кіберпростір розширює свободу і можливості людей, збагачує суспільство, створює новий глобальний інтерактивний ринок ідей, досліджень та інновацій, стимулює відповідальну та ефективну роботу влади і активне залучення громадян до управління державою та вирішення

питань місцевого значення, забезпечує публічність та прозорість влади, сприяє запобіганню корупції. Водночас переваги сучасного цифрового світу та розвиток інформаційних технологій обумовили виникнення нових загроз національній та міжнародній безпеці [395]. Тому на сьогодні в Україні виникає необхідність формування повноцінного адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, яке допоможе ефективно запобігати, виявляти та протидіяти правопорушенням у податковій та митній сфері.

На сучасному етапі в Україні відбувається злам суспільних відносин, викликаних проведеними в державі реформами. Багато з цих реформ розраховані на позитивний ефект у довгостроковій перспективі, при цьому в процесі свого впровадження вони знищують та видозмінюють суспільні підвалини, що сприймається громадянами вкрай негативно. Все це накладається на економічну й політичну нестабільність, майбутні вибори (що провокує боротьбу між політичними силами та окремими представниками влади) та суспільні процеси, які виникають у зв’язку з цим. Така ситуація провокує зростання кількості правопорушень, які відбуваються в організованих формах, із залученням величезних ресурсів та інформаційних технологій. Значна кількість таких правопорушень спрямована проти органів державної влади, у тому числі й органів ДФС України, або вчиняється на підставі інформації, отриманої з даних органів. У цих умовах одним із основних шляхів зміцнення правопорядку є докорінна зміна ставлення до інформації, а також до процедур її збору, накопичення та обробки.

Варто зазначити, що податкову й митну інформацію, яка циркулює в органах ДФС України, необхідно ототожнювати з елементом, без якого життєздатність всієї системи буде неможлива. У зв’язку з цим розвиток і вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є необхідним кроком не лише в аспекті підвищення якості роботи податкових і митних органів та взаємодії з іншими суб’єктами податкових та митних інформаційних правовідносин, але і в якості одного із факторів, що

дозволяє боротися із правопорушеннями, вчиненими проти цих органів влади або за допомогою інформації, отриманої від них незаконним шляхом.

З урахуванням цього варто підтримати Д. О. Мороза, який наголошує на тому, що «на сьогодні досить часто озвучуються проблемні питання стосовно удосконалення різних аспектів інформаційної діяльності органів ДФС України. Деякі проблеми даного напряму вирішуються, але більшість так і залишаються на папері, що не може не викликати побоювання, оскільки якісна інформаційна складова підтримка діяльності органів ДФС безпосередньо впливає на кількість сплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету країни» [248, с. 146]. Тому, правове забезпечення інформаційної діяльності вказаного органу є на сьогодні актуальним. У органах ДФС України повинна проводитися правова робота, спрямована на створення якісної правової бази інформаційної системи, що унеможливить втручання людського фактору в процес подання та обробки податкової та митної звітності. Це, у свою чергу, дозволить платнику податків отримувати своєчасні та якісні послуги не лише в державній податковій інспекції, яка здійснюватиме контроль за сплатою податків, а й у будь-якій державній податковій інспекції, де це буде зручно в режимі реального часу. Аналогічного підходу доцільно дотримуватися і в митних органах. Зазначимо, що на сьогодні 36,2 % опитаних представників бізнесу стверджують, що вони незадоволені якістю митних послуг та професіоналізмом осіб, з якими вони взаємодіють на митниці. При цьому 58,6 % вважають, що корупція у митних органах залишається на тому ж рівні [216]. Такі дані були отримані в ході дослідження Європейською Бізнес Асоціацією митного індексу України з січня по серпень 2018 року.

Через непередбачувані затримки у процесі проходження митних процедур підприємець не може планувати свою довгострокову діяльність. Тому на сьогодні нагальною необхідністю є спрощення та прискорення митних формальностей, передбачуваність та зрозумілість митних процедур. Крім того, необхідна оптимізація проходження фітосанітарного, екологічного та радіологічного контролю. З лютого 2017 року в митних органах України

застосування системи «єдиного вікна» стало обов'язковим при імпорті товарів. Згідно отриманих результатів, у першому півріччі кількість компаній, які використовують систему «єдиного вікна» склала 91,4 %, а в другому півріччі 2017 року – лише 79 %. Водночас, тільки 37,7 % задоволені роботою «єдиного вікна». Ще третина (32,1 %) – не визначилися [216]. Тому актуальним є питання усунення недоліків у роботі даної системи.

Зауважимо, що необхідність удосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України визначається як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних факторів належать: деяка нечіткість правових норм податкового та митного законодавства, що ускладнює їх тлумачення та практичну реалізацію; наявність недостатньої кількості методичних рекомендацій та вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення, які інколи не відповідають нормативним актам вищої юридичної сили та ін.

До суб'єктивних факторів необхідно віднести: ненавмисні помилки працівників органів ДФС низових ланок, які більшою мірою пов'язані зі змінами податкового й митного законодавства та незнанням методичних рекомендацій і вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення; інколи – некомпетентність працівників податкових та митних органів та ін.

Перед тим, як окреслити перспективи розвитку системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України вбачається доцільним зазначити, що вона може бути представлена у вигляді двох складових частин: організаційної та виконавчої.

Організаційна частина: по-перше, визначає організацію діяльності із забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України; по-друге, дозволяє такій системі ефективно функціонувати за рахунок створення умов для забезпечення безпеки податкової та митної інформації. Організаційна

частина правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України включає в себе:

1. Систему законів та нормативно-правових актів, які встановлюють:

– порядок і правила захисту податкової та митної інформації, а також відповідальність, яка настає за замах на дану інформацію;

– права та обов'язки співробітників у сфері інформаційної діяльності органів ДФС України.

2. Систему віднесення податкової та митної інформації до інформації з обмеженим доступом, яка включає:

– законодавче визначення податкової та митної інформації, яка є конфіденційною інформацією, таємною інформацією, а також інформацією, що перебуває лише в службовому користуванні (службова інформація);

– законодавчі визначення податкової та митної інформації, які не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом.

Існуюча нині організаційна частина правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України недостатньо чітко регламентує функціонал учасників комунікаційних процесів, які здійснюють свою діяльність в інформаційному просторі органів ДФС України. Незважаючи на розвиток комунікаційних та інформаційних систем, одними з основних проблем все ще залишаються проблеми, пов'язані з повнотою, достовірністю та якістю інформації, що циркулює в органах ДФС України. Незважаючи на те, що величезний масив інформації, який надходить до органів ДФС України від інших учасників податкових та митних інформаційних правовідносин, не може бути оперативно перевірений на достовірність, хотілося б акцентувати увагу на цілеспрямованому спотворенні інформації в структурній вертикалі органів ДФС України. Також повноті обміну інформації між різними державними органами заважає негласна конкуренція. Все це призводить до того, що величезні кошти, які виділяються з бюджету України на функціонування інформаційних фондів, витрачаються неефективно.

У зв’язку з постійним реформуванням державних органів, у них фіксується нестача досвідченого персоналу. Це знижує ефективність функціонування структурних підрозділів різних органів державної влади, в тому числі тих, діяльність яких є профільною щодо збору, зберігання та обробки інформації, невміння співробітників працювати з інформацією, в тому числі інформацією з обмеженим доступом. Все це обтяжується корупційною складовою, коли виділені кошти на забезпечення інформаційної діяльності розкрадаються, а звіти про використані засоби не відповідають дійсності. Застарілі підходи до роботи з інформацією, що відбуваються в системі органів ДФС України, веде до збільшення витрат часу і втрати людино-годин, зниження реакції системи на зміни оперативної ситуації. У зв’язку з цим видається необхідною зміна самого підходу до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Підкреслимо, що, з огляду на жорсткі нормативні рамки, організаційна частина правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України не може швидко адаптуватися до постійних змін суспільних відносин, в тому числі інформаційних. Це основний недолік організаційної частини, у виконавчої його немає. Перевага організаційної частини полягає в тому, що через свою повільну адаптацію вона не встигає реагувати не лише на обґрунтовані зміни суспільних відносин, але й на ті, які з часом можуть бути визнані недостатньо обґрунтованими та доцільними. Це чітко проявляється на прикладі ухвалення законів, розробка яких займає не один рік. При цьому з плином часу первісний законопроект може бути визнаний застарілим і недоцільним у зв’язку зі зміною суспільних відносин, політичної та економічної кон’юнктури, що веде до необхідності розробки нового законопроекту. Водночас, на практиці продовжує діяти цілий ряд застарілих нормативних документів.

На відміну від організаційної частини, виконавча частина системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є гнучкою і має здатність до швидкої адаптації. Вона прагне максимально

врахувати потреби зовнішнього середовища при обігу інформації, яка захищається, забезпеченні споживачів, а також спрямована на перекриття каналів витоку інформації, унеможливлення її розголошення або розкриття. Виконавча частина системи забезпечує цілеспрямований вплив на зовнішнє середовище з метою вирішення поставлених перед системою завдань. Цілком очевидно, що дві зазначені частини невіддільні одна від одної, вони є внутрішньою (організаційною) та зовнішньою (виконавчою) сторонами системи захисту інформації розглянутого типу [85, с. 106]. Виконавча частина, по суті, є засобом реалізації правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, до переліку яких доцільно віднести:

– визначення податкової та митної інформації, яка є конфіденційною інформацією, таємною інформацією, а також інформацією, що перебуває лише в службовому користуванні (службова інформація);

– підтримка в органах ДФС України режиму секретності та режиму охорони;

– обробку, зберігання, облік, видачу, відправлення й отримання носіїв податкової та митної інформації, забезпечення правил діловодства;

– регламентацію порядку доступу до податкової та митної інформації;

– виявлення можливих каналів витоку податкової й митної інформації та вжиття заходів щодо їх перекриття і т.п.

Обидві частини потребують розвитку і вдосконалення, на це вказує сучасний стан інформаційної діяльності органів ДФС України, результати проведених незалежних опитувань серед платників податків та працівників органів ДФС України. Вбачається доцільним, що це буде можливим лише при створенні єдиної нормативно-правової та методичної бази організації й функціонування системи забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Аналіз фактичного стану інформаційної діяльності органів ДФС України свідчить, що дана система повинна спиратися на єдині методологічні, організаційні та правові підходи.

Досліджуючи напрями та перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України хотілося б вказати на необхідність покращення правового регулювання обміну інформацією між податковими та митними органами України та органами, які виконують ті ж функції в країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Особливо актуальним це стає в наші дні, коли значно спрощується прикордонний режим в'їзду і виїзду на територію України з країн Європейського Союзу. У цьому плані особливе значення має участь України в Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) та CARIN (The Camden Asset Recovery Inter-Agency Network). CARIN є міжнародною мережею, метою якої є співпраця між країнами з метою виявлення, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна [248, с. 159]. Необхідно наголосити, що на сучасному етапі законотворча робота у сфері забезпечення інформаційної діяльності повинна гарантувати гармонізацію національного податкового та митного законодавства з європейським та міжнародним податковим і митним правом.

В Україні, як і в інших країнах, активно досліджуються та обговорюються проблеми інформаційної сфери, в тому числі міжнародного обміну інформацією і державного регулювання даних процесів. Так, такі вчені як В. Князєв, В. Бакуменко [127, с. 346-357], Н. Нижник, С. Мосов [262, с. 56-61], Г. Опанасюк [271, с. 331-336] та ін. всебічно обґрунтували теоретичні та практичні проблемні питання системи державного управління, які безпосередньо стосуються державного управління міжнародними інформаційними відносинами.

Так, такими проблемами, що перешкоджають обміну інформацією в середині країни є:

– недостатній рівень правового забезпечення взаємодії між фіскальними та іншими органами, відомствами, установами і організаціями України та інших держав;

– перевантаження інформаційних мереж, а також недостатня фільтрація отриманої інформації або некомпетентність окремих співробітників.

Науковці вже намагалися систематизувати загальний перелік форм взаємодії в органах ДФС України, скомпонувавши їх у чотири умовні блоки:

1) обмін інформацією;

2) спільна розробка управлінських рішень;

3) реалізація розроблених управлінських рішень (при настанні певних строків і виникнення відповідних ситуацій);

4) проведення інших різних погоджених заходів, які не були передбачені письмовими управлінськими рішеннями [505, с. 96].

Завдання, що стоять перед органами ДФС України, не можуть бути виконані без оптимального використання їх сил і засобів, переваг спільної діяльності, що в свою чергу, потребує серйозних змін усієї організаторської роботи, вдосконалення взаємодії [505, с. 98]. У цьому сенсі важливе значення має діяльність ДФС України по укладанню міжвідомчих угод на державному рівні, що містить інформаційний обмін як за спеціальними запитами, так і в електронному порядку [349]. Систематично проводяться ревізії угод щодо міжвідомчого обміну інформацією, які діють на регіональному та місцевому рівнях, і в результаті яких запроваджується плановий обмін інформацією із зовнішніми джерелами на паперових носіях. Департаменти та управління ДФС України здійснюють дану діяльність згідно з типовими угодами щодо взаємодії фіскального органу з органом державної влади (органом місцевого самоврядування) та із сторонніми організаціями, враховуючи необхідність переукладання старих угод.

Зауважимо, що на сьогодні кількість державних органів та установ, які задіяні та співпрацюють із податковими та митними органами згідно з чинними угодами, дуже велика, їх діяльність щодо формування та використання інформаційних ресурсів досить часто є неузгодженою, що не завжди позитивно впливає на якість інформаційної діяльності органів ДФС України. Недоліками у цьому сенсі, на які потрібно звернути увагу, є неструктурованість та неузгодженість форматів інформації.

Стандартизація й уніфікація форм документів, єдина нормативно-

довідкова інформація та єдині правила обробки інформації є основою для формування інформаційного простору ДФС України. Використання загальнодержавних довідників дозволяє обмінятися інформацією в електронному вигляді банкам, податковим та митним органам, Казначейству, Держкомстату, іншим органам виконавчої влади усіх рівнів [432, с. 261]. Відзначимо, що стандартизації й уніфікації потребує не тільки зовнішня форма документів, а також і термінологія яка в них використовується.

Тільки точність і однозначність термінів і понять дозволять найбільш коректно сформулювати зміст того чи іншого правового інституту і забезпечити культуру правового регулювання в певній галузі правових відносин, тому що вироблення уніфікованих дефініцій в праві взагалі є однією із важливіших задач законодавчої і в цілому нормотворчої практики. Як вірно відзначає Р. Жангожа, в Україні вважають, що вирішення проблем нормативно-правового забезпечення інформаційних відносин можливе на основі ситуативного реагування. Певні проблеми правового врегулювання суспільних відносин у цій сфері вирішуються в окремих законах та підзаконних нормативних актах досить фрагментарно, низка юридичних норм, які прямо або опосередковано регулюють суспільні відносини у сфері інформаційно-комунікаційних відносин, концептуально не узгоджені між собою» [88, с. 203]. Ситуативність правового регулювання інформаційної діяльності різних державних органів, у тому числі й органів ДФС України, вже призвела до інформаційного монополізму окремих структур на інформаційні ресурси загального користування, на обмеження права доступу державних органів до інформації, права на використання інформаційних ресурсів тощо. Тому, вбачається, що питання розробки нормативних актів щодо діяльності та взаємодії державних і комерційних структур у процесі збору, аналізу та використання інформації не втрачає своєї актуальності.

Механізм циркуляції інформації стосується суб’єктів господарювання, фізичних осіб, зв’язку органів ДФС з бюджетом України, який пов’язаний через витратну частину із суспільством, тому якісне інформаційне

забезпечення податкових і митних органів набуває загальносоціального значення і, як наслідок, виникає потреба їх правового забезпечення. Як зазначає О. О.Снитніков, основними напрямами забезпечення інформаційної безпеки є:

– запобігання (за допомогою технічних засобів) перехопленню інформації, переданої каналами зв'язку;

– унеможливлення несанкціонованого доступу до оброблюваної інформації або інформації, що зберігається в технічних засобах;

– запобігання витоку оброблюваної інформації за рахунок побічних електромагнітних випромінювань і наведень, що створюються функціонуючими технічними засобами, а також електроакустичних перетворень;

– запобігання спеціальних програмно-технічних впливів, що викликають руйнування, знищення, перекручення інформації або збої в роботі засобів інформатизації;

– виявлення вмонтованих у об'єкти та технічні засоби електронних пристроїв перехоплення інформації (закладних пристроїв);

– запобігання перехопленню мовної інформації технічними засобами з приміщень та об'єктів» [435, с. 277].

Дані базові напрями правового забезпечення інформаційної безпеки притаманні всім державним органам України, в тому числі й органам ДФС України. Основними цілями забезпечення безпеки інформації в органах ДФС України є:

– запобігання витоку, розкрадання, спотворення, підробки податкової та митної інформації;

– запобігання порушенню права суб'єктів податкових інформаційних правовідносин на збереження конфіденційності інформації, яка циркулює в органах ДФС України;

– запобігання несанкціонованим діям щодо блокування інформації.

Правове забезпечення безпеки інформації в органах ДФС України полягає в наявності дієвих і актуальних нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, суб'єктом яких є органи ДФС України, які на законодавчому рівні дозволяють досягти зазначених нами вище цілей. Наприклад, таких як:

– «Про затвердження Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом» від 27.12.2010 № 1245 [351];

– «Про затвердження Інструкції щодо порядку збору, обробки та надання оперативної інформації підрозділами оперативного реагування» від 14.01.2010 № 17 [329];

– «Про затвердження Переліку відомостей, що містять службову інформацію в органах ДФС» від 28.08.2014 № 88 [333];

– «Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами» від06.06.2017 № 557 [348] та ін.

Основними завданнями правового забезпечення безпеки податкової та митної інформації є:

– відповідність внутрішньовідомчих актів про захист інформації – положенням законодавчих актів України та нормативним вимогам конвенцій ЄС;

– розробка нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки, координація діяльності різних структурних підрозділів податкових та митних органів щодо забезпечення захисту інформації;

– правове регулювання віднесення податкової та митної інформації до категорії інформації з обмеженим доступом;

– правове регулювання механізму виявлення, оцінки та прогнозування джерел загроз інформаційній безпеці, причин та умов, що сприяють дестабілізації функціонування органів ДФС України;

– правове регулювання механізму, який реагує на загрози інформаційної

безпеки;

– правове регулювання механізму, спрямованого на припинення незаконних посягань на інформацію, яка циркулює в органах ДФС України;

– створення правових умов для максимально можливого відшкодування й локалізації шкоди, завданої діями фізичних та юридичних осіб інтересам органів ДФС України;

– створення правових умов ослаблення негативного впливу та ліквідація наслідків порушення інформаційної безпеки органів ДФС України;

– створення правових умов для розвитку систем захисту, вдосконалення їх організації, форм, методів і засобів запобігання, парирування та нейтралізації загроз інформаційній безпеці й ліквідації наслідків їх порушення;

– створення правових умов для розвитку та вдосконалення електронного документообігу в органах ДФС України і т.п.

Водночас, процедура застосування механізмів забезпечення інформаційної безпеки не може обмежувати права і свободи людини та громадянина в інформаційні сфері. Правове забезпечення інформаційної безпеки органів ДФС України як стану захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в інформаційному просторі досягається комплексним застосуванням сукупності правових, організаційних, інформаційних заходів.

Розвиток та безпека інформаційних ресурсів органів ДФС України, запровадження електронного урядування, гарантування безпеки і сталого функціонування електронних комунікацій та державних електронних інформаційних ресурсів мають бути складовими державної політики у сфері розвитку інформаційного простору та становлення інформаційного суспільства в Україні. Ці питання має бути збалансовано на основі прийняття нормативно-правових актів, де чітко було б визначено обов’язки та повноваження правоохоронних органів України щодо застосування заходів інформаційної безпеки та надання доступу до певних видів інформації (або відмови в ньому) фізичним та юридичним особам. Досвід роботи поліції зарубіжних країн

стосовно забезпечення інформаційної безпеки дає змогу виокремити два напрями діяльності вітчизняних правоохоронних органів. Перший – полягає в удосконаленні діяльності правоохоронних органів щодо гарантування власної інформаційної безпеки зсередини, тобто, так званої внутрішньої реформи. Другий – у поліпшенні правового забезпечення інформаційної безпеки на державному рівні, тобто в імплементації своєрідної зовнішньої реформи [456, с. 22]. Варто зазначити, що внутрішня і зовнішня реформи повинні здійснюватися якщо не одночасно, то, принаймні, централізовано для всіх гілок влади і всіх державних органів, як по горизонталі, так і по вертикалі. У зворотному випадку інформаційна безпека того чи іншого органу не буде цілісною та комплексною і може бути порушена.

Вбачається доцільним у найкоротші терміни розробити два правові акти:

– на державному рівні – Концепцію загального інформаційного захисту та інформаційного забезпечення державних органів України;

– на внутрішньовідомчому – Концепцію правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Обидва акти повинні бути взаємопов’язані і співвідноситися як ціле і частина цілого. При цьому Концепція правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України повинна уточнювати й розширювати ті положення Концепції загального інформаційного захисту та інформаційного забезпечення державних органів України, які мають відношення до податкових та митних органів. Найважливішими вимогами до обох документів мають бути єдність термінології, урахування сучасних суспільних тенденцій та інформаційних технологій.

Основна мета Концепції загального інформаційного захисту та інформаційного забезпечення державних органів України полягає у забезпеченні інформаційної безпеки, конфіденційності та захисту інформації в державних органах України. Дана Концепція повинна визначати систему поглядів на проблему забезпечення комплексної безпеки інформації та встановлювати порядок організації і правила забезпечення інформаційної

безпеки, вимоги безпеки щодо інформаційних засобів, які застосовуються в державних органах України. По суті, Концепція повинна бути тим документом, який забезпечить методологічну основу для розробки й реалізації комплексних цільових програм правового забезпечення захисту інформації в окремих державних органах, у тому числі в органах ДФС України.

Існуючі нормативні документи з регламентації інформаційної діяльності органів ДФС України можна характеризувати як суперечливі, оскільки багато норм суперечать одна одній, при цьому частина інформаційних відносин залишаються без належної уваги. Дана ситуація призводить на практиці до зловживань посадовими особами органів ДФС України своїми службовими повноваженнями, до завідомо програшної позиції інших суб'єктів податкових та митних інформаційних правовідносин. У зв'язку з цим необхідність розробки і введення в дію обох Концепцій не викликає сумнівів. Концепція правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України повинна стати тим актом, на основі якого будуть проведені зміни у системі фіскальних органів та її структурі, упроваджені цілеспрямовані програмні методи управління, зокрема забезпечення посилення аналітичної, прогнозної, регулюючої, організаційної та контрольної функцій органів, формуватися інші законодавчі та відомчі акти органів ДФС України [210, с. 209].

Проект Концепції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України представлений у додатку (див. додаток Ж). У даному проекті сформульовані проблеми у правовому забезпеченні інформаційної діяльності органів ДФС України й окреслюються реальні цілі та завдання щодо їх вирішення, визначаються основні напрями й цілі розвитку системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, способи їх досягнення, відповідальність за невиконання. Крім того у проекті Концепції містяться загальні положення та принципи інформаційної діяльності органів ДФС України.

Стосовно вдосконалення організації правового забезпечення, то в проекті розкрито сутність організації забезпечення інформаційної діяльності органів

ДФС України, надано опис структури інформаційної системи, що функціонує в податкових та митних органах, характеристику її рівнів. Це необхідно у зв'язку із суттєвими відмінностями, наявними в органах ДФС України, обумовленими їх структурою, функціями та повноваженнями. Підкреслимо, що, оскільки всі рівні забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України взаємопов'язані, то в цьому розділі важливо чітко визначити суб'єктів кожного рівня, комунікації між ними, а також способи і порядок збору, зберігання та обробки податкової й митної інформації. Заходи, пов'язані з організаційним забезпеченням, реалізуються в рамках функції управління органами ДФС України, і мають відношення до діяльності керівників усіх структурних підрозділів, рівнів та напрямів.

Реалізація на практиці положень Концепції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України потребує відповідного кадрового забезпечення. При цьому виникає необхідність поєднання не лише спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, а й обізнаності зі специфікою діяльності правоохоронних органів та змістом завдань, на вирішення яких спрямована діяльність таких органів. Виникає необхідність у створенні відповідних курсів підготовки та підвищення кваліфікації кадрів та організації проведення відповідних наукових досліджень [285, с. 14]. Освітнім закладам, які навчають фахівців для органів ДФС України, в найкоротші терміни необхідно розробити програми навчання та перепідготовки співробітників у рамках Концепції.

Щодо ресурсного забезпечення, то тут головним є здатність врахувати можливості органів ДФС України та їх потреби. При цьому доцільно виходити не з можливостей окремих структурних підрозділів, а із загальних об'єднаних зусиль усіх підрозділів щодо вирішення завдань, пов'язаних з організацією та розвитком системи забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Варто зауважити, що для координації та управління процесом удосконалення системи правового забезпечення інформаційної діяльності

органів ДФС України необхідне створення спеціалізованого підрозділу, до складу якого входитимуть відповідні фахівці. Створення даного підрозділу необхідно починати після розробки відповідних посадових інструкцій та положень.

Доцільно наголосити на тому, що роль і значення інформаційної діяльності органів ДФС України для реалізації їх завдань та функцій складно переоцінити. Сучасний стан інформаційної діяльності органів ДФС свідчить про максимальне використання працівниками ДФС інформаційних та комп'ютерних систем, баз даних, що, у свою чергу, вимагає вжиття заходів, спрямованих на підвищення рівня та якості їх правового регулювання. При цьому реалізація запропонованих Концепцій повинна суттєво підвищити ефективність діяльності органів ДФС України. Це стане можливим за рахунок інтеграції баз даних, а отже, збільшення обсягу знань користувачів. Правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України за схемою, запропонованою в Концепціях, дозволить значно збільшити швидкість обміну інформацією між суб'єктами податкових та митних інформаційних правовідносин.

Висновки до розділу 4

1. Запропоновано використати досвід інформаційного забезпечення податкових та митних органів зарубіжних країн в частині: можливості вільного доступу податкових та митних органів до інформаційних баз даних інших установ, які мають дані про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансовий стан платників податків (країни ЄС, США); зобов'язань платників податків надавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані для визначення бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника (США); використанняінформації бюро кредитних історій, що спеціалізуються на зборі

даних про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами та іншої відкритої інформації (у США й інших західних країнах), які характеризують фінансовий стан приватних осіб; здійснення заходів щодо підвищення податкової культури платників податків, де вагомі результати приносить практика висвітлення податковими органами стану перевірок із обов'язковим зазначенням розміру покарання (США, Австралія, Нова Зеландія); створення Єдиного державного інформаційного ресурсу стосовно даних про платників податків (резидентів та нерезидентів), об'єктів оподаткування з доступом до нього органів публічного адміністрування та правоохоронних органів, що має низку переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від платників податків (резидентів) різноманітних довідок), так і для нерезидентів (економія часу)(країни ЄС, США, Канада); розробки і впровадження нових технологій і методів роботи з платниками податків (Великобританія); створення єдиного координуючого органу, який зможе за короткий проміжок часу акумулювати сили та засоби різних державних і недержавних органів для протидії загрозам інформаційній безпеці органів ДФС та їх нейтралізації (США, Великобританія, Німеччина).

2. Виявлено широке коло проблем інформаційної діяльності органів ДФС України, на вирішення яких необхідно вжити заходів щодо інформування органів державної влади про результати, проблеми й методи протидії податковим та митним правопорушенням, що передбачало би проведення наступних проблемно-цільових досліджень: виявлення й оцінка загроз економічній безпеці в податковій, митній та бюджетній сфері; виявлення основних факторів, що визначають оперативну ситуацію в сфері оподаткування; виявлення основних тенденцій розвитку правопорушень у сфері оподаткування та її взаємозв'язків з іншими видами правопорушень; виявлення характерних способів та схем здійснення податкових та митних правопорушень; вироблення рекомендацій щодо попередження податкових та митних правопорушень; вивчення факторів та механізмів утворення тіньової

економіки й оцінка її обсягів; вивчення каналів і способів приховування об’єктів оподаткування у процесі зовнішньоекономічної діяльності та вироблення рекомендацій з повернення прихованих коштів; дослідження соціально-економічних наслідків порушень податкового та митного законодавства; розробка й запровадження різноманітних засобів інформаційного забезпечення фіскальних органів для формування податкової й митної дисципліни серед суб’єктів податкових та митних правовідносин тощо.

3. Основними завданнями системи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є виявлення та усунення інформаційних загроз інтересам податкових і митних органів, платників податків та зборів; здійснення заходів щодо попередження правопорушень у сфері обігу інформації у діяльності податкових та митних органів; створення й реалізація засобів захисту інформаційної діяльності органів ДФС України.

4. Звернуто увагу на те, що якісне вдосконалення законодавства, яке регулює інформаційну діяльність органів ДФС України, буде досягнуто за рахунок використання у практичній діяльності загальної аналітичної моделі при підготовці проекту нормативно-правового акта. Дана модель передбачає наступні елементи: визначення проблеми, яку необхідно вирішити за допомогою нового нормативно-правового акта; визначення безпосередньої мети, очікуваних результатів; оцінка поточного законодавства, яке регулює інформаційну діяльність органів ДФС України, виявлення його недоліків; різні альтернативні варіанти вирішення проблеми, включаючи незаконодавчі інструменти; вивчення наслідків, включаючи можливі результати (як позитивні, так і негативні), аналіз вигод і витрат; вибір напрямів реалізації проекту нормативно-правового акта на практиці на основі адміністративних, інформаційних або інших засобів, які забезпечують реалізацію акта; перелік установ і осіб для проведення консультацій та обговорення проекту нормативно-правового акта.

5. Зазначено, що для удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України доцільно запровадити наступні заходи: організація режиму (пропускного, всередині об'єкту) та охорони з метою унеможливлення таємного проникнення на територію органу ДФС України і в режимні приміщення установи сторонніх осіб; підбір, вивчення і розстановка кадрів, навчання правилам роботи із захищеною інформацією, ознайомлення їх із заходами відповідальності за порушення правил захисту податкової та митної інформації; організація використання технічних засобів збору, обробки, накопичення та зберігання податкової та митної інформації, що захищається; організація роботи з аналізу внутрішніх і зовнішніх загроз податкової та митної інформації, що захищається, та вироблення заходів щодо забезпечення її захисту; організація контролю за роботою персоналу з податковою та митною інформацією, що захищається, порядком обліку, зберігання та знищення документів і технічних носіїв.

6. Обґрунтовано засоби інженерно-технічного захисту: апаратні; фізичні, програмні; криптографічні та зауважено на тому, що основна проблема полягає у слабкому технічному оснащенні окремих підрозділів органів ДФС України та несумісності програмного забезпечення, що призводить до різного роду збоїв при виконанні доручень та завдань керівництва. Вирішення проблем даного напряму безпосередньо пов'язане з необхідністю використання сучасних технічних та апаратно-програмних засобів збору, накопичення, обробки та передачі інформації.

7. Наголошено на тому, що необхідність удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України визначається як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. До об'єктивних факторів належать: деяка нечіткість правових норм податкового та митного законодавства, що ускладнює їх тлумачення та практичну реалізацію; наявність недостатньої кількості методичних рекомендацій та вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення, які інколи не

відповідають нормативним актам вищої юридичної сили та ін. До суб'єктивних факторів необхідно віднести: ненавмисні помилки працівників органів ДФС низових ланок, які більшою мірою пов'язані зі змінами податкового й митного законодавства та незнанням методичних рекомендацій і вказівок у сфері інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення; інколи – некомпетентність працівників податкових та митних органів та ін.

8. Визначено основні завдання правового забезпечення безпеки податкової та митної інформації: відповідність внутрішньовідомчих актів про захист інформації – положенням законодавчих актів України та нормативним вимогам конвенцій ЄС; розробка нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки, координація діяльності різних структурних підрозділів податкових та митних органів щодо забезпечення захисту інформації; правове регулювання віднесення податкової та митної інформації до категорії інформації з обмеженим доступом; правове регулювання механізму виявлення, оцінки та прогнозування джерел загроз інформаційній безпеці, причин та умов, що сприяють дестабілізації функціонування органів ДФС України; правове регулювання механізму, який реагує на загрози інформаційної безпеки; правове регулювання механізму, спрямованого на припинення незаконних посягань на інформацію, яка є в обігу в органах ДФС України; створення правових умов для максимально можливого відшкодування й локалізації шкоди, завданої діями фізичних та юридичних осіб інтересам органів ДФС України; створення правових умов ослаблення негативного впливу та ліквідація наслідків порушення інформаційної безпеки органів ДФС України; створення правових умов для розвитку систем захисту, вдосконалення їх організації, форм, методів і засобів запобігання та нейтралізації загроз інформаційній безпеці й ліквідації наслідків їх порушення; створення правових умов для розвитку та вдосконалення електронного документообігу в органах ДФС України тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні на основі комплексного аналізу теоретичних положень, законодавства України та практики його реалізації вирішено наукову проблему – визначення сутності, змісту та генезису адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України та наведено науково обґрунтовані пропозиції щодо його вдосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети, основними з яких є такі:

1. Концептуальний підхід до дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України передбачає ключові положення спрямовані на спрощення процедур документообігу, гармонізацію механізму використання електронного цифрового підпису у процесі діяльності фіскальних органів з Системою електронної взаємодії органів виконавчої влади, побудову комплексної системи захисту інформації, забезпечення повноцінного функціонування Електронного кабінету платника, оптимізацію системи податкового консультування та перехід від індивідуальних податкових консультацій до стандартизованих відповідей, налагодження ефективної взаємодії щодо обміну інформацією з податковими та митними органами іноземних держав за запитами про взаємну адміністративну допомогу, виявлення та усунення дестабілізуючих факторів, попередження правопорушень та інформаційних загроз публічним та приватним інтересам держави.

2. Дано авторське визначення понять:

– інформаційна політика – це стратегія управління інформаційними потоками і ресурсами суб’єктами інформаційних правовідносин, спрямованих на реалізацію ними публічних та приватних інтересів;

– державна інформаційна політика – це стратегія управління інформаційними потоками та ресурсами суб'єктами владних повноважень, спрямованих на реалізацію поставлених цілей;

– інформаційна діяльність – урегульована нормами інформаційного права сукупність дій суб'єктів інформаційних правовідносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання використання, поширення, охорони та захисту інформації з метою задоволення інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб.

– інформаційна політика органів ДФС України – стратегія управління інформаційними потоками суб'єктів реалізації державної інформаційної політики у податковій та митній сферах;

– інформаційна діяльність органів ДФС України – це врегульована нормами адміністративного, податкового, митного та інформаційного права сукупність дій посадових осіб, спрямованих на реалізацію функцій інформаційного забезпечення всіх суб'єктів податкових та митних правовідносин з метою вирішення завдань у фіскальній сфері;

– інформаційні послуги, що надаються органами ДФС України – це результат здійснення владних повноважень розпорядником інформації за запитом фізичної або юридичної особи, спрямований на забезпечення користувачів інформацією, підготовленою відповідно до їх потреб і призначеною або використовуваною для забезпечення реалізації їх прав та інтересів відповідно до законодавства;

– податкова інформація – це відомості, які знаходяться в інформаційному полі та відображають існуючу в податковій сфері реальність і які, по-перше, можуть складатися з окремих інформаційних блоків, що існують у формі, доступній для сприйняття, а по-друге, становлять приватний або публічний інтерес;

– митна інформація – це сукупність відомостей і даних, що знаходяться в документованому та електронному обігу митних органів, спрямована на забезпечення своєчасного та повного надходження податків,

зборів та інших платежів до державного бюджету шляхом контролю за виконанням та дотриманням митного законодавства.

3. Дослідження ґенези формування ключових положень доктрини інформаційного права та адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України дало змогу виділити чотири основні етапи його становлення. Перший етап (1991–1995 рр.) – характеризується відсутністю підзаконних нормативних актів, які безпосередньо стосуються інформаційної політики в діяльності податкових та митних органів. Проводиться активна робота зпошуку оптимальної структури податкових і митних органів, модернізації діяльності їх підрозділів, одним із провідних напрямів та невід'ємною складовою яких є вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності. Другий етап (1996–2006 рр.) упровадження інформатизації податкових та митних органів завдяки введенню автоматизованої обробки даних платників податків. Створюється низка нормативно-правових актів, що втілюють державну інформаційну політику в діяльність фіскальних органів. Третій етап (2007–2013 рр.) – характеризується введенням в дію Податкового кодексу України наприкінці 2010 року та Митного кодексу України у 2012 році, щозакріпило подальшу інформатизацію фіскальних органів. Зокрема, упроваджується механізм подання декларацій в електронному вигляді та комплексна система електронного документообігу між фіскальними органами та іншими органами державної влади. Четвертий етап (2014 р. – дотепер) – характеризується новою стратегією розвитку інформаційної політики в органах ДФС України. Здійснюється пошук балансу між відкритістю інформації для платників податків і зборів з дотриманням приватних інтересів та захистом публічних інтересів. Цей етап набуває значущості у зв'язку з ухваленням урядом Концепції розвитку електронного урядування в Україні, яка дозволяє трансформувати ДФС України з фіскального органу в сервісну службу. Результатом таких перетворень вбачається широке впровадження системи електронного оподаткування, що приведе до зміцнення позитивного іміджу податкових та митних органів, які

асоціюються з послідовною фіскальною політикою держави, а також до встановлення партнерських і дружніх взаємин між ДФС України та платниками податків і зборів при дотриманні інтересів обох сторін.

4. Запропоновано принципи адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, здійснивши поділ на загальні та спеціальні.

До загальних принципів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України віднесено такі: верховенство права; законність; об'єктивність; ефективність; своєчасність; безперервність; реалізм (доцільність); всебічність; єдність.

До спеціальних принципів адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України віднесено: доступність та прозорість інформації; консолідація даних; захист персональних даних; актуальність інформаційних ресурсів; концептуальний підхід до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; функціональна побудова системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; використання органами ДФС законних засобів отримання інформації; адміністративна відповідальність за порушення права на доступ до інформації.

5. Визначено функції адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, зокрема: системоутворюючі функції – це єдність правових актів, яка досягається завдяки структурній впорядкованості їх елементів; інформаційна – це своєчасне доведення до зацікавлених суб'єктів змісту правових актів; ідеологічно-виховна – це вплив на суб'єктів суспільних відносин з метою роз'яснення, розуміння та використання правових норм; правонаділяюча – полягає в тому, що завдяки прийнятому акту, який не належить до адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, встановлюється склад конкретних інформаційних правовідносин, досягається точність у визначенні прав та обов'язків суб'єктів цих правовідносин; забезпечувальна – це система юридично значущих дій, спрямованих на запобігання

правопорушенням у діяльності зазначених органів зі створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, контролю та захисту інформації, яку використовують для реалізації фіскальної політики, та застосування до осіб засобів державно-правового примусу в разі порушення ними норм та вимог інформаційної безпеки; регулятивна – це встановлення позитивних правил поведінки, спрямованих на організацію суспільних відносин в інформаційній діяльності органів ДФС України; охоронна – сприяє охороні, захисту публічних та приватних інтересів та зміцненню законності й правопорядку в інформаційній діяльності органів ДФС України.

6. Здійснено класифікацію інформаційних правовідносин в органах ДФС України за такими критеріями: галузевою сферою (конституційні, адміністративні, цивільні, тощо); сферою поширення (внутрішньоорганізаційні і зовнішні); інформаційними процесами, що забезпечують діяльність органів ДФС (пошук, отримання, застосування, зберігання інформації; створення, поширення інформації; створення і застосування інформаційних систем; інформаційна безпека); способом доступу до інформації (відкритий та закритий); тривалістю у часі (постійні й тимчасові); за функціональним призначенням (регулятивні та охоронні).

7. Констатовано, що інформаційна діяльність органів ДФС України, спрямована на підвищення ефективності адміністрування податків, зборів, митних платежів та єдиного соціального внеску, надання якісних послуг платникам, забезпечує розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, сприяє впровадженню автоматизації процедур та здійсненню зовнішньоекономічній діяльності. Основною метою адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС є спрощення адміністрування податків і зборів, розширення бази оподаткування через обмеження можливостей уникнення оподаткування, удосконалення та централізація процедур адміністрування митних платежів, прискорення проведення митних формальностей, інтеграція України зі спільним європейським транзитним простором та оптимізація транзитних процедур,

посилення системи управління ризиками та цілеспрямованого контролю, розбудова правоохоронної функції у митному напрямі, упровадження спеціалізованих програмних продуктів для доступу до онлайн сервісів фіскальної служби та профільних продуктів податкового адміністрування для бізнесу та фізичних осіб-платників.

8. Запропоновано класифікацію інформаційних ресурсів органів ДФС України за такими критеріями: за рівнем готовності до використання інформаційного ресурсу в органах ДФС розрізняють потенційні інформаційні ресурси та актуальні інформаційні ресурси; за значущістю інформаційні ресурси поділяються на стратегічні, тактичні та оперативні; за приналежністю інформаційні ресурси можуть бути загальнонаціональні, регіональні, відомчі; за предметною сферою інформаційні ресурси поділяються залежно від того, для вирішення яких завдань вони застосовуються, а саме: реєстраційна інформація, інформація з податкової звітності, інформація для здійснення податкового та митного контролю, митна статистика; за доступністю інформаційний ресурс можна поділити на інформаційні ресурси відкритого доступу та обмеженого доступу; за приналежністю до інформаційної системи – АС «Ризикові», АС «Податки», АС «Аудит», АС «Скарга», АС «Суди», АС «ФСПД» тощо; за джерелом інформації – офіційна інформація, публікації у ЗМІ, статистична звітність, результати досліджень тощо.

9. Доведено потребу у вдосконаленні та подальшому розвитку електронної взаємодії між органами ДФС України та суб’єктами інформаційних податкових і митних правовідносин, яка полягає у повному переході органів ДФС України на безконтактне спілкування, насамперед з фізичними та юридичними особами – платниками податків. На підставі цього запропоновано такі основні стадії переходу фіскальних органів до надання інформаційних послуг на безконтактній основі:

– перша стадія передбачає розміщення в Інтернеті інформації про можливі місця і режими надання послуги, а також публікацію бланків та форм заяв, що надаються суб’єктами податкових і митних правовідносин до органів

ДФС України з метою реалізації права на отримання інформаційних послуг, з прикладами їх заповнення;

– друга стадія – надання можливості заповнення необхідних електронних форм документів на робочому місці заявника для їх подальшого подання до фіскальних органів;

– третя стадія передбачає можливість реалізації відправлення суб'єктами податкових та митних правовідносин заповнених електронних форм документів, необхідних для отримання інформаційної послуги, до податкових та митних органів за допомогою телекомунікаційних каналів зв'язку, попередньої перевірки цих документів органами ДФС України, а також можливості відвідування і запису на прийом;

– четверта стадія полягає у можливості надання інформаційної послуги суб'єктам податкових та митних правовідносин в електронному форматі, без відвідування фіскального органу.

10. Визначено, що складовими адміністративно-правовими засобами забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є такі форми: правова форма, що реалізується в межах правотворчої діяльності, яка полягає у підготовці, прийнятті та виданні органами ДФС України нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інформаційній сфері, а також створюють умови для інформаційної діяльності фіскальних органів; організаційна форма існує в межах правозастосовчої діяльності і є заснованою на законодавстві оперативною, повсякденною реалізацією органами ДФС України заходів, спрямованих на те, щоб забезпечити втілення в життя пов'язаних з інформаційною діяльністю правових норм; організаційно-технічна форма охоплює технологічне забезпечення, яке містить сукупність методичного забезпечення й технологічного інструментарію, що використовуються органами ДФС України в інтересах виконання покладених на них функцій та обов'язків; кадрове забезпечення, яке полягає у підготовці й перепідготовці кадрів для виконання завдань інформаційної діяльності органів ДФС України;

матеріальне забезпечення становить сукупність матеріальних ресурсів, що використовуються органами ДФС України.

11. Виокремлено методи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, зокрема: метод переконання передбачає постійну роботу органів ДФС України з формування в суспільній свідомості думки про обґрунтованість та необхідність в усіх заходах, які здійснюються фіскальними органами в інформаційній сфері; метод примусу полягає у використанні владного ресурсу органами ДФС України для застосування тих чи інших примусових заходів, реалізації їх у кожному конкретному випадку, забезпечення прав, свобод і законних інтересів суб'єктів податкових та митних інформаційних правовідносин, які здійснюють діяльність, що виходить за межами дозволеної.

12. Запропоновано обсяг інформації, який є в розпорядженні органів ДФС України, класифікувати за таким критеріями, як відкрита інформація та інформація з обмеженим доступом. До відкритої віднесена інформація довідково-інформаційного характеру. До інформацій з обмеженим доступом належать особливо цінні відомості та/або дані, доступ до яких обмежений. Така інформація, залежно від відомостей та їх цінності, поділяється на конфіденційну інформацію, таємну інформацію та службову інформацію і наділена відповідним правовим режимом, який є порядком регулювання створення, зберігання, використання, поширення, контролю та захисту інформації, що створює бажаний соціальний стан для задоволення інтересів суб'єктів податкових та митних правовідносин.

13. Запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту інформації, що використовується у діяльності органів ДФС України: 1) формування повного обсягу правових документів, що пов'язаних із захистом податкової та митної інформації; 2) визначення заходів відповідальності посадових осіб органів ДФС України за порушення правил захисту податкової та митної інформації; 3) визначення посадових осіб, відповідальних за організацію захисту інформації в органах ДФС України за

такими напрямами: забезпечення безпеки податкової та митної інформації незалежно від її носія; забезпечення збереженості податкової та митної інформації; забезпечення криптографічного захисту податкової та митної інформації; забезпечення безпеки інформаційних систем; забезпечення безпеки шифрованого зв'язку; забезпечення інженерно-технічного захисту податкової та митної інформації й інформаційних систем; забезпечення достовірною управлінською інформацією керівництва органів ДФС України; 4) визначення порядку вирішення спірних ситуацій з питань забезпечення правового захисту податкової та митної інформації, що використовується в діяльності органів ДФС України.

14. Здійснено класифікацію правопорушень, пов'язаних з недотриманням норм інформаційного законодавства в діяльності органів ДФС України, за які настає адміністративна відповідальність за такими критеріями: правопорушення проти інформації, інформаційних ресурсів, що посягають на податкові та митні правовідносини щодо забезпечення належних технологічних характеристик інформації (конфіденційності, цілісності, доступності, спостережності); правопорушення проти інформаційного простору, які посягають на податкові та митні правовідносини, пов'язані з якістю і цінністю інформації (її повнотою, об'єктивністю, своєчасністю, нешкідливістю тощо); правопорушення проти інформаційної інфраструктури, що посягають на податкові та митні правовідносини, які виникають у сфері використання об'єктів інформаційної інфраструктури (інформаційно-телекомунікаційних систем, комп'ютерів, серверів, їх програмного забезпечення тощо); інші інформаційні правопорушення, яким властиве використання інформації, інформаційного простору, інформаційної інфраструктури під час здійснення протиправних діянь, що посягають на інші правовідносини (щодо приватної власності, суспільної та державної безпеки, господарської діяльності тощо).

15. Основними проблемами адміністративно-правового забезпечення інформаційної політики в діяльності органів ДФС України є такі проблеми, що

лежать у площині кадрового забезпечення органів ДФС України висококваліфікованими фахівцями, які повинні володіти методологічним і технологічним інструментарієм інформаційно-аналітичної роботи для практичного впровадження інформаційної політики в податкових та митних органах; проблеми, пов'язані із загальною організаційною структурою органів, які формують та реалізують державну інформаційну політику в діяльності органів ДФС України, невизначеністю у використовуваних підходах і принципах їх організації; проблеми, пов'язані із забезпеченням здійснення державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, що стосуються адміністративно-правових засобів інформаційно-аналітичної роботи, які застосовуються фіскальними органами у сфері інформаційної діяльності; проблеми, пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, зокрема закони та підзаконні акти, які розробляються в державі, регулюють здебільшого техніко-технологічну складову, практично не враховуючи інформаційно-змістовного аспекту державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України, що є центральним фактором формування і реалізації ефективної державної інформаційної політики в даній сфері; проблеми, пов'язані з недосконалістю правової регламентації взаємодії влади і ЗМІ, відсутність контролю за діяльністю ЗМІ при формуванні й реалізації державної інформаційної політики у діяльності органів ДФС України.

16. На підставі дослідження досвіду зарубіжних країн (США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, країн ЄС, пострадянських країн) щодо інформаційного забезпечення адміністративної діяльності фіскальних органів зроблено висновок, що в Україні вже давно існує потреба у правовому регулюванні інформаційного забезпечення щодо створення єдиних уніфікованих стандартів і механізмів електронної інформаційної взаємодії центральних органів виконавчої влади та суб'єктів подання фіскальної звітності, й переході від традиційної паперової технології зберігання та передачі даних до електронної з удосконаленням програмно-технічних засобів

автоматизованої обробки інформації, що, у свою чергу, значно полегшить складання й обробку податкової звітності, зменшить надмірні операційні витрати і витрати часу на підготовку, подання, приймання й оброблення звітності, невиправдані матеріальні витрати на придбання бланків та мінімізує вплив людського фактора – наявність помилок у звітності, суб'єктивізм, корупційні прояви.

17. Обґрунтовано і запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, а саме: правовий (може бути представлений у вигляді двох складових: організаційно-правової та виконавчо-правової); організаційний; інженерно-технічний. Правовий напрям полягає у розробленні та реалізації законів, підзаконних правових актів, норми яких спрямовані на забезпечення та захист інформаційної діяльності органів ДФС України. Організаційний напрям передбачає регламентацію службової діяльності та взаємовідносин співробітників податкових і митних органів, спрямовану на забезпечення та захист інформаційної діяльності в цих органах. Інженерно-технічний напрям полягає у використанні технічних та програмно-апаратних засобів, а також технічних систем для забезпечення та захисту інформаційної діяльності органів ДФС України.

18. Запропоновано проект Концепції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, мета якої полягає у забезпеченні інформаційної безпеки, конфіденційності та захисту інформації в органах ДФС України, зменшенні витрат на її адміністрування. Указана Концепція повинна стати тим актом, на основі якого будуть проведені зміни у системі фіскальних органів та її структурі, упроваджені цілеспрямовані програмні методи управління, зокрема забезпечення посилення аналітичної, прогнозної, регулюючої, організаційної та контрольної функцій органів, формуватися інші законодавчі та відомчі акти органів ДФС України.

19. З метою належної побудови взаємозв'язків між платниками податків і контролюючими органами щодо надання інформації на запити останніх та

впорядкування процедури інформування платником податків контролюючих органів про свою відмову в наданні інформації у зв'язку з порушенням вимог запиту запропоновано:

1. Викласти п. 16.1.5 ст. 16 Податкового кодексу України таким чином:

16.1. Платник податків зобов'язаний:

«16.1.5. подавати належно оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, регістри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків і зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначати конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання. У разі, коли запит складено з порушенням вимог, визначених абзацами першим – п'ятим пункту 73.3 статті 73 цього Кодексу, платник податків повинен протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту поінформувати контролюючий орган про ці порушення».

2. Доповнити абзац 16 пункту 73.3 статті 73 Податкового кодексу України та викласти її у такій редакції:

«Платники податків та інші суб'єкти інформаційних відносин зобов'язані подавати інформацію, визначену в запиті контролюючого органу, та її документальне підтвердження (крім випадків проведення зустрічної звірки) протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту (якщо інше не передбачено цим Кодексом). У разі коли запит складено з порушенням вимог, визначених абзацами першим – п'ятим цього пункту, платник податків протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту, інформує контролюючий орган про ці порушення та звільняється від обов'язку надавати відповідь на такий запит».

3. Викласти п. 16 Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом так:

«У разі коли запит складено з порушенням вимог, визначених у пунктах 9 і 10 цього Порядку, суб’єкт інформаційних відносин протягом 15 робочих днів з дня, наступного за днем отримання запиту, інформує контролюючий орган про ці порушення та звільняється від обов’язку надавати відповідь на такий запит.

Кількість запитів, які можуть бути направлені платнику податків контролюючими органами, не повинна перевищувати 3 запитів на місяць».

З метою ефективного і всебічного здійснення адміністративного судочинства та унеможливлення уникнення адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення, ураховуючи наявну завантаженість судів загальної юрисдикції щодо розгляду справ, у тому числі, і про адміністративні правопорушення в інформаційній сфері, вважається доцільним внести зміни до статті 38 КУпАП, що стосується строків накладення адміністративного стягнення, зокрема пропонується збільшити строк накладення адміністративного стягнення за порушення норм інформаційного законодавства (до шести місяців). Указану статтю доповнити абзацем шостим, виклавши його у такій редакції:

«Стаття 38. Строки накладення адміністративного стягнення

…

Адміністративне стягнення за вчинення інформаційних правопорушень, а також правопорушень, передбачених статтею 212-3 цього Кодексу, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення.

Необхідність у запропонованій зміні зумовлена тим, що на сьогодні через низки причин об'єктивного і суб’єктивного характеру масово трапляються випадки, коли на день розгляду справ цієї категорії вже минув строк для накладення адміністративного стягнення. У зв’язку з цим провадження щодо особи, яка здійснила порушення норм інформаційного законодавства, закривається, а особа фактично уникає відповідальності за вчинене правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административное право Российской Федерации / отв. ред. Н. Ю. Хаманева. М.: Юристъ, 2004. 556 с.

2. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. у 2-х т. Том 1: загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К., 2004. 584 с.

3. Адміністративне право: підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Х.: Право, 2010. 624 с.

4. Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 році. Статистичний збірник. К., 2018. 223 с.

5. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. 710 с.

6. Алексеев С. С. Проблемы теории права: курс лекций: В 2 т. Свердловск, 1972. Т. 1. 396 с.

7. Алехин С. Н. Становление и развитие территориальных налоговых органов. *Финансы и кредит*, 2012. № 16. С. 36 –44.

8. Аналіз практики застосування судами статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення у 2016-му році. Київ, 2017. 20 с.

9. Аннан Кофі. Виступ на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства 16 листопада 2005 року Туніс. URL: http://www.un.org/russian/conferen/wsis/sg05.htm (дата звернення: 05.01.2018)

10. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: автореф. дис. … докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 39 с.

11. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: дис. … докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 475 с.

12. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія / за заг ред. д.ю.н., проф. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.

13. Арістова І. В. Правове регулювання суспільних інформаційних відносин: стратегія розвитку інформаційного законодавства. *Вісник Університету внутрішніх справ*, 2001. Вип. 14. С. 122 – 128.

14. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций М.: Юрид. лит., 1997. 400 с.

15. Бабалик Є.М. Адміністративно правові основи інформаційного забезпечення митних органів в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. 18 с.

16. Байтин М. И. Сущность права. Современное нормативное правопонимание на грани двух веков. Монография. Саратов: СГАП, 2001. 416 с.

17. Байтин М. И., Петров Д. Е. Метод регулирования в системе права. Журнал российского права, 2006. № 2. С. 84 – 95.

18. Бамбізов Є. Є. Державна фіскальна служба України як суб'єкт інформаційних відносин. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 78. С. 3 – 8.

19. Бамбізов Є. Є. Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 222 с.

20. Бандурка О. М., Бевзенко В. М., Василенко В.М. та ін. Основи управління в органах внутрішніх справ: навч. посіб. Х.: ХНУВС, 2010. 592 с.

21. Баранов А. Электронное правительство в Украине? Будет! Когда? *Зеркало недели*, 2002. № 1. URL: https://zn.ua/ (дата звернення: 05.01.2018)

22. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери теорія, методологія іпрактика: монографія. Київ:Едельвейс, 2014. 497 с.

23. Баранов О. А.Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 40 с.

24. Баранов О. Система принципів інформаційного права. *Правова інформатика*, 2006. № 2 (10). С. 5 – 15.

25. Бахрах Д. Н. Административное право России: учеб. для вузов. М., 2000. 640 с.

26. Бахрах Д. П. Административная ответственность. М., 1999. 640 с.

27. Бачило И. Л., Копылов В. А. Есть ли основания для создания отрасли «информационное право». *Информационное общество*, 1999. № 6. С. 49 – 50.

28. Белов Г. В., Смирнов Е. Е. Системный анализ базовых актов в структуре информационного законодательстваРоссийской Федерации. *История становления и современное состояние исполнительной власти в России*. М.:Новая Правовая культура, 2003. С. 53 – 60.

29. Беляков, К. И. Управление и право в период информатизации : монографія. К. : КВІЦ, 2001. – 308 с.

30. Бєляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика. Монографія. К.: КВІЦ, 2006. 116 с.

31. Бистрик Г. Установча діяльність у системі правових форм діяльності держави: проблеми теорії. *Юридична Україна*, 2010. № 1. С. 23 – 29.

32. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник. Київ. Юрінком Інтер, 2005. 365 с.

33. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право України. Конспект лекцій. Харків: Націон. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1996. 158 с.

34. Битяк Ю. П., Зуй В. В., Комзюк А. Т. Переконання і примус у державному управлінні: адміністративна відповідальність. Конспект лекцій. Х.: Укр. юрид. академія, 1994. 34 с.

35. Битяк Ю., Богуцький В., Гаращук В. Адміністративне право України. Харків: Право, 2000. 624 с.

36. Бондаренко Г. П. Адміністративна відповідальність в СРСР. Львів: ЛДУ, 1975. 176 с.

37. Бондарь Н. С. Теория государства и права. СПб: Нева, 2004. 54 с.

38. Брижко В. До питання сучасної інформаційної політики. *Вісник Академії управління МВС*, 2009. № 2. С. 27 – 47.

39. Брижко В. М. Теорія і практика інформаційного права: методологія кодифікації інформаційного законодавства України. *Правова інформатика*,2013. № 1 (37). С. 70 – 78.

40. Брижко В. М., Гавловський В. Д., Калюжний Р. А. та ін. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права. Ужгород: ІВА, 2003. 400 с.

41. Брижко В. М., Кальченко О. М., Цимбалюк В. С. Інформаційне суспільство. Дефініції / за ред. Р. А.Калюжного, М. Я.Швеця. К.: Інтеграл, 2002. 357 с.

42. Брижко В.М., Швець М.Я. Інформаційне право: нормативні та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин. К.: ТОВ «ПанТот», 2009. 290 с.

43. Булахов Д. П. Развитие правовой информатизации в Республике Беларусь и ее роль в процессах формирования информационно-правового пространства СНГ. *Информационные технологии и право*, 2004. С. 46 – 51.

44. Бутенко А. В. Аналіз зарубіжного досвіду побудови податкової системи та організації збору податкових надходжень. *Управління розвитком*, 2012. № 2. С. 134 – 137.

45. Васильева М. М. Связи с общественностью в органах власти: учебник для академического бакалавриата. М.: Издательство Юрайт, 2014. 495 с.

46. Вильданов А. Н. Методика оценки затрат и эффекта от использования информационных ресурсовпромышленного предприятия: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. Набережные Челны, 2005. 162 с.

47. Вимоги до захисту інформації WEB-сторінки від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 2.5-010-03 від 02.04.2003 р. № 33.К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 2003. 16 с.

48. Вимоги із захисту конфіденційної інформації від

несанкціонованого доступу під час оброблення в автоматизованих системах класу 2: НД ТЗІ 2.5-008-02 від 13.12.2002 р. № 84.К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 2002. 25 с.

49. Виноградова Г. В. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні: навч. посібник. К.: Юстініан, 2006. 176 с.

50. Вихорев С. В., Кобцев Р. Ю. Методология оценки возможных угроз информационной безопасности как основа перехода к международным требованиям. *Информационная безопасность России в условиях глобального информационного общества: Материалы 3-ей Всероссийской научно-практ. конф*. М: «Бшнсс+Безопасность», 2002. С. 102 – 105.

51. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Дата оновлення: 06.05.2018. URL: uk.wikipedia.org (дата звернення: 06.05.2018)

52. Вітів В. А. Інформаційні права людини у сфері охорони навколишнього природного середовища: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 21 с.

53. Вітюк Д. Л. Єдина державна (національна) ідея як основа єдності України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*, 2018. Вип. 1-2 (10-11). С. 9 – 16.

54. Воловенко Т. Реферативна база даних як інформаційний ресурс бібліотеки. *Бібліотечний вісник*, 2015. № 4. С. 3 –7.

55. Волченков И. Д. Разработка и реализация информационной политики органами государственной власти в Российской Федерации: автор. дис. … канд. полит. наук: 23.00.02. Москва, 2008. 24 с.

56. Волченков И. Д. Разработка и реализация информационной политики органами государственной власти в Российской Федерации: дисс. ... канд. полит. наук: 23.00.02. Москва, 2008. 199 с.

57. Габрелян А. Ю. Поняття та сутність дефініції «податкове консультування». *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 270 –276.

58. Галкина О. В. Функциональный анализ правовых актов. URL: http://rus-nauka.ru/articles/iz-voprosov-okhvatyvaemykh-problemoy-sudebnykh-resheniy-vazhneyshee-teoreticheskoe-i-prakticheskoe-z/sektsiya-1-teoriya-i-istoriya-prava-i-gosudarstva-istoriya-ucheniy-o-prave-i-gosudarstve-spetsialnos/funktsionalnyy-analiz-pravovykh-aktov/ (дата звернення: 07.01.2018)

59. Галлиган Д., Полянский В. В., Старилов Ю. Н. Административное право. История развития и основные современные концепции. М.: Юристъ, 2002. 410 с.

60. Гаман Т. Принципи інформаційної діяльності органів державного управління в регіонах України. *Вісник державної служби України*, 2004. № 4. С. 45 – 48.

61. Герасименко Е. С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: автореф. дис. к.ю.н. К., 2000. 24 с.

62. Голобуцький О. П., Шевчук О. Б. Електронний уряд. К. ЗАТ «Атлант UMS», 2002. 173 с.

63. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf (дата звернення: 05.01.2018)

64. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. Навчальний посібник. К., 1995. 78 с.

65. Гордійчук М. В. Правове регулювання електронного документообігу в сфері оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 248 с.

66. Гребенников Ю. В. Правовое регулирование информационных ресурсов налоговых органов Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов, 2009. 192 с.

67. Гребенніков В. О. Доцільні принципи державної політики у сфері інфокомунікацій. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*, 2010. № 3 (15). С. 5 – 14.

68. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз: дис… канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Львів, 2003. 229 с.

69. Гриняев С. Будущее информационной революции: угрозы и вызовы. URL: https://www.itweek.ru/themes/detail.php?ID=66011?ID=66011 (дата звернення: 06.06.2018)

70. Громов Г. Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации. Монография. М.: Наука, 1984. 240 с.

71. Грушевський В. А. Спеціальні принципи діяльності регіональних управлінь Державної фіскальної служби України. *Форум права*, 2016. № 1. С. 81 – 85.

72. Данильєва І. Є. Принципи організації та функціонування державної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Луганськ, 2005. 196 с.

73. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз): дис... канд. філос. наук: 09.00.03. Х., 2006. 200 с.

74. Деменко О. Є Зарубіжний досвід адміністрування податків та можливості його використання в Україні. URL: http:// file:///C:/Users/User/Downloads/Nashp_2013_7_34%20(2).pdf (дата звернення: 05.04.2018)

75. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Юринком Інтер, 1998. 432 с.

76. Дмитренко Е. С. Повноваження органів державної податкової служби у сфері забезпечення інформаційної безпеки: проблеми реалізації. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави, 2012. № 1 (8). С. 41 – 46.

77. Дозорець П.М. Форми податкового контролю органів державної фіскальної служби за обігом підакцизних товарів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина І. Том 2. 2015. С. 112-115.

78. Дозорцев В. А. Проблемы исключительности права. *Юрид. лит*, 2000. № 3. С. 4 – 11.

79. Доклад Группы правительственных экспертов по достижениям в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности (A/65/201). *Нью-Йорк, Организация Объединенных Наций.* 2012. 57 с.

80. Доктрина інформаційної безпеки України, затверджено Указом Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017. Дата оновлення: 25.02.2017. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/47/2017 (дата звернення: 05.01.2018)

81. Долгий О. Класифікація інформації: зв'язок із забезепченням безпеки працівників державної податкової служби. Підприємництво, господарство і право, 2003. № 11. С. 75 – 79.

82. Дробязко С. Г. Право как система и его закономерности. *Право и демократия: сб. науч. тр*. Минск, 1999. Вып. 10. С. 3 – 16.

83. Дяченко Н. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Публічне адміністрування: теорія та практика*, 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_14. (дата звернення: 15.05.2018)

84. Елепов Б. С., Чистяков В. М. Управление процессами использования информационных ресурсов. Монография. Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1989. 238 с.

85. Елизарова А. В. Организационно-правовые проблемы защиты информации в деятельности следственных подразделений территориальных органов внутренних дел:на примере Главного следственного управления при ГУВД Воронежской области: дис. ... канд. юрид. наук: 05.13.19. Воронеж, 2006. 174 с.

86. Ефремова Т. А. Развитие системы оказания государственных услуг налоговыми органами физическим и юридическим лицам на основе информационных технологий. *Экономика. Налоги. Право*, 2015. № 1. С. 139 – 143.

87. Єсімов С. С. Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності фіскальної служби в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Зб. наук. праць.Серія: Юридичні науки*, 2015. № 824. С. 33 – 38.

88. Жангожа Р. До питання розширення інформаційного простору України. *Стратегічна панорама*, 2000. № 3 – 4. С. 203 – 206.

89. Жидкова О. С. Развитие системы оказания электронных государственных услуг населению (на примере Курганской области): дисс. … канд. экон. наук: 08.00.05. Москва, 2013. 150 с.

90. Журавльов Д. Правові форми діяльності центральних органів виконавчої владиУкраїни.*Публічне право,* 2013. № 1 (9). С. 85 – 90.

91. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Терещук О. В., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: посіб. для підготов. до іспитів. К.: Вид. Паливода А.В., 2001. 212 с.

92. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: навч. посіб. К., 2005. 368 с.

93. Загальні положення щодо захисту інформації в комп’ютерних системах від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 1.1-002-99 від 28.04.1999 р. № 22.К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 1999. 15 с.

94. З електронної бази ДФС зникли сотні тисяч важливих документів. URL: https://tsn.ua/ukrayina/z-elektronnoyi-bazi-dfs-znikli-sotni-tisyach-vazhlivih-dokumentiv-zmi-633389.html (дата звернення: 06.05.2018)

95. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

96. Залізняк В. А. Систематизація інформаційного законодавства: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2011. 18 с.

97. Захист інформації. Технічний захист інформації. Порядок проведення робіт: ДСТУ 3396.1-96 від 01.07.1997 р.К.: Держспоживстандарт України, 1996. 4 с.

98. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений Наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440. Дата оновлення: 27.03.2018. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05 (дата звернення: 12.05.2018)

99. Звіт Державної фіскальноїслужби України за 2017 рік. Київ. 116 с.

100. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік. Київ. 83 с.

101. Звіт про надходження до Державної фіскальної служби України запитів на отримання публічної інформації станом на 01.09.2018. URL: http://sfs.gov.ua/priymalnya-gromadyan/dostup-do-publichnoi-inform/zviti/350262.html (дата звернення: 01.10.2018)

102. Золотарев А. В. Информация как фактор производства на микроуровне: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01. Волгоград, 2006. 150 с.

103. Ивакин А. А. Диалектическая философия: монографія. Издание 2-е, перераб. и доп. Одесса: Фенікс; Суми: Університетська книга; М.: ТрансЛит, 2007. 440 с.

104. Иванов Д. Е. Информационные правоотношения в производстве по делам об административных правонарушениях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2005. 206 с.

105. Иванова Л. А. Определение эффективности нормативных актов в процессе правового мониторинга: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2011. 175 с.

106. Игнатенкова К. Е. Дозволение как способ правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2006. 26 с.

107. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. М. : Госюриздат, 1961. 381 с.

108. Іванов В. Г. Правова інформація та комп’ютерні технології в юридичній діяльності: навч. посібн. / за заг. ред. В. Г. Іванова: Нац. Юрид. Акад. ім. Я. Мудрого. Х.; Право, 2012. 240 с.

109. Інструкція з підготовки і подання податкових документів в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку: Наказ Державної податкової адміністрації України від10.04.2008 р. №233. Дата оновлення: 15.11.2017. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-08 (дата звернення: 05.01.2018)

110. Інформаційні технології. Методи захисту. Звід правил для управління інформаційною безпекою. (ISO/IEC 27002:2005, MOD): ГСТУ СУІБ 2.0/ISO/IEC 27002:2010. К.: Національний банк України, 2010. 163 с.

111. Інформаційні технології. Методи захисту. Система управління інформаційною безпекою. Вимоги. (ISO/IEC 27001:2005, MOD): ГСТУ СУІБ 1.0/ISO/IEC 27001:2010. К.: Національний банк України, 2010. 41 с.

112. Інформація щодо взаємодії Державної фіскальної служби України з Верховною Радою України по законопроектах за І півріччя 2018 року. URL:http://front.sta.gov.ua/diyalnist-/vzaemodiya-z-verhovnoyu-radoyu-ukraini-/vzaemodiya-z-verhovnoyu-radoyu-ukraini/i-pivrichchya-2018-roku (дата звернення: 06.09.2018)

113. Каденюк Д. Л. Спеціальні принципи інформаційного права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2012. № 1. С. 54 – 58.

114. Калюжний Р., Гавловський В., Цимбалюк В., Гуцулюк М. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні.* К.: ПП «ЕКМО», 2000. С. 17 – 21.

115. Калюжний Р.А. Форми і методи адміністративно-правового забезпечення безпеки авіаційних перевезень. *Наше право.* № 1. Ч.1. 2012. С. 36–42.

116. Капитализация криптовалют превысила $ 400 млрд. URL: https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/kapitalizatsiya-kriptovalyut-prevysila-400-mlrd (дата звернення: 07.01.2018)

117. Карабеков М. М. Функции правовых актов в механизме правового регулирования.URL: https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-pravovyh-aktov-v-mehanizme-pravovogo-regulirovaniya.pdf (дата звернення: 07.01.2018)

118. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. 384 с.

119. Карпец И. И., Ратинов А. Р. Правосознание и причины преступности. *Сов. государство и право*, 1968. № 12. С. 47 – 54.

120. Касянюк Т. С. Правове забезпечення інформатизації Державної податкової служби України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2013. 189 с.

121. Касьяненко М. М., Гринюк М. В., Цимбал П. В. Організація роботи та управління органами Державної податкової служби України: навчальний посібник. Ірпінь Академія ДПС України, 2001. 229 с.

122. Катеринчук І. П. Правові засади інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів України: дис. … докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 499 с.

123. Кириченко В. В. Способи забезпечення виконання податкового обов'язку: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2005. 202 с.

124. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України: підручник. Одеса: Юрид. літ., 2001. 256 с.

125. Класифікація автоматизованих систем і стандартні функціональні профілі захищеності оброблюваної інформації від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 2.5-005-99 від 28.04.1999 р. № 22.К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 1999. 19 с.

126. Климентьєв О. П. Інформаційна функція української держави: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 21 с.

127. Князєв В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень. *Вісник УАДУ*, 2000. № 2. С. 341 – 357.

128. Коваленко Л. П. Інформаційна діяльність. *Правова інформатика*, 2012. № 4. С. 10 – 13.

129. Коваленко Л. П. Інформаційні відносини. URL: tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62395/57938 (дата звернення: 08.06.2018)

130. Коваленко Л. П. Об'єкт інформаційних правовідносин. *Право і безпека*, 2012. № 5 (47). С. 78 – 83.

131. Коваленко Л. П. Суб'єкти інформаційних правовідносин. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Том 25 (64), 2012. № 2. С. 376 – 379.

132. Коваленко Л.П. Функції інформаційного права. *Державне будівництво та самоврядування.* 2011. Випуск 22. С. 247-254.

133. Ковальський В.С. Функції права: ціннісний та сутнісний виміри. *Альманах права.* 2012. Вип. 3. С. 58-62.

134. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446.

135. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1971. додаток № 50. Ст. 375.

136. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21.04.2003 № 194-З. URL: http://kodeksy.by/koap (дата звернення: 01.06.2018)

137. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30.12.2001 № 195-ФЗ (ред. от 23.04.2018) (с изм. и доп., вступ. в силу с 14.05.2018). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/ (дата звернення: 01.06.2018)

138. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984. додаток № 51. Ст. 1122.

139. Козлов В. Л. К вопросу о понятии эффективности права. *Вестник Ленинградского университета*, 1972. Вып. 1. С. 109 –113.

140. Козлов Ю.М. Административное право : ученик. М. : Юристъ, 2005. 554 с.

141. Козлова О. Н., Соломахин А. Н., Шахворостов Г. И. Особенности применения информационной политики как инструмента повышения эффективности государственного и муниципального управления. URL: https://elibrary.ru/item.asp?id=26389341& (дата звернення: 05.01.2018)

142. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): автореф. дис. … докт. юрид. наук: 12.00.01, 12.00.02. Київ, 1999. 26 с.

143. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. К.: Юринком Інтер, 2004. 528 с.

144. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

145. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації. Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

146. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 191 с.

147. Конвенція про інформаційне та правове співробітництво, стосовно «Інформаційних суспільних послуг» від 04.10.2001 ETS № 180. Дата оновлення: 04.10.2001. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_559 (дата звернення: 05.01.2018)

148. Конопльов В.В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ: дис. … доктора юрид.наук: 12.00.07. Харків. 2006. 424 с.

149. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141.

150. Конституція УРСР від 20.04.1978 № 888-IX. Дата оновлення: 20.04.1978. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19780420: 05.01.2018)

151. Концепція забезпечення інформаційної безпеки держави : проект URL: http://mip.gov.ua/ done_img/d/30-project_08_06_15.pdf (дата звернення: 21.01.2018)

152. Концепція захисту інформації в Державній податковій службі України, затверджена Наказом ДПА від 28.10.2002 № 512.Дата оновлення: 28.10.2002. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0546225-03 (дата звернення: 05.01.2018)

153. Концепція захисту інформації в ОДПС України, затверджена Наказом Державної податкової адміністрації України від 14.10.2006 № 549. Дата оновлення: 14.10.2006. URL: http://mk.sfs.gov.ua/data/files/172055 (дата звернення: 13.05.2018)

154. Концепція створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця», схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 № 1236-р. Дата оновлення: 17.09.2008. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80 (дата звернення: 05.01.2018)

155. Концепція технічного захисту інформації в Україні, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.1997 № 1126. Дата оновлення: 13.10.2011. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1126-97-%D0%BF (дата звернення: 08.06.2018)

156. Концепція, затверджена Наказом ДПА України від 23.09.2003 № 444. Дата оновлення: 23.09.2003. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160223-03 (дата звернення: 05.01.2018)

157. Копейченко А. В. Дотримання законності при отриманні дозволу на збір конфіденційної інформації про особу правоохоронними органами в ході оперативнорозшукових заходів. *Форум права*, 2009. № 3. С. 347 – 354.

158. Копылов В. А. Информационное право. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2002. 512 с.

159. Копылов В. А. Информационное право: учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав. М.: Юристъ, 1997. 427 с.

160. Коренев А. П. Административное право России: учебник. В 3 ч. Ч. 1. М.: МЮИ МВД РФ, 1996. 268 с.

161. Корж І. Ф. Основні критерії інформації – предмета інформаційної функції держави як безпекової. *Право і суспільство*, 2016. № 5. С. 108 – 115.

162. Кормич Б. А. Інформаційне право: підручник. Харків: БУРУН і К, 2011. 334 с.

163. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: автореф. доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 42 с.

164. Кормич Б. Конституційно-правове регулювання інформаційних відносин. *Юридичний вісник*, 2013. № 3. С. 46 – 51.

165. Косиця О. О. Окремі аспекти правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності фіскальних органів пострадянських країн. Н*ауковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*, 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 18 – 22.

166. Косиця О. О.Правове регулювання інформаційного забезпечення адміністративної діяльності у сфері справляння податків: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. 230 с.

167. Костецька Т. А. Інформаційне право України: навч. посібник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 170 с.

168. Кохановська О. В. Концепція інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*, 2004. № 4 (12). С. 19 – 25.

169. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. 463 с.

170. Краснояров Ф.Ф. Щодо поняття адміністративно-правового забезпечення форм і методів управління органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2014. № 9-2. Том 1. С. 87-88.

171. Кривенда В.Ю. Форми і сметоди діяльності міліції громадської безпеки у сучасних умовах: дис. … канд.. юрид. наук: 12.00.07. К., 2009. 308 с.

172. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001. № 25-26. Ст. 131.

173. Крисюк Ю. Розбудова правової держави в Україні:проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 1. С. 36 – 40.

174. Критерії оцінки захищеності інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 2.5-004-99 від 28.04.1999 № 22. К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 1999. 52 с.

175. Кузенко Л. В. Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління: автореф. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 20 с.

176. Кузьменко О. В., Плугатир М. В., Пастух І. Д. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.

177. Кукшинова О.О. Правове регулювання доступу до відкритої інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 211 с.

178. Кулаков В. Г., Андреев А. Б., Заряев А. В., Лебедев Н. Т., Гаврилов А. М., Федоров И. С., Назаренко Н. Ю., Щербаков В. Б., Асеев В. Н., Остапенко Г. А. Источники и каналы утечки информации в телекоммуникационных системах. Учебное пособие для системы высшего профессионального образования МВД России. Воронеж: Воронежский институт МВД России, 2003. 305 с.

179. Кулапов В. Л. Теоретические основы государства и права: методические рекомендации для повторения курса. 2-е изд., испр. и доп. Саратов, 2003. 196 с.

180. Куліш А.М., Кобзєва Т.А., Шапіро В.С. Інформаційне право : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет. 2016. 108 с.

181. Курків М. В., Понікаров В. Д., Назаренко Д. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств: навчальний посібник. Харків: ІНЖЕК, 2010. 300 с.

182. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. В. В. Коваленка. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

183. Кушнірова Т. В. Принципи та методи роботи з особовим складом органів і підрозділів внутрішніх справ. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*, 2002. Вип. 7. С. 451 – 459.

184. Лазарев А. Ю. Правовое обеспечение защиты информации при использовании электронного документооборота в арбитражном судопроизводстве: дис. ... канд. юрид. наук: 05.13.19. Москва, 2007. 204 с.

185. Лапаева В. В. Конкретно-социологические исследовании в праве. М.: Юридическая литература, 1987. 143 с.

186. Левчук С. М. Класифікація адміністративних послуг, що надаються органами Державної фіскальної служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2015. Т. 2. Вип. 30. С. 43 – 46.

187. Левчук С. М. Організаційно-правові засади надання адміністративних послуг органами Державної фіскальної служби України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 198 с.

188. Лист ДФС «Про оподаткування ПДВ» від 05.04.2018 № 1452/6/99-99-15-03-02-15/ІПК. Дата оновлення: 05.04.2018. URL: https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/ink/13096-1452-18.html (дата звернення: 06.06.2018)

189. Лист Пенсійного фонду України «Про перелік осіб, які звільняються з 01.01.2018 року від сплати ЄСВ» від 05.12.2017 р. № 38450/03-13. Дата оновлення: 05.04.2018. URL: http://dp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/327070.html (дата звернення: 06.06.2018)

190. Литвин Н. А. Актуальні питання адміністративної відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. Випуск 3, том 2. С. 24 – 29.

191. Литвин Н. А. Аналіз нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг органами ДФС України. *Адміністративно-правове забезпечення безпеки людини та громадянина на сучасному етапі розвитку суспільства*: матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції. (м. Київ, 24 травня 2018 р.). Київський міжнародний університет, 2018. С. 11 – 12.

192. Литвин Н. А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *Правова просвіта*, 2016. № 1. С. 62 – 69. URL : http://osvita-pravova.org.ua

193. Литвин Н. А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами Державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право*, 2016. № 2. С. 144 – 146. URL : http://www.pap.in.ua/

194. Литвин Н. А. Наукові підходи щодо визначення поняття інформаційних ресурсів у діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Соціологія права*, 2018. № 1-2 (24-25). С. 35 – 42.

195. Литвин Н. А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *АУСПІЦІЯ: міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання.* Прага, 2016. С. 30 – 35.

196. Литвин Н. А. Організаційно-правові аспекти збору, аналізу та використання інформації органами Державної фіскальної служби України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ*. 2017. № 884. С. 147–154.

197. Литвин Н. А. Органи Державної фіскальної служби України як суб'єкт інформаційних правовідносин.*Актуальні проблеми правознавства*,

2018. Випуск 3(15). С. 53 – 58.

198. Литвин Н. А. Правове забезпечення функції інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона*, 2018. № 1 (39). С. 131 – 138.

199. Литвин Н. А. Правовий режим податкової інформації у діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона*, 2018. № 2 (40). С. 96 – 104.

200. Литвин Н. А. Принципи правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Науковий юридичний журнал «Правові новели»*, 2018. № 4. С. 196 – 202.

201. Литвин Н. А. Роль держави у регулюванні процесів розвитку сфери інформатизації суспільства. *Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізацій них процесах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Ірпінь, 15-16 березня 2018 р.)*. Ірпінь-Білосток. Видавництво Університету ДФС України, 2018. С. 219 –221.

202. Литвин Н. А. Роль інформаційних ресурсів органів ДФС України при виявлені кримінальних правопорушень, пов’язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Міжнародний юридичний вісник: збір. наук. праць Національного університету ДПС України*, 2014. Випуск 1 (1). С. 108 – 114.

203. Литвин Н. А. Сучасний стан правового забезпечення інформаційної безпекиорганів Державної фіскальної служби України. *Міжнародний юридичний вісник: Актуальні проблеми сучасності (теорія і практика) Серія: Право*, 2018. Випуск 1-2 (10-11). С. 81 – 86.

204. Литвин Н. А. Теоретичні підходи щодо правового регулювання Державної інформаційної політики у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона*, 2017. № 4(38). С. 64 – 69.

205. Литвин Н. А. Форми забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України.*Європейські перспективи*, 2018. № 2. С. 38 – 44.

206. Литвин Н. А., Шапка А. В. Інформаційні відносини в податковій сфері. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*, 2013. № 4 (63). С. 54 – 59.

207. Литвин Н. А., Шапка А. В. Надання електронних послуг платників податків в умовах формування інформаційного суспільства. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти:матеріали X Ірпінських міжнародних педагогічних читань. (м. Ірпінь, 29-30 березня 2012 р.)*. Ірпінь, НУДПСУ, 2012. (частина 4). С. 23 – 31.

208. Литвин Н. А. Інформаційне суспільство як головний пріоритет перспективного розвитку держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ.* 2017. № 876. С. 157–162.

209. Литвин Н.А. Методи забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України.*Наше право* 2018. № 2. С. 20-25.

210. Литвин Н.А. Проблеми та перспективи розвитку правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України.*Європейські перспективи*, 2017. № 2. С. 203 – 210.

211. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навч. посіб. 2-ге вид. К.: КНТ, 2009. 576 с.

212. Лук’янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання. Монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 367 с.

213. Лук’янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

214. Магдилов М. М., Магдилова Л. В. Особенности и виды правового режима информации. Дата оновлення: 12.05.2018. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/Pravo/11_153760.doc.htm (дата звернення: 12.05.2018)

215. Майоров Д. Г. Информационные ресурсы и их роль в воспроизводственном процессе: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01. Москва, 2000. 157 с.

216. Митний індекс. URL: http://ebainfo.tilda.ws/indeces/customs-index (дата звернення: 15.09.2018)

217. Максименко Ю. Є. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01.К., 2007. 22 с.

218. Максимов И. В. Административные наказания. М.: Норма, 2009. 466 с.

219. Малкіна О. А., Фуртатов В. С. Адміністративні послуги: сутність, ознаки, класифікація та місце в системі державного управління. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. Державне управління*, 2014. Випуск 223. Том. 235. С. 56 –60.

220. Мандзюк О. А. Правовий режим податкової інформації в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 198 с.

221. Маруженко О. П. Інформаційне забезпечення законотворчого процесу в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2009. 20 с.

222. Марутян Р. Інформаційні ресурси: нові підходи до визначення поняття. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2009. Вип. 18. С. 101 – 102.

223. Маруховський О. О. Політичні аспекти зарубіжних концепцій інформаційного суспільства: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. політ. наук: 23.00.01. Київ, 2008. 20 с.

224. Марущак А. І. Інформаційне право. Доступ до інформації: навчальний посібник. К.: КНТ, 2007. 532 с.

225. Марущак А. І. Правове регулювання доступу до інформації в Україні: основоположні принципи. *Судоустрій і судочинство*, 2007. № 3. С. 70 – 74.

226. Марущак А. І. Правомірні засоби доступу громадян до інформації: наук.-практ. посібник. Біла Церква: Буква, 2006. 432 с.

227. Маслов К. В. Правовое регулирование информационного обеспечения налогового администрирования: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.14. Тюмень. 2011. 20 с.

228. Маслянко П. П., Ліссов П. М. Інформаційні ресурси та засоби їх створення. *Вісник Східно- укр. нац. ун-ту ім. В.І. Даля*, 2007. № 5 (111). С. 136 – 142.

229. Матвейчук Л. О. Електронне державне управління оподаткуванням: досвід Республіки Казахстан. *Ефективність державного управління*, 2015. Вип. 42. С. 68 – 77.

230. Матвейчук Л. О. Механізми державного управління оподаткуванням в умовах розвитку інформаційного суспільства: дис. … докт. юрид. наук: 25.00.02. Київ. 2017. 587 с.

231. Мацелик Т.О. Адміністративний примус в діяльності органів Державної податкової служби України дис. … канд.. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2005. 185 с.

232. Мацюк В. Я. Організаційно-правові засади інформаційного забезпечення управління органами податкової міліції. *Вісник Запорізького юридичного інституту*, 2003. № 1. С. 114 – 123.

233. Міжнародний досвід: податкова система Ірландії. URL: http://www.sta.gov.ua/control/ uk/publish/article?art_id=328403&cat_id=313120&showHidden=1 (дата звернення: 05.05.2018)

234. Мезенцева Н. М., Нікульникова Т. Г. Парадигма системи електронного адміністрування податку на додану вартість в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2015. Випуск 14. Частина 2. С. 151 – 154.

235. Мельник П.В., Новицький А.М., Долгий О.А., Ріппа С.П. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування. Монографія. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. 347 с.

236. Меморандум про співпрацю між ДПА України та Національною спілкою журналістів України. Дата оновлення: 05.12.2008. URL: http://km.sfs.gov.ua/diialnist/vzaem-z-gromadskist/memorandumi-ta-dogovori-pro-spivpratsyu/print-64911.html (дата звернення: 05.04.2018)

237. Методичні вказівки щодо розробки технічного завдання на створення комплексної системи захисту інформації в автоматизованій системі: НД ТЗІ 3.7-001-99 від 28.04.1999 р. № 22. К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 1999. 17 с.

238. Методичні рекомендації щодо приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків у органах ДПС України, затверджені Наказом Державної податкової служби України від 14.06.2012 р. № 516. Дата оновлення: 16.08.2012. URL:http://ck.sfs.gov.ua/dfs-u-regioni/golov-upr/dostup-do-publichnoi-info/naybilsh-zapituvani-dokumenti/66344.html (дата звернення: 05.01.2018)

239. Методичні рекомендації щодо централізованого приймання та комп'ютерної обробки податкової звітності платників податків в ОДПС України: Наказ Державної податкової адміністрації України від 31.12.2008 № 827. Дата оновлення: 14.06.2012 URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0827225-08/ed20081231 (дата звернення: 05.01.2018)

240. Миколенко О. М. Функції адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2012. № 4. С. 39 – 42.

241. Мироненко І. С. Адміністративно-правові засади діяльності Державної фіскальної служби України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2017. 20 с.

242. Митний кодекс України від 12.12.1991 № 1970-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992. № 16. Ст. 203.

243. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552.

244. Митницями ДФС виявлено понад 27 тис. порушень митних правил на суму 1,3 млрд гривень. URL: http://cv.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/348171.html (дата звернення: 13.05.2018)

245. Міняйло М. П. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на звернення: монография. Миколаїв: Іліон, 2009. 192 с.

246. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Правознавство: цікаве і мудре: навч. посіб. Київ: Алерта, 2012. 256 с.

247. Мордвін І.А. Адміністративні послуги податкових органів України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2013. 182 с.

248. Мороз Д. О. Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції як суб'єкта інформаційних відносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2016. 200 с.

249. Мороз Д. О. Виявлення «податкових ям» податковою міліцією: інформаційна складова. *Право і суспільство*, 2016. № 2. С. 95 – 100.

250. Мороз Д. О. Інформаційне забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності податкової міліції. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*, 2011. № 4(55). С. 222 – 227.

251. Мороз Н. С. Адміністративно-правове забезпечення державного контролю у сфері інформатизації: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2016. 207 с.

252. Мосенко Ю. О. Державна інформаційна політика україни: організаційно-правові аспекти здійснення: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2011. 228 с.

253. Мосенко Ю. О. Державна інформаційна політика України: організаційно-правові аспекти здійснення: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2011. 20 с.

254. На Харківщині за розголошення службової інформації затримали митника. URL: http://kh.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/224434.html (дата звернення: 06.05.2018)

255. Надання адміністративних послуг. URL: http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9439 (дата звернення: 13.05.2018)

256. Надобко С. В. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності: сучасні концепції та підходи. *Право і суспільство*, 2014. № 5.2. С. 223 – 228.

257. Налоговое право: учебник / под ред. С. Г. Пепеляева. М. Юристъ, 2005. 591 с.

258. Налоговый кодекс Кыргызской республики. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30355506 (дата звернення: 05.04.2018)

259. Национальная информационная политика: базовая модель / перевод с англ. А. В. Паршакова. М.: МЦБС, 2010. 172 с.

260. Нашинець-Наумова А.Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2018. 38 с.

261. Негодченко В. М. Суб'єкти формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні.*Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 48 – 57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_2_10(дата звернення: 10.01.2017)

262. Нижник Н. Р., Мосов О. А. Про державне управління, об'єкт і предмет його теорії. *Вісник УАДУ*, 2000. № 3. С. 56 – 61.

263. Новицька Н. Б. Правове забезпечення інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2009. № 1. С. 44 – 47.

264. Новицький А. М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: монографія. Ірпінь: НУ ДПС України, 2011. 444 с.

265. Обуховська Т. І. Захист персональних даних в умовах розвитку інформаційного суспільства: передумови, принципи та міжнародне законодавство. *Соціальна і гуманітарна політика*,2014. № 1. С. 95 – 103

266. Овсянко Д. М. Административное право: учебное пособие. М.: Юристъ, 1995. 448 с.

267. Огійчук М. Ф., Горковенко І. В., Сколотій І. В. Електронне оподаткування в системі обліку податку на додану вартість. *Проблеми економіки*, 2014. № 4. С. 376 – 381.

268. Огородов Д. В. Правовые отношения в информационной сфере:дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2002. 243 с.

269. Одинцов А. И. Правовые и организационные основы информационного обеспечения управления в Федеральной службе исполнения наказаний: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.11. Вологда, 2008. 226 с.

270. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 Дата оновлення: 22.07.2000 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_163 (дата звернення: 05.01.2018)

271. Опанасюк Г. Становлення державного управління як наукової та освітньої галузі. *Вісник УАДУ*, 2000. № 3. С. 331 – 336.

272. Основи правознавства: навч. посібник / за ред. В. В. Комарова. Х., 2006. 192 с.

273. Основні завдання Департаменту інформаційних технологій URL: http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparat/departament-informatsiynih-tehnologiy/zavdannya-i-funktsii/ (дата звернення: 21.02.2018)

274. Офіційний сайт Державного агентства з питань електронного урядування України. URL: http://www.dknii.gov.ua/content/informaciyna-bezpeka (дата звернення: 08.06.2018)

275. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: http://sfs.gov.ua (дата звернення: 01.05.2018)

276. Офіційний сайт Комітету з питань податкової та митної політики ВР України. Законодавство з питань податкової та митної політики.

Міжнародний досвід. Податкові кодекси зарубіжних країн. Податковий кодекс Республіки Таджикистан.URL: http://kompmp.rada.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2018)

277. Офіційний сайт Комітету з питань податкової та митної політики ВР України. Законодавство з питань податкової та митної політики. Міжнародний досвід. Податкові кодекси зарубіжних країн. Податковий кодекс Республіки Узбекистан. URL: http://kompmp.rada.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2018)

278. Офіційний сайт Комітету з питань податкової та митної політики ВР України. Законодавство з питань податкової та митної політики. Міжнародний досвід. Податкові кодекси зарубіжних країн. Податковий кодекс Азербайджанської Республіки. URL: http://kompmp.rada.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2018)

279. Офіційний сайт Комітету з питань податкової та митної політики ВР України. Законодавство з питань податкової та митної політики. Міжнародний досвід. Податкові кодекси зарубіжних країн. Податковий кодекс Республіки Казахстан. URL: http://kompmp.rada.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2018)

280. Пашнєв Д. В., Рудик М. В. Принципи захисту комп'ютерної інформації від неправомірного втручання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2010. № 2. С. 186 – 192.

281. Перелік відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС, затверджений Наказом Державної фіскальної служби України від 28.08.2014 № 88. Дата оновлення: 05.01.2017 URL: http://sfs.gov.ua/data/normativ/000/001/63299/Perelik.pdf (дата звернення: 12.05.2018)

282. Переход Правительства на электронное управление быстро искоренит коррупцию в стране. Дата оновлення: 17.03.2014 URL:

http://aeaep.com.ua/perohod-pravy-tel-stva-na-e-lektronnoe-upravleny-e-y-skoreny-t-korruptsy-yu-v-strane/ (дата звернення: 05.05.2018)

283. Перов Д. О. Інформаційні правовідносини в Україні: автореф. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 18 с.

284. Петрова Е. В. Информационная политика территориальный органов управления в системе государственной информационной политики современной России: дис. ... д-ра юрид. наук: 23.00.02. Москва, 2004. 183 с.

285. Петросян В. Г. Проблеми інтегрування інформаційних ресурсів податкової служби України в єдину інформаційну систему правоохоронних органів. *Правова інформатика*, 2010. № 2 (26). С. 10 – 16.

286. Пирожкова Ю. В. Система функції адміністративного права України: сучасна архітектоніка та властивості. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. Випуск 3(9). С. 205–208.

287. Пирожкова Ю. В. Функції адміністративного права: ґенеза, теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти: монографія. Запоріжжя: Вид. дім «Гельветика», 2016. 548 с.

288. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації: Указ Президента України від 05.05.2011 № 547/2011. Дата оновлення: 05.05.2011. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/547/2011 (дата звернення: 07.01.2018)

289. Питання, пов’язані із застосуванням митних декларацій: Постанова Кабінету Міністрів Українивід 21.05.2012 № 450. Дата оновлення: 14.10.2017. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

290. Підопригора О. А. Проблеми цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності*. Вип. 1. К.: Акад. Правових наук України, 2004. С. 29 – 51.

291. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник. К.: НАВСУ, 1999. 702 с.

292. Погорілко В. Ф. Функції української держави та їх правові основи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*, 2004. № 1. С. 10 – 12.

293. Погребняк Н. С. Форми діяльності апарату Верховної Ради України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 2015. Вип. 29. С. 43 – 53.

294. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112.

295. Положення про Вдячність добросовісному платнику податків, затверджене Наказом Державної податкової адміністрації України від 14.06.2000 № 314. Дата оновлення: 17.05.2001. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitne-zakonodavstvo/nakazi/ (дата звернення: 06.05.2018)

296. Положення про Державну фіскальну службу України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236. Дата оновлення: 27.08.2016. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

297. Попов В. Д. Информационная политика: учебник. М.: Изд-во РАГС, 2003. 463 с.

298. Порошенко назвав національну ідею України. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3595756-poroshenko-nazvav-natsionalnu-ideui-ukrainy (дата звернення: 26.03.2018)

299. Порядок взаємодії інформаційних систем Державної фіскальної служби України та Державної прикордонної служби України щодо обміну інформацією, необхідною для забезпечення контролю при переміщенні осіб та транспортних засобів через державний (митний) кордон України та адміністративний кордон вільної економічної зони «Крим», затверджено Наказом Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2017 № 746/759. Дата оновлення: 07.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1207-17 (дата звернення: 07.01.2018)

300. Порядокорганізації та розповсюдження електронного цифровогопідпису в митній службі України, затверджений Наказом Державної митної служби України від 20.02.2012 № 116. Дата оновлення: 20.02.2012. URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/an/220/MK120164.html (дата звернення: 05.01.2018)

301. Порядок періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 № 1245. Дата оновлення: 04.10.2011. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1245-2010-%D0%BF (дата звернення: 13.05.2018)

302. Порядок проведення робіт із створення комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційній системі: НД ТЗІ 3.7-003-05 від 08.11.2005 № 125. К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 2005. 18 с.

303. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228. Дата оновлення: 13.12.2017. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF (дата звернення: 06.06.2018)

304. Почепцов Г. Інформаційна політика: базові принципи URL:https://ms.detector.media/ethics/manipulation/informatsiyna_politika_bazovi_printsipi/ (дата звернення: 15.04.2018)

305. Появилась первая украинская защищенная операционная система. URL: http://news.liga.net/all/news/poyavilas-pervaya-ukrainskaya-zashchishchennaya-operatsionnaya-sistema (дата звернення: 01.05.2018)

306. Правила забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2006 № 373. Дата оновлення: 13.10.2011. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/373-2006-

%D0%BF (дата звернення: 08.06.2018)

307. Приймаченко Д. В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис. … докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2007. 477 с.

308. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 13. Ст. 64.

309. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. №5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 32. Ст. 409.

310. Про вдосконалення державного управління інформаційною сферою: Указ Президента України від 16.09.1998 р. № 1033/98.Дата оновлення: 09.03.2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1033/98 (дата звернення: 05.01.2018)

311. Про види адміністративних стягнень за порушення митних правил говорили на Полтавській митниці ДФС. URL: http://poltava.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/341344.html (дата звернення: 22.06.2018)

312. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в сфері державної антикорупційної політики у зв’язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 13.05.2014 р. № 1261-VII. *Відомості Верховної Ради України,* 2014. № 28. Ст. 937.

313. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2012. № 25. Ст. 263.

314. Про впровадження централізованої системи електронної податкової звітності платників податків в органах ДПС України: Наказ Державної податкової адміністрації України від 06.04.2009 № 168. Дата оновлення: 14.06.2012. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0168225-09 (дата звернення: 05.01.2018)

315. Про Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів: Закон України від 22.12.1994 № 320/94-ВР.*Відомості Верховної Ради України*, 1995. № 2. Ст. 10.

316. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1997. № 50. Ст. 302.

317. Про державну податкову службу в Україні: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 04.12.1990 № 509-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1991. № 6. Ст. 37.

318. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 16. Ст. 93.

319. Про Державну фіскальну службу України від 21.05.2014 № 236. Дата оновлення: 27.08.2016. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF (дата звернення: 06.06.2018)

320. Про додаткові заходи щодо безперешкодної діяльності засобів масової інформації, подальшого утвердження свободи слова в Україні: Указ Президента України від 09.12.2000 № 1323/2000.Дата оновлення: 09.12.2000. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1323/2000 (дата звернення: 05.01.2018)

321. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 01.08.2002 № 683/2002. Дата оновлення: 01.08.2002. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/683/2002 (дата звернення: 05.01.2018)

322. Про додаткові заходи щодо поліпшення інформаційної діяльності: Розпорядження Президента України від 05.10.1998 № 514/98-рп.Дата оновлення: 05.10.1998. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514/98-%D1%80%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

323. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2011. № 32. Ст. 314.

324. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1993. № 1. Ст. 1.

325. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV*Відомості Верховної Ради України*, 2003. № 36. Ст. 276.

326. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*,2003. № 36. Ст. 275.

327. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. Дата оновлення: 29.05.2015. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF(дата звернення: 05.04.2018)

328. Про запобігання корупції:Закон України від 14.08.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*, 2014. № 49. Ст. 2056.

329. Про затвердження Інструкції щодо порядку збору, обробки та надання оперативної інформації підрозділами оперативного реагування, Наказ ДПА від 14.01.2010 № 17. Дата оновлення: 14.01.2010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2010-%D0%BF (дата звернення: 05.05.2018)

330. Про затвердження інформаційних карток адміністративних послуг: Наказ Державної фіскальної служби України: від 13.01.2015 № 7. Дата оновлення: 28.01.2016. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/7.html (дата звернення: 07.01.2018)

331. Про затвердження Концепції технічного захисту інформації в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.1997 № 1126. Дата оновлення: 13.10.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-97-%D0%BF(дата звернення: 05.01.2018)

332. Про затвердження Переліку відомостей, що містять службову інформацію та яким присвоюється гриф обмеження доступу «Для службового

користування» в органах ДПС України: Наказ ДПС України від 13.01.2012 № 35. Дата оновлення: 13.01.2012. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DPA1254.html (дата звернення: 07.01.2018)

333. Про затвердження Переліку відомостей, що містять службову інформацію в органах ДФС: Наказ ДФС України від 28.08.2014 № 88. Дата оновлення: 28.01.2016. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/63299.html (дата звернення: 05.05.2018)

334. Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 14.01.2014 № 14. Дата оновлення: 15.01.2014. URL: http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/62999.html (дата звернення: 07.01.2018)

335. Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС: Наказ ДФС України від 28.08.2014 № 88. Дата оновлення: 28.01.2016. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/63299.html (дата звернення: 07.01.2018)

336. Про затвердження переліку обов’язкових етапів робіт під час проектування, впровадження та експлуатації систем і засобів автоматизованої обробки та передачі даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.1998 №121. Дата оновлення: 03.09.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-98-%D0%BF/ed20110903(дата звернення: 05.01.2018)

337. Про затвердження переліку платних адміністративних послуг, які надаються Державною податковою службою: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 № 870-р. Дата оновлення: 14.09.2011. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/870-2011-%D1%80(дата звернення: 01.05.2018)

338. Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд 2016-2018 роках»: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 30.11.2016 № 909-р. Дата оновлення: 30.11.2016. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-2016-%D1%80 (дата звернення: 05.01.2018)

339. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 809-р. Дата оновлення: 17.10.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/809-2013-р (дата звернення: 05.04.2018)

340. Про затвердження Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків : Наказ Міністерства фінансів України від 29.09.2017 № 822 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-17 (дата звернення: 06.05.2018)

341. Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 № 1352. Дата оновлення: 14.06.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1352-98-%D0%BF(дата звернення: 05.01.2018)

342. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.01.2013 № 13. Дата оновлення: 26.05.2018. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/13-2013-%D0%BF(дата звернення: 01.05.2018)

343. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру місць зберігання та форми довідки про внесення місця зберігання до Єдиного державного реєстру: Наказ ДПА України від 28.05.2002 № 251. Дата оновлення: 23.10.2009. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0670-02 (дата звернення: 01.05.2018)

344. Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України: від 30.01.2013 № 57. Дата оновлення: 14.10.2014. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/57-2013-%D0%BF(дата звернення: 01.05.2018)

345. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 631. Дата оновлення: 26.04.2016. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12 (дата звернення: 05.01.2018)

346. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади: Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25.11.2002 № 327/225. Дата оновлення: 25.11.2002. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02 (дата звернення: 05.04.2018)

347. Про затвердження Порядку локалізації програмних продуктів (програмних засобів) для виконання Національної програми інформатизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.1998 № 1815. Дата оновлення: 27.09.2000. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1815-98-%D0%BF(дата звернення: 05.01.2018)

348. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: Наказ Міністерства фінансів України від06.06.2017 № 557. Дата оновлення: 06.06.2017. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17 (дата звернення: 05.05.2018)

349. Про затвердження Порядку обміну податковою інформацією за спеціальними письмовими запитами з компетентними органами іноземних країн: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2012 № 1247. Дата оновлення: 30.11.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2171-12 (дата звернення: 05.05.2018)

350. Про затвердження Порядку організації роботи та взаємодії між структурними підрозділами органів Державної фіскальної служби при складанні, поданні та опрацюванні запитів на отримання публічної інформації та Форми для подання запиту на отримання публічної інформації, що

знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби: Наказ Міністерства фінансів Українивід 04.05.2018 № 468. Дата оновлення: 04.05.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-18/conv (дата звернення: 05.08.2018)

351. Про затвердження Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 № 1245. Дата оновлення: 04.10.2011. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245-2010-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

352. Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України: Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 650. Дата оновлення: 30.05.2012. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-12 (дата звернення: 05.01.2018)

353. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106. Дата оновлення: 24.12.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF (дата звернення: 05.04.2018)

354. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби України, форми подання запиту на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби України від 10.03.2015 № 309. Дата оновлення: 10.03.2015. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0323-15/ed20150310 (дата звернення: 05.01.2018)

355. Про затвердження Порядку формування та виконання галузевої програми і проекту інформатизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2001 № 1702. Дата оновлення: 14.06.2011. URL:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-2001-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

356. Про затвердження Порядку формування та виконання регіональної програми і проекту інформатизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 644. Дата оновлення: 01.06.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/file/644-2000-%D0%BF(дата звернення: 05.01.2018)

357. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2008 № 1107. Дата оновлення: 20.12.2008. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1107-2008-%D0%BF (дата звернення: 05.04.2018)

358. Про затвердження Стратегічного плану розвитку державноїподаткової служби України на період до 2013 року: Наказ Державної податкової адміністрації України від 07.04.2003 № 160 із змінами, внесеними згідно з Наказом Державної податкової адміністрації України № 420 (v0420225-05) від 29.09.2005 р.Дата оновлення: 29.09.2005. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160225-03 (дата звернення: 05.01.2018)

359. Про затвердження Типового порядку організації роботи та взаємодії між структурними підрозділами органів Державної фіскальної служби при розгляді запитів на отримання публічної інформації: Наказ Міністерства фінансів України від 20.11.2014 № 1154. Дата оновлення: 26.06.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1573-14 (дата звернення: 05.01.2018)

360. Про затвердження Умов електронного декларування: Наказ Державної митної служби України від 17.03.2011 № 216. Дата оновлення: 31.08.2012. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0468-11 (дата звернення: 05.01.2018)

361. Про затвердження форми запиту на інформацію, Інструкції щодо процедури подання запиту на інформацію, її отримання в ДПА України та Порядку складення та подання запитів на інформацію ДПА України: Наказ Державної податкової адміністрації України від 08.06.2011 № 345. Дата

оновлення: 08.06.2011. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DPA0928.html (дата звернення: 05.01.2018)

362. Про затердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 835 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF (дата звернення: 06.05.2018)

363. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. №2210-III.*Відомості Верховної ради України*, 2001. № 12. Ст. 64.

364. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 31. Ст. 286.

365. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2010. № 34. Ст. 481.

366. Про захист суспільно моралі: Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004. № 14. Ст. 192.

367. Про заходи із запровадження електронного декларування товарів у всіх митних органах: Наказ Державної митної служби України від 29.04.2011 № 358. Дата оновлення: 29.04.2011. URL:http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0358342-11 (дата звернення: 05.01.2018)

368. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.04.2014. Дата оновлення: 01.05.2014. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14 (дата звернення: 08.06.2018)

369. Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави: Указ Президента України від 10.04.2000 № 582/2000.Дата оновлення: 10.04.2000. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/582/2000 (дата звернення: 05.01.2018)

370. Про заходи щодо посилення контролю за обґрунтованістю проектів інформатизації діяльності центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.1998 № 160. Дата оновлення: 03.09.2011. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-98-%D0%BF/ed20110903(дата звернення: 05.01.2018)

371. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31.07.2000 № 928/2000.Дата оновлення: 31.07.2000. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928/2000 (дата звернення: 05.01.2018)

372. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 47. Ст. 256.

373. Про інформаційні агентства: Закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1995. № 13. Ст. 83.

374. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (редакція 2011 року). *Відомості Верховної Ради України*, 1992. № 48. Ст. 650.

375. Про Концепцію національної інформаційної політики: Постанова Верховної Ради України від 03.04.2003 № 687-IV.Дата оновлення: 03.04.2003. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/687-15 (дата звернення: 05.01.2018)

376. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998. № 27-28. Ст. 182.

377. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1993. № 33. Ст. 345.

378. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Голос України*, 2018. № 122.

379. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998. № 27-28. Ст. 181.

380. Про обмеження монополізму та недопущення не-добросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18.02.1992 № 2132-XII. *Відомості Верховної ради України*, 1992. № 21. Ст. 296.

381. Про організацію роботи в районних (міжрайонних) ДПІ з видачі ліцензій на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами: Наказ ДПА України від 16.11.2004 № 652. Дата оновлення: 01.10.2012. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/arhiv-nakaziv-dpa-ukraini/nakazi-za-2004-rik/print-30780.html (дата звернення: 01.05.2018)

382. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V. *Відомості Верховної Ради України*, 2007. № 12. Ст. 102.

383. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. Дата оновлення: 09.08.1993. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

384. Про Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в органах державної податкової служби України: Наказ ДПА України від 08.06.2011 № 346. Дата оновлення: 13.01.2012. URL: http://consultant.parus.ua/?doc=07KD31B22D (дата звернення: 07.01.2018)

385. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1997. № 49. Ст. 299.

386. Про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні, затверджене Указом Президента України від 22.05.1998 № 505/98. Дата оновлення: 12.09.2009. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/505/98 (дата звернення: 08.06.2018)

387. Про Порядок обміну інформацією між виконавцями державних цільових програм та координації цієї роботи: Наказ Міністерства економіки

України від 04.12.2009 № 1367. Дата оновлення: 12.09.2014. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1251-09 (дата звернення: 05.04.2018)

388. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернету інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. Дата оновлення: 01.01.2014. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF (дата звернення: 05.04.2018)

389. Про проведення дослідної експлуатації програмного забезпечення інформаційного порталу державної податкової служби України: Розпорядження Державної податкової адміністрації Українивід 21.01.2009 № 18-р. Дата оновлення: 21.01.2009. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/GDPI9442?an=5 (дата звернення: 05.01.2018)

390. Про проведення незалежного аудиту баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються Державною фіскальною службою, та затвердження Порядку здійснення контролю, в тому числі моніторингу Міністерством фінансів адміністрування Державною фіскальною службою баз даних та інформаційних ресурсів, що використовуються для адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 № 484. Дата оновлення: 21.06.2017. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/484-2017-%D0%BF (дата звернення: 01.05.2018)

391. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 39. Ст. 181.

392. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України від 16.09.2015 № 549/2015. Дата оновлення: 17.05.2017. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/549/2015 (дата звернення: 06.05.2018)

393. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради України*, 2014. № 40. Ст. 2018.

394. Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 № 118. Дата оновлення: 30.11.2013. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-96-%D0%BF (дата звернення: 13.05.2018)

395. Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. Дата оновлення: 15.03.2016. URL: http://www.rnbo.gov.ua/documents/417.html (дата звернення: 05.05.2018)

396. Про схвалення Концепції реформування податкової системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.02.2007 № 56-р. *Вісник податкової служби України*, 2007. № 9. С. 35 – 45.

397. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 № 649-р. Дата оновлення: 20.09.2017. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/25028712417 (дата звернення: 05.05.2018)

398. Про схвалення Концепції створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.08.2013 № 857-р. Дата оновлення: 07.08.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2013-р (дата звернення: 05.04.2018)

399. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 10. Ст. 43.

400. Про Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2000 № 777. Дата оновлення: 19.03.2008. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2000-%D0%BF(дата звернення: 05.01.2018)

401. Про утворення Департаменту розвитку та модернізації державної податкової служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2000 № 1454.Дата оновлення: 01.08.2006. URL:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1454-2000-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

402. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 160. Дата оновлення: 21.05.2014. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

403. Про утворення Інформаційно-довідкового департаменту державної податкової служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 № 1049.Дата оновлення: 10.04.2015. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2007-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

404. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань координації та контролю за реалізацією проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1», який підтримується Міжнародним банком реконструкції та розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2004 № 631. Дата оновлення: 06.02.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2004-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

405. Про утворення Міжгалузевої ради з питань розвитку електронного урядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 № 4. Дата оновлення: 01.06.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4-2009-%D0%BF(дата звернення: 01.05.2018)

406. Про утворення наглядової ради з питань реалізації проекту «Модернізація державної податкової служби України – 1», який підтримується Міжнародним банком реконструкції та розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 № 697. Дата оновлення: 06.02.2013. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-2004-%D0%BF (дата звернення: 05.01.2018)

407. Програма з курсу «Історія політичної думки України» / укл. О. Сорба. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 36 с.

408. Проект Закону про засади діяльності мовлення територіальних громад в Україні від 22.12.2016 № 5582. Дата оновлення: 22.12.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60789 (дата звернення: 05.01.2018)

409. Проект Закону про Концепцію державної інформаційної політики від 13.10.2010 № 7251.Дата оновлення: 05.07.2011. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38772 (дата звернення: 05.01.2018)

410. Проект Закону про Концепцію національної інформаційної політики України від 13.12.2002 № 2526. Дата оновлення: 20.04.2004. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=13798 (дата звернення: 05.01.2018)

411. Проект закону про національні інформаційні ресурси. Дата оновлення: 01.10.1999. URL: www.rada.kiev.ua (дата звернення: 05.01.2018)

412. Проскура К. П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування. *Економічний часопис – XXI*, 2012. № 7-8. С. 30 – 33.

413. Проценко Т. О., Селезньова О. М. Позитивни і негативи інформаційного суспільства: погляд з позиції філософії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер. Юриспруденці, 2004. № 10-2. Том 1. С. 8 – 10.

414. Радько Т. Н. Основные функции социалистического права. Волгоград: НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1970. 142 с.

415. Радько Т. Н. Социальные функции права. Учебное пособие. Волгоград, 1971. 546 с.

416. Рассолов М. М. Информационное право: анализ и решение практических задач. М., 1998. 430 с.

417. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей [по докладу Шестого комитета (A/65/473)], Верховенство права на национальном и международном уровнях (A/RES/65/32). URL: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/ UNDOC/GEN/N10/514/48/PDF/N1051448.pdf. (дата звернення: 05.01.2018)

418. Рекуненко Т. О. Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів Державної податкової служби України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2012. 205 с.

419. Реутов В. П. Функциональная природа системы права. Пермь: Изд-во Перм. гос. ун-та, 2002. 163 с.

420. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. К.: ТОВ «Новий друк», 2015. 570 с.

421. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012. Дата оновлення: 20.01.2012. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12 (дата звернення: 12.05.2018)

422. Розум О. М. Інформаційне забезпечення виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право*, 2010. № 10. С. 48 – 52.

423. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права. В 3 т. Том 1. М. : НОРМА-ИНФА, 2002. 728 с.

424. Савостин А. А. Методы административно-правового регулирования общественных отношений: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.14. М., 2005. 416 с.

425. Сайко В. Г., Сергієнко А. Ф., Грабовецький Є. О., Миронюк О. О. Організація системи охорони об’єктів інформаційної діяльності: заходи та засоби реалізації. *Сучасний захист інформації*, 2013. № 2. С. 25 – 30.

426. Сапий А. В. Развитие понятия «метод правового регулирования» в общей теории права. *Закон и право*, 2008. № 1. С. 47 – 49.

427. Селезньова О. М. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України як інтегрованої категорії: дис. … докт. юрид. наук: 12.00.07. К., 2018. 428 с.

428. Сергеев С. О. Методи переконання та примусу у фіскальних правовідносинах між податковими органами та платниками податків. *Право і безпека*, 2005. № 4’5. С. 99 – 102.

429. Синєокий О. В. Інформаційне право України та електронне право високих технологій: (електронний курс лекцій українською мовою). Запоріжжя: ЗНУ, 2010. 215 с.

430. Синюков В. Н. Функции права. *Теория государства и права: курс лекций* / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М., 2000. 776 с.

431. Сировой О. В. Організаційно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2006. 218 с.

432. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності: монографія / за ред. В. В. Дурдинця та ін. К.: Навч. книга, 2005. 639 с.

433. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Х.: Консум: Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

434. Слепенков И. М., Аверин Ю. П.Основы теории социального управления:учеб. пособие для студентов и аспирантов вузов. М.: Высшая школа, 1990. 301 с.

435. Снытников А. А., Туманова Л. В. Обеспечение и защита права на информации. М.: Городец-издат, 2001. 344 с.

436. Соловьев А. И. Политические коммуникации: учебное пособие для студентов вузов / под ред. А. И. Соловьева. М.: Аспект Пресс, 2004. 332 с.

437. Сопілко І. М. Державна інформаційна політика України: стан та шляхи реалізації. Монографія. К.: МП Леся, 2014. 424 с.

438. Сопілко І. М. Правове регулювання відносин щодо отримання органами державної влади України інформації: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 20 с.

439. Сопілко І. М. Специфіка принципів окремих інститутів інформаційного права: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний вісник*, 2012. № 2 (230). С. 70 – 74.

440. Соснін О. В. До питання про основні принципи політико-правового регулювання відносин в інформаційній сфері. *Стратегічна панорама*, 2004. № 3. Дата оновлення: 27.08.2016. URL: http:www.niisp-gov.ua/vydanna/panorama/2004_3.php (дата звернення: 05.01.2018)

441. Синюкова Т. В. Правосознание и правовое воспитание. *Теория государства и права: курс лекций* / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М., 2000. 776 с.

442. Скворцов И. Информация как движущий фактор производства. *Фундаментальные исследования*, 2012. № 4. С. 5 – 7.

443. Справа № 361/3248/17, Провадження № 3/361/1215/17. URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=811%3A260414-13&catid=98%3A2-0514&Itemid=122&lang=ru (дата звернення: 19.01.2019)

444. Справа № 208/10301/13-п, Провадження № 3/208/23/14. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37859427 (дата звернення: 19.01.2019)

445. Стадніченко Д. В. Адміністративна відповідальність за інформаційні правопорушення. URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=811%3A260414-13&catid=98%3A2-0514&Itemid=122&lang=ru (дата звернення: 01.05.2018)

446. Стан фінансування органів Державної фіскальної служби України у січні-лютому 2018 року. URL: http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparat/departament-finansuvannya--buhgalters/povidomlen/povidomlennya/print-330653.html (дата звернення: 06.05.2018)

447. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права. В 3 т. Т. 2: Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция. М.: НОРМА-ИНФРА·М, 2002. 600 с.

448. Стаценко-Сургучова І. С. Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь. 2008. 210 с.

449. Стащенко С. П. Компетенция федеральных органов исполнительной власти в сфере предоставления публичных информационных услуг: дисс. … канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2010. 203 с.

450. Степанов В.Ю. Інформаційна політика: концептуальні засади формування і розвитку. *Теорія та практика державного управління,* 2010. Вип. 3(30). С. 1-5.

451. Стратегічний план розвитку ДФС України на 2015 – 2018 роки, затверджений Наказом Державної фіскальної служби України від 12.02.2015 р. № 80. Дата оновлення: 12.02.2015. URL: http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/63703.html (дата звернення: 05.01.2018)

452. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Дата оновлення: 26.05.2015. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015 (дата звернення: 08.06.2018)

453. Стратегія розвитку інформаційного простору України на період до 2020 року (проект). URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11 3102&cat_id=61025 (дата звернення: 05.01.2018)

454. Стратегіярозвитку інформаційного суспільства в Україні, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. Дата оновлення: 15.05.2013. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-р (дата звернення: 05.04.2018)

455. Структура керівних документів державної політики в інформаційній сфері: нагальні проблеми та шляхи впорядкування. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/572/ (дата звернення: 05.01.2018)

456. Суббот А. Інформаційна безпека діяльності працівників правоохоронних органів. *Віче*, 2014. № 22. С. 19 – 22.

457. Субіна Т. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Державної податкової служби України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь. 2010. 219 с.

458. Субіна Т. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах державної податкової служби України: автореф. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2010. 19 с.

459. Сычев П. И. Информационное обеспечение как ресурс формирования национальной политики государства. *Вестник Воронежского института экономики и социального управлени*я, 2016. № 1. С. 20 – 24.

460. Тавокин Е. П. Информационная политика: системный поход. Государственная информационная политика: концепции и перспективы: сб. статей. М.: РРАГС, 2001. С. 4 – 13.

461. Таіров А. І. Інформаційне забезпечення функціонування органів державної влади: автореф. дис. … канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2010. 20 с.

462. Танчинець М. М. Поняття, зміст та види інформаційної діяльності органів публічної влади України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Вип. 39 (2). С. 31 – 35.

463. Тарасова В. В. Акты судебного толкования правовых норм: юридическая природа и классификация / под ред. М. И. Байтина. Саратов: Изд-во Сарат. гос. акад. права, 2002. 151 с.

464. Технічний захист інформації. Комп’ютерні системи. Порядок створення, впровадження, супроводження та модернізації засобів технічного захисту інформації від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 3.6-001-2000 від 20.12.2000 р. № 60. К.: Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки, 2000. 5 с.

465. Тимчасовий порядок організації, розповсюдження та використання електронного цифрового підпису в митній службі України, затверджений Наказом Державної митної служби України від 08.04.2011 № 298. Дата оновлення: 20.02.2012. URL:http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0298342-11 (дата звернення: 05.01.2018)

466. Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19.10.2016 № 736.Дата оновлення: 19.10.2016. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-%D0%BF (дата звернення: 08.06.2018)

467. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса. М. : Юринформцентр, 1998. 798 с.

468. Топорнин Б. Н. Информационное право – путь в будущее. *Информационное право*. М., 2005. С. 5 – 10.

469. Тофан І. М. Особливості застосування електронної звітності в оподаткуванні. Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України, 2013. № 1. С. 222 – 229.

470. У ДФС обговорили питання митного співробітництва України та Німеччини. URL: http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/347255.html (дата звернення: 06.09.2018)

471. Фаткуллин Ф. Н. Проблемы эффективности советского права. *XXIV съезд КПСС и проблемы повышения эффективности советского права*. М, 1973. С. 5 – 6.

472. Федорів Т. В., Солоха М. Т. Державна інформаційна політика в Україні в умовах розвитку інформаційного суспільства: навч.-метод. матеріали / упоряд. Н. В. Ясько. К.: НАДУ, 2013. 36 с.

473. Федотова О. А. Административная ответственность за правонарушения в сфере обеспечения информационной безопасности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2003. 195 с.

474. Фергюсон М., Рейн Дж. Досягнення у сфері електронного урядування. *Британська Рада*, 2003. 73 с.

475. Фурашев В. М. Законодавче забезпечення інформаційної безпеки України. *Інформація і право*, 2014. № 1 (10). С. 59 – 67.

476. Хакер незаконно продавал секретные данные налоговой службы Украины. URL: http://www.aif.ua/society/law/haker_nezakonno_prodaval_sekretnye_dannye_nalogovoy_sluzhby_ukrainy(дата звернення: 07.01.2018)

477. Хакерская атака на Украину: подробности. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/hakerskaya-ataka-ukrainu-podrobnosti-1498566985.html (дата звернення: 07.01.2018)

478. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. М.: Наука, 1988. 256 с.

479. Хачатуров Р. Л. О законности. *Вектор науки ТГУ*, 2009. № 3(6). С. 59 – 63.

480. Хенна Н. Роль та значення інформаційно-комунікаційних технологій у створенні національних стратегій розвитку. *Інформаційне суспільство*, 2004. С. 45 – 51.

481. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

482. Цимбалюк В. Питання кодифікації інформаційного законодавства. *Правова інформатика*, 2009. № 4 (24). С. 16 – 17.

483. Цимбалюк В. С. Інформаційне права (основи теорії і практики): монографія. К.: «Освіта України», 2010. 388 с.

484. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства: монографія. К.: «Освіта України», 2011. 426 с.

485. Чеботарев Ю. Д. Теоретические и технические основы применения в НДЦ средств криптографической защиты информации. URL: https://www.nsd.ru/ru/press/depo/archive/13/eldoc.htm (дата звернення: 08.06.2018)

486. Чернадчук Т. О. Правове регулювання інформаційних відносин в сфері банківської діяльності: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 223 с.

487. Чернишова Т. В. Правові режими інформації за законодавством України. Право і суспільство, 2012. № 4. С. 97 – 101.

488. Четвериков В. С. Административное право. Серия «Высшее образование». Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. 512 с.

489. Чукут С. А., Полярна В. Л. Основні напрями та пріоритети надання електронних послуг в країнах Європейського Союзу: на прикладі Данії. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1015 (дата звернення: 06.05.2018)

490. Шапка А. В. Адміністративно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки в діяльності органів Державної фіскальної служби України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2016. 205 с.

491. Швець М., Калюжний Р. А., Гавловський В. Д., Цимбалюк В. С. Інформаційне законодавство України: концептуальні основи формування. *Право України*, 2001. № 7. С. 88 – 91.

492. Шевчук Михайло. Інформаційне забезпечення органів фіскальної служби України як елемент стратегічного плану розвитку країни. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/33.pdf (дата звернення: 05.04.2018)

493. Шепета О. В. Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 225 с.

494. Шередеко Е. В. Современное состояние органов налогового администрирования. *Налоги и налогообложение*, 2008. № 7. С. 75 – 80.

495. Шопіна І.М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України. Монографія. К.: 2011. – 426 с.

496. Шопина О. В. Система правовых актов в современной России: проблемы теории: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2003. 220 с.

497. Шпенов Д. Ю. Інформаційні правовідносини: автореф. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 19 с.

498. Шпірко А., Прокопенко А. Впровадження та ефективне використання електронного документообігу й електронного підпису в Україні: проблеми, нові можливості, шляхи розвитку. *Вісник НБУ*, 2005. № 3. С. 36 – 41.

499. Шумов П. В. Юридические конфликты в информационных

правоотношениях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Владимир, 2006. 26 с.

500. Щодо запровадження митними органами та іншими органами державної влади комплексної системи електронного документообігу: Доручення пре'єр-міністра України від 25.12.2010 № 65649/4/1-10. Дата оновлення: 25.12.2010. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KV113239.html (дата звернення: 05.01.2018)

501. Щодо порядку електронного декларування товарів: Лист Державної митної служби України від 07.06.2012 р. № 11.1/2-12.2/6419-ЕП. Дата оновлення: 07.06.2012. URL: https://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=1198217&menu=1 (дата звернення: 05.01.2018)

502. Щодо створення нових та функціонування діючих ЦОПП : наказ Державної податкової служби України : від 10.02.2012 № 109 (втратив чинність) URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0109837-12 (дата звернення: 06.04.2018)

503. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К., 2001. 792 с.

504. Яременко О.І. Інформаційні відносини як предмет правового регулювання: теоретичний аспект.*Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис*, 2004. № 1-2 (9-10). С. 156–161.

505. Ярошенко Ф. О., Бушуєв С. Д., Забарний Г. Г. Організація правової роботи в органах державної податкової служби України: теорія, методологія, практика. Монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 440 с.

506. Яцик Т. П. Адміністративно-правові засади взаємодії податкових органів із засобами масової інформації: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2013. 178 с.

507. Ящук О. Поняття адміністративної відповідальності та її особливості. *Право України*, 2009. № 12. С. 242 – 246.

508. Як оподатковуються іноземні доходи громадян України URL:http://forpost.lviv.ua/txt/ekonomika/10011-yak-opodatkovuyut-sya-inozemni-dokhodi-gromadyan-ukrajini (дата звернення: 05.06.2018)

509. A New Model of Government and Governance for the Knowledge Age. Exploring the Profound Nature of the E-Government Transformation. *Management Priorities. PrivyCouncilOffice*, 2002. July. P. 8 – 15.

510. Ackoff R. L. From Data to Wisdom. *Journal of Applies Systems Analysis*, 1989. V. 16. P. 3 – 9.

511. Atkinson R. NetworkGovernmentfortheDigitalAge, Policyreport. *Washington: ProgressivePolicyInstitute*, 2003. P. 24 – 25.

512. CluffH. E-GovernanceaNewOrganizationalParadigm, 2002. 87 p.

513. FICOBA: Fichier national des comptes bancaires et assimilés. CNIL. URL: https://www.cnil.fr/fr/ ficoba-fichier-national-des-comptes-bancaires-et-assimiles (дата звернення: 23.03.2017)

514. France. *Assets Tracing Country Profiles/Anti-Corruption Working Group*. June, 2012. P. 24 – 27. URL: http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/EN/G20/Asset%20Tracing%20Country%20 Profiles.pdf?__blob=publicationFile&v=1 (дата звернення: 23.03.2017)

515. GDPR: Сутність, принципи, відповідальність за новими правилами обігу персональних даних у ЄС. URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/gdpr-sutnist-pryntsypy-vidpovidalnist-za-novymy-pravylamy-obigu-personalnykh-danykh-u-yes/?month=03&year=2018 (дата звернення: 02.05.2018)

516. Global Information Technology Report 2016. Дата оновлення: 05.04.2018. URL: http://edclub.com.ua/analityka/reytyngovi-ocinky-ukrayiny-za-indeksom-merezhevoyi-gotovnosti-2016 (дата звернення: 05.04.2018)

517. http://sfs.gov.ua/datasets.php?q=

518. https://data.gov.ua/organization/derzhavna-fiskalna-sluzhba-ukrayiny

519. Langlois R. N. Knowledge, consumption, and endogenous growth. *Evolutionary economics*, 2001. № 11. P. 77 – 93.

520. Pardo T. Realizing the Promiseof Digital Government: It'smorethan Buildinga Web Site. *Information Impacts Magazine*, 2000. October. P. 32 – 38.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Литвин Н. А. Реалізація інформаційної політики органами Державної фіскальної служби України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Одеса: Гельветика, 2018. 516 с.
2. Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування: колективна монографія;Рябченко О. П., Денисюк С. Ф., Джафарова О. В., Артеменко І. А., Біла В. Р., Войтенко І. С., Литвин Н.А., Параниця С. П., Рябченко Ю. Ю., Тильчик О. В., Туник Ю. І., Шатрава С. О.; за заг. ред. О. П. Рябченко.Х.: В деле, 2016. 472 с. *(особистий внесок здобувача: аналіз та розроблення інформаційного та правового забезпечення управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування).*
3. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / авторський колектив; за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ: Новий друк, 2015. 570 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 29) (авторство п.5.3) *(особистий внесок здобувача: аналіз поняття та принципів інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в органах ДФС України).*
4. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації (реферативний огляд науково-дослідних робіт НДЦ з проблем оподаткування: 2008–2012 роки): монографія. Ірпінь: ВЦ НУДПСУ України, 2013. 406 с. (розділ 24,с. 359–368) *(особистий внесок здобувача: аналіз юридичних аспектів імплементації міжнародно-правових норм у сфері оподаткування в законодавство України).*
5. Литвин Н. А. Правове забезпечення функції інформаційної

діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.* 2018. № 1 (39). С. 131–138.

6. Литвин Н. А. Принципи правового забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Правові новели. Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)*. 2018. № 4. С. 196–202.

7. Литвин Н. А. Сучасний стан правового забезпечення інформаційної безпеки органів Державної фіскальної служби України. *Актуальні проблеми сучасності (теорія і практика). Серія: Право.* 2018. Випуск 1–2 (10–11). С. 81–86.

8. Литвин Н. А. Правовий режим податкової інформації у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.* 2018. № 2 (40). С. 96–104.

9. Литвин Н. А. Наукові підходи щодо визначення поняття інформаційних ресурсів у діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Соціологія права.* 2018. № 1–2 (24-25). С. 35–42.

10. Литвин Н. А. Органи Державної фіскальної служби України як суб'єкт інформаційних правовідносин. *Актуальны проблеми правознавства.* 2018. Випуск 3(15). С. 53–58.

11. Литвин Н. А. Методи забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наше право* 2018. № 2. С. 12–17.

12. Литвин Н. А. Форми забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Європейські перспективи.* 2018. № 2. С. 38-44.

13. Литвин Н. А. Актуальні питання адміністративної відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства у діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Науковий вісник публічного і приватного права.* Випуск 3. Том 2. 2018. С. 24–29.

14. Литвин Н. А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення

діяльності митних органів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ*. 2017. № 865. С. 273-278.

15. Литвин Н. А. Інформаційне забезпечення протидії корупції в діяльності органів Державної фіскальної служби України. *«Юридичний науковий електронний журнал».Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)*.2017. № 1. С. 93–95.URL : http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=66

16. Литвин Н. А. Інформаційне суспільство як головний пріоритет перспективного розвитку держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ.* 2017. № 876. С. 157–162.

17. Литвин Н. А. Організаційно-правові аспекти збору, аналізу та використання інформації органами Державної фіскальної служби України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ*. 2017. № 884. С. 147–154.

18. Литвин Н. А. Проблеми правового регулювання інформаційної безпеки України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3(37). С. 85–90.

19. Литвин Н. А. Теоретичні підходи щодо правового регулювання Державної інформаційної політики у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Наука і правоохорона.*2017. № 4(38). С. 64–69.

20. Литвин Н. А. Проблеми та перспективи розвитку правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів Державної фіскальної служби України. *Європейські перспективи.* 2017. № 2. С. 203–210.

21. Литвин Н. А. Структура інформаційних правовідносин у діяльності органів Державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право.*

2017. № 6. С. 234–236. URL : http://www.pap.in.ua/

22. Литвин Н. А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *Правова просвіта.* № 1. 2016. С. 62–69. URL :http://osvita-pravova.org.ua

23. Литвин Н. А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами Державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 2. С. 144–146. URL : http://www.pap.in.ua/

24. Литвин Н. А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України. *АУСПІЦІЯ: міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання.* Прага, 2016. С. 30–35.

25. Литвин Н. А., Литвин О. В. Правове забезпечення інформаційної політики України в сучасних умовах. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2015. № 1(68). С. 74–80.*(особистий внесок здобувача: дослідження сучасного стану правового забезпечення інформаційної політики України)*.

26. Литвин Н.А., Литвин О.В. Окремі теоретико-правові аспекти оцінювання якості надання адміністративних послуг у підрозділах Державної фіскальної служби України. *Соціологія права.* 2014. № 3-4(10-11). С. 72-77.*(Особистий внесок здобувача: дослідження теоретичних аспектів оцінювання якості надання адміністративних послуг у підрозділах ДФС України*).

27. Литвин Н. А., Литвин О. В. Органи Державної фіскальної служби України як суб’єкти надання адміністративних послуг. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка).* 2014. № 3-4(58-59). С. 82–88.*(особистий внесок здобувача: визначення суб’єктів надання адміністративних послуг)*.

28. Литвин Н. А., Долгий А. А., Сидоренко А. Н. Оценка нормативно-правового обеспечения определения эффективности взаимодействия следователей и оперативных подразделений правоохранительных органов (на материалах налоговой милиции Украины). *«Legea Şi Viaţa («Закон и жизнь»).*

2014. № 4/3 (268). С. 107–109. *(Особистий внесок здобувача: критерії оцінки ефективності взаємодії слідчих та оперативних підрозділів податкової міліції).*

29. Литвин Н. А., Шапка А. В. Інформаційні відносини в податковій сфері. *Науковий вісник Національного університету ДПС України.* 2013. № 4 (63). С. 54–59.*(особистий внесок здобувача: визначення поняття інформаційних відносин у податковій сфері)*.

30. Литвин Н. А., Гой В. П. Взаємовідносини податкових органів з платниками податків: сучасний стан та напрями модернізації. *Науковий вісник Національного університету ДПС України.* 2011. № 4 (55). С. 147–153. *(особистий внесок здобувача: розробленняпропозицій щодо взаємовідносин податкових органів з платниками податків).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Литвин Н. А. Роль держави у регулюванні процесів розвитку сфери інформатизації суспільства. *Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 15–16 березня 2018 р.). Ірпінь – Білосток. Видавництво Університету ДФС України, 2018. С. 219–221.

32. Литвин Н. А. Аналіз нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг органами ДФС України.*Адміністративно-правове забезпечення безпеки людини та громадянина на сучасному етапі розвитку суспільства*: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Київ, 24 травня 2018 р.). Київ: Київський міжнародний університет, 2018. С. 11–12.

33. Литвин Н. А. Щодо проблем реалізації Державної інформаційної політики в сучасних умовах.*Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку*: матеріали ІІ всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 р.). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. С. 105–107.

34. Литвин Н. А. Місце електронного документообігу в загальній системі електронного урядування.*Правова доктрина та юридична практика: основні шляхи взаємовпливу та підвищення ефективності*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26 травня 2017 р.). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017.С. 90–92.

35. Литвин Н. А. Напрями реалізації Державної інформаційної політики України щодо правового забезпечення інформаційної діяльності фіскальних органів.*Актуальні проблеми запобігання корупції та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в контексті створення служби фінансових розслідувань*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 20 жовтня 2017 р.). Київ: Алерта, 2017. С. 28–30.

36. Литвин Н. А. Окремі аспекти правового регулювання інформаційних відносин у сфері оподаткування.*Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства*: матеріали круглого науково-практичного столу (м. Київ, 25 березня 2016 р.). Київ: Видавництво КНУКМ, 2016. С. 435–438.

37. Литвин Н. А. Інформаційна безпека органів Державної фіскальної служби України як складова національної безпеки України.*Фінансова безпека України на сучасному етапі*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ірпінь, 25 березня 2016 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. С. 181–184.

38. Литвин Н. А. Інформаційні ресурси як забезпечувальний фактор ефективної діяльності органів Державної фіскальної служби України.*Актуальні питання реалізації нового Закону України «Про державну службу»*: матеріали всеукраїнського форуму вчених-адміністративістів (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.). Запоріжжя: Видавництво Запорізького національного університету, 2016. С. 198–199.

39. Литвин Н. А. Міжнародно-правова регламентація права громадян на інформацію.*Соціально-правові проблеми доступу до інформації: міжнародний досвід та українські реалії*: матеріали всеукраїнської науково-

практичної конференції(м. Ірпінь, 26 квітня 2016 р.).Київ: Видавництво «Інституту законодавчих передбачень та правової експертизи», 2016. С. 48–50.

40. Литвин Н. А. Нормативно-правове регулювання права громадян на інформацію в Україні.*Матеріали круглого науково-практичного столу присвяченого 67-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини*(м. Київ, 10 грудня 2015 р.). Київ: Видавництво ДНДІ МВС України, 2015. С. 66–70.

41. Литвин Н. А. Коррупционные риски, которые возникают среди работников центральных органов государственного управления в сфере налогообложения при исполнении своих функциональных обязанностей.*Инновационная экономика в условиях глобализации: современные тенденции и перспективы*: материалы международной научно-практической конференции. (Республика Беларусь, 10–11 апреля 2014 г,). Международный университет МИТСО. Минск, 2014. С. 203-204.

42. Литвин Н. А. Деякі аспекти протидії корупції в Міністерстві доходів і зборів України.*Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки України:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 30 травня 2014 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2014. С. 16–21.

43. Литвин Н. А. Проблеми застосування антикорупційного законодавства України в сучасних умовах.*Протидія корупційним проявам в органах Міністерства доходів і зборів*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 21 листопада 2013 р.). Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. С. 86–89.

44. Литвин Н. А., Шапка А. В. Надання електронних послуг платників податків в умовах формування інформаційного суспільства. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти*: матеріали X Ірпінських міжнародних педагогічних читань (м. Ірпінь, 29-30 березня 2012 р.). Ірпінь: НУДПСУ, 2012 (частина 4). С. 23–31. *(особистий внесок здобувача: аналіз сучасного стану надання електронних послуг)*.

45. Литвин Н. А.Моніторинг громадської думки як ефективний засіб удосконалення діяльності податкових органів у сфері налагодження партнерських взаємовідносин з платниками податків. *Адміністративно-процесуальна діяльність органів ДПС України у сфері взаємовідносин з платниками податків: сучасний стан та напрямки модернізації*: матеріали науково-практичного семінару (м. Ірпінь, 30 вересня 2011 р.). Ірпінь: НДЦ ПО НУДПСУ, 2011. С. 63–67.

46. Литвин Н. А. Окремі питання адаптації податкового законодавства України до законодавства ЄС.*Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів*: матеріали Науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 28 жовтня 2011 р.). Ірпінь: НДЦ ПО НУДПСУ, 2011. С. 263-267.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертаційного роботи

47. Заохочення у службовому праві: навч. посіб. / Н. О. Армаш, Ю. А. Берлач, І. В. Болокан, Н. А. Литвин та ін. ; за заг.ред Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2017. 360 с. *(особистий внесок здобувача: аналіз нормативно-правових актів щодо заохочення працівників ДФС України).*

48. Дисциплінарно-деліктне право України: навч. посіб. / Т .С. Аніщенко, Ю. А. Берлач, Д. С. Бондаренко, Н. А. Литвин та ін. ; зазаг.ред Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2016. 464 с. *(особистий внесок здобувача: аналіз нормативно-правових актів, що стосуються дисциплінарної відповідальності працівників ДФС України).*

49. Литвин Н. А., Мороз С. С. Шляхи протидії корупції в підрозділах правової роботи Державної фіскальної служби України.*Підприємство, господарство і право*. 2014. № 8. С. 60–63.(*особистий внесок здобувача: аналіз корупційних правопорушень в підрозділах правової роботиДФС України).*

50. Литвин Н. А. Роль інформаційних ресурсів органів ДФС України

при виявлені кримінальних правопорушень, пов’язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Міжнародний юридичний вісник: Збір. наук. праць Національного університету ДПС України*. 2014. Випуск 1(1). С. 108–114.

51. Литвин Н. А., Семир’янов Д. Я., Долгий О. А. Оцінка стану інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності в податкових органах України.*Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління.* 2012. № 2. С. 62–66. (*особистий внесок здобувача: розробка критеріїв ефективності інформаційно-правового забезпечення адміністративної діяльності органів доходів і зборів).*

Додаток Б

Інформація щодо кількості відповідей, наданих підрозділами ДФС на запити, отримані протягом 2016–2017 рр., тис.*

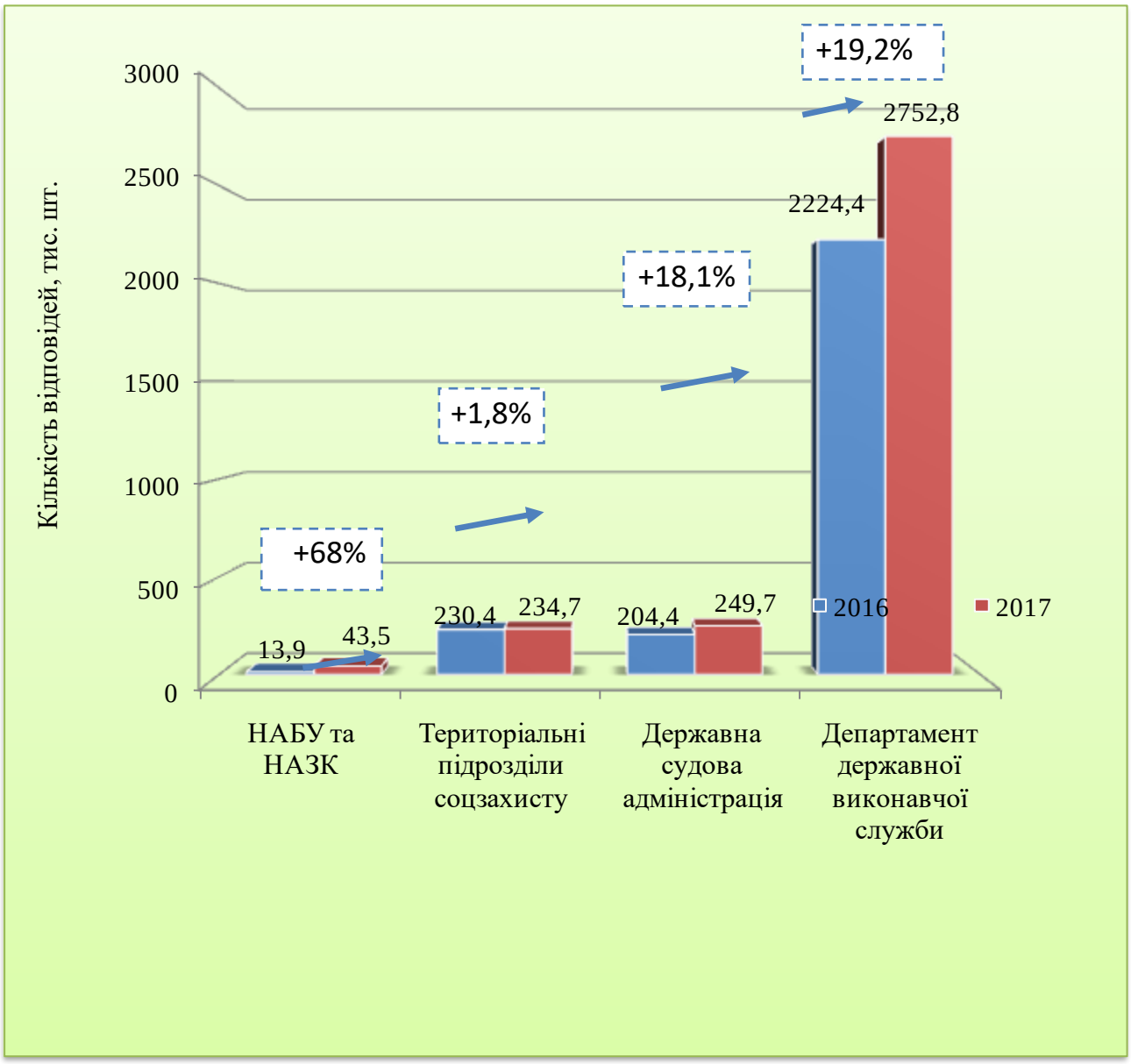

*Джерело: складено за даними [1, с. 78; 2, с. 56]

[1] *Звіт Державної фіскальноїслужби України за 2017 рік. Київ. 116 с.*

[2] Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік. *Київ. 83 с.*

Додаток В

Інформація щодо обсягів видатків на утримання органів ДФС України у січні–лютому 2018 року згідно з розписом Державного бюджету України, млн грн*

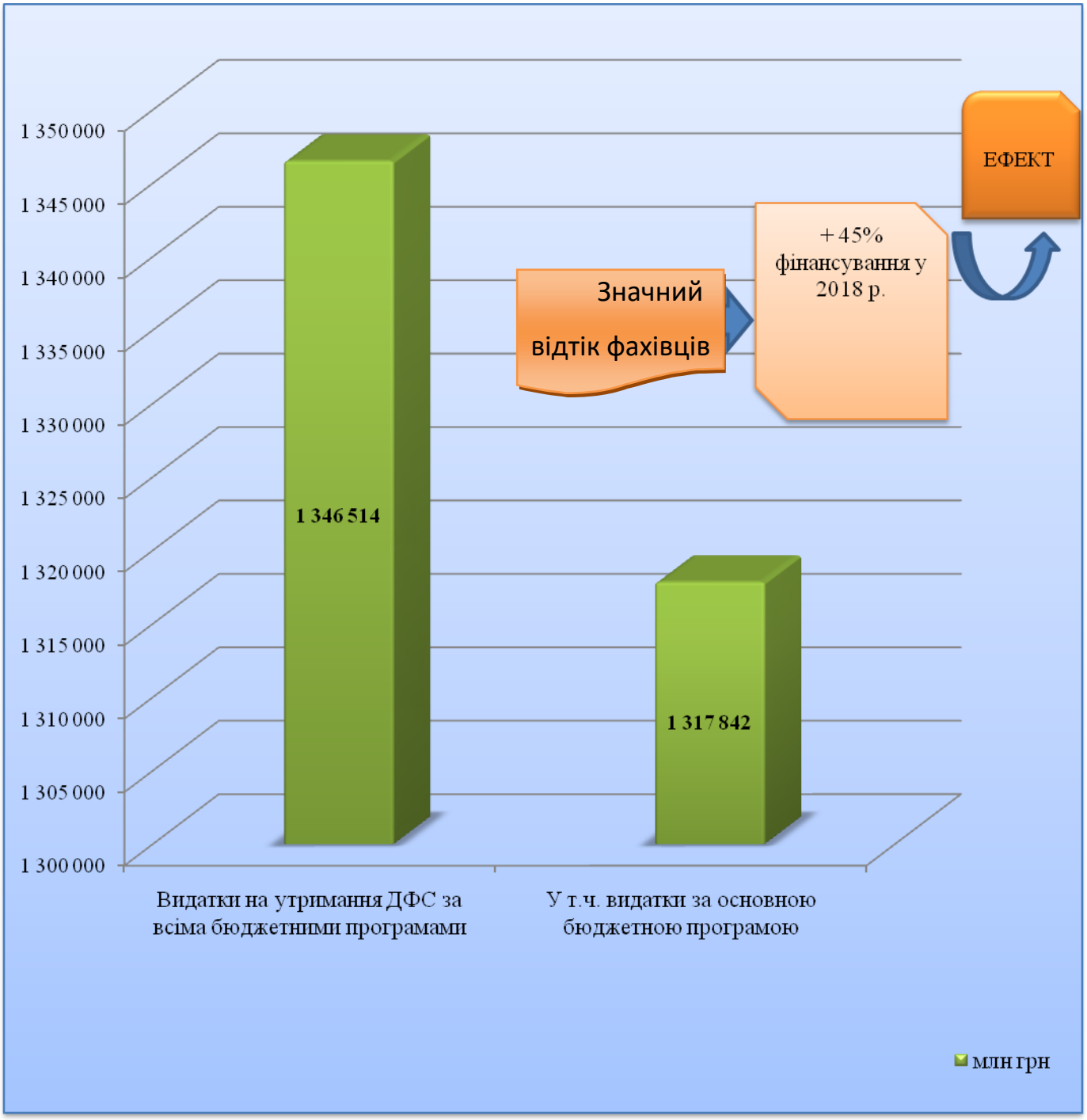

*Джерело: складено за даними [3]

[3]Стан фінансування органів Державної фіскальної служби України у січні-лютому 2018 року. URL: http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparat/departament-finansuvannya--buhgalters/povidomlen/povidomlennya/print-330653.html (*дата звернення: 06.05.2018*)

Додаток Г

Статистичні дані щодо якості розгляду справ про адміністративні правопорушення за ст. 212-3 КупАПв судах першої інстанції у 2016р., %.

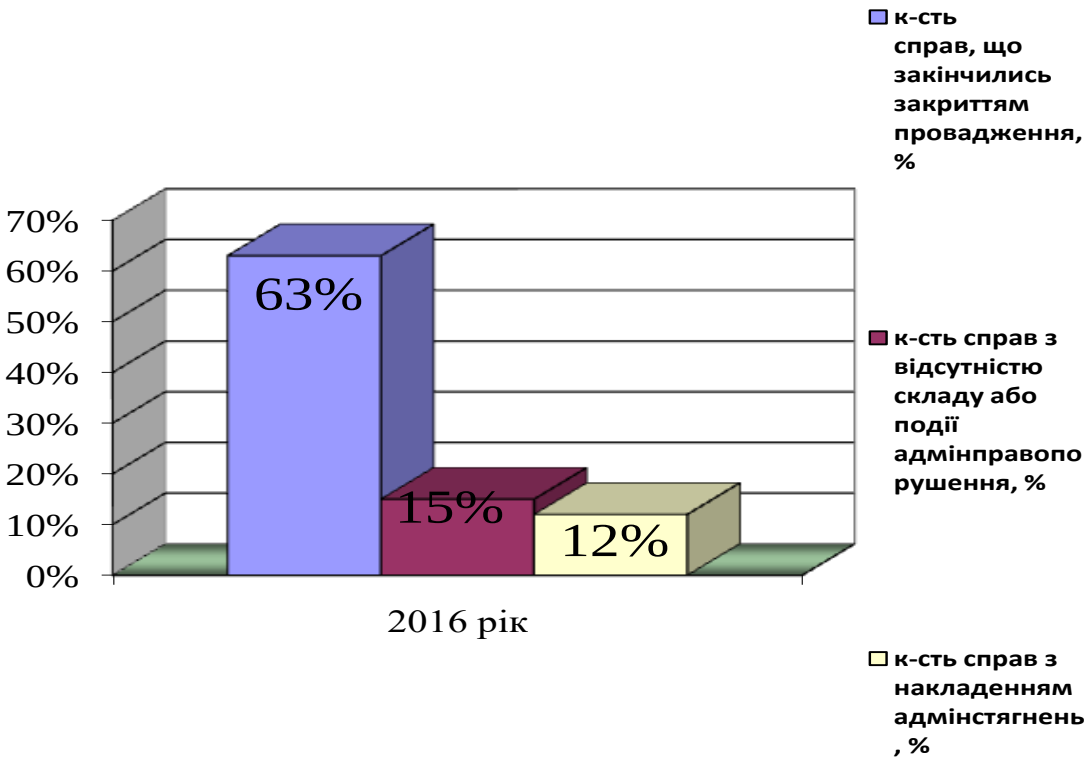

*Джерело: складено за даними[4, с. 5]

[4] Аналіз практики застосування судами статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення у 2016-му році. Київ, 2017. 20 с.

Додаток Д

Статистичні дані щодо кількості справ про адміністративні правопорушення за ст. 212-3 КупАП, що були розглянуті в судах першої інстанції у 2016–2017 рр., шт.

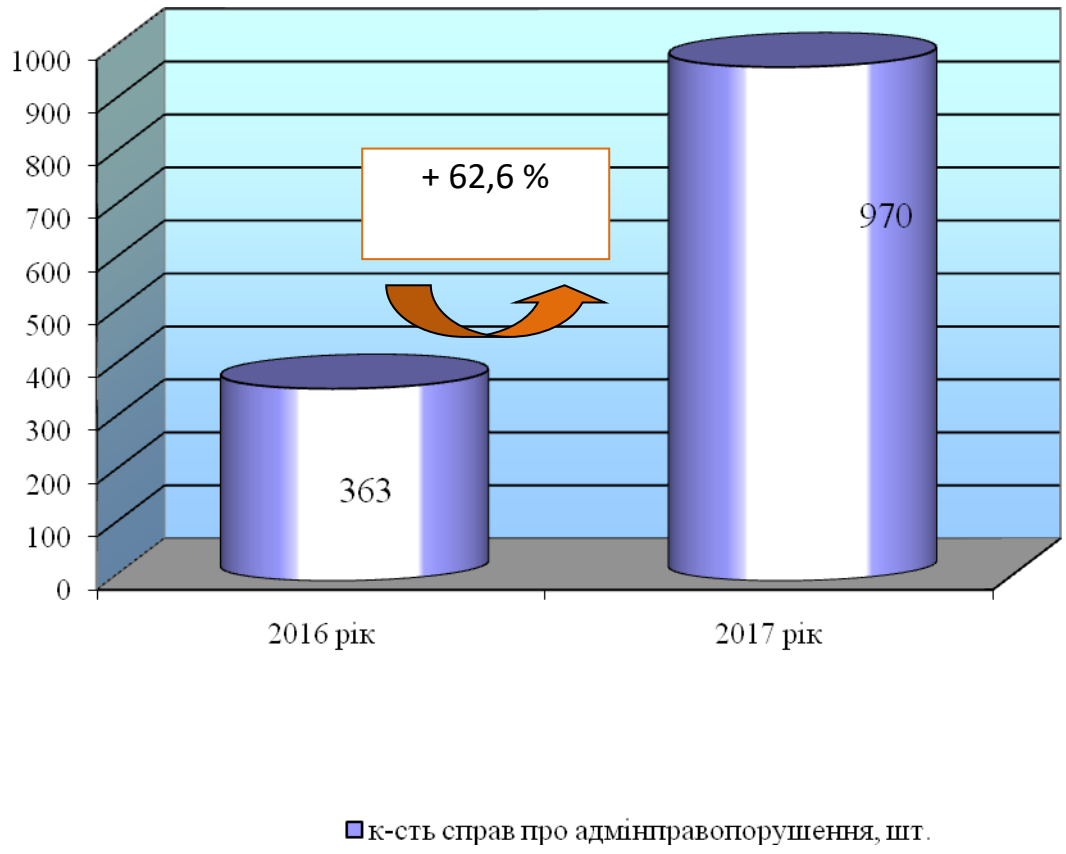

Джерело: складено за даними[5]

[5]Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 році. Статистичний збірник. К., 2018. 223 с.

Додаток Ж

КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДФС УКРАЇНИ

Вступ

В концепції правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України (далі – концепція) визначені цілі, завдання та ключові проблеми правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. В концепції викладені основні положення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України та принципи, які повинні становити основу правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України. Концепція слугує методологічною основою розробки комплексу правових актів та організаційно-методичних документів, які регламентують інформаційну діяльність органів ДФС України.

Мета реалізації Концепції

Концепція – це комплексний підхід до проблем правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, яка служить методологічною основою забезпечення інформаційної діяльності.

Концепція є основою для:

– розробки стратегії забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України, яка містить в собі цілі, завдання і комплекс основних заходів з її практичної реалізації, реалізації державної політики в галузі забезпечення інформаційної діяльності органів державної влади;

– доведення до всіх учасників процесу інформаційного обміну ворганах ДФС України актуальності проблем забезпечення інформаційної діяльності;

– розробки підходів до побудови ефективного правового захисту об’єктів інформатизації ворганах ДФС України;

– забезпечення умов інтеграції інформаційної інфраструктури органів ДФС України з іншими мережами та системами державних органів України.

Концепція служить методологічною основою:

– реалізації єдиної державної політики в галузі забезпечення інформаційної діяльності органів державної влади;

– розробки програм щодо забезпечення інформаційних систем органів ДФС України;

– підготовки пропозицій щодо вдосконалення правового, організаційного, технічного і програмного забезпечення інформаційної діяльності в органах ДФС України.

Реалізація основних напрямів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України здійснюється на основі:

- загальних принципів - верховенство права; законність; об’єктивність; ефективність; своєчасність; безперервність; реалізм (доцільність); всебічність; єдність;

- спеціальних принципів - доступність та прозорість інформації; консолідація даних; захист персональних даних; актуальність інформаційних ресурсів; концептуальний підхід до правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; функціональна побудова системи правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС; використання органами ДФС законних засобів отримання інформації; юридична відповідальність за порушення права на доступ до інформації.

Правовою основою розробки та практичної реалізації концепції є Конституція України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закон України «Про основи національної безпеки України» та інші закони

України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Цілі та завдання вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України

Цілями вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є:

– підвищення ролі правової роботи в досягненні ефективних результатів діяльності органів ДФС України;

– створення більш досконалих правових механізмів, що забезпечують успішне виконання покладених на органи ДФС України завдань;

– посилення захисту інформаційних інтересів органів ДФС України;

– зміцнення законності роботи органів ДФС України;

– зменшення непродуктивних фінансових і матеріальних витрат на правове забезпечення інформаційної діяльності в органах ДФС України.

Основними завданнями вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України є:

– здійснення в органах ДФС України погодженої політики у сфері правового забезпечення їх діяльності;

– створення правової бази організації та діяльності органів ДФС України, що відповідає сучасній соціально-політичній та економічній ситуації;

– підвищення якості нормативно-правового регулювання організації та діяльності органів ДФС України;

– врегулювання діяльності органів ДФС України у комплексних нормативно-правових актах;

– усунення прогалин у правовому регулюванні діяльності органів ДФС України;

– своєчасне виявлення поточних і перспективних потреб органів ДФС України у правовому забезпеченні, в коригуванні нормативно-правового матеріалу, який регулює їх діяльність;

– розвиток правової бази участі органів ДФС України в міжнародному співробітництві та приведення правових основ діяльності органів ДФС України у відповідність до міжнародних зобов'язань України;

– поліпшення інформаційно-правового обслуговування в системі органів ДФС України;

– підвищення правової культури та правової грамотності співробітників органів ДФС України.

Напрями вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України

В органах ДФС України створюються й функціонують автоматизовані системи збору, накопичення, обробки, зберігання та пошуку інформації, що становлять інтерес для вирішення покладених на органи ДФС України завдань. При цьому всі існуючі системи повинні бути об'єднані в єдину мережу правової інформації системи, що дозволяє оперативно забезпечувати органи ДФС України необхідною інформацією.

Необхідне створення багаторівневої інформаційно-правової системи. Актуалізується використання автоматизованих банків даних інших організацій та служб.

У ДФС України необхідно сформувати фонд матеріалів з вітчизняного та зарубіжного досвіду правового забезпечення інформаційної діяльності, а також пропозицій практичних і наукових працівників щодо вдосконалення правового забезпечення інформаційної діяльності в податкових та митних підрозділах.

Необхідно організувати облік фахівців з різних напрямів правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Здійснити комплекс заходів щодо методичного та практичного забезпечення усіх напрямів правової роботи в системі ДФС України, узагальнення та поширення передового досвіду даної роботи. Виконати роботу із систематизації нормативно-правового матеріалу, що регулює діяльність органів ДФС України.

За всіма основними напрямками діяльності органів ДФС України необхідно передбачити видання збірників нормативно-правових актів (включаючи їх електронні версії).

Правове забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України потребує вжиття таких заходів:

– здійснення загальної та видової систематизації чинних нормативних правових актів у сфері забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України за різними напрямами;

– удосконалення механізмів взаємодії різних гілок влади в процесі підготовки законопроектів, які стосуються забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– припинення практики ухвалення нормативних актів, успішна реалізація яких фінансово не забезпечена;

– перегляд чинних нормативно-правових актів забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України;

– формування ефективних механізмів відшкодування державою шкоди й витрат, спричинених незаконними діями органів ДФС України пов’язаними із здійсненням ними інформаційної діяльності.

Вдосконалення організації правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України

В органах ДФС України необхідно продовжити формування системи підрозділів, покликаних виконати основний обсяг робіт із правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Головним підрозділом у системі ДФС України, який відповідає за правове забезпечення інформаційної діяльності, є Департамент інформаційних технологій. На Департамент інформаційних технологій необхідно покласти наступні завдання:

– визначати фактичний стан та ефективність правового забезпечення інформаційної діяльностіорганів ДФС України, виявляти поточні та прогнозувати перспективні потреби органів ДФС України в інформації;

– регулювати правові інформаційні потоки;

– видавати дозвіл та забезпечувати доступ до комп'ютерних довідкових правових систем;

– здійснювати організаційно-методичне керівництво підрозділами, які відповідають за правове забезпечення інформаційної діяльності усіх рівнів;

– організовувати взаємодію з питань інформаційної роботи з органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

– поетапно, у міру створення відповідних умов, здійснювати підготовку проектів нормативно-правових актів що стосуються інформаційної діяльності органів ДФС України.

У зв'язку з відсутністю в інформаційно-аналітичних підрозділах податкових та митних органів акценту на завдання, пов'язані із забезпеченням державної інформаційної політики, вбачається за необхідне створення у структурі управлінь інформаційно-аналітичного забезпечення ГУ ДФС різних областей України відділів моніторингу та ситуаційного аналізу. На відділи моніторингу та ситуаційного аналізу необхідно покласти наступні завдання:

– реалізація державної політики в сфері інформаційних технологій (державної інформаційної політики);

– формування політики в сфері інформаційних технологій на обласному рівні в руслі державної інформаційної політики;

– створення інформаційної основи для аналізу та оцінки ситуації при реалізації та формуванні політики в сфері інформаційних технологій;

– попередження негативних тенденцій, що ведуть до формування осередків соціальної напруженості при реалізації політики в сфері інформаційних технологій;

– надання інформації та рекомендацій для вироблення політики в сфері інформаційних технологій;

– експлуатація системи антикризового моніторингу;

– виконання дослідницьких робіт, пов'язаних із політикою в сфері інформаційних технологій та ін.

До нормотворчої діяльності відноситься залучення освітніх та науково-дослідних установ. На базі освітніх установ ДФС України необхідна організація спеціалізованої підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України.

Освітнім закладам, які навчають фахівців для органів ДФС України, до 2021 року необхідно розробити програми навчання та перепідготовкиспівробітників, основна робота яких пов'язана з організацією інформаційних процесів та захистом податкової й митної інформації, яка перебуває в електронних базах даних, та ввести їх в навчальний процес.

Доцільним є запровадження на практиці досвіду створення тимчасових творчих колективів (робочих груп) з підготовки проектів нормативно-правових актів у сфері забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України (в першу чергу нормативно-правових актів, які носять загальносистемний та міжвідомчий характер), залучення до них фахівців за конкретними напрямами.

Ресурсне забезпечення та етапи реалізації Концепції

Фінансування заходів з реалізації Концепції здійснюється за рахунок та у межах бюджетних призначень, передбачених на відповідний рік ДФС України, коштів міжнародної технічної допомоги, внесків зацікавлених міжнародних організацій та інших джерел, не заборонених законом.

Етапи реалізації Концепції:

На першому етапі (2019 – 2021) вирішуються такі основні завдання:

– розробляється механізм визначення потреб органів ДФС України у правовому забезпеченні відповідних напрямків діяльності;

– усуваються прогалини у правовому забезпеченні найважливіших напрямків діяльності органів ДФС України;

– завершуються роботи щодо розробки базових нормативно-правових актів;

– розмежовується компетенція органів ДФС України у сфері нормотворчості;

– вдосконалюються автоматизовані системи збору, накопичення, обробки та видачі правової інформації;

– з нормативно-правової бази органів ДФС України вилучаються застарілі акти, що стосуються інформаційної діяльності;

– вдосконалюються програми перепідготовки та підвищення кваліфікації юридичних працівників;

– відбувається концентрація роботи з підготовки проектів нормативно-правових актів, що стосуються інформаційної діяльності органів ДФС України;

– розробляються та вводяться в навчальний процес програми навчання та перепідготовки співробітників у рамках концепції.

Основним результатом наступного етапу (2021 – 2024) має стати якісне поліпшення правового забезпечення інформаційної діяльності органів ДФС України:

– консолідація та кодифікація основного масиву нормативного матеріалу, що регламентує інформаційну діяльність органів ДФС України;

– забезпечення відповідності нормативно-правових актів, що регулюють інформаційну діяльність органів ДФС України, основним загальносвітовим і європейським стандартам;

– суттєве зниження рівня втрат, які органи ДФС України несуть через видання недосконалих нормативно-правових актів;

– помітне підвищення рівня правових знань працівників органів ДФС України, нормотворчої культури керівного складу;

– зосередження роботи з підготовки ініціативних проектів нормативно-правових актів у сфері інформаційної діяльності органів ДФС України.

За належне виконання етапів реалізації Концепції несуть персональну відповідальність: Голова Державної фіскальної служби України, Перший заступник Голови Державної фіскальної служби України, начальники Головних управлінь Державної фіскальної служби в областях та їх перші заступники.

Ефективне втілення у життя даної Концепції можливе за умов збалансованої діяльності та взаємодії всіх підрозділів та органів ДФС України, персоніфікованої й колективної відповідальності за досягнуті результати, залучення до процесів, передбачених концепцією, громадянського суспільства, цілеспрямованості та охоплення концептуальними заходами усіх суб’єктів податкових та митних правовідносин.

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДФС У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Народного Ополчення, 5а, м. Київ, 03151, тел.: (044) 200-37-52, факс: (044) 246-23-40; (044) 246-22-25
www.kyivobl.sfs.gov.ua; e-mail: kyivobl.official@sfs.gov.ua. Код ЄДРПОУ 39393260

_____ № _____ На № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. Начальника Головного управління Державної фіскальної служби України у Київській області
Кавилін О.А.
«___» _____2017року

ДОВІДКА

про впровадження у практичну діяльність Головного управління Державної фіскальної служби України у Київській області результатів дисертаційного дослідження Литвин Наталії Анатоліївни

Розроблені у дисертації Литвин Н.А. окремі положення, висновки та рекомендації щодо удосконалення питань, пов'язаних із наданням якісних адміністративних послуг платникам податків і зборів, спрямовані на забезпечення належних умов для формування податкової культури та інформування платників податків і зборів про їх права, правила, процедури оскарження рішення контролюючих органів, подання звернень громадян тощо. Крім того, деякі пропозиції будуть використані при розробці інформаційних довідок та оформленні стендів у Центрах обслуговування платників податків.

В.о. начальника юридичного управління
Головного управління Державної фіскальної
служби України у Київській області В.А. Биков

В.о. заступника начальника управління –
начальник відділу супроводження судових
спорів планових перевірок юридичного управління
Головного управління Державної фіскальної
служби України у Київській області С.М.Левчук

Заступник начальника управління –
начальник відділу реєстрації та обліку платників
Головного управління Державної фіскальної
служби України у Київській області М.В.Лаврик

ГУ ДФС У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
10-36-10 від 11.10.2017

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

08201, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Карла Маркса, 31, тел.+38 (044) 492-91-57, тел./факс +38 (04597) 60294
email: zagvid@nusta.com.ua, webmaster@asta.edu.ua.

30.12.15 № 3849/01-12
на

ДОВІДКА

про впровадження в науково-дослідну діяльність

результатів дисертаційного дослідження

Литвин Наталії Анатоліївни

Цією довідкою засвідчується, що основні положення, висновки і рекомендації надані Литвин Н.А., отримані нею за результатами власного наукового пошуку при виконанні дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, впроваджені в діяльність Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету ДПС України при виконанні на державне замовлення науково-дослідної роботи «Удосконалення механізму використання відомчих інформаційних ресурсів ДПС України для проведення аналітичних розробок з метою виявлення схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та ухилень від сплати податків» (державний реєстраційний номер 0112U001487).

Матеріали надані Литвин Н.А. опрацьовані в процесі виконання зазначеної науково-дослідної роботи та використані при підготовці пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення організаційно-правового механізму використання відомчих інформаційних ресурсів ДПС України в процесі виявлення схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Перший проректор з наукової діяльності, перспективного розвитку та інновацій, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Л. Л. Тарангул

Начальник Науково-дослідного центру з проблем оподаткування, доктор юридичних наук, професор А. М. Новицький

Долгий О.А., (04597) 60475

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

08201, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Карла Маркса, 31, тел.+38 (044) 492-91-57, тел./факс +38 (04597) 60294
email: zagvid@nusta.com.ua, webmaster@asta.edu.ua.

30.12.15 № 3812/01-12
на

ДОВІДКА

про впровадження в науково-дослідну діяльність

результатів дисертаційного дослідження

Литвин Наталії Анатоліївни

Цією довідкою засвідчується, що основні положення, висновки і рекомендації надані Литвин Н.А., отримані нею за результатами власного наукового пошуку при виконанні дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, відповідають напрямам науково-дослідної роботи кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності Національного університету державної податкової служби України на 2012–2015 рр. за темою „Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування" (державний реєстраційний номер 0112U001826).

Матеріали надані Литвин Н.А. розроблені та опрацьовані нею як членом авторського колективу - виконавцем зазначеної науково-дослідної роботи, використані при розробці теоретико-методологічних засад інформаційного забезпечення адміністративної діяльності у сфері справляння податків.

Перший проректор з наукової діяльності, перспективного розвитку та інновацій, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України — Л. Л. Тарангул

Начальник кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності, доктор юридичних наук, професор — О.П. Рябченко

Біла В.Р., (04597) 60940

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

08201, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Карла Маркса, 31, тел.+38 (044) 492-91-57, тел./факс +38 (04597) 60294
email: zagvid@nusta.com.ua, webmaster@asta.edu.ua.

30.12.15 № 3806/01-12
на

ДОВІДКА

про впровадження в науково-дослідну діяльність

результатів дисертаційного дослідження

Литвин Наталії Анатоліївни

Цією довідкою засвідчується, що надані Литвин Н.А. теоретичні й емпіричні матеріали, отримані нею за результатами власного наукового пошуку при виконанні дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, впроваджені в діяльність Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету ДПС України при виконанні на державне замовлення науково-дослідної роботи «Розробка методики визначення рівня корупції в органах доходів і зборів та практичних заходів з попередження, виявлення і припинення корупційних порушень з урахуванням світового досвіду» (державний реєстраційний номер 0115U005630).

Матеріали надані Литвин Н.А. опрацьовані в процесі виконання зазначеної науково-дослідної роботи та використані при підготовці пропозицій та рекомендацій щодо створення дієвої системи протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України.

Перший проректор з наукової діяльності,
перспективного розвитку та інновацій,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України — Л. Л. Тарангул

Начальник Науково-дослідного центру
з проблем оподаткування,
доктор юридичних наук, професор — А. М. Новицький

Борейко Н.М., (04597) 60475

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ
(Національне агентство)
ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ
бульв. Дружби народів, 28, м. Київ, 01103, тел. (044) 200-08-27, факс (044) 200-06-97,
тел.тех.підтримки (044) 200-06-94, тел.гарячої лінії (044) 200-08-29,
тел. повідомлень про корупцію (044) 200-06-91, факс (044) 200-06-97,
офіційний веб-сайт www. nazk.gov.ua, e-mail: info@nazk.gov.ua

_____ № _____ На № _____ від _____

Довідка
про впровадження у практичну діяльність Департаменту з питань запобігання політичній корупції Національного агентства з питань запобігання корупції наукових результатів дисертаційного дослідження дослідження Литвин Наталії Анатоліївни

Довідка засвідчує те, що результати дисертаційної роботи Литвин Наталії Анатоліївни «Адміністратвно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право використовуються у практичній діяльності Департаменту з питань запобігання політичній корупції Національного агентства з питань запобігання корупції в частині захисту інформації пов'язаного з дотриманням правил конфіденційності, цілісності та доступності.

Дисертаційне дослідження Литвин Наталії Анатоліївни має практичну спрямованість, а одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності.

Керівник Департаменту з питань запобігання політичній корупції, доктор юридичних наук, доцент **Р. В. Ігонін**

Національне агентство з питань запобігання корупції
50-04/14337/18 від 11.10.2018

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail:zak_norm@rada.gov.ua

№ 24/471-1-15 "25" 10 2018 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень докторанта Університету державної фіскальної служби України Литвин Наталії Анатоліївни

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що наукові положення, розроблені Литвин Н.А., які стосуються удосконалення норм чинного законодавства України в податковій сфері, можуть бути використані у законопроектній діяльності. Зокрема, заслуговують на увагу пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Податкового кодексу України, які сприяють належній побудові взаємозв'язків між суб'єктами оподаткування і контролюючими органами в частині надання інформації на запити останніх та впорядкування процедури інформування платником податків податкових органів про свою відмову в наданні інформації у зв'язку з порушенням вимог запиту. З цією метою запропоновано внесення змін та доповнень до п. 16.1.5 ст. 16 та абз. 16 п. 73.3 ст. 73 Податкового кодексу України, а також п. 16 Порядку періодичного подання інформації органам державної податкової служби та отримання інформації зазначеними органами за письмовим запитом.

Висновки та рекомендації Н.А. Литвин прийняті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і можуть використовуватись при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України.

Директор,
академік НАН України **О.Л. Копиленко**

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
Комітет з питань інформатизації та зв'язку
01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: (044) 255-26-09

№ 04-21/16-20(10265) "17" січня 2019 р.

ДОВІДКА

про впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України» докторанта Університету державної фіскальної служби України Литвин Наталії Анатоліївни

Комітет Верховної Ради України з питань інформатизації та зв'язку підтверджує, що окремі результати дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право демонструють необхідний теоретичний та методологічний рівень і можуть бути використані при подальшому вдосконаленні норм чинного законодавства у податковій, митній сферах, при законодавчому регулюванні галузі ІКТ, зокрема при роботі з положеннями законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів), (або про внесення змін до Податкового кодексу України, а саме оподаткування телекомунікаційних послуг).

Голова комітету **О.І. Данченко**

« ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор з
навчально-методичної та виховної
роботи Університету державної
фіскальної служби України,
доктор економічних наук, професор
_____О.А. Шевчук
«__25__» __05__ 2018 року

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження
в освітній процес

м. Ірпінь «25» 05 2018 року

Комісія у складі: начальника кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки, доктора юридичних наук, професора Рябченко О. П., начальника факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції, кандидата юридичних наук Чмелюка В.В., завідувача навчально-методичного відділу, кандидата наук з державного управління Самойлової І.І. склали цей акт про те, що опубліковані результати дисертаційного дослідження Литвин Наталії Анатоліївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право використовувалися у навчальному процесі при підготовці та проведенні лекційних, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти Університету державної фіскальної служби України у процесі викладання таких навчальних дисциплін: «Адміністративний процес», «Інформаційне право», а саме:

1. Правове регулювання управлінської та правоохоронної діяльності у сфері оподаткування : [колективна монографія] / за заг. ред. проф. О. П. Рябченко. (Рябченко О.П., Денисюк С.Ф., Джафарова О.В., Артеменко І.А., Біла В.Р., Войтенко І.С., Литвин Н.А., Параниця С.П., Рябченко Ю.Ю., Тильчик О.В., Туник Ю.І., Шатрава С.О.) – Х. : В деле, 2016. – 472 с.
2. Дисциплінарно-деліктне право України : навч. посіб. / Т.С. Аніщенко, Ю.А. Берлач, Д.С. Бондаренко, Н.А. Литвин [та ін.] ; заз аг.ред Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова ; Запоріз. нац. ун-т. – К. : Ін Юре, 2016. – 464 с.

3. Заохочення у службовому праві : навч. посіб. / Н.О. Армаш, Ю.А. Берлач, І.В. Болокан, Н.А. Литвин [та ін.] ; заз аг.ред Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова ; Запоріз. нац. ун-т. – К. : Ін Юре, 2017. – 360 с.

4. Адміністративне право України [словник-довідник] / [за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова] // Держ. вищ. навч. закл. «Запоріз. нац. ун-т». – К. : Ін. Юре, 2014. – 520 с. (у співавторстві)

5. Службове право України: словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 340 с. (у співавторстві)

6. Литвин Н.А. Роль інформаційних ресурсів органів ДФС України при виявлені кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. *Міжнародний юридичний вісник: Збір. наук. праць Національного університету ДПС України.* Випуск 1(1), 2014. С. 108-114.

7. Литвин Н.А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] / Н.А. Литвин // Правова просвіта. – № 1. – 2016. – С. 77 –85. Режим доступу до журн. : http://osvita-pravova.org.ua

8. Литвин Н.А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] / Н.А. Литвин // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 2. – С. 144-146. Режим доступу до журн. : http://www.pap.in.ua/

9. Литвин Н.А. Окремі проблемні питання інформаційного забезпечення органів Державної фіскальної служби України / Н.А. Литвин // АУСПІЦІЯ: міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання. – Прага, 2016. – С. 30-35.

10. Литвин Н.А. Інформаційне забезпечення протидії корупції в діяльності органів Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] / Н.А. Литвин // «Юридичний науковий електронний журнал». Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща) – № 1. – 2017. – С. 93-95. Режим доступу до журн. : http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=66

11. Литвин Н.А. Інформаційне суспільство як головний пріоритет перспективного розвитку держави. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка". Зб. наук. праць. Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ.* 2017. № 876. С. 157-162.

12. Литвин Н.А. Деякі аспекти інформаційного забезпечення діяльності митних органів / Н.А. Литвин // Вісник Національного університету „Львівська політехніка". Зб. наук. праць. Серія: Юридичні науки. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Google Scholar, Index Copernicus International (Республіка Польща), РІНЦ – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. – № 865. – С. 273-278.

Комісія вважає, що сформульовані за результатами дослідження Литвин Наталії Анатоліївни пропозиції, висновки, рекомендації використані при формуванні навчально-методичного забезпечення та проведені навчальних занять.

Начальник кафедри
адміністративного права і
процесу та митної безпеки,
доктор юридичних наук, професор **Рябченко О.П.**

Начальник факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції,
кандидат юридичних наук **Чмелюк В.В.**

Завідувач навчально-методичного відділу,
кандидат наук з державного управління **Самойлова І.І.**